RODULFI T

CARM

FI TORTARII

ARMINA

PAPERS AND MONOGRAPHS
OF THE
AMERICAN ACADEMY
IN ROME

VOLUME VIII

AMERICAN ACADEMY IN ROME
1933
PRINTED IN ITALY

Printed for the American Academy in Rome
by
Tipografica Editrice di Roma S. A.
Via del Gazometro, 25
Roma

RODULFI TORTARII

CARMINA

EDITED BY

MARBURY B. OGLE

AND

DOROTHY M. SCHULLIAN

AMERICAN ACADEMY IN ROME

1933

PRINTED IN ITALY

PREFACE

In publishing this first edition of the poetic works of Rodulfus Tortarius we wish to express our deep gratitude to the authorities of the Vatican Library, whose generosity in placing the unique MS. at our disposal and whose helpful cooperation have made the publication possible.

Since the MS. was written, if not during the author's lifetime, at least a few years after his death, we have printed it as it was written, expanding, however, the abbreviations and adding capitalization and punctuation. The very inconsistencies in the spelling of words may throw some light upon the development in the pronunciation of the spoken language. In cases where the spelling results in ambiguity we have given the classical equivalent in a footnote. The remarkable correctness of the text has overcome any desire on our part to make difficult passages simpler by emendation, and only in rare cases have we dared to correct what seems to be an error of the copyist. Nor have we tried to fill in the numerous lacunae, except in a few cases where the missing word or words seem fairly obvious, since such an endeavor is simply a game of chance in which one guess may be as good as another.

The numerous problems, textual, linguistic, literary, and historical, which have resulted from the study of our author we have tried to suggest in our Introduction. The limitation of size has prevented in most cases anything more than a suggestion and has led us to make our Introduction little more than a summary, with appropriate references, of what is known or has been conjectured about

our author and of the conclusions which we have drawn from his works. We have added a bibliography of works pertaining to Tortarius; other works are cited in full in the foot-notes.

There are many who have helped to make our task easier to whom we wish to express our thanks: to the Department of Latin Language and Literature of the University of Chicago for their permission to Miss Schullian to devote her year as Ryerson Fellow of the University in 1931-32 to this joint undertaking; to the authorities of the Libraries of Stockholm, Leyden, Geneva, Paris, and the British Museum, who aided us in the search for MSS. which we now know never existed, and of the Biblioteca Nazionale in Rome, who kindly gave us the advantage of its resources; to our fellow-workers in the Academy for their friendly cooperation, especially to Mr. Wyllis E. Wright, Librarian of the Academy and to Professor Albert W. Van Buren, Editor of the Academy publications; to Professor T. Atkinson Jenkins of the Department of Romance Languages and Literature of the University of Chicago, whose interest in the Letters of Tortarius awakened the interest of the senior collaborator, thus leading to this edition of the entire corpus, and who has generously allowed us the use of his unpublished transcription of Epistle VII; and to Professor Frederick M. Carey of the University of California at Los Angeles, who, during his visit this year in Rome, has given us without stint the benefit of his expert knowledge of the MSS. of Fleury and who has solved for us a bothersome problem connected with the MS. tradition of our author.

MARBURY B. OGLE
DOROTHY M. SCHULLIAN

American Academy in Rome
May 19, 1933.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION

I

LIFE

Among the writers of the eleventh century whom we should like to know intimately, but whom on account of our ignorance of the details of their lives we can but half know, must be put the author of the verse included in this volume, a certain Rodulfus Tortarius, as he calls himself, a monk of the famous monastery of Fleury on the Loire (1). Our information concerning his career, which is pitifully meagre (2), is due, apart from the references which he makes to himself, to two sources. One of these, Hugo of Ste. Marie, bears testimony to the residence of Tortarius at Fleury in the preface to his continuation of the prose Miracles of St. Benedict (3): « Porro hoc opus ante me dominus Rodulfus, noster venerabilis frater, incoeperat, sed morte subtractus est; in quo opere multa praeteriit huius Dei amici miracula relatu dignissima, quorum unum ego retexam ». From this statement we learn that Rodulfus was the author of Miracles in prose immediately preceding those

---

(1) For a recent comprehensive treatment of the history, institutions, and buildings of this abbey cf. Georges Chenesseau, L'Abbaye de Fleury à Saint-Benoît-sur-Loire, 1931.

(2) The main points are given by Eugène de Certain, Bibl. de l'Ec. des Chartes, 1855, pp. 493-520; the Benedictines, Hist. Litt. de la France, 1868, New edition, v. X, pp. 85-94, reprinted in Migne, Patr. Lat. CLX, 1171 ff.; Manitius, Gesch. d. lat. Lit. d. Mittelalters, 1931, v. III, pp. 872-877; Ph. Aug. Becker, Behrens-Festschrift, 1929, 210.

(3) Printed by Eugène de Certain, Les Miracles de Saint-Benoît, 1858, p. 357.

which Hugo wrote, and that he had already died when Hugo undertook the continuance of the work.

The second source consists of two epigrams which are prefixed to the Vatican manuscript of our author, Reginensis 1357, second folio, unnumbered, verso. The first of these is by one Francus Beatus ; the text is almost illegible at the beginning of each verse, and we can do no better than accept the readings of Mabillon (1) in those places :

Rodulfus fuit hic decus ecclesiaeque columpna
   Carmina cuius in hoc corpore, lector, habes.
Imbutus a puero doctrinis grammaticorum,
   Saeculi cum vita deseruit studium :
Inde fuit sacrae vas legis et historiarum,
   Novit quippe novum quidquid avumque fuit.
Post in hoc monachus fuit et speculum monachorum
   . . . . in factis vestibus ore deum
. . . . dic talo quod perficit omnia dulce
   Quodque fide petiit nunc habeat specie :
Sit cum Rodulfo tua portio, France Beate,
   . . . . . . fiat nocte dieque stude.

The second is by an anonymous author, and hithero unprinted. Here too the text is in part illegible :

Vir probus et sapiens Rodulfus laude celebre
   Dum viguit, studuit semper honesta sequi :
De quo quis fuerit si, lector, nosse laboras,
   . . . . hoc studium perlege sicque proba ;
. . . . larga manus pia mens animus tranquillus
   . . . . atque decus istius ecclesiae
. . . . . . maneat laus iugis gloria perper
   . . . . dei detur requie.

The information contained in these epigrams would seem to be that Rodulfus received as a youth the usual secular

(1) Ann. Ord. S. Bened., 1739, v. VI, p. 384 ; cf. also Hist. Litt. de la France v. X, p. 88, reprinted in Migne, Patr. Lat., CLX, 1173 f.

education of his time and not till later became a monk, and this evidence has been accepted by earlier critics. It must be remembered, however, that this information could have been deduced by the writers of the epigrams from the works of Tortarius, and that the epigrams are not necessarily primary sources for his life.

From the references which Rodulfus makes to himself, we learn his name (Ep., II. 2 ; III. 2 ; IV. 2 ; Mir., 3 ; Hym., 310 ; Pass., 502, cf. Ep., I. 2), the fact that he wrote the Epistulae, Passio, Hymn, and Miracles in which his name is introduced, the place of his birth (Ep., XI. 31-32), and the fact that at some time during his life he made a journey through Normandy and visited on that occasion the towns of Caen and Bayeux (Ep., IX). There is finally a reference in Ep., VII. 1-2 which shows clearly that he was forty-five years old when he wrote that letter ; the letter unfortunately cannot be dated with exactness (1).

There are in addition three other references in the Letters which should be brought into the record of Tortarius' life. The first of these is a cryptic passage in Ep., XI. 25-30 :

Insistunt fratres patris ulcisci quia manes
Hostes aggressi procubuere tui :
Restitit inde dias in eis, periit quia tetras,
Hocque duos quadro non lego nos numero,
Namque relicta tetras et adhuc erat, at modo restat
Sola dias, monas ultima iam properat.

(1) For conflicting views on the date cf. Eugène de Certain, Bibl. de l'Ec. des Chartes, 1855, p. 494, and Miracles de Saint-Benoît, 1858, p. xxii ; Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, XXXVII, 1916, p. 321. Manitius, op. cit., p. 876, accepts de Certain's dating of 1108 and thus obtains 1063 as the date of his birth. Vss. 501-504 of the Passio have been wrongly used as evidence for the period of his literary activity ; for the different views cf. Socii Bollandiani, Acta SS. Martii, t. III, 1736, 2nd ed. p. 301 ; de Certain, op. cit., p. 497 and Miracles de Saint-Benoît, 1858, p. xxii ; Hist. Litt., op. cit., p. 87. It is clear that the reference in these lines is not to any specific year ; Tortarius is simply asking the Saint to allow the lines which he has written in the Saint's honor to cleanse an equal number of his sins.

From this it would seem to follow, as we interpret the words, that there were six brothers in the family, that two of these were killed in a feud, that two died some time after, and that at the time of writing the letter only Rodulfus, now an elderly man, and the brother to whom he writes remained. The second passage is Ep., IV. 13-32; from this we learn that Rodulfus had evidently reached a high position and had been sent on an important mission to the West. Whether this mission is to be connected with the journey referred to in Ep., IX is doubtful. We are inclined to connect it with another journey mentioned in Ep., V. 13-24. Here clearly the writer is in Spain, and from vss. 53-58 it appears that he is at some monastery on the great pilgrimage route to the tomb of St. James.

There is not sufficient evidence to justify any definite conclusion concerning the date of Tortarius' death. This has been put by de Certain (1), whose dating Manitius (2) accepts, after 1122, on the ground that the Peter addressed in Epistle X was Peter the Venerable, and that vss. 16-20, mentioning a new honor conferred upon this Peter, refer to his elevation to the abbacy of Cluny, which took place in 1122. For other views, compare the *Notice* in Histoire Littéraire de la France, v. X, p. 88.

II

WORKS

The assuredly genuine works of Tortarius in the order in which they occur in the MS. are: De Memorabilibus, Epistulae, Passio Beati Mauri, Hymnus in Honore Beati

(1) op. cit., p. 517.
(2) op. cit., p. 876.

Mauri, and Miracula S. Benedicti (1). At the end there are four pieces which may or may not be from the hand of Tortarius: Epitaphius Petri Abailardi, Elogium Petri, Elogium Cluniacum, and De Ovo.

The De Memorabilibus is rather more than earlier critics assume it to be, namely, a poetic version of the Factorum et Dictorum Memorabilium Libri IX of Valerius Maximus, since portions of Books I and II, in addition to the material drawn from Valerius Maximus, represent a universal chronicle. Whether these portions were composed by Tortarius from original sources, or whether they represent a summary of some preceding chronicle, will have to be a matter for further study. We have added at the end of this Introduction the possible sources for them, together with the corresponding passages in Valerius Maximus (2) which serve as sources for the rest of the work.

Of the eleven Letters the eighth is so mutilated as to make interpretation almost impossible, the tenth is addressed to a brother, evidently much younger than Rodulfus, and the remainder to friends who are for the most part unknown. It has been suggested (3) that the Peter to whom Epistle X is addressed is to be identified with Peter the Venerable of Cluny. The person to whom Epistle VI is addressed, a certain Sincopus, is apparently fictitious (4). Since these Letters are so important both from a historical and from a

---

(1) In the judgment of Eugène de Certain (Bibl. de l'Ec. des Chartes, 1855, p. 498) this order represents the order of composition, and in general this conclusion is probably correct, although it need not be supposed that all the Letters were written in the order in which they appear.

(2) A question of prime importance is the relation between the MS. tradition of the De Memorabilibus of Tortarius and the work of Valerius Maximus, especially as represented by Laurentianus 1899 and Bernensis 366 and the first and second hands of these MSS. Miss Schullian is now engaged upon this problem and expects to present the results of her study within the next year.

(3) Cf. de Certain, op. cit., p. 517.

(4) Attempts have been made to identify him with Abelard; cf. the refutation by de Certain, op. cit., p. 507.

literary point of view, it has seemed best to give here a brief summary of each:

I.

Greetings to you, Guarnerius Burdo, from one who get his name from Torta. Even in these times you are a poet. Al though every Muse has long since fled the forests and dancing bands the Theban hills, and Aganippe's vales are still and the very spring of Pegasus is dry and you can hardly find one to read your verses, you sing and sing in clear-voiced strains. Gone is the time when poetry was of value; you would starve, if poetry alone be your delight. No matter what form of verse you write, no one rewards it, and he who can give shuts his ears like an asp. Even if some lucky star should give to our time that prince of poets, Vergil, and he should come attended by all the Muses, he would starve. Writing is the gift to bards of generous patrons and Vergil country-bred was sent by Mantua to Rome to be the friend of high-born men. Horace, a freedman's son, a tribune under Brutus, won from Maecenas his acres watered by Bandusia. Terence, friend of Scipio, won his freedom by his skillful pen, and you, Ovid, facile-tongued, the ear of princes and a rich wife. You were lifted high by the applause of Rome but the licence of your wit laid you low; if you had been more cautious in the time of victory, you would not be now lying in a Getic tomb. Cicero was of low-degree but the charm of his eloquence made him a famous consul and the saviour of his country. Livy's fame brought princes of the East to see him, not Rome. If you turn to the Greeks, you will find as many names in the five arts as are the leaves that fall beneath the first blast of Boreas. But they had leaders, too, in other arts, Demosthenes, Socrates, Aristotle, whom Philip honored like a god, Xenocrates, Diogenes the Cynic, Plato, Pythagoras, Isocrates, Aeschylus, Euripides, Homer, and many more to mention whom is irksome, all of whom had courage, because of generous gifts, to suffer toil and to spend sleepless nights. But why should we? In our day learning brings no reward to any man. Money does, but not high birth or good manners or letters. The writer, therefore, is but wasting time. Better pursue ease, indulge in food and games and sleep. So Epicurus the Pig advised, preferring pleasure to utility. We do

not accept his dangerous teaching but tread the narrow path which leads to heaven, knowing that the highest good is God. We shun ease that the mind may not be caught on its deadly hook and virtue shrivel while vice grows rank. Therefore we write and meditate and give no rest to our mind, although we do not write, as many do, for fame. Here then I have revealed to you my reason for writing, fearing to be the prey of Envy's bitter tooth in sending you, at your request, the books I've written on Wonders.

II.

This letter is written, Bernard, to show you the value of true friendship. Fidelity should be its only test, not money or fame. Nisus and Euryalus, of whom Vergil sings, Damon and Pythias, are patterns of true friendship, each ready to die in his friend's behalf, and history tells of many more whose love held fast through storm and stress: Phrixus and Helle, Icarus and his father Daedalus, Tydeus and Oedipus, and above all, Amelius and Amicus, whose story, known in Gaul and Britain, so far transcends the fair goal of belief, that many think it but a tale. But some truth is mingled with the false and this will show what love can do. These two, born of high station, surpassing all in beauty and prowess in arms, met at the court of King Gaiferus of Poitiers and the friendship there formed even death could not break, for they lie buried together near Vercellae. They were dear to the king, to the courtiers, to Queen Bertha and dear was Amelius above all else to the young princess Beliardis who, wounded by a dart from Cupid's bow, is all enflamed with love. Her secret is disclosed to the Queen by the jealous Ardradus and the Queen, raging like a lioness robbed of her cubs, carries the matter to the king. He, although indignant that his daughter be in disrepute, is unwilling to condemn Amelius without a trial. The judges decide that the informer Ardradus and Amelius must fight a duel and both give pledges for their appearance on the appointed day. Amelius seeks out Amicus, who happens to be away from the Court, and asks his aid. This Amicus gives, changing garments with his friend, the two were alike in bearing, speech, and beauty, and leaving him his wife, who thinks that she still has her lord but grieves that in the night a naked sword is placed between them. Nor can any guess that Amicus is the

champion, not Amelius. The duel begins and when each has killed the other's horse, they fight on foot, until Amicus' blade is shattered by a blow. Ardradus thinks the battle won, but, as he raises his mighty battle-axe, he slips and falls, a prey, then, to Amicus. But he is weaponless and only when the princess, who is watching from a window of the palace, sees his plight and sends him her father's sword, once mighty Roland's, is he able to overcome his foe and thus prove the innocence of Beliardis. As Amelius he takes his reward, the princess and much wealth and returns, amid the great rejoicing of the people, to his friend, the real Amelius. They résume their proper persons, Amelius weds the princess, and returns with her to his own land.

After some years have passed, Amicus, now a leper, driven from his home by his pitiless wife, comes a beggar to Amelius' house, where both Amelius and his wife receive him royally. Since no medicine can heal his sores but the blood of a child, Amelius shows his loyalty by slaying, hiding the deed from the mother, his two sons, the blood of whom washes clean Amicus' wounds and makes him whole again. And then a miracle! The mother finds her sons alive, playing with crimson apples. Amicus departs, never to suffer henceforth from his sores. This tale I tell you, my dear friend, that you may learn the meaning of true friendship, than which justice alone is to be more prized.

III.

If you ask, Odo, whether I write to you because I have material gifts to give you, I must reply that I have not. But I have a gift which rust cannot corrupt nor thieves steal, that of sweet intercourse with wise men of old with whom our so-called wise men, beset as they are with passions, are not to be compared. Was there fear in Archimedes' heart when he scorned the sword of him who slew him ? Or in Socrates', when he drank the poisoned cup ? Or in Diogenes', disdaining burial? Or in Seneca's, calmly dying in his bath ? The fear that besets the great the Sicilian tyrant disclosed when above the guest at his feast he hung a sword by slender cord. No greed inflamed Diogenes, who was content to live exposed to storm and wind and to be fed by gifts of daily bread; nor Democritus, who, scorning his father's wealth, spent his days in Athens with his books; nor

Anaxagoras, who smiled when he beheld his ruined property; nor Fabricius, preferring love to gleaming silver; nor Piso, refusing to enrich his son with gifts. Whose heart is filled with greed, his punishment is sure, as witness Alexander and the Cyprian Ptolomeus, who lost his life in his miserly love for wealth. The wise man, too, restrains himself from wrath; so Archytas, the pupil of Pythagoras and master of all his lore, who did not chide his slave who allowed tares and weeds to overrun his fields; so Plato who refused to be disturbed by the report that Xenocrates was slandering him; and not the wise man only, but the masters of the world as well: — Pyrrhus, forgiving the taunts of the people of Tarentum; the great king Titus, who counted that day lost on which he did no good, and forgave those who tried to murder him. Not like him was Eteocles or his brother Polynices, who, in their mad passion for their father's throne, fought in combat like two bulls on Calabria's hills and died by each other's hand. Such follies of men were the reason for the weeping of one philosopher which all the beauties of nature could not assuage, — the starry skies, the verdant fields of spring, the song of birds, the changing seasons, but they were cause of laughter to that other who declared that man's crazy passions and his hateful deeds were but a joke. These two were not held slave by pleasure, nor was the company of Pythagoras, nor the learned troop of Stoics; nor was old Cato, eloquent in speech, in manners rough. You, Epicurus, deserved your name of « Pig », and all who followed you, who saw in pleasure not a good only but the highest good. Such a one was Sardanapalus, preferring woman's garb and ways to man's, and Xerxes, endowing cooks who made him something new, and Sergius, robbing old man Ocean of his realm to form a lake wherein to breed choice fish for food. If among the many I have mentioned who mastered their desires, you find no modern names, then men of old and men of now are not alike. If he is not wise whom any passion sways, then in this day of ours there is no wise man.

IV.

From Ocean's shore, Philus, I send you this letter to show my thought of you and to beg you to remember me. I miss you and often wish that I could resign my mission to enjoy again

sweet converse with you. Success without you loses its flavor and the worry which comes with it often makes me think that better after all is the enjoyment of the society of my friend. But let the words which I now write abide forever in your mind. Seek honor and love for God and wisdom. Broad is the way taken by fools, but narrow the path of justice and trod by few. Avoid the lure of unholy love; seek the society of wise and gentle men; keep your body clean and your mind pure; hold fast to the manners that were your birth-right; do naught that would prove false my praise of you or make of no avail my efforts in your behalf. Prove yourself a worthy pupil of my teaching, just as Achilles by his deeds did honor to the stern training of his master Chiron. Let the fire from heaven overcome in you the flames of Cocytus and see that base urging does not prevail against the pure.

V.

Perchance you have forgotten the name of your teacher, although one born of high lineage does not forget and I pray that my suspicion may be unfounded. We are far apart, you say, since I have left my native soil and moved my home to the west, near the confines of the setting sun, hard by the Pillars of Hercules, while you live in the north, in the land washed by the loud-sounding Seine, nor do you see how you can show your thought of me, especially since you are not now blessed with that abundance from which you can give gifts. But I prefer to give to you rather than to receive from you. We are far apart but you could, you must admit, have sent me some word of greeting such as I now send you. Many travellers come this way, pilgrims journeying to Spain to pray before the holy tomb of James, and knights and youths and maids. Perhaps within your heart you feel resentment still that I spared not the rod when you were young. I had to strike you then because you would not put your mind to work, although I often faltered, won by your enticements, in my stern purpose. Be not like hateful Nero who put his kindly teacher Seneca, known to all mankind, to death. Just as the husbandman, who tends carefully his plants, will be worthy of their rich harvest, so will he, who has trained a child with friendly foresight, be worthy of

that child's kind thought. All I asked from you was to be loved in turn, but I am hurt that you have failed my hopes of you and have given yourself to sloth. Awake, put off idleness, and lay up now the fruit that will be a store for later years.

VI.

Sincopus, watchman of lovely Flora, be on your guard and bar the doors ! Remember how Danae, shut up in tower strong away from men, was made a mother by a shower of gold ! The importunate old woman, breathing poison in her ears, may move her yet ; constant dripping of water wears away a stone. The town is talking of two youths who are rivals for her favors and Flora is aflame with these two fires. Both youths are handsome, dress in gorgeous style, both are rich and captains of the guard, and both are eager to enjoy the love of Flora. And what a prize she is ! A face like snow on which is laid a glowing red, and grace in all her limbs and not a blemish anywhere. I, too, could fall in love with her, but I have a Flora, Sincopus, who surpasses yours in beauty, and yours is known to you alone but mine to Jove ; yours is already wed, but mine is still a virgin. But tell me, and may you be lucky in your master's trust of you, why are you an eunuch ? What evil deed did you commit to merit such a punishment ? « I did no ill », said Sincopus ; « I am not base ; but listen to the story of my plight. I was a student, poor but longing to be rich, and when I saw the Galli, priests of Hecate, wearing gold and gems and having stores of grain and wine and wealth of every sort, I knew that I could be one of them and share their riches, if I became an eunuch. So an eunuch I became and joined the fraternity. I learned their teachings, all the proper rites for all the gods, and soon became the second in command, waxing rich in money, slaves, and flocks. I freely gave and many came to seek my hospitality. I had burned my members and had mixed the ashes, my secret kept from all, with ground pepper, and kept the mixture guarded as one would gold. But the wheel of luck was turning. Many guests arrived — I chanced to be away — and my steward prepared for them a feast. Alas, my evil lot ! There was not pepper in the house and without pepper feast there could not be. A slave went out to seek for some but the

impatient guests, finding my half-hidden box of ashes and pepper, used its contents as seasoning for their food, not knowing what a monstrous thing they did. When I returned, I found the fragments of my box and learned what had been done. ' Alas, O holy gods ', I cried, ' how have I offended in my ministry ? I must have given dues of you above to you below, confused the rites, and used improper names ! Else why did a robber steal the secret consecrated to you ? Alas, how wild is fortune ! how uncertain, Fate ' ! My servants heard my words and guessed the truth and Gossip carried their talk beyond my walls. The priests removed me from my office, seized my goods; the commons and the nobles, who had drunk my fateful ashes, vilified my name. Thus robbed of all, I left my home and came to Flora's husband who, guessing I was unsexed, appointed me companion of his Flora. I have told you all; don't make my story common knowledge or mingle false with true ».

VII.

My years were five and forty when I took up my pen and white hairs were seen among the black. Then all the world was under arms and Bohemond had assembled men from all the West, from the shores of the distant sea to the straits of Sicily and all the islands of the Ocean, English, Gauls, Saxons, Franks and Normans, men from Genoa and Pisa, Tuscans and Umbrians. These diverse peoples, each armed its native way, came to the port of Bari, as many as are the birds of the air or the sands of the sea, differing in manners and in speech. They build them ships. Apulia and Calabria and Sicily send them flocks and herds and grain. They cross the sea, and soon the trumpets call to war and forth they go, destroy fields and towns and lay siege to Dyrrachium (Durazzo). The Emperor hears of their victorious advance and in his fear calls to his aid the far-flung peoples subject to his rule. Thebes sends its war-like hordes and the land that takes its name from Rome (Roumania); the Parthians come and Turks, Christ's enemies, and Greeks from the Muses' Mount and those who dwell along the Meander. Honor kept learned Athens from sending her scant remains, nor could Troy offer aught but the ashes of Achilles. Nor did the Syrians come but

all the islands of the Aegean Sea sent forth what strength they could. All these, led by Patroclus, came to Dyrrachium, besieged by Bohemond. He had given Guido chief command and Guido thus encourages his men : « Behold the day you prayed for ! Cut down the little hedge that is before you ! Remember that you are Gauls and that Gauls took Rome ! Can you have fear of these untrained hordes, effeminate Greeks and Barbarians ? Advance, fortune is ready to smile upon your daring ! » His troops rush to the fray and storm the rampart, whereupon Patroclus thus exhorts his men : « O my brave Greeks, remember the deeds of ancient times, how your sires destroyed Troy, defeated Xerxes, served with Alexander to overcome the world ! Behold, the harvest now is ripe ! Advance, and naught can stay your bravery ! » The fight begins ; Bellona and Mars urge on, the flying arrows hide the sun, and leaders come to grips. The Greeks are winning, when Guido, chiding his men, takes the lead in the attack and slays many of his enemies, but he is wounded by Basilus and withdraws. His men press on and finally prevail ; the Greeks retreat, their weapons thrown away, degenerate sons of mighty men of yore. The news of this defeat is woful to the Emperor but he resolves to fight again. Bohemond marshalls his forces in his turn, and the armies meet again, new leaders in the place of those who had been slain, on the plains of Avellon. They fight on even terms, until Bohemond, by his taunting words, inspires his troops to fresh assay, and they, in spite of brave defence by the enemy, force their foes to flee, all but a few led by Patroclus, who fights like a boar at bay. But Bohemond and his brave soldiers win the day and the Greeks are scattered in retreat. The Emperor, knowing now that he was not equal in the field of war, gladly makes a treaty with his conqueror, and both withdraw, each into his own land. This was the year, Guido, in which Philip left his throne to his son Louis and Spain's king dies. These events, which happened in my day, I have set forth for you ; the rest, dear friend, you know better than I.

IX.

Your greeting is welcome to me, Robert, may mine be welcome to you. In showing that you remember me, you prove yourself a man of steadfast mind, not like Ulysses, whose craft

and deceit wrought woe. You praise my Muse — may Minerva show favor to your words — and I love the gifts of a loyal tongue. Your father was my best critic, a man greatly blessed in the virtue and the learning of his son. When I say that you write charming verses and that you mingle with their charm the useful also, in that they win you friends, I am not flattering. I only grieve that we could be together but a while. For, although to the view I am a man, yet within I have a maiden's heart; I do not repay ill with ill but, like the ass, I bear whatever is put upon my back. You know my character and I am glad that you find me of ready wit enough to change from gay to grave as my companion wills. The mind needs relaxation and all men, philosophers, soldiers, peasants, kings, money lenders, sailors, workers at the forge and loom, like a change from their habitual tasks. Change is the law of nature; the sky is not always clear, or breezes mild, or harvests rich; only that which is divine persists the same, all else is change. But let there be no change in your affection because I have been slow in writing. I have tried to write but affairs of weight prevented and then I went with my beloved Peter on a visit to Caen. There I saw merchants from everywhere selling wares of every sort, wool and silk and spices, pigs and sheep and hides, although I had no money with which to buy. The king arrived and furnished an animal show, lions, leopards, lynxes, whose keen gaze the hunter cheated by flashing light reflected from a glass, camels, which are said to live two hundred years, and ostriches which cannot fly with their wings and digest iron as easily as liquid food. The king and his train were gorgeously arrayed; the gleam of their armour outshone the sun and the tramping of their horses shook the ground. The city lies on a river's bank, from which stretch green meadows, and has a harbor whither ships from England and other islands of the West bring in their wares. As we were riding hence at even, across a stream, my horse, too eager for a drink, became bemired, and the more I tried to guide him free, the deeper in he went, rising now on his fore, now on hind legs, like a ship in an angry sea, until at last the struggle was too great and my brave steed died. I escaped, but my clothes were soaked with mud and water. A country cook prepared for us that night a dinner surpassing a feast of Xerxes. We journeyed next to the region round Bayeux where for ten days we stayed in villas along the shore, and where I waded in the water and watched the native sailors wage successful

battle with a whale. After this, I visited the noble cathedral of Bayeux, wonderfully adorned within with polished marble and without with sculptured images and ornaments of gold. I entered the modest home of a scholar and, since I had lunched, I asked for wine. But Bacchus is not lord of that region and the goblet offered me was filled with cider. I made pretense of drinking and wiped my lips, but whispered to the servant as I handed back the cup, «why serve me poison?» A thrush was there which spoke with the voice of man: strange that a bird, though lacking human speech, should wish to utter language not his own! I bade farewell to Bayeux, never to return unless I've had my wine. Although I have confessed that I am slow in writing, I am making myself more slow by setting forth the reasons for my tardiness, and there has been lacking to me paper to carry to you, « good-bye ».

X.

For old friendship's sake, Peter, you deserve a place in my writings, nor will you, even though you are a second Ovid and all the Muses have enriched you with their gifts, scorn my humble song. You are more to me than I can tell and, knowing your worth and your wisdom, I am not surprised that you have become great among the great and have been called to a new dignity. You are wise in things above and things below and your charm of speech wins you every favor. Therefore it is fitting to turn to you for knowledge, just as one seeks out a master in his craft; each can do that which he has practised most; the mason knows how to build, the hunter where to stretch his nets, the farmer when to plough and sow, the general how to arrange his troops. One does not ask a knight to plant a vineyard or a metal-worker to sow seed or a weaver to solve problems in astronomy. Hence to learn of this I turn to you. Some hold that the stars are masters of our fate, that they are the causes of our ills; but this thought does heaven's just powers an injustice. Others think that God delegates his power to the stars: but this idea robs man of any freedom of his own. Some look upon the stars as signs of the future but without power of their own: but this assigns to them a right which belongs to God. Still others say that no

divinity rules our earthly haps, but merely chance; but chance does not confer happiness, nor does any star. Agathos alone proposes and disposes; he is the fore-seer, although my metre prevents the use of the noun denoting this function (Providentia). The common crowd may call God fate, but God is greater than fate, nor is our free will hampered by any compulsion of Providence, nor does the perfect knowledge of God urge anyone to act against his will. So much for these matters of the stars and fate. Nor death nor envious Atropos will break the bond of our friendship. My only wish is that we were not so far apart and that I could say with my lips the word I have to write, « farewell ».

XI.

This letter, brother, carries greetings from a brother. We are far apart and I am worried on your behalf. Such ties of blood as bind you and me together cannot be broken and ancient story affords many examples of what brother should do for brother and son for father. Your brothers, seeking revenge upon our enemies for our father's death, themselves met death, and now only you and I remain. I could not lately visit my home again because of my enemies and I am wondering how you fare with them, whether they are stern or kind. Report has reached me that Fortune has turned her back on you, and in my troubled sleep a vision came of you, in which you said to my advice that you be on your guard, « Agathos does not permit me. » An eager search has taught me that Agathos is God, without whose will no one is good, whose chastening is a blessing which leads to heaven. Who would ascend thither, must be borne on the four wings of Courage, Temperance, Wisdom, Justice. I judge that you shun the companionship of the idle and the profligate, and you yourself were not of slothful spirit. Many are wild in youth and upright in later years; others change from good to bad; still others never change. May you always love the company of the good and gather the fertile seeds, unmixed with tares, which I sow in the field of your mind.

(The remainder of the letter, vss. 90-256, consists of a series of moral injunctions, expressed in couplets or in single lines).

The remaining works are distinctly religious in character and require no comment. The Miracula S. Benedicti represent a reworking in verse of the prose version written by his predecessors and by Tortarius himself. The first section, vss. 13-252, is from the Second Dialogue of Gregory the Great, the remainder from the record of the monks of Fleury. As in the case of the De Memorabilibus we have added a table of references to the corresponding sections of the prose version.

Of the poems of uncertain authorship, the Epitaphius Petri Abailardi, the Elogium Petri, and the Elogium Cluniacum are accepted as genuine by Mabillon (1). In our judgment the elogium of Cluny was included in the works of Rodulfus owing to a confusion between him and a Rodulfus of Cluny (2).

III

STYLE AND LANGUAGE

The Latin employed by Rodulfus Tortarius in his poetic works is an artificial product made up of elements from pagan and Christian poetry, the Bible and Church Fathers, the school, and, to a less degree, the informal speech of an earlier period. Its artificial character is seen most clearly when it is compared with the language of Rodulfus' prose version of the Miracles of St. Benedict. Although this is ornate to a high degree and conforms to the school rules for fine writing, it affords no such examples of involved and unnatural word order as occur frequently in his poetry and serve to make immediate understanding of it, in spite

(1) Ann. Ord. S. Bened., 1739, v. VI, pp. 383 f.
(2) Cf. Hist. Litt., 1868, v. X, p. 86.

of the fact that the sentences are for the most part short and simple, with a preference for parataxis rather than hypotaxis, all but impossible. Thus pronouns, interjections, and introductory particles generally may stand at the end of the clause which they introduce: cf. Ep. I., 52, *par foret illustri cuilibet ut*; 82; De Mem., VIII. 9, 19-20, *signans quod tempus studiosis sit breve semper / Cum*; Mir., 448, *vis inferre patri vim violentus ubi*; cf. for similar instances Ep., III. 46-7, De Mem., V. 4, 178, VI. 12, 36, VII. 2, 162, VIII. 7, 26, IX. 5, 12, Pass., I. 83. So words which belong together in one clause may be put in different clauses: cf. De Mem., VI. 12, 24, *anulus et levae cui redditur a Neptuno/ .... frusta videre iuvat*; VIII. 8, 5-6, *a Saturnino Marius dum seditioso / Illum persequitur, pilleus induitur*; Ep., III. 36. Such violence to a natural order of words is explained, in part at least, by the demands of the metrical form, but more especially by the writer's efforts to secure paramoeon, his favorite figure of the *schemata verborum*, whether in the form of rime, in his Leonine verses, or as assonance (jingle). Rime both in the hexameter and pentameter is the rule in the Passio and in the Miracles, but it is not employed with the same regularity in the De Memorabilibus and Epistulae. This difference may be due either to a development in the author's style, since the Miracles, it would seem (cf. above, p. XIII), were Tortarius' last work, or, more probably, to the difference in the literary genre of his writings, the Passio and Miracles, as poems of devotion and edification, demanding a more ornate style. (1) This assonance, which is a marked feature of our author's prose style also, is secured by the usual means (2) :

A. By the use of the same stem compounded wth different prefixes or suffixes : cf. Ep., I. 29-30, *obcludit...aures / aures claudit;*

(1) Cf. M. B. Ogle, Speculum, I, 1926, 185-6.
(2) Cf. Ogle, op. cit., 171-2.

I. 143-4; 149; II. 23; De Mem., VI. 11, 18-19, *coronam / Deposuit capitis, brachia composuit / ... ponit amictum*; IV. 7, 72; Mir., 942, *evadis tremulo vix tremebundus equo*; Pass., I. 305, *non emit Christus sed morte redemit*; II. 338.

B. By the use of different parts of speech formed on the same stem: cf. De Mem., II. 1, 223, *effrenas frenebat habenas*; III. 2, 12, *victores vicit*; 3, 64; Ep., II. 138, *tumulat tumulos*; I. 67-8; II. 277-8; Mir., 97, *phana profanat*; Pass., I. 282, *iugibus his epulis epulari tempore iuge*; I. 314; 332; II. 38; 178.

C. By the use, illustrated by the last example quoted, of the same words in different cases or tenses (polyptoton): cf. De Mem., VIII. 8, 9-10, *trepido quod punit in hoste / Urbem dum trepidam Lucius ingreditur*; Ep., IX. 249, *Qui cursu rapido rapidos praecurreret Euros*; Pass., Orat. 111-2, *grato pro munere...... hostia grata*; I. 292.

D. By the use of similar endings, even in addition to those at the caesura and verse-end (omoioteleuton): cf. Pass., Prol. 72, *unde tibi merces, perpes erit requies*; Ep., III. 89-90.

E. By alliteration which, however, is chiefly confined to pairs of words: De Mem., I. 2, 14, *castra divitiis ditia diripiunt*; Ep., IX. 277-8, *una trahit tauros ut vacca petulca petulcos / Praecipitant validi viribus invalidos;* Mir., 387, *non inpune pii periuras nomen alumni*; Pass., Orat. 100, *Ergo cave cara ne careas anima*; 102.

F. By plays on words, both in regard to form and meaning (paronomasia): cf. Ep., I. 158, *nec cohibere vales si cohibere velis*; Pass., II. 341 for the same play; Ep., II. 60, *non fera non ferrum non domat ignis eam*; De Mem., III. 2, 145-6, *Victor devictis remeavit mox inimicis, / Virtus invicti praestitit haec animi*; Mir., 579, *Chorum ... detexit Chorus (= Corus)*; 608, *sed fugiendo gemit atque gemendo fugit*; 712; Pass., Orat. 11, *Aeris haud culmen turris sublime cacumen / Exierat*; De Mem., I. 3, 113; VIII. 9, 81.

These various devices are often accompanied also by antithesis whether of sense or form: cf. De Mem., I. 1, 28, *Tranquillus placidis, inplacidus tumidis*; II. 1, 136; VI. 10, 22; 11, 21-3; Mir., 146, *Lumen habet manibus, nubilat interius*.

It is evident from such examples, which are but a few of a large number which might be cited, that Tortarius

did not allow the rules of grammar, which he surely knew, to hinder his efforts to turn a verse or secure stylistic adornment. How these efforts affected his word-order is shown by the fact that when such introductory particles as *ut* and *ubi* stand at the end of their clauses, they not only afford a convenient ending for the pentameter, but often give a rime with the syllable at the caesura; cf. Ep., III. 46, *hanc animo forti fronte serenus ubi* / ... *suscipit*; so in Mir., 448 quoted above (p. XXVI); De Mem., V. 4, 178, *Dicis ei*, « *solvam debeo quas utinam* ». To the same causes also may have been due some of the vagaries of syntax, especially the use of the moods and tenses; thus, in Hym., 134, *ignoras quod fur fuit Cillenius... Hercules rotet*, grammatical consistency may have been sacrificed for the jingle; likewise tenses are shifted fo metrical convenience or for rime in De Mem., II. 4, 43, *Luce triumpharit qua dux ex more rogabit*; Pass. Orat., 67, *quae dicam faties et quae mandavero dices*; II. 158, *multa munera feres, si consensum michi praebes*; Ep., III. 89-90, *cum videam variis* / *Dicere felicem quem te magis esse valerem*, and sequence violated: De Mem., I. 3, 14., *monuit ne.... Caesar adire velit sed retinere nequit*; I. 3, 114. Or rare words may be introduced: cf. De Mem., VII. 2, 111, *si sine effrenes piger illos prendere mores*; II. 1, 23, *effrenas frenebat habenas*.

Similarly certain morphological peculiarities are evidently to be explained on the ground of metrical convenience, e. g., the use in the fifth foot of the pentameter of the *-i* ending in the Ablative Singular of nouns of the 3rd Declension (*igni*, *saluti*), and the regular use of syncopated forms of past tenses of verbs (*cognoram*, *sudasse*) and of diminutives in *-culus* (*avunclus*, *maniplus*), although these syncopated forms represent also the normal development of the spoken language. On the other hand, there is no evidence of the influence of the spoken language in the

quantity of vowels, which on the whole is that of classical literary Latin.

Some of these and similar variations from classical usage are those which were characteristic of the more informal Latin, e. g., the frequent use of the Present tense for the Future, of the Imperfect Subjunctive without force as a Potential or Unreal of the Present (cf. De Mem., VI. 4, 20), of the Indicative in Indirect Questions, of clauses introduced by *quod* and *quia* as objects of *verba sentiendi et declarandi*; both the Indicative and Subjunctive are used in these clauses and how rhetoric rather than psychology influenced the choice of particle and mood is shown by Pass., II. 240, *iam cognosce miser, quia de poenis ita laeter*, as compared with De Mem., VI. 2, 43, *namque recognovit quod vinctos ipse resolvit*, and by the fact that in parallel clauses depending upon the same verb *noscere* in Pass. Prol., 28-34, we have *quod* with the Subjunctive by the side of *quod* with the Indicative and in De Mem., IX. 11, 17, in clauses depending upon *dicere*, *quod* and *quia* are used with the Indicative. There is also a wide extension of the use of the Accusative and Infinitive with verbs which, if employed at all in classical Latin, generally have a clause or a participle as object; so *facio, volo, malo, impello*, etc., and of the Complementary Infinitive; so with *dare* (De Mem., II. 3, 86), *declinare* (De Mem., VIII. 1, 62; Ep., VII. 448), *praesumere* (De Mem., II. 1, 13), *spondere* (De Mem., III., 8, 1), and with verbs of motion such as *venire* (Ep., I. 80), *mittere* (De Mem., I. 2, 23), *tendere* (Ep., V. 55-6); in some cases the Infinitive may have been felt, as it commonly was in the popular speech, as a substantive; cf. its use with *adipisci* (Hym., 66), *obtinere* (De Mem., V. 4, 142), *mereri* and *promereri* (Pass., Prol. 74; I. 137); in the case of these last verbs, however, there is an approach to the use of *merui* as a periphrasis for the

Perfect (1); clearly substantive is *velle* as the object of *deprehendo* (Ep., VII. 387), *sequor* (Ep., X. 93), *pono* (Ep., X. 97); so we find *pro velle* (De Mem., I. 3, 117), *contra velle* (Ep., X. 93), and *velle ipsum* (Ep., V. 77).

In the syntax of the noun noteworthy is the preference for prepositional phrases instead of a simple Ablative; thus, Means is expressed by the Abl. with *ab* (Ep., IX. 210), with *cum* (De Mem., IX. 11, 36), with *de* (De Mem., II. 1, 154; Ep., II. 51); there is one example of what seems to be a Nominative Absolute (Pass., II. 116). In this matter also rhetoric may have had influence; it is doubtful, for example, whether the use of *in* with the Ablative instead of the Accusative in such a line as Mir., 243, *sexta vero die sacra delatus in aede*, represents the loss of distinction between these two cases, or whether the Ablative is not used rather for the sake of the rime; cf. the contrary case in De Mem., VIII. 18, 22-3, *in quo Romano spes erit imperio? / Respiciens Marium dux Scipio dixit, « in ipsum »*.

In the use of the pronouns there is, as in late Latin generally, a lack of distinction among the Demonstratives; thus, *ipse* and *iste* are used for *is* or *hic*, *idem* for *id* or *hoc*, *is* for the Indirect Reflexive (De Mem., IX. 5, 4), and the Reflexives *sibi* and *se* are commonly used without reflexive force; to be noted is the tendency to restrict *suus*, when not reflexive, to refer to a singular possessor only (2).

The vocabulary of Tortarius is as artificial as his syntax. There are archaic words, used often from metrical necessity, as *induperator* for *imperator*, the adverb *oppido*, the interjection *papae* (Ep., VI. 224); there are words, ultimately of Greek

(1) Found, for example, in Venantius Fortunatus, Carm., II. 16, 16; cf. Löfstedt, Philologischer Kommentar zur Peregrinatio Aetheriae, Upsala, 1911, 210.

(2) This use of *suus* is common in inscriptions of Gaul, cf. Pirson, La langue des inscriptions latines de la Gaule, Brussels, 1901, 203, and in official documents of the Merovingian period, cf. Vielliard, Le Latin des Diplômes et Chartes de l'Epoque Mérovingienne, Paris, 1927, 183-4.

provenience, some of which Tortarius doubtless found in a glossary: *antithetum*, «reply» (De Mem., VI. 2, 22), *archigenes*, «doctor» (Ep., V. 89), *machia*, «battle» (De Mem., III. 8, 28; Ep., VII. 168); there are rare words, some of which are not recognized, in the sense in which Tortarius employs them, in our dictionaries: *doctilogus* (1), «eloquent» (Mir., 551), *elegus*, «wretched» (De Mem., VII 8, 28), *gerulus*, «leader» (Ep., VII. 108), *hiare*, «to draw back» (Pass. II. 67), *lateralis*, «wife» (Pass., II. 366), *mediastinus*, «mediator» (De Mem., II. 6, 47); finally, there are words which seem, to judge from their appearance later in the vernaculars, to owe their origin to popular rather than to literary sources: *assistere*, «to be present» (Pass., II. 115), *baiulus*, «support» (Pass., II. 60), *girare*, «to turn» (Ep., III. 356), *grandis* (De Mem., IV. 1, 67) and *largus* (De Mem., IX. 1, 11) for *magnus*, *unus* for *quidam* (Mir., 455), *valere* for *posse* (Ep., IX, 39). Such words, however, are but a small part of Tortarius' vocabulary. The bulk of this is, of course, that of ecclesiastical Latin generally, but especically of such Christian poets as Prudentius and Venantius Fortunatus, in whose works many of the rarest words used by Tortarius are to be found; but there are borrowings also from pagan poets, chiefly Vergil and Horace; cf. Ep., II. 45-6; VII. 502 ff.; IX. 100; De Mem., V. 1, 114; VI. 5, 60.

IV

MANUSCRIPTS

In the matter of the MS. tradition of Tortarius account must be taken of the manuscripts both of the prose version of the Miracles of St. Benedict, to which reference has been

(1) Probably drawn from a glossary; cf. the *Thes.*, s. v.

made above, and of the poetic works. This prose version is contained as a part of religious miscellanies in two MSS., Vat. Reg. 301 (1) and Aurel. bibl. publ. 323 (274) (2), and represents the original text which Tortarius used in making his poetical version of all the Miracles (3). According to Manitius (Gesch. d. Lat. Lit. des Mittelalters, III, p. 877), this prose version of the Miracles of Tortarius is also contained in four other MSS., Vat. Reg. 456 (4), Paris. lat. 2768 A (5), Paris. lat. 5321 (6), and Rothomag. bibl. publ. U 115 (7). This is, however, an error, since the Miracles contained in these MSS., as shown by the catalogues of their contents, are not those by Tortarius but those written by his precedessors Adrevaldus and Adelerius as their contribution to the Abbey's record of the deeds of the Saint.

The poetic works have an entirely different tradition. They are preserved complete in one MS. only, Vat. Reg. 1357, on which this edition is based. The Passio and the Hymn, however, are contained also in Paris. lat. 12606, sec. XII, ff. 147-152, for the collation of which we have

---

(1) Cf. Socii Bollandiani, Bibliotheca Hagiographica Latina, 1898-1900, p. 169; Albertus Poncelet, Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum Bibliothecae Vaticanae, 1910, p. 312.

(2) Cf. Ch. Cuissard, Catalogue Général des MSS. des Bibliothèques Publiques de la France: Tome XII, Orléans, 1889, p. 167.

(3) The prose Miracles of Tortarius have been edited entire by Jean Dubois, Floriacensis Vetus Bibliotheca, 1605, pp. 149-218; Socii Bollandiani, Acta Sanctorum Martii, v. III, 1736, 2nd ed., pp. 336-353; Mabillon, Acta SS. Ord. S. Benedicti, 1738, 2nd ed., Saec. IV, Pars II, v. VI, pp. 401-432, with text from Dubois and the Bollandists, reprinted in Eugène de Certain, Les Miracles de Saint-Benoît, 1858, pp. 277-356 and Migne, Patrologia Latina, CLX, 1880, pp. 1189-1236. Portions have been reprinted from these fuller editions by F. Duchesne, Historia Francorum Scriptores, 1641, v. IV, pp. 151-155, containing chapters 1, 11, 15, 23, 24, 36 and L. Delisle, Recueil des Historiens des Gaules et de la France, 1876, New ed., pp. 483-490, containing chapters 1, 5, 6, 11, 15, 23, 24, 26, 27, 36, 37, 43.

(4) Cf. Socii Bollandiani, Bibliotheca Hagiographica Latina, p. 168; Poncelet, op. cit., p. 319; Mon. Germ. Hist., v. XV, Pars I, 1887, p. 476.

(5) Cf. Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis, v. I, 1893, p. 194.

(6) Cf. ibid., v. II, 1893, p. 199.

(7) Cf. Mon. Germ. Hist., v. XV, Pars. I, 1887, p. 476.

used photostatic reproductions procured through the kindness of H. Omont of the Bibliothèque Nationale. In addition, vss. 1-3, 253-254, 417-418, 591-592, and 789-790 of the Miracles have been excerpted in the hand of Petavius on f. 1v (3v) of Vat. Reg. 592, with the remark « Rodulfus Tortarius, monachus circa annum 1180 qui Gesta Miracula Patris Benedicti scripsit ». His text agrees with Reg. 1357 except in vs. 592, where *canit* stands in place of *notat*, a variant which need not lead to the conclusion that he was not using Reg. 1357. Finally in the library of Orléans there is another MS., Aurel. bibl. publ. 490-491 (270 bis), a Histoire Manuscrite de Saint-Benoît, bearing the date 1725 and compiled by Dom Chazal from a wealth of material dealing with Fleury. This contains (v. II, pp. 734-737) vss. 316-503 of the Passio, taken, according to a marginal note at the beginning, from the Bibliotheca Floriacensis edited by Bosco in 1605, and (v. II, pp. 748-752) vss. 591-788 of the Miracles, with the marginal note « ex MS. cod. Reg. Sueciae apud Bolland. ad diem 21 martii, pag. 334 ». For this MS. of Chazal we have used photostatic reproductions procured through the kindness of A. Bouvier of the Bibliothèque de la Ville d'Orléans. A collation of the readings of the verses quoted from the Miracles with the readings of Vat. Reg. 1357 shows that the Codex Reg. Sueciae referred to by Chazal is to be identified with our Vat. Reg. 1357.

Our earliest reference by number to a MS. of the poetic works of Tortarius is that by the Bollandists (1), in their edition of portions of the Miracles and Passio. They mention an old MS. of the Queen of Sweden, no. 1640, containing the poetic version of the Miracles, nine books of the De Mirabilibus, eleven Letters, the Acta Vitae et Martyrii S.

(1) Cf. Acta SS. Martii, 1736, 2nd ed., v. III, p. 301.

Mauri, and a Hymn in Sapphics to the same Saint: this is surely our Vat. Reg. 1357, the earlier number of which, 1640, has been crossed out on the back and is replaced by the present 1357. The Bollandists assume that Bosco (1) in his edition of a portion of the Passio was using this MS.; Bosco (2), however, in explaining his failure to print the Hymn, states that much of it is almost illegible because of the age and thinness of the MS.; this description would seem to point rather to Paris. lat. 12606, where the Hymn does have parts which are almost undecipherable, than to Vat. Reg. 1357, where it is easily legible. The next printed edition of any of the works of our author are the portions contained in Mabillon (3), who mentions no MS. by number but assigns the poetic works to a MS. formerly of Fleury, in his day in the collection of Queen Christina, and seen at Rome by the Bollandists. This again is Vat. Reg. 1357, formerly 1640. The same MS. is cited by Lebeuf (4), and Eugène de Certain (5) made the most complete investigation of it up to his time. In later catalogues and editions it is always Vat. Reg. 1357 which is cited.

From this evidence it would seem to be clear that for the complete poetic works of our author Vat. Reg. 1357 forms the sole MS. Montfaucon, however, in his Bibliotheca Bibliothecarum, v. I, 1739, pp. 44, 82, mentions three MSS. not cited before his time, a Reg. 1343 containing the

(1) Floriacensis Vetus Bibliotheca Benedictina, Lugdunum, 1605.

(2) op. cit., p. 355.

(3) Acta SS. Ord. S. Bened. 2nd ed., 1738, Saec. IV, Pars II, v. VI, pp. 357-362; Ann. Ord. S. Bened., v. III, 1706, Lib. XXXVIII, n. 10, p. 217; v. VI, 1739, Lib. LXXVIII, n. 45, p. 384.

(4) Mém. hist. Auxerre, 1743, II, 486. Lebeuf apparently had no first-hand acquaintance with the MS., since in printing a few lines of Ep. IX (Hist. de l'Acad. des Inscriptions et Belles-Lettres, XXI, 1754, pp. 511-514) he used transcripts made by M. La Curne de Sainte-Palaye at Rome. Eugène de Certain (Bibl. de l'Ec. des Chartes 1855, p. 493) inquired in vain for these transcripts at the libraries of Paris where the notes of Sainte-Palaye are preserved.

(5) op. cit. p. 521.

Memorabilia and Epistulae, and a Petavianus 1297 and 836 containing the Memorabilia. These entries were in turn copied by Dubois (1) without verification. We are now able, thanks to a communication (2) from Professor Frederick M. Carey, to prove that the conclusion suggested above is the proper one.

We know that the Library of Fleury was sacked in 1562 by the Huguenots, and the majority of its contents saved from destruction by the intervention of Pierre Daniel of Orléans, who acquired most of the Library for himself. On his death it passed to Paul Petau and Jacques Bongars of Paris, the former of whom in 1614 bequeathed his share to his son Alexander. Some thirty years after this Queen Christina of Sweden acquired through the efforts of her librarian, Isaac Voss, the library of Alexander Petau, and on her death in 1690 her MSS., which had been catalogued by Montfaucon, were purchased for the Vatican by Alexander VIII. The original MS. of the catalogue of Alexander Petau's Library, which he himself made in 1645 when he sold most of his MSS. to Queen Christina, is contained in a MS. in Paris, Bibliothèque Nationale, Moreau 849, ff. 221-246. In this catalogue there is only one entry under the name of Rodulfus Tortarius. Since Montfaucon's catalogue of MSS. once belonging to Petau mentions the poetic works only of Tortarius, and since Vat. Reg. 1357 contains marginal notes in the hand of Paul Petau, there can be no doubt that the entry in Alexander's catalogue must be this MS. Of the three MSS. mentioned in the printed catalogue of Montfaucon, two, namely, Petavianus 836 and 1297, may be explained by reference to Paris. lat. 13076, which appears to be Montfaucon's autograph of his cata-

(1) Archives statistiques, monumentales etc. de la Normandie, 1824, p. 214.
(2) Under date of Apr. 14, 1933. The substance of his statement we have embodied with his kind permission in our account.

logue of Queen Christina's Library. Here under the section (pp. 225-284) giving the MSS. in the Library of Alexander Petau, the old and new numbers appear side by side, and this doubling was carried into his printed text of the year 1739. His third MS., Reginensis 1343 (1), is not included in the section of the printed work giving Petau's MSS., but in the section under the heading Bibliotheca Reginae Sueciae.

For the poetic works of Rodulfus Tortarius we are therefore dependent upon Vat. Reg. 1357 (2). The MS. is in parchment, of 181 folios, size om. 200 × 0.098, executed in fine hands of the 12th century. It bears on its back the earlier number 1640. It is a small and compact octavo volume, written in one column; the very thickness of the parchment is a guide to the dating. The absence of Gothic influence in the characters precludes any suggestion of their being much later than the century of Tortarius himself. The titles and the initial letter of every second line are in red; the script itself is good Caroline minuscule of the 12th century, of a type peculiar to the scriptorium of Fleury, but the question of how many hands were working on the MS. is still open. Pertz' statement (3) that with the Miracula S. Benedicti ends that part of the MS. which is written by one hand does not tell the whole truth. There is clear

(1) During what years our MS. held this number we have not been able to determine.

(2) Cf. Eugène de Certain, Bibl. de l'Ec. des Chartes, 1855, p. 521; G. H. Pertz, Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtkunde, v. XII, 1874, pp. 316 ff.; Socii Bollandiani, Bibliotheca Hagiographica Latina, 1898-1900, pp. 170, 874, and Supplementum, 1911, p. 225; Albertus Poncelet, Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum Bibliothecae Vaticanae, 1910, p. 406; Hagenmeyer, Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana, 1913, p. 852, s. v. Tortarius (Hagenmeyer had access to a copy only of Epistle VII made by Count Riant from this MS.); Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, v. XXXVII, 1916, p. 285 n. (Jenal knew it only through the description by Eugène de Certain and the photographs made by Schnürer through the kindness of Prelate Baumgarten).

(3) op. cit. p. 317.

evidence for at least two hands, and possibly a third, in the text itself, and there has been much correcting done by what may be still another hand. The first change is in the hand of Epistula VI, which differs from the hand of the preceding folios both in form of letters and in the ink used. This second hand is responsible also for Epistula VII; the following letters are in the original ink, written possibly by other hands or by the original hand using a different pen. The original hand reappears without doubt in the Passio and continues through the Hymnus and to v. 983 of the Miracula. The following verses are in the hand of Epistulae VI and VII. This same hand is often found in corrections throughout the MS., and the possibility of the author's having done his own revision is not to be too readily excluded. Extraneous material at the beginning and end of the MS. proper and on f. 27v, together with additional corrections throughout, exhibit a variety of hands.

It becomes clear on examination of the makeup of the MS. that the gatherings are not entirely regular. The first indication is the numeral iii at the bottom of f. 26v. There is a jump then to vi, next to x, and xii, and xiiii, and xv; after this xvii, xviii, xix, xx, and xxi follow in due order. It is clear that it is not always four folios which are gathered together, and that there have been cuttings in certain places.

The earlier, and certain of the later, folios of the MS. are almost entirely illegible, due to contact at some time with a moist object. This is especially true of the folios containing Epistula VIII. In addition, the first few folios are blackened as if by fire, and both circumstances are possibly due to the sack of Fleury by the Huguenots in 1562. The first folio, unnumbered, bears on its verso a few lines of what appears to be a recipe of some kind, and below these material written in a different hand and now illegible. The next folio is difficult to make out, but contains evi-

dently an elogium of St. Bernard. It is on its verso that the two epigrams on Rodulfus are found, half-way down the page, the first by Francus Beatus, the second by an anonymous author. They too are not entirely legible; another folio of extraneous material follows, and it is only with f. 3 that the works proper of Rodulfus Tortarius begin. The MS. contains all the poetical works that we have by his hand; of these only two are found elsewhere, the Passio B. Mauri and the Hymnus in eius honore, contained also as already noted in Paris. lat. 12606. The works of Rodulfus continue from f. 3 to f. 178v. In addition, in f. 27v is interpolated the epitaph on Abelard (cf. above); f. 179 contains an 11-line elogium of Peter Venerabilis; ff. 179v-181, an elogium of Cluny. The last leaf has a note signed by one O. Lecamuss to the effect that he had come to a certain place on Sept. 15, 1500. The note is in old French and suggests that the MS. was in French hands at the time: « Je soubz-signé suys venu ce ans le XVe jour de septembre lan de grace mil cinq cens 1500 ». Fleury was not sacked by the Huguenots until 1562, and it is possible that Lecamuss may have recorded in this way his consultation of the MS. while it was still in the Library of Fleury. That it was later owned by Paul Petau is proved by the captions « Rodulphi Monachi Memorabilium Libri IX » and « Rodulphi Tortarii Epistulae » written in his own hand at the top of f. 3 and f. 104; by the following marginal notes: on Ep., I. 2, « In Passione B. Mauri in f. »; on Ep., X. 17 « Abbas Claraev. »; on Pass. II. 316, « Excusa haec sunt in Floriac. Bibliotheca p. 349 », where the reference is to Bosco's edition of 1605; on Pass., II. 502, « Expl. in pr. » corresponding to the note on Ep., I. 2; on Hym., 306, « Hinc sat constat Rodulfum Tortarium monachum fuisse Floriacensem »; and on Mir., 789, « Habentur in libro cui titulusque Floriacensis Bibliotheca p. 149 », where the reference is again

to Bosco's edition of 1605. The citations of correspon-ding chapter numbers in the prose Miracula on ff. 177v and 178 are also his, and the number Y27 on the margin of f. 3 indicates the place which the volume held in his library.

The abbreviations employed by the scribes of the MS. accord with those in regular use at this period. It has not always been easy to decide how we should spell certain words which are abbreviated in the MS. Our decision has been based on the spelling of words which, though commonly abbreviated, are sometimes found written out in full. The spellings of the MS., whether they are those of Tortarius or of the scribes, show the mediaeval characteristics which are found in other 12th century MSS. Gemination and simplification of consonants are common, and we have printed such words as they are written. The letter *e*, when representing the diphthongs *ae* and *oe*, generally has a hook under it, and in such cases we have printed the diphthong. In other cases, even though the diphthong would be the normal spelling, the hook is omitted, and here again we follow the MS. spelling. There is little consistency in the use of the hook, so that it may be employed when the letter should normally represent either close or open *e* even in case endings such as the Vocative Singular of the 2nd Declension and the Ablative Singular of the 3rd Declension, and omitted where the diphthong would be normal, as in the Nominative Plural and Genitive and Dative Singular of the 1st Declension. *Ci* and *ti* are constantly confused in nouns, verbs, and in the comparative degree of adjectives and adverbs. *H* is added where it does not belong, omitted where it belongs, and misplaced in other instances. *I* and *y* are interchanged, as also *ph* and *f*; *x* is often represented by *cx*, and conversely *xs* by *x*.

There are certain spellings which occur less frequently and which seem to represent a popular pronunciation. So *b* occurs for *v* in *ferbeo*, De Mem., IV. 2, 4, and *quibis*, De Mem., II. 5, 3, VII. 3, 55, as *v* for *b* in *Gavinius*, De Mem., IV. 2, 23 and *Vulgaria*, Ep., VII. 106, 531 ; *c* for *qu* in *cocus*, De Mem., IX. 15, 6 ; for *sc* in *Ciros*, De Mem., V. 3, 70 ; *d* for *t* in *capud*, Ep., VI. 25, as *t* for *d* in *obturas*, De Mem., VI. 5, 63 ; *e* for *i* in *Menutius*, De Mem., V. 2, 24, 27, 29 as *i* for *e* in *Sinphronius*, De Mem., III. 2, 77 ; *g* for *c* in *gausea*, De Mem., V. 1, 174 and *Ligurgus*, De Mem., V. 3, 55 ; for *ch* in *dragma*, De Mem., IX. 10, 36 ; *i* for *ae* in *Cinigerus*, De Mem., III. 2, 200 ; for *u* in *ciminum*, Ep., IX. 151, *satira*, De Mem., II. 2, 86, *Silla*, De Mem., V. 2, 55 ; *o* for *au* in *clodus*, Hym., 282, Mir., 341, 463 ; for *u* in *incolomis*, De Mem., II. 6, 62, Ep., II. 312, Mir., 116 ; *u* for *o* in *Epaminundas*, De Mem., III. 2, 261 ; *r* for *l* in *Praxiteres*, De Mem., VIII. 13, 31 ; *s* for *x* in *aesternus*, De Mem., II. 3, 83 ; *v* for *g* in *Vuasco*, *Vuasconia*, Ep., II. 126, 132 ; *z* for *di* in *zabulus*, Mir., 431 ; *i* for *g* in *ientandi*, Ep., VI. 149, IX. 304.

When these differences from the classical norm might cause confusion we have put the classical spelling in a footnote. In indicating erasures in the MS. and letters in erasure we have followed the practice of Ullman (v. VI of this series, p. LII) and put within parentheses the letters which are not in erasure : so in *(li)*.*(toris)* there is an erasure between the second and third letters, in *(mons)*...*(is)* there is an erasure between the two words, and in *(fluen)s* only the last letter is in erasure. Similarly, in designating illegible letters and the corrections of different hands we have for the first case put the letters which can be read within parentheses, using dots between the parentheses to designate the illegible letters, and for the second case we have enclosed within parentheses the writing of the first hand. For

example, in (*vi*).(*t*) the letters between the two sets of parentheses cannot be read, and in *de*(*mersus*) the first two letters are in a different hand. Where a letter is superscript and the word contains more than one of the superscript letters, we have used italics to designate the superscription.

V

SUGGESTED SOURCES

The following tables contain the possible sources for the chronicle portions of Books I-II of the De Memorabilibus and then the corresponding passages in Valerius Maximus summarized by our author in the rest of the work, and the passages in the prose Miracles of St. Benedict which he utilized in making his poetic version.

Book I

I. 1,	3-6......	Gen. 7 : 11 ff. ; Euseb. Chron. ed. Schoene, 1875, v. I, pp. 19-23.
	15........	Gen. 7 : 20 ; Aug. De Civ. XV. 27.
	17........	Oros. I. 3, 3 ; Isid. Orig. XIII. 22, 2.
	19-20.....	Gen. 7 : 13 ; Euseb. Chron. l. c. p. 23 ; Isid. Orig. XIV. 8, 5 ; Ekkehard, Chron. ed. Migne CLIV p. 505.
	23-28.....	Hieron. Yr. Abr. 237 ; Aug. De Civ. XVIII. 8 ; Oros. I. 7, 3 ; Isid. Orig. XIII. 22, 3.
	29-42.....	Just. II. 6, 7 ff. ; Oros. I. 9, 1 ; Isid. Orig. XIII. 22, 4.
	43-48.....	Ov. Met. I. 395 ff. ; Serv. ad Verg. Buc. VI. 41; Script.Rerum Myth. ed. Bode, 1834, I. 189 ; II. 73.
	49-54.....	Isid. Orig. XIV. 4, 21.
	55-60.....	Pliny, N. H. III. 112 ; Solinus 2, 11 ; Isid. Orig. XIV. 4, 21 ; Paulus Hist. Lang. II. 16.
	61-66.....	Liv. XXXIX. 56, 6 ; Jul. Obs. 4 (59) ; Oros. IV. 20, 30.
	67-72.....	Hieron. Yr. Abr. 2064 ; Oros. VII. 6, 13.
	73-80.....	Just. IV. 1, 1 ff. ; Isid. Orig. XIV. 6, 32-34.

2, 1-8	Valer.	Max. I.	6, 1	59-64.....	Valer.	Max.	6, 7
9-16......	»	»	6, 2	65-74.....	»	»	6, 11
17-30.....	»	»	6, 3	75-82.....	»	»	6, 12
31-34.....	»	»	6, 4	83-90.....	»	»	6 Ext. 1
35-52.....	»	»	6, 5	91-94.....	»	»	6 Ext. 2
53-58.....	»	»	6, 6	95-96.....	»	»	6 Ext. 3

97-100... Valer. Max. I. 5, 9
101-106... » » 5, 4
107-110... Oros. II. 12, 2-5
111-114... Oros. III. 7, 4-5; Landolfus, Addit. ad Pauli Hist. Rom. II. 28 ed. Droysen p. 233.
115-118... Jul. Valer. I. 6.
119-124... Pliny N. H. II. 147.
125-128... Just. XV. 2, 1-3; Oros. III. 23, 36.
129-138... Oros. IV. 4, 2-4
139-144... Oros. IV. 4, 5.
145-148... Oros. IV. 5, 1-2.
149-156... Oros. IV. 13, 12 ff.; cf. Hieron. Yr. Abr. 1793.
157-164... Oros. V. 4, 8.
165-172... Oros. V. 6, 1-3; Aug. De Civ. IV. 2.
173-176... Oros. III. 4, 5.
177-186... Oros. IV. 21, 4; Aug. De Civ. I. 31-33.
187-194... Oros. V. 18, 3.
195-208... Oros. V. 18, 8 ff.

209-218... Jul. Obs. 69-70 (129-130); Oros. VI. 20, 2; cf. Hieron. Yr. Abr. 1973.
219-226... Eutrop. VII. 12; Oros. VII. 5, 1-2.
227-228... Paulus, Hist. Rom. XI. 2 ed. Droysen, p. 185; Hieron. Yr. Abr. 2383; Oros. VII. 32, 8; Ekkehard, Chron. ed. Migne CLIV p. 723.
231-250... Jordanes, Get. 42; Paulus, Hist. Rom. XIV. 9 ed. Droysen p. 203; Ekkehard. l. c. pp. 744-745.

3, 5-10 .... Valer. Max. I. 7, 1
11-16 .... » » 7, 2
17-28 .... » » 7, 7
29-42 .... » » 7 Ext. 1
43-48 .... » » 7 Ext. 2
49-58 .... » » 7 Ext. 3
59-68 .... » » 7 Ext. 7
69-82 .... » » 7 Ext. 4

3, 83-96 .... » » I. 7 Ext. 5
97-114 ... » » 7 Ext. 6
115-120 ... » » 1 Ext. 6
121-142 ... » » 1 Ext. 3
141-154 ... » » 7 Ext. 8
155-168 ... » » 7 Ext. 10

4, 1-12 .... » » I. 8
13-16 .... » » 8, 1
17-44 .... » » 8, 2
45-50 .... » » 8, 3
51-54 .... » » 8, 4
55-62 .... Valer. Max. I. 8, 5
63-78 .... » » 8, 6
79-88 .... » » 8, 8
89-94 .... » » 8, 12
95-102 ... » » 8 Ext. 1
103-108 ... » » 8 Ext. 2
109-114 ... » » 8 Ext. 3
115-118 ... » » 8 Ext. 4
119-124 ... » » 8 Ext. 5
125-128 ... » » 8 Ext. 6
129-138 ... » » 8 Ext. 8
139-144 ... » » 8 Ext. 9
145-148 ... » » 8 Ext. 12
149-150 ... » » 8 Ext. 13
151-152 ... » » 8 Ext. 14
153-162 ... » » 1, 12
163-168 ... » » 8 Ext. 15
169-170 ... » » 8 Ext. 16
171-176 ... » » 8 Ext. 17
177-184 ... » » 8 Ext. 18
185-196 ... » » 8 Ext. 19

Book II

II. 1, 1-6...... Gen. 10: 9; 11: 1 ff.; Aug. De Civ. XVI. 4; Oros. II. 6, 7; Ekkehard, Chron., Migne CLIV, pp. 504-505.
7-10...... Just. I. 2, 7; Oros. II. 6, 7; Jord. Rom. 14; Ekkehard l. c. 505-506.

11–12..... Daniel 4: 32-33.
13–16..... Hieron. ed Schoene, 1866, v. II, p. 11; Aug. De Civ. XVI. 3; XVIII. 2; Just. I. 1, 4 ff.; Oros. I. 1, 1; 4, 1-2; VII. 2, 13; Jord. Rom. 12; Ekkehard. l. c. 506.
17–20..... Hieron. Yr. Abr. 11; Just. I. 1, 10; 2; Oros. I. 4, 4 ff.; Ekkehard, l. c. 505-506.
21–28..... Just. I. 3, 1; Oros. I. 19, 1; Ekkehard, l. c. 533-534; 545-546.
29–30..... Hieron. Yr. Abr. 1197.
31-34..... Pliny N. H. XXX. 1-3; Hieron. Yr. Abr. 7; Aug. De Civ. XXI. 14; Just. I. 1, 9; Oros. I. 4, 3; Ekkehard l. c. 505.
35–38..... Hieron. ed. Schoene, v. II p. 11; Isid. Orig. IX. 2, 71; Ekkehard l. c. 505.
39–50..... Just. II. 3, 8; Oros. I. 14, 1 ff.; Ekkehard l. c. 521-522.
51–54..... Hieron. Yr. Abr. 160; Aug. De Civ. VIII. 27; XVIII. 3; Prosper, Chron. ed. Graevius, 1735, v. XI, pp. 274-275.
55–56..... Hieron. Yr. Abr. 210; Aug. De Civ. XVIII, 3; Ekkehard l. c. 509-510.
57–58..... Hieron. Yr. Abr. 271; Aug. De Civ. XVIII. 3; Ekkehard l. c. 507-508; Prosper l. c. p. 275.
59–64..... Hieron. Yr. Abr. 57.
65–67..... Hieron. Yr. Abr. 460.
68–70..... Hieron. Yr. Abr. 380; Aug. De Civ. XVIII. 8; Ekkehard l. c. 511-512.
71–74..... Hieron. Yr. Abr. 587.
75–76..... Hieron. Yr. Abr. 690; Aug. De Civ. XVIII. 13; Prosper l. c. p. 275.
77–78..... Hieron. Yr. Abr. 587.
81–86..... Ov. Met. V. 646; Hieron. Yr. Abr. 610; Aug. De Civ. XVIII. 13; Ekkehard l. c. 517-518.
87–96..... Hieron. Yr. Abr. 620; Ekkehard l. c. 517-518.
97–99..... Hieron. Yr. Abr. 635; Aug. De Civ. XVIII. 13; Ekkehard l. c. 517-518.
100–101... Hieron. Yr. Abr. 698; Aug. De Civ. XVIII. 12; Ekkehard l. c. 515-516.
102....... Hieron. Yr. Abr. 677.
103–104....Hieron. Yr. Abr. 705; Aug. De Civ. XVIII. 13; Oros. I. 11, 4; Ekkehard l. c. 519-520.
105–118... Hieron. Yr. Abr. 791; Aug. De Civ. XVIII. 13; Oros. I. 13, 2; Ekkehard l. c. 521-522.
119–120... Hieron. Yr. Abr. 901; Ekkehard l. c. 525-526.
121–122... Hieron Yr. Abr. 940; Ekkehard l. c. 527-528.
123–125... Hieron. Yr. Abr. 1020; Ekkehard l. c. 527-528.
126....... Hieron. Yr. Abr. 1240.
127–154... Just. II. 4, 1-31; Oros. I. 15; Ekkehard l. c. 729-730.
155–158... Hieron. Yr. Abr. 838; Jordanes Rom. 38; Paulus Hist. Rom. I ed. Droysen p. 6; Ekkehard l. c. 519, 523.
159–160... Hieron. Yr. Abr. 851; Paulus l. c. pp. 6-7; Ekkehard l. c. 535-537.
161–162... Livy I. 4 ff.; Hieron. Yr. Abr. 1244; Just. XLIII. 1-2; Jordanes Rom. 51.
163–164... Livy l. c.; Hieron. Yr. Abr. 1221, 1265; Just. l. c. ; Jordanes Rom. 89.

165–168... Hieron. Yr. Abr. 1301 ; Jordanes, Rom. 95 ; Ekkehard l. c. 539-540.
171–172... Hieron. Yr. Abr. 1505 ; Jordanes, Rom. 111 ; Ekkehard l. c. 549-550.
173–174... Hieron. Yr. Abr. 1473.
175–182... Hieron. Yr. Abr. 1988-1992 ; Ekkehard l. c. 655.
183–184... Hieron. Yr. Abr. 2034.
185–186... Hieron. Yr. Abr. 2004.
187–188... Hieron. Yr. Abr. 2008.
191–194... Hieron. Yr. Abr. 803 ; 974.
195–200... Hieron. Yr. Abr. 1497.
201–202... Hieron. Yr. Abr. 915, 1220.
203–210... Jul. Valer. I. 2 ff. ; III. 24 ff.
211–220... Just. XII. 8, 1-7 ; Oros. III. 19, 3-4 ; Jul. Valer. III. 7.
221–224... Just. XLI. 4, 5-6.
225–230... Liber Hist. Francorum ed. Krusch, Mon. Germ. Hist., Script. Rer. Merov. v. II, pp. 245-246 ; Greg. Tur. II. 9 ; Fredegarius, Chron. III. 9, ed. Krusch ; Aimoinus, Hist. Franc. ed. Migne, CXXXIX, p. 640 ; Ekkehard l. c. 715.
231–236... Aimoinus l. c. p. 640 ; Ekkehard l. c. 715.
237–244... Ekkehard l. c. 838-839.
255–278... Paulus Hist. Lang. III. 34 ; Aimoinus l. c. p. 693 ; Ekkehard l.c. 717-718.
279–286... Paulus l. c. II. 5 ; Aimoinus l. c. p. 698.
287–312... Fredegarius III. 65 ; Paulus, Hist. Franc. VI. 6.
315–326... Bede, Eccl. Hist. I. 15 ; Widukind, Res Gestae Sax. I. 8, ed. Migne, CXXXVII, p. 128.

II	Valer. Max.
2, 1-4	II. 1, 2
5-8	1,3
9-14	1,4
15-18	1,5
19-22	1, 6
23-26	1, 8
27-40	1, 9
41-44	1, 10
45-56	2, 1
57-60	2, 2
61-62	2, 3
63-68	2, 5
69-76	2, 9
77-80	3, 2
81-90	4, 4
91-98	5, 2
101-106	5, 3
107-113	5, 5
115-126	6, 1
127-128	6, 2
129-132	6, 4
133-134	6, 5

II	Valer. Max.,
135-136	II. 8, 7
137-144	6, 7
145-146	6, 12
147-150	6, 10
151-155	6, 14
3, 1-10	7, 1
11-22	7, 2
23-26	7, 5
27-32	7, 6
33-38	7, 7
39-52	7, 8
53-64	7, 9
65-74	7, 10
75-80	7, 11
81-84	7, 12-13
85-86	7, 14
87-94	7, 15
97-120	7, 15
121-124	7 Ext.
125-134	7 Ext. 1
135-136	8 2

II	Valer. Max.
4, 1-10	II. 8, 1
11-30	8, 2
31-32	8, 3
33-38	8, 4
39-42	8, 5
43-46	8, 6
47-64	8, 7
5, 1-10	9
11-14	9, 1
15-18	9, 2
19-22	9, 3
23-30	9, 4
31-38	9, 5
45-46	9, 5
47-50	9, 6

II	Valer. Max.
5, 51-54	II. 9, 7
55-70	9, 8
71-75	9, 9
6, 1-2	10
3-10	10, 1
11-34	10, 2
35-42	10, 3
43-50	10, 4
51-54	10, 5
55-62	10, 6
63-70	10, 7
71-82	10, 8
83-92	10, Ext. 1
93-96	10, Ext. 2

Book III

III	Valer. Max.
1, 1-6	III. 1, 1
7-32	1, 2
33-40	1, 3
41-54	1, Ext. 1
2, 1-14	2, 1
15-20	2, 2
21-24	2, 4
25-28	2, 2
29-34	2, 5
35-50	2, 6
51-76	2, 7
77-80	2, 8
81-88	2, 9
89-94	2, 11
95-104	2, 12
105-112	2, 16
113-132	2, 17
133-146	2, 19
147-172	2, 20
173-188	2, 21
189-194	2, 23
195-200	2, 22
201-228	2, 23
229-248	2, 24
249-260	2, Ext. 3
261-278	2, Ext. 5
279-286	2, Ext. 8
287-296	2, Ext. 9

III	Valer. Max.
3, 1-14	III. 3, 1
15-23	3, 2
24-32	3, Ext. 1
33-54	3, Ext. 2
55-62	3, Ext. 3
63-70	3, Ext. 4
71-76	3, Ext. 5
77-80	3, Ext. 7
4, 1-6	4, 1
7-10	4, 2
11-12	4, 3
13-18	4, 4
19-22	4, 5
23-26	4, 6
27-32	4, Ext. 1
33-36	4, Ext. 2
5, 1-14	5, 1
15-20	5, 2
21-24	5, 4
25-30	5, 3
6, 1-8	6, 1
9-10	6, 2
11-12	6, 3
13-16	6, 4
17-22	6, 5
23-25	6, 6

III.		Valer. Max.
	26-27	III. 6, 7
7,	1-6	7, 1
	7-12	7, 1a
	13-14	7, 1b
	15-22	7, 1c
	23-38	7, 1d
	39-52	7, 1e
	53-60	7, 2
	61-66	7, 4
	67-74	7, 6
	75-78	7, 7
	79-86	7, 8
	87-92	7, 10
	93-98	7, 11
	99-104	7, Ext. 1

III.		Valer. Max.
7,	105-108	III. 7, Ext. 3
	109-114	7, Ext. 4
	115-118	7, Ext. 5
	119-124	7, Ext. 6
8,	1-20	8, 1
	21-40	8, 2
	41-54	8, 3
	55-58	8, 4
	59-70	8, 5
	71-78	8, 8
	79-96	8, Ext. 1
	97-100	8, Ext. 5
	101-106	8, Ext. 3
	107-120	8, Ext. 6

Book IV

IV		Valer. Max.,
1,	1-16	IV. 1, 1
	17-24	1, 2
	25-32	1, 3
	33-36	1, 4
	37-44	1, 5
	45-54	1, 6
	55-70	1, 7
	71-84	1, 8
	85-98	1, 10
	99-104	1, 11
	105-118	1, 12
	119-128	1, 13
	129-136	1, 15
	137-146	1, Ext. 1
	147-160	1, Ext. 2
	161-168	1, Ext. 4
	169-172	1, Ext. 3
	173-178	1, Ext. 5
	179-194	1, Ext. 7
	195-202	1, Ext. 8
	203-206	1, Ext. 9
2,	1-7	2, 1
	8-16	2, 2
	17-22	2, 3
	23-28	2, 4
	29-34	2, 5
	35-38	2, 6
3,	1-14	3, 1
	15-20	3, 2

IV		Valer. Max
3,	21-26	IV. 3, 3
	27-36	3, 4
	37-56	3, 5
	57-80	3, 6
	81-88	3, 7
	89-94	3, 8
	95-104	3, 9
	105-110	3, 11
	111-116	3, 13
	117-124	3, 14
	125-128	3, 14
	129-146	3, Ext. 3
	147-154	3, Ext. 3
	155-166	3, Ext. 4
4,	1-10	4
	11-20	4, 1
	21-24	4, 2
	25-30	4, 3
	31-36	4, 5
	37-46	4, 6
	47-52	4, 7
	53-56	4, 8
	57-66	4, 9
	67-74	4, 10
	75-82	4, 11
5,	1-10	IV. 5, 1
	11-16	5, 2
	17-30	5, 3
	31-38	5, 4

IV.	Valer. Max.
39-42	IV. 5, 5
43-46	5, 6
47-54	5, Ext. 1
55-64	5, Ext. 2
6, 1-6	6, 1
7-18	6, 3
19-26	6, 4
27-32	6, 5
33-44	6, Ext. 1
45-52	6, Ext. 2
53-60	6, Ext. 3
7, 1-10	7,
11-28	7, 1
29-44	7, 2

IV.	Valer. Max.
7, 45-52	IV. 7, 3
53-62	7, 4
63-72	7, 5
73-78	7, 6
79-82	7, 7
83-94	7, Ext. 1
95-98	7, Ext. 4
8, 1-4	8, 1
5-8	8, 2
9-18	8, 3
19-24	8, 4
25-42	8, 5
43-52	8, Ext.
53-72	8, Ext. 1 2

Book V

V	Valer. Max.,
1, 1-8	V. 1, 1a
9-12	1, 1b
13-16	1, 1c
17-28	1, 1d
29-34	1, 1e
35-46	1, 1f
47-52	1, 2
53-70	1, 3
71-72	1, 4
73-82	1, 5
83-86	1, 6
87-96	1, 7
97-102	1, 8
103-114	1, 9
115-126	1, 10
127-130	1, 11
131-136	1, Ext. 1
137-156	1, Ext. 2
157-166	1, Ext. 3
167-180	1, Ext. 4
181-184	1, Ext. 6
2, 1-18	2, 1
19-22	2, 2
23-36	2, 4
37-42	2, 6
43-48	2, 7
49-54	2, 8
55-58	2, 9
59-64	2, Ext. 1
65-66	2, Ext. 3

V	Valer. Max.
2, 67-68	V. 2, Ext. 2
69-84	2, Ext. 4
3, 1-6	3, 1
7-10	3, 2a
11-14	3, 2b
15-18	3, 2c
19-22	3, 2d
23-26	3, 2e
27-34	3, 2f
35-38	3, 2g
39-54	3, 4
55-62	3, Ext. 2
63-70	3, Ext. 3
71-76	3, Ext. 3
77-82	3, Ext. 3
4, 1-16	4, 1
17-24	4, 2
25-40	4, 3
41-44	4, 4
45-52	4, 5
53-58	4, 6
59-72	4, 7
73-82	4, Ext. 5
83-90	4, Ext. 6
91-100	4, Ext. 7
101-110	5, 1
111-116	5, 2
4, 117-126	V. 6, 2
127-132	6, 3

V.	Valer. Max.
133-140	V. 6, 4
141-148	6, 5
149-152	6, 6
153-160	6, 7
161-172	6, Ext. 1
173-178	6, Ext. 2
179-186	6, Ext. 3
187-196	6, Ext. 4
5, 1-6	7, 1
7-14	7, 2
15-22	7, 3
23-40	7, Ext. 1
41-54	7, Ext. 2
6, 1-6	8, 1

V.	Valer. Max.
6, 7-12	V. 8, 2
13-32	8, 3
33-40	8, 4
41-44	8, 5
7, 1-6	9, 1
7-12	9, 2
13-18	9, 3
19-40	9, 4
8, 1-8	10, 1
9-18	10,2
19-26	10, 3
27-32	10, Ext. 1
33-46	10, Ext. 2
47-50	10, Ext. 3

Book VI

VI	Valer. Max.
1, 1-8	VI. 1, 1
9-12	1, 2
13-16	1, 3
17-20	1, 8
21-30	1, 7
31-40	1, 9
41-48	1, 10
49-54	1, 11
55-66	1, 13
67-72	1, Ext. 1
73-84	1, Ext. 2
85-88	1, Ext. 3
2, 1-2	2
3-14	2, 1
15-26	2, 2
27-44	2, 3
45-50	2, 4
51-54	2, 6
55-58	2, 7
59-76	2, 8
77-84	2, 9
85-88	2, 10
89-94	2, 12
95-100	2, Ext. 1
101-120	2, Ext. 2
121-126	2, Ext. 3
3, 1-8	3, 1a
9-14	3, 1b
15-16	3, 1c

VI	Valer. Max.
3, 17-22	VI. 3, 2
23-30	3, 3
31-44	3, 4
45-50	3, 5
51-56	3, 6
57-60	3, 7
61-64	3, 8
65-68	3, 9
69-74	3, 10
75-80	3, Ext. 1
81-84	3, Ext. 2
85-88	3, Ext. 3
4, 1-14	4, 1
15-20	4, 1
21-28	4, 2
29-40	4, 3
41-48	4, 4
49-54	4, Ext. 1
55-62	4, Ext. 2
63-70	4, Ext. 3
71-74	4, Ext. 5
5, 1-12	5, 1
13-18	5, 1
19-26	5, 1
27-38	5, 2
39-48	5, 3
49-54	5, 4
55-64	5, 5
65-68	5, 6

VI.	Valer. Max.
5, 69-72	VI. 5, 7
73-80	5, Ext. 1
81 90	5, Ext. 3
91-98	5, Ext. 4
6, 1-10	6, 1
11-22	6, 2
23-26	6, 4
27-32	6, Ext. 1
33-44	6, Ext. 2
7, 1-8	7, 1
9-14	7, 2
15-20	7, 3
8, 1-14	8, 1
15-22	8, 2
23-28	8, 3
29-32	8, 4
33-44	8, 5
45-52	8, 6
9, 53-74	8, 7

VI.	Valer. Max.
9, 1-6	VI. 9, 1
7-10	9, 2
11-16	9, 3
17-20	9, 4
21-24	9, 5
25-36	9, 6
37-40	9, 9
10, 1-6	9, 10
7-10	9, 11
11-14	9, 12
15-22	9, 13
23-38	9, 14
11, 1-22	9, Ext. 1
23-30	9, Ext. 2
12, 1-6	9, Ext. 4
7-24	9, Ext. 5
25-32	9, Ext. 6
33-40	9, Ext. 7

Book VII

VII	Valer. Max.
1, 1-26	VII. 1, 1
27-44	1, 2
2, 1-6	2, 1
7-16	2, 2
17-20	2, 3
21-26	2, 4
27-36	2, 5
37-42	2, 6
43-46	2, 6
47-68	2, Ext. 1
69-78	2, Ext. 2
79-86	2, Ext. 3
87-88	2, Ext. 4
89-96	2, Ext. 5
97-102	2, Ext. 6
103-112	2, Ext. 7
113-118	2, Ext. 8
119-124	2, Ext. 9
125-128	2, Ext. 10
129-138	2, Ext. 11
139-144	2, Ext. 11
145-152	2, Ext. 12
153-156	2, Ext. 13
157-160	2, Ext. 14

VII	Valer. Max.
2, 161-168	VII. 2, Ext. 15
169-178	2, Ext. 16
3, 1-14	3, 1
15-28	3, 2
29-40	3, 4
41-56	3, 6
57-60	3, 8
61-74	3, 9
75-80	3, 10
81-92	3, Ext. 1
93-108	3, Ext. 2
109-116	3, Ext. 3
117-128	3, Ext. 4
129-144	3, Ext. 5
145-164	3, Ext. 6
165-174	3, Ext. 7
175-182	3, Ext. 8
4, 1-16	4, 1
17-44	4, 2
45-54	4, 3
55-72	4, 5
73-78	4, Ext. 1
79-90	4, Ext. 2

VII	Valer. Max.
5, 1-12	VII. 5, 1
13-26	5, 2
27-30	5, 3
31-34	5, 4
35-36	5, 5
37-40	5, 6
6, 1-20	VII. 6, 1
21-28	6, 2
29-34	6, 3
35-40	6, 4
41-50	6, 5
51-54	6, Ext. 1
55-66	6, Ext. 3
7, 1-10	7, 1
7, 11-24	VII. 7, 2
25-28	7, 3
29-38	7, 4
39-48	7, 5
49-62	7, 6
8, 1-10	8, 1
11-20	8, 2
21-24	8, 3
25-34	8, 4
9, 1-10	8, 5
11-16	8, 6
17-22	8, 7
23-26	8, 8
27-36	8, 9

Book VIII

VIII	Valer. Max.
1, 1-14	VIII. 1, Absol. 3
15-22	1, Absol. 4
23-32	1, Absol. 5
33-40	1, Absol. 2
41-46	1, Absol. 6
47-54	1, Absol. 7
55-62	1, Absol. 9
63-68	1, Absol. 10
69-74	1, Absol. 11
75-86	1, Absol. 13
2, 1-4	1, Damn. 5
5-8	1, Damn. 6
9-12	1, Damn. 7
13-20	1, Damn. 8
3, 1-8	1, Ambust. 1
9-20	1, Ambust. 2
4, 1-10	2, 1
11-28	2, 3
29-32	2, 4
5, 1-8	3, 1
9-18	3, 2
19-26	3, 3
6, 1-6	VIII. 4, 1
7-10	4, 2
11-18	4, 3
7, 1-10	5, 1
11-16	5, 2
17-24	5, 3
25-30	5, 4
31-34	5, 5
35-46	5, 6
8, 1-4	6, 1
5-14	6, 2
15-22	6, 3
23-30	6, 4
9, 1-14	7, 1
15-20	7, 2
21-26	7, 3
27-32	7, 4
33-38	7, 6
39-44	7, 7
45-56	7, Ext. 1
57-80	7, Ext. 2
81-94	7, Ext. 3
95-100	7, Ext. 4
101-106	7, Ext. 5
107-110	7, Ext. 6

VIII	Valer.	Max.
9, 111-122	VIII.	7, Ext. 7
123-126		7, Ext. 8
127-130		7, Ext. 9
131-134		7, Ext. 10
135-138		7, Ext. 11
139-146		7, Ext. 14
147-150		7, Ext. 15
151-154		7, Ext. 16
10, 1-6		8
7-14		8, 1
15-20		8, 2
21-28		8, Ext. 1
29-30		8, Ext. 2
11, 1-8		9, 1
9-14		9, 2
15-18		9, 3
19-24		9, Ext. 1
25-40		9, Ext. 2
41-48		9, Ext. 3
12, 1-7		10
8-16		10, 1
17-20		10, 2
21-26		10, 3
27-30		10, Ext. 1
13, 1-8		11, 1
9-18		11, 2
19-22		11, Ext. 1
23-26		11, Ext. 2
27-30		11, Ext. 3
31-38		11, Ext. 4

VIII	Valer.	Max.
14, 1-8	VIII.	11, Ext. 5
9-16		11, Ext. 6
17-24		11, Ext. 7
15, 1-6		12, 1
7-12		12, Ext. 1
13-20		12, Ext. 2
16, 1-2		13, 1
3-8		13, 2
9-10		13, 3
11-12		13, 4
13-14		13, 5
15-26		13, Ext. 1
27-32		13, Ext. 2
33-36		13, Ext. 5
17, 1-8		14, 1
9-11		14, 2
12-14		14, 3
15-20		14, 4
21-26		14, 6
27-30		14, Ext. 1
31-36		14, Ext. 2
17, 37-40		14, Ext. 3
41-46		14, Ext. 4
47-52		14, Ext. 5
18, 1-6		15, 1
7-12		15, 4
13-16		15, 5
17-28		15, 7
29-38		15, 8
39-42		15, 9
43-48		15, 10
49-54		15, Ext. 1
55-60		15, Ext. 2

Book IX

IX	Valer.	Max.
1, 1-10	IX.	1, 1
11-14		1, 2
15-16		1, 4
17-28		1, 5
29-34		1, 7
35-40		1, 9
41-46		1, Ext. 1
47-58		1, Ext. 2
59-64		1, Ext. 3

IX	Valer.	Max.
1, 65-74	IX.	1, Ext. 4
75-78		1, Ext. 7
2, 1-32		2, 1
33-38		2, 2
39-44		2, 3
45-48		2, Ext. 1
49-58		2, Ext. 2
59-66		2, Ext. 5

IX	Valer. Max.
2, 67-78	IX. 2, Ext. 6
79-82	2, Ext. 8
83-88	2, Ext. 9
89-100	3, 1
101-110	3, 2
111-116	3, 3
117-122	3, 4
123-136	3, 7
137-148	3, 8
149-154	3, Ext. 1
3, 1-6	3, Ext. 2
7-14	3, Ext. 3
15-26	3, Ext. 4
4, 1-10	4, 1
11-16	4, 2
17-24	4, 3
25-32	4, Ext. 1
5, 1-6	5, 1
7-14	5, 2
15-20	5, 3
21-26	5, 4
27-34	5, Ext. 1
35-42	5, Ext. 2
43-46	5, Ext. 3
6, 1-8	6, 1
9-12	6, 2
13-22	6, 3
23-30	6, Ext. 1
31-36	6, Ext. 2
7, 1-8	7, 1
9-14	7, 3
15-22	7, Mil. Rom. 1
23-28	7, Mil. Rom. 2
29-36	7, Mil. Rom. 3
8, 1-6	8, 1
7-16	8, 2
17-22	8, 3
23-34	8, Ext. 1
35-38	8, Ext. 2
9, 1-10	9, 1
11-24	9, 2
25-30	9, 3
10, 1-14	IX. 10, 1
15-18	10, 2
19-32	10, Ext. 1
33-42	10, Ext. 2
11, 1-8	11, 1
9-18	11, 2
19-22	11, 3
23-30	11, 5
31-40	11, Ext. 1
41-42	11, Ext. 2
43-44	11, Ext. 3
12, 1-4	12, 1
5-8	12, 2
9-14	12, 3
15-20	12, 4
21-22	12, 8
23-26	12, Ext. 1
27-36	12, Ext. 2
37-40	12, Ext. 3
41-42	12, Ext. 4
43-46	12, Ext. 5
47-56	12, Ext. 6
57-62	12, Ext. 7
63-66	12, Ext. 8
67-72	12, Ext. 9
13, 1-4	13, 1
5-10	13, 2
11-16	13, 3
17-20	13, Ext. 1
14, 1-4	13, Ext. 2
5-12	13, Ext. 3
13-27	13, Ext. 4
15, 1-4	14, 1
5-8	14, 2
9-14	14, 3
15-20	14, 5
21-30	14, Ext. 1
31-36	14, Ext. 3
16, 1-16	15, 1
17-30	15, 2
31-38	15, Ext. 2

MIRACULA S. BENEDICTI

References are to pages in Eugène de Certain, *Les Miracles de Saint-Benoît*, Paris, 1858, and to columns in Migne, *Patrologiae Cursus Completus*, *Series Latina.*

vss.							
13-20	Gregory	Dialogi	II.	Intr. ;	Migne	LXVI,	126
21-36	»	»	II.	1 ;	Migne	LXVI,	128-130
37-40	»	»	»	2 ;	»	»	132
41-48	»	»	»	1 ;	»	»	130-132
49-60	»	»	»	3 ;	»	»	134-140
61-64	»	»	»	4 ;	»	»	142
65-68	»	»	»	5 ;	»	»	142-144
69-72	»	»	»	6 ;	»	»	144
73-76	»	»	»	7 ;	»	»	146
77-89	»	»	»	8 ;	»	»	146-152
90-92	Adrev.	Miracula	I.	4 ;	Cn.		20-22 (Cf. Paulus Diaconus, I. 26)
93-104	Gregory	Dialogi	II.	8 ;	Migne	LXVI,	152
105-108	»	»	»	9 ;	»	»	154
109-112	»	»	»	10 ;	»	»	154
113-116	»	»	»	11 ;	»	»	156
117-120	»	»	»	12 ;	»	»	156-158
121-124	»	»	»	14 ;	»	»	160-162
125-132	»	»	»	15 ;	»	»	162
133-136	»	»	»	16 ;	»	»	164
137-140	»	»	»	17 ;	»	»	168
141-144	»	»	»	18 ;	»	»	170
145-148	»	»	»	20 ;	»	»	170-172
149-152	»	»	»	21 ;	»	»	172-174
153-156	»	»	»	22 ;	»	»	174-176
157-164	»	»	»	23 ;	»	»	178-180
165-168	»	»	»	24 ;	»	»	180-182
169-172	»	»	»	25 ;	»	»	182
173-176	»	»	»	13 ;	»	»	158-160
177-180	»	»	»	19 ;	»	»	170
181-184	»	»	»	26 ;	»	»	184
185-192	»	»	»	27 ;	»	»	184
193-196	»	»	»	28 ;	»	»	186
197-200	»	»	»	29 ;	»	»	186-188
201-204	»	»	»	30 ;	»	»	188
205-208	»	»	»	31 ;	»	»	190
209-212	»	»	»	32 ;	»	»	192
213-216	»	»	»	33 ;	»	»	194-196
217-220	»	»	»	34 ;	»	»	196
221-232	»	»	»	35 ;	»	»	196-200
233-236	»	»	»	36 ;	»	»	200
237-248	»	»	»	37 ;	»	»	202 (cf. Adrevaldus, Mir. I. 9, Certain 29-30)
249-252	»	»	»	38 ;	»	»	202-204
255-258	Adrev.	Translatio		1 ;	Cn.		1-2, Migne CXXIV, 901 (cf. Greg. Dial. II. 17, Migne LXVI, 168)

259-274....	Adrev.	Translatio,	.... 317 ;	Certain	3-8 ,	Migne	CXXIV,	902-905
275-282....	»	»	8 ;	»	8 ,	»	»	905
283-286....	»	»	9 ;	»	9 ,	»	»	905
287-290....	»	»	10 ;	»	9 ,	»	»	906
291-294....	»	»	11 ;	»	10 ,	»	»	906
295-298....	»	»	12-13 ;	»	10-12 ,	»	»	906-907
299-302....	»	»	15 ;	»	13-14 ,	»	»	908-910
309-316....	Petrus	Venerabilis,	....	Migne CLXXXIX, 1020, cf. Mabillon in Migne CLX, 1179-1180.				
317-320....	Adrev.	Miracula,	...... 16-17 ;	Cn.	39-42 ,	Migne	CXXIV,	918-919
321-324....	»	»	18 ;	»	43-46 ,	»	»	920-922
325-328....	»	»	19 ;	»	46-47 ,	»	»	922
329-332....	»	»	20 ;	»	48-50 ,	»	»	923-924
333-336....	»	»	20-21 ;	»	47-51 ,	»	»	923-925
337-340....	»	»	22 ;	»	51-53 ,	»	»	925-926
341-344....	»	»	23 ;	»	53-54 ,	»	»	926-927
345-348....	»	»	24 ;	»	55-56 ,	»	»	927-928
349-352....	»	»	25 ;	»	56-57 ,	»	»	928
353-356....	»	»	26 ;	»	58-60 ,	»	»	929-930
357-360....	»	»	27 ;	»	61-63 ,	»	»	930-932
361-364....	»	»	29 ;	»	66 ,	»	»	934
365-368....	»	»	30 ;	»	67-68 ,	»	»	934-935
369-372....	»	»	31 ;	»	68-69 ,	»	»	935-936
373-376....	»	»	32 ;	»	69-70 ,	»	»	936
377-384....	»	»	33-34 ;	»	70-76 ,	»	»	936-940
385-388....	»	»	35 ;	»	77-78 ,	»	»	940-941
389-392....	»	»	35 ;	»	78 ,	»	»	941
393-396....	»	»	36 ;	»	78-79 ,	»	»	941-942
397-400....	»	»	37 ;	»	79-80 ,	»	»	942-943
401-404....	»	»	38 ;	»	80-82 ,	»	»	943
405-408....	»	»	39 ;	»	82-83 ,	»	»	943-944
409-416....	Appendix	Adelrii	.... 40 ;	»	83-85 ,	»	»	944-946
419-422....	»	»	.... 41 ;	»	88-89 ,	»	»	946-948
423-426....	Aimoin.	Miracula I	..... 2, 9 ;	»	96-98 ,	»	CXXXIX,	806-807
427-430....	»	» »	3,11 ;	»	99-100,	»	»	808
431-434....	»	» »	4,15 ;	»	102-103,	»	»	809-810
435-438....	»	» »	5,17 ;	»	104-105,	»	»	811
439-442....	»	» »	6,18 ;	»	105-107,	»	»	812
443-446....	»	» »	7,19 ;	»	107-109,	»	»	812-814
447-450....	»	» »	8,20 ;	»	109-110,	»	»	814
451-454....	»	» »	10,23 ;	»	112-113,	»	»	815-816
455-458....	»	» »	11,24 ;	»	113-114,	»	»	816
459-462....	»	» »	11,25 ;	»	114,	»	»	816-817
463-466....	»	» »	12,26 ;	»	114-115,	»	»	817
467-470....	»	» »	13,27 ;	»	115-116,	»	»	817-818
471-474....	»	» »	14,28 ;	»	116-117,	»	»	818
475-478....	»	» »	15,29 ;	»	117-118,	»	»	818-819
479-482....	»	» »	16,30 ;	»	118-120,	»	»	819-820
483-486....	»	» »	17,31 ;	»	120-121,	»	»	820-821
487-490....	»	» »	18,32 ;	»	121-123,	»	»	821-822
491-494....	»	» »	19,33 ;	»	123-125,	»	»	822-824

495-498....	Aimoin.	Mir.	II.	2, 4	;	Cn.	128-130,	Migne,	l. c.	825-826
499-502....	»	»	»	3, 5-6	;	»	130-132,	»	»	826-828
503-506....	»	»	»	4, 8-9	;	»	133-135,	»	»	828-829
507-510....	»	»	»	5,11-12	;	»	135-137,	»	»	830-831
511-514....	»	»	»	6, 20	;	»	143-146,	»	»	834-836
515-518....	»	»	»	7, 22	;	»	147-148,	»	»	836-837
519-522....	»	»	»	8, 24	;	»	149-150,	»	»	838
523-526....	»	»	»	9, 25	;	»	150-153,	»	»	839-840
527-530....	»	»	»	11, 27	;	»	154-155,	»	»	841-842
531-538....	»	»	»	12,28-31	;	»	155-158,	»	»	842-843
539-542....	»	»	»	13, 33	;	»	159,	»	»	844
543-546....	»	»	»	14, 34	;	»	159-161,	»	»	844-845
547-550....	»	»	»	15, 36	;	»	162,	»	»	845-846
551-554....	»	»	»	16, 37	;	»	163,	»	»	846-847
555-558....	»	»	»	17, 39	;	»	164-165,	»	»	847
559-562....	»	»	»	18,40-41	;	»	165-166,	»	»	848
563-566....	»	»	»	19, 43	;	»	167-168,	»	»	849
567-570....	»	»	»	20, 44	;	»	169-170,	»	»	850-851
571-578....	»	»	»	21, 45	;	»	170-171,	»	»	852
593-596....	Andreas,	Mir.	I.	1	;	Cn.	175			
597-600....	»	»	»	1	;	»	176			
601-604....	»	»	»	2	;	»	177-178			
605-608....	»	»	»	3	;	»	178-179			
609-612....	»	»	»	4	;	»	179			
613-616....	»	»	»	5	;	»	180			
617-620....	»	»	»	6	;	»	181			
621-624....	»	»	»	7	;	»	182-183			
625-628....	»	»	»	8	;	»	183-184			
629-632....	»	»	»	9	;	»	185-186			
633-636....	»	»	»	9	;	»	186-187			
637-640....	»	»	»	8	;	»	184-185			
641-644....	»	»	II.	7	;	»	203-204			
645-648....	»	»	»	6	;	»	203			
649-652....	»	»	»	9	;	»	207			
653-656....	»	»	»	9	;	»	207			
657-660....	»	»	»	10	;	»	208			
661-664....	»	»	»	8	;	»	205-207			
665-668....	»	»	»	11	;	»	209-210			
669-672....	»	»	»	12	;	»	210-211			
673-676....	»	»	»	13	;	»	211			
677-680....	»	»	»	14	;	»	212			
681-684....	»	»	»	15	;	»	212-213			
685-688....	»	»	»	16	;	»	213-216			
689-692....	»	»	III.	2	;	»	218-221			
693-696....	»	»	»	3	;	»	222-223			
697-700....	»	»	»	4	;	»	223-224			
701-704....	»	»	»	4	;	»	224-225			
705-708....	»	»	»	5	;	»	225-226			
709-712....	»	»	»	8	;	»	229-230			
713-716....	»	»	»	9	;	»	230-232			
717-720....	»	»	»	10	;	»	232-233			

721-724....	Andreas,	Mir.	III.	10 ;	Cn.	233			
725-728....	»	»	»	12 ;	»	237			
729-732....	»	»	»	13 ;	»	238			
733-736....	»	»	»	16 ;	»	242-243			
737-740....	»	»	»	19 ;	»	246			
741-744....	»	»	IV.	5 ;	»	254-255			
745-748....	»	»	»	5 ;	»	255			
749-752....	»	»	»	5 ;	»	255-256			
753-756....	»	»	»	6 ;	»	257-258			
757-760....	»	»	»	6 ;	»	258			
761-772....	»	»	»	7 ;	»	259-264			
773-776....	»	»	»	8 ;	»	264-265			
777-780....	»	»	»	9 ;	»	265-266			
781-784....	»	»	»	11 ;	»	267-268			
785-789....	»	»	»	12 ;	»	269-270			
791-794....	Rodulfus	Tort.	Mir.	1 ;	»	277-278,	Migne	CLX,	1189-1190
795-798....	»	»	»	2 ;	»	278-280,	»	»	1190-1191
799-802....	»	»	»	3 ;	»	280,	»	»	1191
803-806....	»	»	»	4 ;	»	280-281,	»	»	1191-1192
807-810....	»	»	»	5 ;	»	281-282,	»	»	1192-1193
811-814....	»	»	»	6 ;	»	282-284,	»	»	1193-1194
815-818....	»	»	»	7 ;	»	284-285,	»	»	1194
819-822....	»	»	»	8 ;	»	286,	»	»	1195
823-826....	»	»	»	9 ;	»	286,	»	»	1195
827-830....	»	»	»	10 ;	»	286-287,	»	»	1195-1196
831-834....	»	»	»	12 ;	»	291-292,	»	»	1198-1199
835-838....	»	»	»	11 ;	»	287-290,	»	»	1196-1197
839-842....	»	»	»	13 ;	»	293,	»	»	1199
843-846....	»	»	»	14 ;	»	293-296,	»	»	1199-1201
847-850....	»	»	»	15 ;	»	296-298,	»	»	1201-1202
851-854....	»	»	»	16 ;	»	298-300,	»	»	1202-1203
855-858....	»	»	»	17 ;	»	301,	»	»	1204
859-862....	»	»	»	18 ;	»	302-303,	»	»	1204-1205
863-866....	»	»	»	19 ;	»	303-304,	»	»	1205-1206
867-870....	»	»	»	20 ;	»	304-306,	»	»	1206-1207
871-874....	»	»	»	22 ;	»	311-312,	»	»	1210
875-878....	»	»	»	23 ;	»	312-314,	»	»	1210-1211
879-882....	»	»	»	24 ;	»	314-317,	»	»	1211-1213
883-890....	»	»	»	25 ;	»	317-319,	»	»	1213-1214
891-894....	»	»	»	26 ;	»	319-321,	»	»	1214-1215
895-898....	»	»	»	27 ;	»	321-324,	»	»	1215-1217
899-902....	»	»	»	28 ;	»	324-325,	»	»	1217-1218
903-906....	»	»	»	29 ;	»	325-327,	»	»	1218-1219
907-910....	»	»	»	39 (38) ;	»	340-342,	»	»	1226-1227
911-914....	»	»	»	40 (39) ;	»	342-344,	»	»	1227-1229
915-918....	»	»	»	41 (40) ;	»	344-345,	»	»	1229
919-922....	»	»	»	42 (41) ;	»	345-346,	»	»	1229-1230
923-926....	»	»	»	43 (42) ;	»	346-347,	»	»	1230-1231
927-930....	»	»	»	45 (44) ;	»	349-351,	»	»	1232-1233
931-934....	»	»	»	44 (43) ;	»	347-349,	»	»	1231-1233
935-938....	»	»	»	47 (46) ;	»	352-354,	»	»	1234

939-942....	Rodulfus Tort.,	Mir.	46 (45) ;	Cn.	351-352,	Migne, l. c.		1233-1234
943-946....	»	»	48 (47) ;	»	354-355,	»	»	1234-1235
947-950....	»	»	49 (48) ;	»	355-356,	»	»	1235-1236
951-954....	»	»	32 ;	»	329-330,	»	»	1220-1221
955-958....	»	»	33 ;	»	330-332,	»	»	1221
959-962....	»	»	34 (33) ;	»	332-333,	»	»	1221-1222
963-966....	»	»	30 ;	»	327-328,	»	»	1219
967-970....	»	»	31 ;	»	328-329,	»	»	1219-1220
971-974....	»	»	35 (34) ;	»	333-334,	»	»	1222-1223
975-978....	»	»	36 (35) ;	»	334-336,	»	»	1223-1224
979-982....	»	»	37 (36) ;	»	336-339,	»	»	1224-1226
983-986....	»	»	38 (37) ;	»	339-340,	»	»	1226

VI

BIBLIOGRAPHY

Acta Sanctorum Martii, edd. Socii Bollandiani, Venice, 1736, v. III, pp. 301, 334-353.

Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti, edd. Lucas d'Achéry et Joannes Mabillon, Venice, 1738, Saec. IV, Pars II, v. VI, pp. 356-362, 401-433.

Barthius, Caspar, *Adversariorum Commentariorum Libri LX*, Frankfurt, 1624, Lib. LII, cap. 7, pp. 2439 f. ; Lib. XIX, cap. 11, p. 983.

Becker, Ph. Aug., « Das geistliche Morgenlied von Fleury-sur-Loire », in *Behrens-Festschrift*, Supplementheft der Zeitschrift f. französische Sprache und Litteratur, 1929, pp. 210 f.

Bibliotheca Hagiographica Latina, edd. Socii Bollandiani, Brussels, 1898-1900, pp. 168, 169-170, 847.

Supplementum, Brussels, 1911, pp. 18, 225.

Biographie Universelle Ancienne et Moderne, Paris, 1843-1865, New ed. (1st ed. 1811-1857), v. XLI, p. 710.

Boucher de Molandon, « Epitaphe des XIe ou XIIe siècles dont les derniers mots ont disparu », in *Mémoires de la société archéologique-historique de l'Orléanais*, v. XVIII, 1884, pp. 533-545.

Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum Bibliothecae Nationalis Parisiensis, edd. Hagiographi Bollandiani, Brussels, 1893, v. I, p. 194 ; v. II, p. 199 ; v. III, p. 148.

Cave, William, *Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria*, Basilea, 1745, New ed., (1st ed. 1688), v. II, p. 184.

Ceillier, *Histoire des auteurs ecclésiastiques*, 1858-1869 (1st ed. 1729-1783), v. XIV, pp. 77-79.
Certain, Eugène de, « Raoul Tortaire », in *Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*, 1855, pp. 489-521.
« Deuxième rapport à Son Excellence M. le Ministre de l'instruction publique sur une Mission à Rome en 1854 et 1855 », in *Archives des missions scientifiques et littéraires*, v. V, 1856, pp. 117-128.
Les Miracles de Saint-Benoît, Paris, 1858.
Chenesseau, Georges, *l'Abbaye de Fleury à Saint-Benoît-sur-Loire*, Paris, 1931, pp. ix, 78, 83.
Chevalier, Cyr Ulysse Joseph, *Répertoire des Sources historiques du Moyen Age*, Paris, 1905, Bio-Bibliographie, v. II, p. 4038.
Cuissard, Ch., *Catalogue Général des MSS. des Bibliothèques Publiques de la France*, Paris, 1889, Tome XII, Orléans.
Delehaye, P. Ippolito, « S. Maurus de Parenzo », in *Analecta Bollandiana*, v. XVIII, 1899, pp. 370-384.
Translated into Italian in *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, v. XVII, 1900, pp. 374-392.
Dubois. Louis, « Ex Epistola Rodulphi Tortarii, Floriacensis Monachi, ad Robertum », in *Archives statistiques, monumentales, etc. de la Normandie*, 1824, pp. 209-215.
Dubois, Jean, (Joannes a Bosco), *Floriacensis Vetus Bibliotheca Benedictina*, Lugdunum, 1605, pp. 149-218, 349-355.
DuPin, L. Ellies, *Nouvelle Bibliothèque des Auteurs Ecclésiastiques*, Autrecht, 1731, New ed., Tome IX, p. 197.
Fabricius, Jo. Albert, *Bibliotheca Latina Mediae et Infimae Aetatis*, Patavium, 1754, New ed., v. VI, p. 115.
Frère, Edouard, *Manuel du Bibliographe Normand*, Rouen, 1860, v. II, p. 567.
Gallia Christiana, Paris, 1744, v. VIII, pp. 1540, 1547, 1550, 1552, 1553, 1554, 1555.
Hagenmeyer, Heinrich, *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Heidelberg, 1913, p. 518, n. 852.
Histoire littéraire de la France, par les religieux Bénédictins, Paris, 1868, New ed., (1st ed. 1733), v. X., pp. 85-94.
Historiae Francorum Scriptores, ed. F. Duchesne, Paris, 1641, v.IV, pp. 151-155.
Hofmann, Konrad, *Amis et Amiles und Jourdains de Blaivies*, Erlangen, 1882, (1st ed. 1852), pp. XXI-XXXII.
Jenal, Anton, « Der Kampf um Durazzo 1107-1108 mit dem

Gedicht des Tortarius », in *Historisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft*, v. XXXVII, 1916, pp. 285-352.
Jenkins, T. Atkinson, *La Chanson de Roland*, D. C. Heath and Co., 1924, Revised ed., pp. lxx, lxxxi.
Jöcher, Christian Gottlieb, *Allgemeines Gelehrten-Lexikon*, Leipzig, 1751, v. IV, p. 1271.
Lebeuf, l'abbé, « Examen Critique de 3 Histoires Fabuleuses dont Charlemagne est le sujet », in *Histoire de l'Académie Royale des Inscriptions et Belles-lettres*, v. XXI, 1754 p. 141.
« Mémoire sur quelques Antiquités du Diocèse de Bayeux », op. cit., pp. 511-514.
« Rodulfe Tortaire », in *Mémoires historiques d'Auxerre*, v. II, 1743, p. 486.
Lelong, Jacques, *Bibliothèque Historique de la France*, Paris, 1768, v. I, 11961 ; 1775, v. IV, 16635.
Leyser, Polycarp, *Historia Poetarum et Poematum Medii Aevi*, Halla, 1741, New ed., p. 368.
Mabillon, Joannes, *Annales Ordinis S. Benedicti*, Paris, 1706, v.III, Lib. XXXVIII, n. 10, p. 217 ; 1739 ; v. VI, Lib. LXXVIII, n. 45, pp. 383 ff.
Manitius, Max, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, Munich, 1931, v. III, pp. 872-877.
Migne, *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina*, Paris, v. CLX, 1880, 1171-1244.
Montfaucon, Bernardo de, *Bibliotheca Bibliothecarum Manuscriptorum Nova*, Paris, 1739, v. I, pp. 44, 82.
Monumenta Germaniae Historica, Hannover, v. XV, Pars I, 1887, pp. 476 f. ; Pars II, 1888, p. 866.
Oudin, Casimir, *Supplementum de scriptoribus vel scriptis ecclesiasticis a Bellarmino omissis*, Paris, 1686, p. 433.
Commentarius de scriptoribus ecclesiae antiquis illorumque scriptis, Leipzig, 1722, v. II, p. 197.
Pertz, G. H., « Dr. Ludwig Bethmann's Nachrichten über die von ihm für die Monumenta Germaniae Historica benutzten Sammlungen von Handschriften und Urkunden Italiens, aus dem Jahre 1854 », in *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtkunde*, v. XII, 1874, pp. 316-319.
Poncelet, Albertus, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Latinorum Bibliothecae Vaticanae*, Brussels, 1910, pp. 312, 319, 406.
Ramé, « Epitaphe en vers d'un poète du XIe siècle, moine de

l'Abbaye de Saint-Benoît-sur-Loire », in *Bulletin du Comité des travaux historiques*, 1883, pp. 81-85.
Recueil des Historiens des Gaules et de la France, Paris, 1876, New ed., v. XI, pp. cxiii-cxiv, 483-490.
Vossius, Gerardus Joannes, *De Historicis Latinis Libri III*, Lugdunum, 1651, 2nd ed., Book III, cap. 11, p. 819.
Yewdale, Ralph Bailey, *Bohemond I, Prince of Antioch*, Princeton University Press, 1924, pp. 114, 115, 116, 117, 119, 126, 130.

DE MEMORABILIBUS

LIBRI IX

CODEX

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec. XII.*

IAM EDITA

Lib. I, Prol., 1-6: Eugène de Certain, Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, p. 499.

Lib. I, Prol., 8-10: Ph. Aug. Becker, Behrens-Festschrift. Supplementschrift xiii der Zeitschrift f. franz. Sprache u. Litt., 1929, p. 211.

Lib. I, Prol. 1-10: Socii Bollandiani, Acta Sanctorum Martii, vol. iii, 2nd ed., 1736, p. 301. (*Ab hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1239).
Histoire littéraire de la France, vol. x, 2nd ed., 1868, p. 92. (*Ab hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1176).

DE MEMORABILIBUS

f. 3 INCIPIT LIBER MEMORABILIUM PROLOGUS

Dum vacat et curis mens non agitatur avaris,
Dum lentis animus fluctibus abstrahitur,
Flores de vernis metrico decerpere pratis
Pollice decrevi, noster amice, tibi.
Hic portenta tibi, miracula, somnia, scripsi,
Scripsi de rebus hic memorabilibus.
Recte, perverse, versute dicta vel acta,
Dixi quae fato contigerint vario.
Urges ad famam, Clio, quae prima poetam,
Adsis principiis ex Helicone meis.

INCIPIT LIBER I DE DILUVIIS IIII

I

Fertur diluviis demersus quatuor orbis,
Aonis illa tibi cognita Clio facit.
Ac primum generale fuit quod perdidit omne,
Aer quicquid alit, arida gignit humus;

Prol., 2 abstrahitur: h *suprascr.* I, 1 de(mersus) *al. man.* 2 (fac)it *al. man.*

Solum sub liquidis evasit aquatile limphis,
Preter id effugit nil animalis ab his;
Excedens turres, non eripit ardua moles
Fortes Titanas, terrugenam sobolem;
Obrutus inmensis fertur callosius undis,
Transibat vastum qui peditando salum;
Essent victa novem Ticii, si viveret idem,
Iugera fluctivagi pondere diluvii,
Mergeret Herculium moles enormis aquarum
Pontem temptavit ponere qui pelago;
Denique ter quinis montes cubitis aqua vi*ci*t,
Prenderat hos quicquid deiciens ab eis;
Tunc intersticium maris ac caeli fuit unum,
Effuso terris omnibus oceano:
Rupes Armeniae bis quatuor eripuere
Arche quos illic fabrica deposuit.
Discretis effusa locis specialiter audi
Haec tria, quae restat scribere, diluvia.
Paene fuit regio praepinguis Achaia glebae
Contigui ponti subruta mole gravi;
Illius Ogigius regali iure potitus, f. 3v
Infrenabat adhuc arte rudes animos;
Rex Eleusinae fuit idem, conditor urbis,
Tranquillus placidis, inplacidus tumidis.
Tertius Anphion a Cicrope rex in Athenis
Regia sceptra tenens, iura moderna dabat,
Copia tantarum sub quo fluxit pluviarum
Perderet ut totos Emathiae populos.
Non hac exortes Centauri clade fuere
Etsi iam Laphitis Marte fero domitis;
Per iuga Parnasi caelsi sublimia montis
Navibus ascensis diffugiunt aliqui,

---

7 *tota linea in ras. al. man.* 15 (vi).(t) *legi non potest.* 20 arche = arcae. 33 exortes = exsortes.

In quibus imperii cum Pirra coniuge frena
  Sortitus locuplebs Deucalion fuerat;
Iste reservatos ab aquis et monte receptos
  Clementer fovit in laribus propriis,
Donec siccatis areret terra fluentis,
  Illis ex opibus dans alimenta suis.
Semine de lapidum genus hinc hominum reparatum
  Hoc a munifico dicitur artifice:
Numinis oraclo saxorum grandine iacta,
  Nascuntur duri protinus inde viri;
Uxor femineum simili de semine sexum
  Sparsis maternis ossibus instituit.
Italiam nimii prisco sub tempore nimbi
  Vastavere nimis proluvione gravi;
Fulmina seu tonitrus, vastumque per aethera murmur,
  Discors ventorum pugna, fragor nemorum,
Lapsus tectorum, metus intolerabilis horum,
  Undantes amnes interimunt homines;
Mons Appenninus, transcendens vertice nubes,
  Fovit relliquias diluvii modicas,
Umbria cuius ob id vicinia tota vocatur,
  Cumque suis mons is vallibus et scopulis,
Imbribus immunis quod ab his hoc tempore cladis,
  Solamen multis confugiumque fuit.
f. 4 Consule Marcello cum collega Labeone,
  Extincto diris potibus Annibale,
Insula Vulcani, quam viderat antea nemo,
  Emersit subito Siciliae in pelago,
Non sine miraclo nostro quae permanet aevo:
  Permansurane sit nescio de reliquo.
Claudius Italicae regimen susceperat artis,
  Privignus magni Caesaris hic fuerat,

---

51 aethera : h *suprascr. al. man.* 55 A*p*penninus : p *suprascr.* 56 rel-liquias : l *suprascr.* 58 (mons)..(is) *ras.*

Insula de ponti se fertilis extulit imis,
Aequoris haud modicum surripiens spatium,
Nautis iocundum praetendens hospita portum,
Haec inter Theram Therasiamque iacet.
Inmenso fuerat quondam circumflua ponto
Insula, nunc florens urbs ubi Terracina,
Procedente dehinc aetate, recessit abissus
Et cessante freto sicca remansit humus,
Fitque ferax Cereris, fuerat quae muricis altrix,
Tunc retis curvi, nunc patiens aratri:
Creditur Italiae provintia iuncta fuisse,
Est seclusa freto quae modo Trinacria.
Nondum squamigeras ibi longa sagena catervas
Claudebat, madidis inlaqueans maculis;
Non oberat ponti violentia dura vianti,
Non erat orandum remigis auxilium;
Nec sorbendo rates mergebat seva Caribdis
Scillave latrabat, inguina cincta cane.
Abscidit, aerius qua desinit Appenninus
In mare, vis pelagi dividuos scopulos,
Instar et extensi teneant cum caetera stagni,
Aequor id excurrit more fluens Rhodani;
Hinc etiam multo vix transitur sine damno,
Securus nemo permeat hoc ideo:
Litoris angustus praerupta fauce meatus
Quo magis est artus, hinc minus est placidus.

DE PORTENTIS

2

Servius a serva sic est genitrice vocatus,
Tullius a patris nomine dictus erat; f. 4v

72 Therasiamque: i *al. man.* 74 nunc *suprascr.* 76 cessante: e *suprascr.* 77 Cereris: r *suprascr.* 81 squamigeras: s *al. man.* 90 (fluen)s Rhodani *in ras. al. man.* 92 (per)..(meat) *ras.* 93 (li).(toris) *ras.*

Quem puer in cunis dum dormit flamma coronat,
Praelambens teneras nil nocitura comas;
Quo Tanaquil signo mulier notissima viso —
Antiquae regis uxor erat sterilis —
Praedixit puerum regem praesaga futurum,
Ipsa dehinc aluit imperiumque dedit.
Prebuit eventum pugnae vaga flamma secundum,
Vertice quae Marci consulis aemicuit;
Quo mox prodigio legiones robore sumpto,
Attritae bellis sub ducibus geminis,
Poenos profligant qui se iam bis superarant
Castraque divitiis ditia diripiunt;
Sat apud Hesperiam sunt proelia gesta supremam,
Dum sunt Hispani praesidio Tiriis.
Ferro sunt domiti Veientes, urbeque clausi
Nollent Romanis cum subici dominis,
Tandem pertesis victoribus obsidionis,
Tederet clausos vivere cum miseros,
Excrevit lacus Albanus, mirabile dictu,
Imber cum nullus auxerit aut fluvius;
Miserunt Delphos quid signet quaerere gnaros,
Responsum sacris redditur ex aditis,
Limpha lacus latos si dispergatur in agros,
Confestim cives posse capi miseros;
De clausis uno quaerunt ab aruspice capto,
Portendat diri quid sibi limpha lacus;
Qui responsa dedit, dederat quae Delius illis;
Urbs sparsa limpha diripitur refuga.
Consul Nolano dum Silla litaret in agro,
Anguis ab altaris margine prosiluit;
Protinus arreptis Sannites occupat armis,
Quos gladio caedens, victor ab his rediit.
Civili bello Sillae Mariique propinquo,
Verba profudit bos, consule Sulpitio,

Et carnis lacerae ceciderunt caelitus offae,
Quarum praepetibus pars cibus alitibus, f. 5
Pars instrata solo iacuit fetore remoto
Aspectu roseo tempore sed modico.
Dum sevos rursus movet urbs Romana tumultus,
Cum barri puer est vertice natus ibi;
Sudarunt in Sicilia duo scuta cruorem;
Picenis veri nube ruunt lapides,
E caelo spicas aiunt cecidisse cruentas,
Plurimus et sanguis cum pluvia cecidit,
Abstulit ancipitem de vagina lupus ensem,
Pervigili Gallo non sine prodigio;
Usibus humanis animalia praestita cunctis
Effera diffugiunt avia quaeque petunt.
Afrorum bello bos protulit ista secundo
— Gneus consul erat — « en tibi, Roma, cave ».
Annibalem contra mandans convellere signa
Flamminius, lapso praecipitatur equo;
Casum vero ducis metuens exercitus omnis,
Orat ne pugnet; spernit at ille preces;
Pugna commissa ceciderunt agmina tota
Consulis, hostili qui periit framea.
Vellet Mancinus dum navim scandere consul,
Poenos auspiciis aggrediendo malis,
Vox sonat ad portum nec protulerit quis apertum,
« O Mancine, mane »: qui remanet minime;
Insuper immanis conspectus delitet anguis,
Consul congressus hostibus interiit.
Adversus Parthos properat Crassus pharetratos:
Sed cui purpureus debuit aut niveus,
Traditur ornatus tristi nimis omine pullus,
Et circa veteri more ducem soliti
Cum clamore fero, gressu concurrere promto,
Tardi seu muti nunc coeunt cunei;

Convellunt aquilas violento robore iussas,
Fertur in adversum prima nec ad placitum,
Committunt acies, Crassus perit, heu pudet, omnes
f: 5v Intereunt alae nobilis Ausoniae.
Obviat invictis Pompeius Caesaris armis,
Crebra cadunt turmas fulgura per medias;
Obscurantur apum sese circa glomerantum
Nubibus horrisonis bellica signa ducis;
Trallibus orta tuo crevit, o Victoria, templo
Palma, sub hic posita Caesarea statua;
Terruit innumeras noctis fantasma catervas,
Quae fugiunt campis turpiter Emathiis.
In Danaos omnem propedum Xerxes agit orbem,
Iam mare transmisso ponte superposito:
Pro pullo leporem pariens equa fudit equino,
Caesis agminibus rex rediit trepidus.
Hic primo claras quam rex deleret Athenas,
Vertere vult osum dum Lacedemonium,
Caedunt in turpem prandenti vina cruorem,
Nec semel hoc aut bis sed ter idem sibi fit.
Dormit sub divo puer oppressus Mida sonno,
Formicae farris ora replent cumulis;
Dicior hic cunctis fertur vixisse tirannis,
Auro ditatus seu variis opibus.
Dum iacet in cunis, operantur in ore Platonis
Lingam signantes, nectareum mel apes.
Petili, Ligures invadis Marte rebelles:
Cui nomen Laetus mons erat inmodicus,
Aggrediens Laetum dicis te prendere Laetum,
Moxque tibi pectus perforat ense Ligur.
Paulus cum Persa gesturus principe bella,
A Capitolino dum redit alloquio,

78 horrisonis: h *suprascr.* 79 o *suprascr.* 96 lingam = linguam.

Obvius est natae quae fertur Tercia dicta:
Haec lacrimans infit, « Persa, pater, periit »;
Occiderat carus sibi dictus Persa catellus,
Unde pater certum corripit auspicium.
Incendi Romae dum caelum cernitur igne,
Miles peste cadit, consul uterque perit,
Sternit foeda lues tumidos cum plebe Quirites,
Exul bella gerit, servus in arma ruit. f. 6
Ortus Alexandri signis portenditur istis,
Non falsos lapides saxea grando pluit,
Vindicat et magnam nox partem tetra diei,
Cinthia fraternos occulerat radios;
Nubibus allisis flabrorum murmure vasto,
Aera per furvum fulgura crebra cadunt;
Territa concutiunt tonitrus elementa fragosi,
Ignes aetherei dissiliendo micant.
Tellus intremuit, Lucanos multa cecidit
Spongia quae ferrum prodigiale fuit:
Asservit pluvium caelestia vulnera ferrum
Quaesitus sagum doctus aruspicium;
Crassi militiae Lucani magna fuere
Portio quos Parthi confodiunt iaculis.
Mures et ranas pepulisse ferunt Abientas,
Audacem populum, sedibus e patriis,
Thessalicis statuere lares qui ponere campis,
Quod dux Cassander, dum timet, haud vetuit.
Intravere lupi tres urbem nocte furentes
Membratimque foro dilaniant medio
Semesum quod detulerant e rure cadaver.
Ignis de caelo moenia corripuit.
Vastus hiatus agri reclusit caeca Caleni,
Eructans ignes opido terribiles,

103 est *suprascr.* 109 (ster)n(it) *vix legi potest.* 115-124 *in ras. al. man.*
130 (fo).(ro) *ras.*

Fitque dies per tres totidemque perustio noctes,
In cinerem redigens iugera semidecem;
Consumunt omnes incendia tristia fruges,
Cum trunco radix arboris interiit.
Consul Picenis Simphronius hostibus instat,
In iactu lapidis constiterant acies,
Fit terrae magnus vasto cum murmure motus,
Arma metu stupidi proiciunt cunei,
Hinc pugnant animis posito terrore resumptis,
Effusus tantus vix cruor est alibi.
Fontibus e multis fluxit tellureque sanguis,
f. 6v Nubes ceu pluvia lacte rigavit humum,
Feda Tarentinis iuncti Carthaginienses
Periuri rupto foedere bella novant.
Ferus Picenis manavit flumine sanguis,
Tusci viderunt igne rubere polum,
Tres lunas spatiis a se videre remotis
In caelo positas Ausoniae populi;
Splendida lux tenebras noctis detersit opacas,
Est terrae motu territa clara Rhodus,
Famosus cecidit domuum cum strage Colossus,
Hister, Gesatus, Gallus et arma movent.
Androginum Romae submergi iussit aruspex
In mare praecipitem, tristia fata verens;
Exsolvisse tamen nil iuvit tale piamen:
Invasit cives tanta repente lues
Ut vispillones vulgo pereunte deessent,
Nec qui curarent funera sufficerent;
Edibus et totis faetente cadavere plenis,
Urbi vix aliquis appropiaret homo.
Quadrimanus quadripes serva puer ortus in urbe est,
Membra viri gestans omnia duplicia;

---

147 feda = foeda. 158 (fa).(ta) *ras.* 161 utu.

Trinacriae vastos vomuit mons Ehtna vapores,
Prefert quod monstri tristia fata genus;
Fertur in arboribus genuisse Bononia tellus
Fruges agricolis omnigenas stupidis;
Exoritur bellum servorum pernitiosum,
Extabant quorum milia multa nimis.
Stravit morborum clades urbem variorum,
Pontifices aiunt velle deos teathrum,
Ut vacet obscaenis ibi vulgus mobile ludis,
Corpora subitiens cordaque fluxa iocis.
Censent censores iussis parere deorum,
Quos Nasica gravis gnaviter increpuit,
Dicens, « virtuti perpendite nil inimicum
Sicut desidiam luxuriamque fore;
Hec duo lusus alit, qui Martia corda resolvit:
Lusibus et bellis non simul aptus eris »; f. 7
Verbis Nasicae favit plebs nobilitasque,
Cessit commentum futile pontificum;
At tamen astuti deceptio praevalet hostis:
Rapto Nasica, construitur theatrum.
Emicat a Borea glomus ignis solis in ortu,
Inmensus caeli quem fragor insequitur;
Urbs edat ut calidos dum frangit Aretina panes
Fluxit vulneribus sanguis ut e patulis,
Perque dies septem testarum fragmine mixto,
Terram dilapidans grando ruit lapidum,
Aureus ae caelo globus ad terram cadit ingens,
Obfuscat solem sidera mox repetens.
Spe libertatis Drusus miscere Latinos
Bella monet, Marsus Marrucinusque favet;
Picens, Vestinus, Pelignus pronus obaudit,
Sannitis gravior provocat Aeneidas;

---

174 teathrum: h *suprascr.* 186 theatrum: h *suprascr.* 193 ae = e.

Lucani Gaium ferro perimunt sibi missum,
Post hunc Romulidas urbe sua positos;
Sannitem fugit Caesar, Gneium superavit
Picens, at Marsus Rutilium secuit;
Agmine deletus cum toto Caepio consul
Acri Vestino terga premente cadit;
Hinc Marius, Caesar, Cato, Gneius, Silla, subactis
Omnibus his, urbem laetificant trepidam;
Lugubris exuitur saga, nam toga sumitur alba,
Clavatae domitis his redeunt tunicae.
Exoriuntur tres in caeli culmine soles,
Compingunt unum qui coeundo globum;
Romulidae, coniectari quid res ea magni
Signet dum nequeunt, stant animis stupidi:
Quorum cepta trium dominatio dura virorum
Multos proscripsit exicioque dedit,
Augustus, Lepidus, nec non Antonius, huius
Trini consortes imperii fuerant.
Exilio Lepidus perit, alter cuspide fossus,
f. 7v Vindicat Augustus orbis ab his sibi ius.
A caligis Gaius qui cognomen sibi sumpsit,
Pessimus et foedis implicitus viciis,
Merebat sua prodigiis quod tempora nullis,
Nulla clade quati cerneret horribili,
Iratus toti cuius latissima genti
Imperio molli sceptra tenebat, ait:
« O utinam populus cervicem ferret hic unam,
Uno decidi vulnere quae poterat ».
Mixtim cum pluvia de caelo fluxit Atrebas
Lana semel veri velleris et nivei,
Gallia magna tremit, quam Dardanius quatit hostis,
Advena qui sedes legit in hac habiles.

---

221 merebat = maerebat. 229 quam Dardanius *in ras. al. man.*

Hunorum pulcram truculentus rex Aquileiam
Annis obsedit Attila paene tribus;
Iamque fatigatis exercitibus famis estus
Brumae frigentis atque labore sitis,
Invictos nec posse capi miles fore muros
Proclamat cives robore praevalidos,
Tedia tantorum se ferre nequire laborum,
Imbres, aesuriem, cauma, nothosque nivem;
Accidit interea quod multa ciconia tota
E nidis pullos ferret ab urbe suos:
Haec ubi rex vidit, « miles piger, aspice », dixit,
« Urbem posse capi perfuga signat avis:
Atterat en aries crebris assultibus arces,
Tela manu, miles, arripe, voce tona,
Concrepet in totis murmur resonabile castris,
Cornicinum scalis moenia scande, pedes;
Hostes a muris iactis arcete sagittis,
Audax traiectus quisque ruat iaculis »!
Regis mandatis parens, exercitus omnis
Longa iam fessos obsidione capit.
Garrula Cadmeis sua Progne condere tectis
Tecta fugit, quamvis multa frequentet avis,
Nec praepes rostro perstringit methus adunco
Tereus aut curvis unguibus inde fugat; f. 8
Sed miserae Thebae crebro quatiuntur ab hoste,
Unde frequenter eas devorat ignis edax.

DE SOMPNIIS

3

Sunt somnii speties insonnia, sonnia, visum,
Visio seu oraclum sed duo frivola sunt;

244 miles arripe *in ras. al. man.* 253 methus = metus.
3, 1 (inson).(nia) *ras.* (son).(nia) *ras.*

De tribus hic verbum, spernas insomnia, visum,
Non ea discerno sed tibi mixta cano.
Augustus campis acies in bella Philippis
Educens, morbo corripitur valido;
Effigies castae medico conspecta Minervae,
Illo cum castris esse die vetuit;
Credulus Augustus lectica fertur in arma:
Brutus castra rapit, hinc ubi Caesar abit.
Ante diem mortis coniux Calfurnia vidit
Crebris confossum vulneribus dominum;
Ipsa suspectum monuit ne luce senatum
Caesar adire velit, sed retinere nequit;
Qui quia matronae despexit verba modestae,
Incurrit dirum flebilis exitium.
Cassius ad doctas Parmensis fugit Athenas,
Dum timet Augustum iure sibi rigidum;
Hic ubi suspenso dat membra paventia somno,
Adsistit tristi foeda figura sibi:
Aspicit Aethiopem vultus horrore minacem,
Dum quaerit quis sit, «sum caco demon», ait;
Territus ille suos inclamitat adfore servos,
Quaerit utrum larvam prospitiant Stigiam:
Illi praeter se nullum testantur adesse;
Cassius obdormit, squalida forma redit,
Sensit iacturam praetendere demonis umbram,
Caesaris offensi quem gravis ira tulit.
Annibal Hesperiae devastans oppida magnae,
Ab Iove se fortem dixit habere ducem;
Nam cubat in stratis dum sollicitudine tristis,
Forma sublimis adstat ei iuvenis,
f. 8v Qui monet obtutus huc ne divertat et illuc:
Ille facit vetitum — mos habet hoc hominum —

---

21 horrore: h *suprascr.* 22 *cf.* *Valer. Max.*, I. 7, 7, κακὸν δαίμονα.

Obversans vultum, tollentem colla chelidrum
Conspicit immanem, cernere terribilem;
Ore vomens ignem ferus hic et sulphuris amnem,
Igni succendit, robora ventre terit;
Aeris hunc fremitus, fragor et tonitrus comitantur,
Stat super hos motus Annibal attonitus:
Dux infit: « Lacii clades intellige magni,
Caetera tu fatis linque favens tacitis ».
Dextra Cassandri sese vita spoliari
Rex Macedo vidit, non tamen intuiti,
Quem post pauca videt dum tempora, personat: « hic est
A quo me vidi, dormio dum, perimi »;
Vino permixtum regi dedit ille venenum,
Orbis et excidium tersit et exicium.
Fessus dum fessam religaret litore proram,
Repperit exanimem Simonides hominem:
Fossa texit humo rediturus sole renato,
Nocte soporato cui tumulatus homo:
« Ne pupim solvas, quia lux ventura procellas
Excitat, ingentes subruitura rates »;
Visum certa fides sequitur, pereunt quia naves
Quae se suspecto crediderant pelago;
Ille metro celebri tumulum commendat amici,
Servat ab horrendo se quia naufragio.
Hic in Thessalia dum degeret hospite Scopa,
Urbis Cannonae menibus exiguae,
Nuntiat ad portam iuvenes adsistere quidam,
Illos velle sibi praetereundo loqui;
Exilit ergo foras, currit lustrando plateas,
Repperit ut nullum, credidit esse dolum;
Venit ad ospitium, cecidisse solo tenus ipsum

37 vom(ens) *al. man.* 48 et excidium tersit et exicium *in ras. al. man.* 58 horrendo: h *suprascr.* 59 dum *suprascr.* 60 menibus = moenibus. Crannon *in Valer. Max.*, I, 8, *Ext.* 7.

Conspicit: heu Scopas hospes et ipse perit,
Namque ruens paries convivas enecat omnes:
Ereptum gemino se stupet ille malo.
f. 9 Croesus Atyn natum ferro videt esse necandum,
Credulus oracli, luget inobs animi;
Submovet armorum genus omne iubetque solutum
Secura solis urbe vacare iocis.
Vastus aper lati sata demum vastat Olimpi,
Sternens agrestes dente ferox homines;
Adversus nudum mittatur Atys rogat aprum,
Delegit comites tutor et ipse placet,
Ferre plagas spernunt, venablis denique fidunt,
Armatur sevis sola manus iaculis;
Frendit aper densa iuvenum vallante corona,
Dentes exacuit, calcibus arva terit;
Insistunt telis, pars irrita pars rata sedit,
Errat tutoris hasta, feritur Atys.
Somniat urinam fluxisse suam per opimam,
Eius sceptra tenens Astiages, Asiam;
Nasci de nata regem timet haec sibi sola,
Invidus obscuro quam dat habere viro;
Somniat et vitem natae partem genitalem
Fundere, quae regnum protegat omne suum;
Nascitur hinc Cirus vultu puer ille decorus,
Quem iubet exponi vulturibusque dari;
Ut vidit puerum cui traditur esse venustum,
Contempsit dirum principis imperium,
Fert in contiguam sed nemine iudice silvam;
Primo faeta canis, inde subulca aluit,
Qui mox ut crevit de Persis castra coegit,
Regem se fecit, Astiagem pepulit.
Adstat secretis illustris Himera supernis,

---

77 (fi).(dunt) *ras.*

Perlustrat totum mira videndo polum;
Ordine nam divos cernit residere supremos,
Quae cui sit virtus, gloria, sella, decus;
Pone Iovis solium videt haec quendam religatum,
Hanc qui deduxit talia verba dedit:
« Hic labor Hesperiae, regionis flamma Sicanae,
Perdet commissam qui sibi Siciliam ».
Interea dirus Dionisius ille tirannus f. 9v
Fato crudeli praeficitur Siculis,
Dumque salutandum populus concurrit ad ipsum,
Personat intuito fortis Himera viro:
« Hunc sub sede Iovis vinctum loris ego vidi:
Clades Trinacriae, pestis hic Ausoniae ».
Hic non aerubuit ipsis illudere divis,
Templa prophanavit et sacra vasa tulit;
Velabat dictis sua facta nefanda facetis,
Ut ridere velis, protinus audieris;
Locris ditatum meruit Proserpina phanum,
Hoc spoliat raptis ditibus exuviis;
Navigat hinc velis usus pro velle secundis,
Proclamans, « socii nonne videtis », ait,
« Sacrilegis placidos dederint quod numina choros,
Forsan non aderant dum sua sustulimus »;
Adest vero, Iovi detraxit ponderis ampli
Auri fasce gravem, Hiero, tuam clamidem,
Iniecitque levem mollis lanae sibi vestem,
« Mulcibero », dixit, « haec magis apta Iovi,
Solibus hibernis est aurea frigida vestis,
Solibus estivis est nimis illa gravis,
Solibus hibernis est fervida lanea vestis,
Solibus aestivis est satis illa levis »;
Abstulit insignem gemmis auroque rigentem

119 choros: h *suprascr.*

Asclepio barbam, prosequiturque iocans,
« Cur pater inberbis, barbatus filius », inquit,
« N*um* pater Asclepii magnus Apollo fuit ?
S*ci*licet horrebit natus setis patre levi,
*Intons*ura meo non bona iuditio »;
Argento mensas aurove rubro fabricatas
Sustulit a templis et sibi comminuit,
Quis erat inscriptum divorum vasa bonorum
Dicens, illorum se bonitate frui ;
Palmas et pateras auri rutilasque coronas
Gestabant tensa quae simulacra manu
f. 10 Diripuit, stultum fore dicens atque prophanum
Quae dii praetendunt sumere nolle bona.
Quando Siracusas Carthaginiensis Amilcar
Milite claudebat, vox sibi nocte sonat :
« Ecce Siracusis hodie coenare valebis » :
Fervet laeticia dux velut urbe data.
Tota Siracusiis adversa ferocibus Afris
Trinacriae pubes praesidio fuerat ;
Afros seditio dirimit, pubemque Sicanam
Hic animat clausos turbo Siracusios ;
Agmina nam totis mox aerumpentia portis,
Hostes concidunt castraque diripiunt ;
Dux capitur coenam sumpturus in urbe perosam,
Quam se iocundam crediderat capere.
Archadiae iuvenes Megarum sero venientes,
Alter consuetum tendit ad hospitium ;
Unum iam tetra meritoria nocte taberna
Excipit ; hunc caupo perfidus interimit,
Qui sotio visus petit ut sibi subveniatur;
Ille celer surgit per tenebrasque ruit,

132 (n)...(pater) *legi non potest.* 133 (s)...(licet) *legi non potest.* horrebit : h *suprascr.* 134 ...(ura) *legi non potest.* 145 coenare : na *suprascr.* 156 hospitium : h *suprascr.*

At se deludi reputans et imagine falli,
Ambiguus proprium vertit ad hospitium;
Et dum membra thoro locat, ecce sodalis imago
Infit: « vel functo da requiem sotio:
Effert carpento muris mea viscera caupo,
Quae vafer inmundo coelat operta fimo »;
Ille stupens properat, defuncti corpus honorat,
Multatur caupo supplicio merito.

DE MIRACULIS

4

Lusus demonicos miracla vocat vetus error,
Quis lusit miseras daemon atrox animas.
Roman Tusclanus tendebat Mamilius dux,
Obvius it consul nomine Postumius;
Hii sua castra lacum iuxta posuere Regillum,
Huc acies coeunt armaque corripiunt;
Fratres Ledei Romanis auxiliati,
Mamilium sternunt eius et obsequium; f. 10v
Idem Iuturna sunt visi corpora limpha
Sudoremque suum tergere cornipedum.
Vatinium bini noctu comitantur ephebi
Quos niveos niveus fert sonipes geminus.
Dicunt hii Paulum Persam caepisse tirannum,
Credere sed renuit Curia cui retulit;
Tempus post modicum cognovit vera locutum,
Contulit oracli praemia digna sibi.
Annis Romanus populus tribus aspera passus,
Urbem dum pestis perderet usque gravis,
Iussit legatum cum paucis ire Gulinum,
Qui sibi Peonium deferat Asclepium;

4, 1 tota linea *in ras. al. man.* 12 fert: t *suprascr.* 14 (re).(nuit) *ras.* 16 praemia *in ras. al. man.* 19 Ogulnius *in Valer. Max. I*, 8, 2.

Navim conscendunt, Epidauria litora prendunt,
Quos cives laetis excipiunt animis;
Asclepio magni stabant ibi limina templi,
Orant Romani quem sibi contribui;
Anguis in Asclepii vice servabat sacra templi,
Is se licturum presciit hoc aditum;
Denique dilectas urbis lustrare plateas
*Con*spectus triduo pectore sed placido,
Legati caelsam conscendit sponte carinam
Quoque Gulinus eo constitit ille loco;
Implent aequorei volitantia carbasa venti,
His portus Ancii contigit acta ratis,
Asclepio sub qua fuit aedes urbe dicata,
Huius vestibulo palma fuit patulo,
Et quam prolapsus mansit tribus ille diebus,
Praelibans epulum quod fit ei liquidum;
Ingens legatum metus arripit inde Gulinum,
In sibi sacrato velle manere loco,
Ad pupim triduo blandus redit ille peracto,
Et sese nota parte ratis glomerat,
Ingressi celerem velis remisque triremem
Ad litus Tiberis applicuere brevi;
Hinc celer a navi tranavit qua sibi magni
f. 11 Atria nunc phani fluminis in medio.
Iam, Furi, Veiis dannoso Marte subactis,
Iunonis pulcram ferre iubes statuam,
Quam de militibus ludens interrogat unus:
« Romam deferri dic, dea, necne velis ? »
Respondet Romam se Iuno libenter ituram,
Mirati lingam subripiunt statuam.
Fertur Fortunae simulacrum verba dedisse,

28 ..(spectus) *legi non potest.* 29 legati *vix legi potest.* 30 q(uoque) *vix legi potest.* 34 hu(ius) *vix legi potest.* 35 et *vix legi potest.* 36 fit *in ras. al. man.* 45 Furi: o *sig. voc. suprascr.*

Quae qui noverunt ista fuisse ferunt:
« Iustae, vidistis, matronae, meque dicastis »:
Ipsa dicata fuit tempore quo statua.
Tarquinio iuncti pugnant constanter Etrusci,
Veientes armis auxiliantur eis,
Cum iam Romani praeberent terga fugandi,
Tirrenos nimius corripit ecce metus,
Vox e vicina sonuit veluti tuba silva:
« Istic Romanus victor erit populus,
Uno plus victi gladio caedentur Etrusci »:
Ista recensitis clara fuere viris.
Urbem Thurinam Lucani prendere certant,
Permixti Breti mente furunt parili;
Hanc cum Fabricius cupiat defendere consul,
Formidat temere proelia conserere,
Apparet formae iuvenis pulcherrimus amplae,
Fulva caput pennis cassis habet geminis;
Vidit ut attonitos et Marti se dare tardos,
Hortatur multis Romulidas monitis,
Protinus admotis clamans hostilia scalis
Castra celer scandit ipsaque diripuit;
Acriter adversas videt ut pugnare catervas,
Obviat obiecto fervidus his clipeo;
Sic virtute sua Romanis vincere praestat,
Hostes prosternit et dare terga facit;
Pugna perfecta parat hunc donare corona
Consul, nec valuit nosse quis hic fuerit.
Cassius in campis miscet dum bella Philippis,
Iam reus existens sanguine Caesareo, f. 11v
Perdere procerum se contra cernit ephebum,
Qui sublimis equo subvehitur vegeto,
Aureus armorum facit hunc nitor esse decorum,

---

63 Thurinam: h *suprascr.* 81 ephebum: e *suprascr.* 82 subvehitur: h *suprascr.* 83 decorum: c *suprascr.*

Pulcra sibi faties, sceptra, decens speties,
Arduus hic, vastam quatiendo fortiter hastam,
Terret eum dicto, terret eum iaculo:
« Occidisse parum, Cassi, divum tibi Gaium ? »
Cassius ae bello territus exit eo.
Mortuus Acilius medico testante putatur,
Cui pater inmodicas apparat exequias;
Tr*adit*us ergo rogo comburi more sueto,
Exclamat, flammam sensit ut ignivomam,
*Sed tan*de*m*, quia summa pirae vis lambere flammae
Ce*perat*, *haec* vivum concremat Acilium.
Binos quinque dies caesus caesos iacet inter
Panphilus, extruitur maximus inde rogus
. . . . nat geminus donec rogus ipse paratur
. . . . pariter praeteriere dies;
Panphilus ergo pirae praeponitur aedificatae,
Ignis ut hunc tetigit, protinus exiluit,
Mira dehinc loquitur quae se vidisse fatetur,
Est horum testis ipse Plato celebris.
Vir quidam magnis habitabat magnus Athenis,
Cui fuit ars omnis libera nota satis;
Culmine de tecti cecidit lapis in caput illi,
Quem revocat diro Peon ab exitio;
Perdidit hic omnem scripturae funditus artem,
Caetera perdurant ut prius ingenia.
Uxor Nitimeris casu miserabile vidit
Natam cum nato se maculare suo;
Horrenti facinus fandi mox excidit usus,
Indignatio quae clauserit ora vide!

---

85 hastam: h *suprascr.* 87 Cassi: o *sig. voc. suprascr.* 91 (tr)..(us) *legi non potest.* 93 ...(de) *legi non potest.* 94 (ce)....(vivum) *legi non potest.* 95 *primum verbum legi non potest.* 97 .....(n).(t) *legi non potest.* 98........(pariter) *legi non potest.* 101 mir(a) *vix legi potest.* 102 est *vix legi potest.* 103 *primum verbum legi non potest.* 105 culmine *vix legi potest.* 109 Nitimeris = Nausimenis, *Valer. Max.* I, 8, *Ext.* 3. miserabile: se *suprascr.*

At miseri nati sua dedunt corpora morti,
Preque pudore truci se perimunt laqueo.
Echaecles Samius genitricis ab ubere mutus,
Athletae meruit praemia proposita; f. 12
Praemia cum titulo sibi dum plebs inficiatur,
Indignans subita voce reposcit ea.
Effertur genitrix, edat hanc ut flamma voratrix,
Gorgias gelido labitur ex utero;
Reddens vagitum remoratur voce feretrum,
Funeris et gerulos efficit attonitos;
Hic prius aelatus quam sit de matre creatus,
Postea vir fortis et probus enituit.
Iason Phedreus, vomica quatiente gravatus,
A zelante viro percutitur gladio;
Vulnera curato, vomicam nec denuo passo,
Hostis ei tribuit quod medicina nequit.
It lusus causa Delphos Daphanita sophista,
Tempnens fatidicum mente rebelle sacrum;
Possessurus equum sit utrum, quia non habet ullum,
Quaerit, ab anbiguis certa petens aditis;
Urgenti misero respondet caecus Apollo,
« Tandem quo dabitur praecipiteris equus »;
Securus rediit, spernens oracula Phebi,
Attalus hunc caepit— rex probus ille fuit—
Absens saepe iocis hunc irritarat amaris,
Quem rex e scopulo nomine iecit Equo.
Premunit Phebus vigili quo mente Philippus
Vitet quadrigam ceu sibi mortiferam;
Mox rex per totum currus disiungere regnum
Praecipit, et dictum sic timet usque locum;
At gladius sculptam capulo tulit ille quadrigam,
Audax quo regem Pausanias perimit.

116-117 *al. man.* 132 anbiguis: bi *suprascr.*

Prusiae nato, simili de nomine dicto,
Qui rex Bithiniae praefuit in populo,
Os superis solidum pro dentibus extitit unum,
Sed non infirmum, non inhonorificum.
Natae belligeri Driapetinae Mitridatis,
Turpis sed duplex dentis erat series.
Cernebat quidam Carthagine de Lilibeo
f. 12v Egressas naves et numerum scopulo.
Rus prope Ianiculum tibi, Petili, fuit amplum:
Exercens unco sedulus hoc aratro,
Vomeris archellas praeduro dente revelas,
Una Numae membris, altera plena libris;
At septem Grece scripti, septemque Latine,
Mores pontifici iuraque dant Lacii,
Greci perfectae constant de iure sophiae,
Quique canunt spurcis obvia verba sacris,
Quos velut hostiles disperdunt igne cremantes,
Dannabant aras hii qui demonicas.
Miseni cor Aristomenis scrutantur Athenis,
Extincti nimiam pectoris ob vafriam:
Multotiens captus sed calliditate relapsus
Haud stringi vinclis ne fugeret valuit;
Ergo cor exectum deprendunt esse pilosum,
*Lubric*a naturae iure stupent variae.
Febris in Antipatro semel atra furebat in anno
In natale suo, quo perit ille die.
Ille Polistratus sophus Ippoclidesque feruntur
Bini progeniti mente fuisse pari;
Foedere coniuncti pulcro senuere sub aevo,
Quos haeaedem magnos erudiere scholae;

168 ...... (a naturae) *legi non potest.* 170 .... (natale) *legi non potest.* 171....(polistratus) *legi non potest.* 172 .... (progeniti) *legi non potest.* 173 .... (coniuncti) *legi non potest.*

Preceptor spurcus fuit unus eis Epicurus,
Abstulit ad manes funeris una dies.
H*aec*, *natura*, tui sunt dona potentia iuris:
Tu das dictannum nosse salutiferum
Cervo vivaci ceu fida parens animali,
Spicula pastus eo virus et ut superet;
In Cestilania cum sit maris insula larga,
Compescunt zefiris saepe sitim pecora;
In terris Macetum penes agrum, dico Calenum,
Ebrius ut vino fonte refectus eris;
Flumen apud Bagradam, Poenorum quod rigat arva,
Serpens enormis corporis eminuit,
Consulis Atilii legiones ille fugavit,
Arcens a dicto ne biberent fluvio, f. 13
Squamis protectus telorum spreverat ictus,
Immotus perstat turris ut aut scopulus,
Quem balistarum condenso turbine victum
Perdunt, amissis pluribus ex sociis:
Intulit horrorem quam Carthago patiorem,
Polluit et multas amne cruoris aquas,
Ter bis vicenos habuisse pedes Titus auctor
Romam delatum non tacuit corium.

---

175 .... (spurcus) *legi non potest.* 176 .... (ad manes) *legi non potest.* 177 (h)........(tui) *legi non potest.* 178 ..(das) *legi non potest.* 193 (p).(tiorem) *legi non potest.* 195 ter bis *al. man.*

LIBER II

EXPLICIT LIBER I PROLOGUS SECUNDI

Disseris antiquis de patrum, Musa, statutis,
De ducis imperio, militis obsequio,
Quaeque triumphandi seu sobrietas dominandi,
Quamque severa fuit regula iuditii,
Quanta magistratus maiestas, quanta senatus,
Prosequeris metrico, Musa iocosa, stilo.
Hic tuus, Euterpe, fuerit labor ista referre,
Parnasi lictis huc properato iugis!
Quae bene delectas, si carmina digna ministras,
Carmina si caedro digna locutus ero.

INCIPIT LIBER SECUNDUS DE REGNORUM PRINCIPIIS

I

Nemrohy, qui primus surrexit in orbe tirannus,
Mox post diluvium corripit imperium.
Inclita principium regni Babilon fuit huius,
Quae Babel a turri sic vocitata fuit,

Prol. 1 musa *in ras. al. man.* 6 metrico musa iocosa *in ras.*, musa *suprascr.*

Quamque giganteus limpha cessante popellus
Erexit, sperans prendere caelsa poli.
Post multum tempus cincxisse Semiramis urbem
Muris coctilibus hanc mulier legitur:
Nam pro caemento compacta bitumine turris
Non habuit lapides urbs neque sed lateres.
At rex, qui paleis septenis pascitur annis,
Ampliat ex multis orbis eam spoliis.
Assirios primus praesumpsit subdere Belus,
Isti successit Ninus eo genitus:
Urbem fundavit proprio de nomine rex hic,
Paene sibi totam subitiens Asiam. f. 13v
Regnat eo telo pereunte Semiramis uxor,
Fines illa sui duplicat imperii,
Aethiopes superans acies eduxit in Indos,
Quos et Alexander Bachus et obtinuit.
Ultimus Assiriis regnavit Sardanapalus
Femineum mollis suscipiens habitum,
Pregnantem fusum lanarum pensa trahendo
Inter scorta rotat extenuatque colum;
Horruit hoc viso Medis praefectus ab ipso,
In Medos caeso sceptra refert fatuo;
Donec Astiages post saecula longa praeesset,
Regnarunt Maedi, quem pronepos pepulit;
Ac . . . . sae regnant hoc tempus adusque.
T*unc re*gum nullus ius habuit populus:
Bactria se regi primum subicit Zoroastri,
Artis adinventor extitit hic magicae
Summus et astrologus, victum certamine Ninus
Quem rex in bello transadigit gladio.
Egiolee, tibi plebes subdis Sicionis,
*Pars t*ua dicta fuit Egialea prius,

25 horruit: h *suprascr.* 29 (ac)...(sae) *legi non potest.* 30 (t)....(gum) *legi non potest.* 34 ......(in) *legi non potest.* 36 ....(ua) *legi non potest.*

Fertur ab indigenis Peloponensis modo dici,
    *Ol*im Grecorum nobile praesidium.
Protinus Vesozes non absque tirannide fasces
    Corripit Aegipti, bile tumens animi,
Qui fera bella Scithis indixit corde rapaci,
    Missis parendi qui sibi iura darent;
Respondere Scithae stolidum regem nimis esse,
    Qui locuplebs inopi bella paret populo:
Si vincat, nullum sibi norit crescere lucrum,
    Postremo vinci plurima dampna fore;
Claudit Vesozes dictis veracibus aures,
    Aggressusque Scithas, victus ab his refugit,
Qui desolatas sternentes rege catervas,
    Ne perdant totas, arcet eos fluvius.
Pacificus imis rex imperat Inachus Argis,
f. 14 In vitulam Iuno mutat eo genitam.
Isis ab Aegipto dea creditur, haec fuit Io,
    Inacus at genitor nomina dat fluvio.
Iste Phoroneum genuit qui primus in orbe
    Leges constituit iuditiumque dedit.
Illi rex Apis succedens regnat in Argis
    Quem coluit Nilus, ille Serapis is est.
Cres Iovis altricis Cretae diademata sumpsit,
    Qui nomen genti contulit et patriae,
Vulgat Curetum quem fama volatilis unum,
    A quibus absconsus Iupiter ipse fuit.
Ergo Saturnus regnavit rex ibi primus,
    Craeta sed a Cretis nomine dicta fuit.
Sumpsit adhuc mustis regimen Cecrops in Athenis,
    Lucos iste Iovi delubraque statuit;
Primus liba dedit, simulacra prius fabricavit.

---

38 ...(m grecorum) *legi non potest.* 39 protinus *vix legi potest.* 42 missis *vix legi potest.* 46 po(stremo) *vix legi potest.* 47 (c)la(udit) *vix legi potest.* 58 (colu)i(t) *in ras.*

Athlas perfectus tunc erat astrologus,
Hinc humeris caelum tollit fraterque Prometheus
Plasmat ob hoc homines quod fatiat dociles.
Rex Cadmus Thebas fundavit seditiosas,
Surgit dente sato mox galeata seges;
Hic animo sollers elementa figurat Achiva,
Donec Europam repperiat profugus.
Moenibus advolvit Thebanis grandia saxa
Anphion, mulcens haec eadem cithara;
Hinc Liber Iovis et Semeles celeberrima proles,
Vir fuit hinc matris vitricus atque suus.
Aegipti Thebae centum portas habuere,
Niliacis prius haeae iura dabant populis.
Cadmo Triptholemus perpenditur esse coevus,
Subvectus longis per mare qui ratibus,
Farris dona fame confectis urbibus amplo
Munere distribuit, Gretia quem retulit
Pennatis ideo tranasse per aethra chelidris,
Hidris pennatis assimilando ratem.
Rege Molossorum Proserpina fertur ab Horco
Rapta—canis magnus Cerberus huius erat— f. 14v
Pyrithous sibi cum fido comes affuit Horco,
Devorat inmanis belua Pyrithoum;
Theseus oranti dum subsidio cupit esse,
Suffocabat et hunc Cerberus ore truci;
Herculis auxilio servatur ab ore canino,
Artatur vinclis Cerberus Herculeis;
*Est ab*hinc tetro Theseus revocatus ab Horco,
Cerberus et tractus viribus Herculeis.
Helle cum Frixo sevam fugiendo novercam

69 humeris: h *suprascr.* 72 (galeata).....(seges) *ras.* 73 (hi).(c) *ras.* 78 (vi).(tric).(us) *ras.* 86 hidris: h *suprascr. in marg.*, dr *in ras.* 87 Horco: h *suprascr.* 89 Horco: h *suprascr.* 95 ....(hinc) *legi non potest.* Horco: h *suprascr.*

Evadunt, pupi praefuit huic Aries:
Fingitur hinc Frixus vervece per aequora vectus;
Sic Europa, ratis Gnosia quam rapuit,
Hac insigne tulit sublimi vertice taurum;
Bellorofontis equus navis et ipse fuit.
H*ic* Helena claris tradebat iura Micenis,
Qui Persas superans nomen eis posuit.
Cretensis Taurus Minois nomine dictus,
Eius praeceptor arte palestra fuit,
Qui crudelis ea cunctos superabat in arte,
Ulnarum miris nexibus implicitos;
Androgeum fede perimit plebs Palladis urbis,
Patria quem clarum Cretica progenuit;
Cretae rex istos causa necis eius ephebos
*Ad poenam Mi*nos exigit a patribus,
Quos conl*uct*ari praeceptori iubet ipsi:
Victos crudeli subicit ille neci.
Theseus a patriis tandem directus Athenis,
Minois Taurum vincit in arte pales,
Perfracto cerebro versutum mittit Averno,
Concives pueros eripit exitio.
Primus in Haebreis aliquot Saul imperat annis,
Qui probus factus demone corripitur.
Nobilis hinc sceptrum consurgit Davidis almum,
Illius est heres pacificus Lamuel.
Divisere tribus sibi Iheroboam Roboamque,
f. 15 Unus enim denas alter habetque duas.
Dum Iherosolimis Iohatam, dum regnat Athenis
Eschilus, est annus primus Olimpiadis.

---

102 be(llorofontis) *vix legi potest.* 103 helena = Argiva (h)...(helena) *legi non potest.* 105 cret(ensis) *vix legi potest.* 108 (V)..(lnarum) *sic* R. 110 ....(clarum) *legi non potest.* 111 *primum verbum legi non potest.* 112 ....(nos exigit) *legi non potest.* 113 (conl)...(ari) *legi non potest.* 116 palis. 119 haebreis: h *suprascr.* 121 no(bilis) *vix legi potest.* 122 Cf. Lemuel: *Prov.*, XXXI, 1. 124 (habet)que duas *in ras. al. man.*

Regalis stirpis iuvenes Scithicae regionis,
Expulsi patria seditione sua,
In Themisceriis Plinus, Scolopeius agris
Consedere manu cum iuvenum valida.
Amnis Thermodon rigat haec piscosior arva,
Ergo Scithae bello finitimos agitant;
Delevere mares glomerati qui simul omnes,
Uxores quorum servitium renuunt,
Et tamquam Stigia se praecipitante Megera,
Sexum proiciunt armaque corripiunt;
Namque maritorum caesores strage suorum
Disperdunt misera diripiuntque bona;
Stirpe satas statuunt reginas ex generosa
Lanpheto, Marsepiam, quae spoliant Asiam,
Europam subigunt; de germine prodiit harum
Antiope, cuius Amphitrioniades
Presentare suo compellitur arma tiranno;
Ex Grecis turmas deligit huic validas,
Fabricat et celeres implet quas milite naves,
Opprimit incautas pacis amore pigras;
Theseus Ippoliten, Hercles rapuit Menalippen,
Hancque datis armis Antiope redimit.
Tela pharetratae persensit Pentesileae
Et Simois fluvius sanguine purpureus,
Argolicae turmae senserunt, fortis Amazon
Iliaco fudit pulvere quas iaculis,
Solaque Pelidis calido de sanguine tingi
Huius sceptrigerae lancea digna fuit.
Vindicat Aeneas regni sibi iura Latini,
Eversa profugus adveniens Frigia;
Antea sed plures tenuisse ferunt ea reges,

127-138 *notae in marg. scriptae quarum magna pars legi non potest.* 129 themisceriis: is *suprascr.* 131 haec *suprascr.* 134 (re).(nuunt) *ras.* 152 iaculis *in ras. al. man.* 153 (pelid)is *al man.*

De quibus et Ianus Faunus et ipse socer.
Ascanius patri rapto successit et illi
f. 15v Longo regalis ordine progenies.
Romulus atque Remus subeunt, Mavortia proles,
Quos lupa nutrivit, Silvia quos peperit;
Hii patruo pulso regno potiuntur et ambo
Romam fundarunt; tincta cruore Remi est.
Romulus in denis perfecit mensibus annum,
Adiecit binos quis Numa Ponpilius;
Februus his bifronsque dedere vocabula Ianus,
Anni principium quos fore constituit;
Defuerat quadras, adiecit postea Caesar,
Anno quo quarto conditur una dies.
Cessant Tarquinio reges peccante Superbo,
Roma dehinc binis consulibus regitur;
Vincula, taureas, fustesque, metalla, cathenas,
Carceris hic claustrum repperit exilia.
Suscipit Augustus regni moderamina solus,
Insistit totus quod fieri populus,
Subiugat, Antoni, qui te cum coniuge cara,
Cum qua te tradis fortiter ipse neci;
Coniugis ille suum natos praecaedere currum
Iussit, Luna fuit Sol quoque nomen eis;
. . . . em hinc omnem sibi paene sagaciter orbem,
Armis invictus legibus et placidus.
Naso *Tho*mitana positus defungitur urbe,
Huius erat *lon*gi quae locus exilii.
Insignire suum iubet hoc elego Maro bustum,
« Mantua me genuit, Parthenope sepelit ».
Subriguit liricus Romae bustum sibi Flaccus,

162 (quos)....(peperit) *ras.* 169 de(fuerat) *vix legi potest.* 170 an(no) *vix legi potest.* 173 (cat).(enas) *ras.*, h *suprascr.* 181 ...(em) *legi non potest.* 182 a(rmis) *vix legi potest.* 183 :..(mitana) *legi non potest.* 184....(erat)...(gi) *legi non potest.* 185 *tota linea in ras. al. man.* 187 ...(g)..(liricus) *legi non potest* flaccus : c *suprascr.*

*No*n fons Bandusius, non habet hunc breve rus;
Orbis subrigitur centum septemque colossus
Sublimis pedibus: huic erat alta domus.
Plurima post captae Carthago secula Troiae
*Sur*git, Carthagus Zorus et hanc statuunt,
*Con*tendunt quidam Didone iubente locatam,
Sed post Aeneam tempore non modico.
Hipp*arcum* perimunt in Palladis urbe tirannum
Fortis Aristigion Armodiusque sagax; f. 16
Conscia Lena fuit illis ambobus amica;
Torquetur flagris indicet ut sotios,
Morsibus illa suam lacerat fidissima lingam,
Quae postquam periit, questio quassa fuit.
Euristeus Sparthae residet dum rex animosae,
Fidon mensuram pondus et instituit.
Foedat rex omnem Macedo bellis Orientem,
Discipulus magni magnus Aristotelis;
Natus Nectanabo contenditur hic fore falso,
Nam magus ille fuit carus Olimpiadi.
Rex penetrans Indos ubi solis erat subit arbor,
Arbor germanae, consulit has geminas,
Quae responsa dabant utriusque in sideris ortu,
Haeae praedixerunt quaeque futura sibi.
Indum iam regem superarat sorte duelli,
Magnus habebat rex quinque Porus cubitos,
Cuspide qui fossus dum victum se profitetur,
Vitam cum regno donat ei Macedo;
Aedibus auratis quem suscipiens et eburnis,
Obtulit inmensas rex Porus ipse gazas,
In cuius tectis dependens aurea vitis
Gestabat gemmis ex rutilis acinos,

188 ..(n) *legi non potest.* 191 plu(rima) *vix legi potest.* 192 ...(git) *legi non potest.* 193 ...(tendunt) *legi non potest.* 195 (hipp) ....(perimunt) *legi non potest.* 197 illis *in ras.* 198 flagris: r *suprascr.* 212 rex: tres R.

Quippe ferax cari lapidis fulvique metalli
Exuperat reliquas India magna plagas.
Excussere iugum cervice sua violentum
Quodque diu Parthi pertulerant Macetum;
Arsacis effrenas horum frenabat habenas,
A quo censitos credimus Arsacidas.
Francorum primo fuit ortus rex Pharamundo
Clodio, qui Troia prodierant profugi;
Transfretat hic Rheni cum tota gente fluenta,
Gallorum fines turbidus ingrediens,
Depopulatur agros, munitas diruit urbes,
Romanos, Gallis qui praeerant, perimit.
Belgica virtuti Francorum Gallia caedit
f. 16v *Trans Rh*enum sedem constituere sibi;
Multis hinc caesis semota per oppida fusi,
*Subiunx*ere suo Gallica sceptra iugo;
Vidit ut Italicum iam tunc marcescere regnum,
Huius id augmentum percipit interitu;
*Fran*cis Occasus fit subiectus prope totus:
Scandit Romanum Karolus imperium;
*Straver*at immanem cubitali fuste leonem
*Huius Pip*inus rexque paterque pius;
. . . . propago clarissima tempore longo
. . eius partum possidet imperium.
. . . . Saxonicum de stipite pullulat ortum
*Pro*sternit multa quod sibi barbariem
. . tulus ex ima veluti radice profectus
. . . . tem crevit ubi sterilem

---

219 qui*p*pe: p *suprascr.* 224 censetos. 228 ingrediens: r *suprascr.* 232 .... (enum sedem) *legi non potest.* 233 ..... (hinc) *legi non potest.* 234 ....(re suo) *legi non potest.* 235 ..... (Italicum) *legi non potest.* 236 ..... (id) *legi non potest.* 237 ....(cis occasus) *legi non potest.* 239 ....(at immanem) *legi non potest.* 240 .....(inus rexque) *legi non potest.* 241 ...... (propago) *legi non potest.* 242 ..... (eius partum) *legi non potest.* 243 ...... (Saxonicum) *legi non potest.* 244 ..... (sternit) *legi non potest.* 245 ...... (tulus) *legi non potest.* 246 ...... (tem crevit) *legi non potest.*

. . . . Saxonicum Francorum nobile regnum
. . . . a plurima regna tulit.
. . . . praeclare floruit annis
. . . . . . aequo iure regens populos.
. . . . statuit Burgundio regem
. . . sibi generis plebs ea Saxonici
. . . . lapso Guntrannus tempore multo
. . . . pacificus praeficitur populo.
Iste Molossorum petiit sumpto grege saltum,
Prompta clientelae turba suae sequitur,
Dumque fit indago quaquamversum cane sparso,
Occurrat si quod forte fugax animal,
Vestigant alii dum devia lustra ferarum,
Ille soporatur unius in gremio;
Regis ab ore videt famulus prodire minusclum
Reptile; percursat litus id exigui
Praeterlabentis fluvii, transire laborans;
Vagina gladium detrahit ille suum,
Quem fluvii ripas caute posuit super ambas,
Transmeat in partem reptile contiguam,
Ingrediensque specum montis paulumque moratum,
Per pontem rediit regis et os subiit. f. 17
Rex experrectus famulum sic fertur adorsus:
« Grandia quae vidi somnia pando tibi;
Ferreus ingentem pons stratus erat super amnem,
Transivi, montis antra cavi subii,
Argenti cumulos, auri defossa talenta
Adsum regressus milia contuitus ».
Ille refert regi quae consona viderit illi,

---

247 ......(Saxonicum) *legi non potest.* 248 ..... (a plurima) *legi non potest.* 249 ..... (praeclare) *legi non potest.* 250 .... (aequo) *legi non potest.* 251 ..... (eum statuit) *legi non potest*: statuit Burgundio regem *in ras. al. man.* 252 ..... (sibi) *legi non potest.* 253 ..... (lapso) *legi non potest.* 254 .... (pacificus) *legi non potest.* 261 ..... (ab) *legi non potest.* 262 ..... (percursat) *legi non potest.* 263 praeterlabentis *vix legi potest.* 264 Vagina *vix legi potest.*

Rex montem peciit, fossa metalla tulit.
Post haec a ducibus regitur Burgundia claris,
Regum Francorum semine progenitis.
Narses, infestis sibi Iustino Sophiaque,
Infudit Guinilos dum timet Italiae;
Albois his praeerat, villas hic et oppida vastat,
Innumeri fretus barbarie populi;
Ausoniae gladius cultores devorat eius,
Cives aeversis urbibus interimit;
Omnia crudeli tandem subdit dicioni,
Agros militibus distribuens propriis.
Obtinuit post hunc sceptrum Cunipertus avitum,
Civibus iratus iste duobus erat;
De quorum dum tractaret nece cum sibi fido,
Musca sed ex magnis astitit una sibi,
Qui cultri mucrone pedem, quem forte tenebat,
Muscae praecidit, fugit at illa volans.
Porro viris rex mandarat quos ense feriri
Dum tererent medium nil metuendo forum;
His ignotus homo mox occurrit pede caeso,
Intulit ille sibi: « num fugitis miseri ?
Forsan nescitis quia vos hodie iugulari
Rex vester iussit et bona vestra rapi ».
Auditis fugiunt his ad sacra protinus urbis
Cum Grausone simul Aldo mori veritus.
Rex ubi cognovit, iubet assessor suus adsit,
Quaerit secretum prodideritne suum,
Qui iurat nulli se propalasse nec extra
f. 17v Aulam post regis verba tulisse pedem.
Rex stupet atque viris mandat cur templa petissent,
Quaerit consilium quis sibi prodiderit,
Donat eis vitam si qui fuerit sibi prodant;
« Occurrit nobis », qui retulere « modo
Curtatus media pede vir lacrimando platea,

Affuerat iussi dum sumus ille mori »;
Demona non muscam deturpatum pede caeso
Rex animadvertit haec retulisse sibi.
Eripiunt Guinilis post haec moderamira regni
Francorum reges, nunc ea Saxo tenet.
Orbis in extremo positos delere Britannos
Illis vicini dum satagunt populi,
Orant Anglorum suffragari sibi coetum,
Anglus *ad*est Saxo milite cum valido;
Discessit Pictus bis ab hoc certamine victus,
Saxo gravis rediit in propria spoliis;
Perfidus esse solum quia fertile viderat horum,
Invadit rediens et perimit sotios;
Suffugiunt pauci, sedes mutare coacti,
Gallica litora qui praeripuere sibi;
Britone depulso rura Britannica Saxo
Vindicat et regem pace data statuit.
Anglia nunc primo quae dicta Britannia fertur
Insula, Normannus cuius habet modo ius.
Reges Galliciae probat ingens robur habere
Inmunis gladio Gallia barbarico,
Denique pro muro sunt illi tempore toto,
Illi bella gerunt, hanc habet alta quies;
Solvunt Hispani sibi iussa tributa subacti,
Et, si barbaries extera fructificet,
Sceptriger hanc validis an defensus domat armis;
Submittit gentes Africa terra truces,
Audito tantum formides nomine quarum,
Vox est terribilis sibilus ut colubri.

---

317 o(rant) *vix legi potest.* 318 ..(est) *legi non potest.* 326 v(indicat) *vix legi potest.* 334 extera: e *suprascr.* 335 defonsus.

DE INSTITUTIS ANTIQUIS

2

f. 8 Vir recubare thoro, coram residere marito,
Dum prandent, sella nupta fuit solita;
Sic sculptum priscis donec stabant ea templis,
Olim deletus mos hic abest domibus.
Quae mulier primo fuerat contenta marito,
Laudum praeclaro digna fuit titulo;
At quae coniugiis properabat se dare multis,
Digna fuit macula sed quasi legitima.
Romae discidium non intercesserat ullum,
Illud, Carbili, non bene primus agis,
Annis quindecies denis sed ab urbe volutis,
Uxorem dicens esse tuam sterilem;
Unde redargutus temptas adducere rursus,
Quae quia pollueris coniugium renuit.
Vinum femineus vitabat tangere sexus,
Nam Venerem Bachus provocat uberius;
Purpura cum gemmis aurumque remittitur illis,
Addatur formae quo decor exiguae.
Iurgia si fuerant, aedem vir et uxor adibant
Reddiderat claram quam Viriplaca suam;
Hac utrique suas promentes ore querelas,
Ibant pacatis ad sua mox animis.
Praebebant veteres convivia grandia patres,
Affines soli quis aderant epulis;
Si quid in hos tristis discors agitabat Erinis,
Hoc genius lenis conciliabat ibi.
Quanta senum circa iuvenes vigilantia, quanta
Sedulitas, iuvenum quod fuerit studium
His parere, nimis prolixum duco referre,

2, 12 (di).(cens) *ras.* 21 (querel).(as) *ras.*

Quos ac si proprios excoluere patres:
Namque senatores comitabantur gradientes
Ad Capitolini munia consilii,
Sed fas admitti quia non erat a foris, illi
Valvis adfixi stare diu soliti;
Sperabant illos iam sero domum redituros,
Inferrent altis aedibus ut reduces.
Intererant caenis inpubes quando vocati, f. 18v
Esset sessurus ne quis ibi e senibus,
Pronos accubitus audebat scandere nullus,
Et praesente sene os non aperire suum.
Pangebant patres sua per convivia facta
Forcia, clangebat tibia quae modulans,
Et memores epulas inter virtutis avitae,
Horrerent variis corda gravare cibis.
Dixerat archanum si quando Curia verbum,
Ausus erat numquam quis reserare palam;
Prodit de bellis Fabius non providus Afris,
Huic a consulibus corripitur gravius.
Curia non patuit plebis reserata tribuno,
Antę fores sella sed residens posita,
Dum reliquis decreta patrum librabat honestis,
Indignum ne quid Curia praeciperet.
Eumenes, fidus Romanis semper amicus,
Perfidiam Persae notificat patribus;
Sed quod rex mandat latet et quod Curia dictat,
Donec iam captus Persa foret rigidus.
Si responsa dari cuperent, si reddere Grai,
Non sunt permissi Grece aliquando loqui:
Tanta fuit prisco Romana potentia seclo
*L*ingarum dominam redderet ut Latiam.
Molo patrum Grece primus praesente cohorte,

---

36 inferrent: r *suprascr.* 59 tanta *vix legi potest.* 60 *prima littera legi non potest.* 61 Molo *vix legi potest.*

Tullii discipulus qui fuerat, loquitur.
Paene Tarentini legatos dilaniarant,
Tingunt urina iam laceros holida;
Adductos coram iusserunt dicere causam,
Causam dixerunt sed tacuere probrum,
Quippe cavent nequid minuant aut amplius addant:
. . . it excidium fecit id obprobrium.
Quatuor in partes turbas dirimendo forenses,
Separat urbanas quas vocat ipse tribus,
Sedaret iuges ut Romae seditiones —
Hinc Fabius dici Maximus emeruit, —
f. 19 Quas et constituit per mutua foedera iungi,
Inque vicem castum iungere conubium;
Desistunt cives irasci iam quasi fratres,
Nec iam seditio nascitur in populo.
Artem vitandi dedit ictus et feriendi
Astuto primus scemate Rutilius;
Artem virtuti virtutem miscuit arti,
Simplex usus adhuc arteque nudus erat.
Consule Sulpitio laudarunt carmine primo
Romulidae divos, Marte vacante, suos,
Laudibus in quorum simul invenere deorum
Corporis hos motus cernere quos volumus.
Livius in scaena recitavit carmina primus,
Mordaci rodens urbicolas satira;
Saepius a populo revocatus carmine roso
Cepta silens pueri gestibus explicuit,
Concordante sonis tibicine sic ea gessit
Ut miraretur attonitus populus.
Cum libertino patre natus Flavius esset,
Indignante sibi nobilitate Remi,
Prodiit aedilis collegae febricitantis,

63 ....(tarentini) *legi non potest.* 66 causam *vix legi potest.* 68 .... (t) *legi non potest.*

Aedes hinc adiit, nobilitas aderat,
Quae residens scannis assurgere respuit illi,
Dum se privari cernit honore dato,
Praecipit afferri sellam seditque curulem,
Alcior in medio rex velut in solio;
Assurgunt illi, residere timent nisi iussi,
Mos maiestatis illius hic fuerat.
Quasdam matronas involvit saeva procella,
Quarum Tisiphone cor domuit misere;
Quippe veneficio plures stravere virorum,
Quod scelus ancillae prodidit inditium,
Ilico supplitio iuste periere cruento,
Vicies octonae quae fuerant numero.
Novimus antiquos crebro caenare suetos
Aere sub nudo nec rubor ullus erat, f. 19v
Saepius et pultes solitos quam mandere panes,
Illecebrosus enim non erat ille cibus;
Porro frui qui vellet eo mox flumine sumpto
Mensis appositus ibat ab his saturus;
Potum sive cibum gaudebant sumere parcum,
Exiguus Veneris cum foret usus eis.
Sparthani cives Asiam vitare solebant
Propter multimodas illius illecebras,
Nam delibutos affirmant unguine primo
Ionas ac una primo bis esse die,
Pigmentis flavum primos condisse Lieum,
Irritamentis prostituisse gulam.
A viciis ad virtutem gravis exitus extat,
A virtute nimis ad vitium facilis,
Quod Lacedemonii duce Pausania satis acri
Forti necne viro comperiere suo,
Qui bellis clarus caruit dum debile luxu,

95 assurgere: s *suprascr.*

Fractus eo foedus vixit et invalidus;
Ad pugnam tunicis exibant hii rubricatis,
Hostis ne viso sanguine perstreperet.
Est clarus magnis Areios pagus Athenis,
Assidue cives quo properant pariter;
Quaerunt an studio teneatur quisque modesto,
Qui prave graditur, mox ibi corrigitur;
Fronde comas oleae viridis qui constituere
Praecingi civis pro brevibus meritis,
At frondosa datur merito sublimia laurus:
Civem qui servat quercus eum decorat.
Massilii mimos non admisere iocosos,
Frangit enim mentes marcida mollities;
Ad portas urbis posuerunt more feretri
Gestandis thecas funeribus geminas:
Altera nobilium, fert altera mancipiorum
Corpora, quae bustis sint tumulanda suis,
Quae sine lamento curabant carmine laeto,
f. 20 Prandia cognatis larga parando suis.
Lugent natales gemitu laudabile Thraces,
Gaudent laetales concelebrando dies.
Creditur a stolidis repetenda pecunia Gallis
Vicinis aliquos ante dies obitus,
Sperant Elisiis quam restitui sibi campis,
Auro ceu manes indigeant rutilo.
Indus dum moritur, lis nuptas inter habetur:
At quae nupta viro carior extiterit,
Quae se dilectam probat amplius, ultro cremanda
Insilit accensam coniugis igne piram.

134-136 *in ras. al. man.* 142 *tota linea al. man. min. litt. inter vss.* 141 *et* 143 *scripta.* 144 parando: a *suprascr.* 145 trahces. 147 (pe).(cunia) *ras.* 150 auro ceu manes *in ras.* 154 igne *in ras. al. man.*

DE DISCIPLINA MILITARI

3

Ire Numantinos dum Scipio tendit in agros,
Mancini fedum tergat ut obprobrium,
Suscipit infectas viciorum labe catervas,
Extemplo castris summovet omne nefas,
Turbam scortorum, fuerant duo milia quorum,
Lixas et mimos et pueros paticos;
Hic vetuit fieri variae commercia mercis,
Ne lucris miles turpibus invigilet;
Inde Numantinos aggressus milite duro
Vicit, delevit oppida diripuit.
Ac vir idem gnarus legitur fecisse Metellus;
Hic exercitui praeficitur fragili,
Spurius Albinus cui praefuerat vir ineptus,
Saepe Iugurtha vafer compulit hunc fugere;
Cessit at ipse probo persaepe Iugurtha Metello,
Roborat hic alas corripiendo suas:
Nam lixas pepulit, scortum, iumenta removit,
Arma cibumque suum ferre iubet peditem,
Venalemque cibum vetuit proponere coctum,
Miles eum coxit, miles eum moluit;
Vallo seu fossa, velut oppugnante Iugurtha,
Castra vigil munit, servat et excubias.
Aequivocum fratrem consul sed honore tribunum
Iure senatoris Fulvius imminuit; f. 20v
Militis hic fessas bello remeare cohortes
Permisit iussu consulis absque domum.
Aulus Postumius, de Postumio generatus,
Armipotens iuvenis, stirpe satus celebri,
Hosti congressus repedavit victor opimus;

---

6 paticos = pathicos. 8 *tota linea in ras. al. man.* 25 fessas: faciesR.

Ignorante suo fecerat ista patre,
Percutitur tristi quo patre iubente securi,
Iuris enim custos consul erat genitor.
Quintius, Aequiclis in deditione receptis,
Factus dictator consule nobilior;
Consulis insigni te privat honore, Minuci,
Tutatus castris es quia non iaculis:
Vallo nec fossa decuit, virtute sed ipsa,
Defendi fortem belligerumque ducem.
Fundit Sannites equitum pugnando magister
Etsi non annis mente senex Fabius,
Papirius virgis dictator quem laceravit,
Hic inconsulto se quia victor erat;
Vix precibus caedens evadere sivit ad urbem,
Utque fuga lapsum concitus insequitur,
Quo succenset eum capitali verbere dignum
Nec gemitu patris flectitur aut lacrimis;
Cogitur ergo pater, consul qui iam fuerat ter
Dictatorque semel, fundere flendo preces;
Orabat populum compellabatque senatum
Ne victor natus dispereat Fabius;
Convenere, ducem poscunt dimittere crimen,
Infit se populo parcere non Fabio.
Decertat bellis dux Piso cum fugitivis,
Haec in Trinacria pugna fuit valida,
His equitum Titius praefectus circumventus,
Concessis armis, vix equitem redimit;
Adveniens consul, Ticii de foedere mestus,
Iussit equis demptis funditor ut fieret,
f. 21 Discerptaque toga tunica iubet ire recincta,
Pro castrisque iubet semper ut excubitet;
Convictus hominum lavacrique sibi vetat usum,

34 dictator: c *suprascr.* 49 (compellabatque)...(senatum) *ras.* 56 (equitem)..(redimit) *ras.* equitem: em *suprascr.*

Tempus in omne iubet adfore miliciae,
Ut pedibus nudis peditem praeeat iubet illi,
Sic deturpatur pro meritis Titius.
Messius in Trebia susceperat horrida bella,
Quinque cohortes hic in statione locat,
Asperitate loci fractae quam deseruere;
Precipit amissum consul adire locum,
Si quis castra petat velut hostem caedere mandat;
Artatus miles anxietate riget,
Colligit hinc vires, quas desperatio praebet,
Iussa ducis temptat, sint licet inparia,
Conscenditque locum mira virtute malignum,
Hostis deicitur, frangitur ira ducis.
Ut Fabius gentes illas terreret agrestes,
Ausos Romanum prodere praesidium
Hostibus, aut profugos se tradere corde remisso,
Captos excisis dilaniat manibus,
Incutiens reliquis terrorem proditionis,
Ne pactam vellent laedere forte fidem.
Scipio Romanos crucibus fixit fugitivos,
Pro Poenis qui aquilas deseruere suas;
Posterior refugas aesternae Scipio gentis
Obiecisse feris traditur in theatro.
Substravit Mauris desertores elefantis
Iam capto Persa Paulus in urbe sua.
Relliquias exercituum, vir gnare, duorum
Colligis, o Marce, strenuitate tua,
Punica sub ducibus quos spargunt arma duobus;
Illa strage suas tinxit Hiberus aquas;
Conscriptis patribus sua gesta refert ubi Marcus,
Se vice praetoris scribit adesse suis:
Forcia facta probant, praetorem nosse recusant,

71 (hi).(nc) *ras.* 83 aesternae = externae. 85 substravit: b *suprascr.* 87 re*l*liquias: l *suprascr.*

f. 21v Nomen habere vetant, quod sibi non dederant;
A quibus hinc consul merito dictante creatus
Proterit Hispanos, vincit Agenoreos.
Contra Romanos sibi comparat arma Tarentum,
Nam regem Pirrum cogit in auxilium,
Qui res Ausonias violentus robore vastat,
Militiam bellis conterit assiduis;
Hic de captivis rex milia multa remisit,
Illa loco civis Curia non recipit,
Iussit eques pedes ut pedes autem funditor esset,
Nec deserta prius castra subire sinit,
Pellibus et vetuit tentoria figere suetis,
Et solitum nomen militis esse sibi;
At bino si quis spolio ditabitur hostis,
Miliciae ad primum dat remeare gradum.
Vindicat ecce tuum, Petili, Curia casum,
Annua militibus dona negando tuis,
Qui dare se morti pro te timidi renuere,
Debet enim miles pro duce tradere se.
Milia sex captivorum redimenda monebat
Annibal, illa patres sed prohibent redimi:
« Quorum formido », referunt, « non territat hostem,
Horum spes nostram non relevat patriam ».
Regulus ut cecidit, nutans exercitus omnis
Illius scribam constituere ducem, —
Caesius hic dictus, — cognovit ut acta senatus,
Affectos virgis vertice diminuit.
Morem Carthago servavit tempore multo,
Dux ageret pravo si bene principio,
Solvebant divis praeconia pro bene gestis,
Plectitur incepto dux quoque pro stolido.
Dux Lacedemonius dicebat sepe Clearcus,

---

114 prohibent: h *suprascr.* 116 relevat: le *suprascr.* 120 (diminu). (it) *ras.*

« Formidet miles amplius hoste ducem » ;
Eius praeceptis ita demum promtus obaudit,
Si sit terrori mixtus amor parilis.
Sparthanae matres natos ad bella ruentes f. 22
Firmabant monitis talia fando suis :
« Bello vos reduces tectos agnoscimus armis,
Armis exutos hercle videre pudet,
Mortuus aut vivus miles redeat galeatus » ;
Vix acie quisquam ni timidus capitur.
Auxerunt sceptrum conservaruntque Latinum
Debita servatae munia militiae.

DE IURE TRIUMPHI

4

Essent dum cupidi proceres de laude triumphi,
Iustum iusta modum Curia constituit.
Ergo triumphabat qui milia quinque necabat,
Hostilis turmae victor in una acie,
Et ne de numero liceat sibi fallere dicto,
Urbi succedens, dum redit ex atie,
Iurat praetori quot milia caesa suorum,
Agminis hostilis milia quot ruerint ;
Poena statuta fuit, praesumsit fallere si quis,
Qua puniretur quam Cato constituit.
Est submersa vadis Penorum maxima classis,
Praetor erat Valerus, consul erat Catulus :
Gloria iure tibi, Catule, concessa triumphi,
Et sibi deberi conqueritur Valerus,
« Porcio praetori cum consule nulla triumphi » ;
« Mos habet hoc nullus consul », ait Catulus ;

4, 13 Catulo.

Certat iuditio contendere praetor iniquo,
Iudex ergo datur strenuus Atilius,
Precepit Valerum qui causam dicere primum:
Egerit ut partes consulis ille refert;
Lectica claudum iacuisse redarguit illum,
Se pondus belli sustinuisse trucis;
Iudex respondet: « consul contendere cesset!
Dic, praetor, iuris plus ibi cui fuerit,
Bellum praeciperet si consul, tu prohiberes,
Cuius complendum dixeris imperium ?
f. 22v Si dux auspitium sortitur tuque seorsum,
Cui potior fuerit, dic, adhibenda fides ? »
Praetor, « ad haec partes has norunt consulis omnes»,
Iudex, « maiori caede minor », retulit.
Flacco decretus fuerat persepe triumphus,
Quem vir virtutis sumere non voluit.
Lucius ut tumidas horrendo Marte Fregellas,
Fulvius ut refugam restituit Capuam,
Ambo triumphalem meriti petiere coronam,
Quaeque negatur eis nec tamen invidia:
Auctis pro rebus fuit ultro mos dare priscus,
Pro restauratis nullus eam meruit.
Porro Siracusis Marco pugnante receptis,
Publius extremam subiugat Hesperiam,
Unde, magistratus quia sint sine nomine missi,
Obnubit nitidas laurea nulla comas.
Luce triumpharit qua dux ex more rogabit
Adsint ut caenae consul uterque suae,
Denuo ne veniant orat, ne dignior illo
Illa sit mensa vir recubans aliquis.
Qui de civili rediit certamine victor,
Nulla triumphandi gloria cessa sibi:

---

22 (belli)...(sustinuisse) *ras.*

Lugubris extiterat victoria, prospera quamvis,
Quae de civili parta cruore fuit;
Consul non curru processit, non trabeatus,
A quo diffusus sanguis erat patrius.
Nasice iusta cecidisti, Grache, machera,
A sotio Lepidus percutitur Catulo,
Interfectus Opimius annitente Metello,
Cum sibi concordi milite digna luit;
Demissus vultu remeas, caeso Catilina,
Antoni, quamvis res tua iusta fuit;
Cum Cinna Marius sociali sanguine tinctus,
Abstinuit templis plausibus et populi;
Laurea non dabitur, si pars urbis lacrimetur,
Servanti civem querna corona datur, f. 23
Hac Augustales in toto tempore postes
Vernabant compti Caesareis meritis.

DE CENSORIA

5

Censores habiti non ignavi sed honesti
Censuram quantis extulerint studiis,
His levibus numeris plene cognoscere quibis,
Voce licet tenui quos tibi Musa canit;
Ut virtute ducum res publica floruit aucta
Sic et censura tuta fuit probitas:
Altrix virtutis custos artissima pacis
Praefertur magni viribus imperii;
Nam quid opes quid plura iuvat conquirere regna,
Si conversemur absque rubore domi?
Postumius censor sibi cum consorte Camillo

---

56 c(um) *vix legi potest.* 5, 3 his levibus numeris *in ras. al. man.* numeris: s *suprascr.* 4 quos: s *suprascr.*

Esset si caelebs constituere senex,
Ut conferret opes fisci utilitatibus omnes,
Poena proposita si foret hinc querulus.
Maximus, Antoni, suus et collega Bubulcus
Rite senatorum te pepulere choro:
Denique reiecta quae virgo fuit tibi iuncta,
Rem facis indignam, rem facis illicitam.
A conscriptorum Cato Porcius ordine patrum
Flaminium removet, causa scelesta patet:
Quendam dampnarat, dum longe consul abisset,
Scorti confuso subditus arbitrio.
Deicit a dicto Rufinum censor honore
Luscinius culpa, quae modo nulla foret,
Essent more probo cum publica multa talenta,
Privatae nullae divitiae fuerant:
Emit pondo decem locuplebs argentea vasa,
Contentis solita pauperie reliquis,
Iuste Rufinus dictator bis quoque consul
Rex erat, hic fasces peccat in hoc leviter.
De nimio sumptu, mensarum de grave luxu,
f. 23v Esset cum data lex hisque modus positus,
Abrogat hanc plebis Duronius ipse tribunus:
Conscensis rostris, voce tonans rabida,
« Vobis insignes ponuntur frena, Quirites,
Omnia nunc servi qui fueratis heri;
Religione nova redit en rubigo vetusta,
Inviti frugi praecipimur fieri!
Expectans noctem ieiunus prandeo glandem,
Aurea Saturni secula mox redeunt!
Vescimur arboribus mixtique feris habitamus,
Tangere parta cave, nil licet hinc coquere!
Iam bellum non est, Romana potentia caesset,

27 locuplebs: b *suprascr.* 30 le(viter) *in ras. al. man.*

Cuncti mortales simus in orbe pares! »
Iura senatoris perdis pro talibus ausis,
Duroni, Flacco iudice magnanimo.
Dannari censor patienter habet Salinator,
Illius sotium par premit exitium,
Alter in alterius consensit sanguine laetus,
Urgebat populus, causa latet penitus.
Ex equitum turma viginti vicies una
Sublatis iuvenes censor abegit equis,
Quos ad tutelam consul mandarat adire
Siciliam pariter ireque distulerant.
Funebre post bellum dannant Cannense Metellum
Questorem, solito ne foveatur equo;
Appendunt equites simili de lance fugaces,
Huius participes Regulus et Furius;
Regulus Atilius fuerat Carthagine captus,
Hasdrubal ad Latium dirigit Atilium,
Et pro captivis sibi iussa dedit redimendis,
Omnes ut solus solveret Atilius;
Dixit Romanum se civem non fore dignum,
Qui servile iugum captus ab hoste tulit;
Sic captivorum fit nulla redemptio eorum,
Quos pro se reddi non sinit Atilius,
Sed se vel captos quia iurarat redituros, f. 24
Ne sacramenti sit reus, ultro redit;
Forcia gesta viri cognoverunt ubi Poeni,
Illum suppliciis interimunt variis.
Patres decreto privarunt iure paterno
Marcum Messalam patriciumque Getam:
Postea correcti, censorum munere macti,
Turpia facta probis prima tergunt meritis.

---

46 Turoni. 47 d(annari) *vix legi potest.* 57 .(ppendunt) *legi non potest.*
60 *tota linea in ras. al. man.* 72 (messa).(lam) *ras.* 74 tegunt.

DE MAIESTATE

6

Haec privatorum de maiestate virorum
Dum legis, adtendas quid valeat probitas!
Creditor a Quinto repetit dum plura Metello,
Abnegat omnimodis credita tanta sibi,
Testes qui clamat, poscit deferre tabellas,
In quibus asscriptus aeris erat numerus:
Aiunt adstantes potius debere Metello
Quam caeris credi pro probitate viri:
Nec mirum si digna suos reverentia movit
Concives hominis istius aegregii.
Non minus esterni fuerant ipsum venerati,
Vexarat quamvis hos inimiciciis;
Denique dum bellis profligaret violentis
Anthiocum regem non subigi facilem,
Sublata regni iam magna parte opulenti,
Eius ab hoc capitur filius Anthioco,
Sed cum muneribus multis a rege remissus,
Non sic speranti redditur ille patri;
Rex licet ulcisci sese ardeat, hunc venerari
Praefert, quem dignum credit honore virum.
In Liternina degebat Scipio villa,
Praedonum plures hunc peciere duces:
Accensos desiderio testantur opimo
Nomine iam notum velle videre virum,
Et nunc se sola cernendi tendere causa,
Armis depositis, unde petunt recipi;
f. 24v Scipio praesidium caelarat grande suorum
Intra septa domus, quae satis ampla fuit,

17 cum *suprascr.* 18 patri : t *suprascr.*

Mox reserare fores iubet ammititque rogantes,
Qui tamquam portis procubuere sacris,
Et veluti sacra posuerunt munus in ara,
Caelitibus divis quod solet attribui,
Hinc bellis clarae figentes oscula dextrae,
Se vidisse virum mox hilares redeunt.
Funeris Aemilio solvuntur debita Paulo:
Legati Romae tunc aderant Macetum,
Qui pondus clari subeuntes sponte feretri,
Pulcrum scema tenent alterius trophei:
Eius nam lecti fuerant in fronte triumphi
Sculpti, quos illo duxerat ex populo;
Emilio geminus Macetum de gente triumphus
Prestatur vivo morteque iam rigido.
Filius haud meruit minus Aemilianus honoris,
Qui cognomento Scipio dictus erat:
Iussit ab Hispanis isti Lucullus ad Afros
Causa poscendi vadat ut auxilii,
Quem mediastinum pacis Carthaginienses
Constituere sed et rex Masinissa sibi,
Nescia fatorum Carthago superba suorum,
Postea qua victa nomen is inde tulit.
Occurrunt Asiae cunctis ex urbibus ultro
Rutilio, longum dum subit exilium:
Non hoc exilium sed credas esse triumphum,
Tanta fuit varii turba sequens populi.
Minturnis Marius servatur carcere clausus,
Missus erat Cimber qui Marium iugulet;
Territus ille senem quamvis armatus inermem,
Abiecto fugit regulum uti gladio;
Forsan devictae gentis memor extitit ille,

---

34 hilares: h *suprascr.* 40 sculpti: l *suprascr.* 51 (cunctis)...(ex) *ras.* 52 (dum)...(subit) *ras.* 58 regulum uti *in ras. al. man.*

Nam Cimbros consul perculerat Marius;
At Minturnenses Sillae licet arma paventes,
f. 25 Magnum conservant incolomem Marium.
Adversus quosdam rigido dicente Catone,
Fervens invidia Caesar in hunc nimia,
Iussit lictori prudentem carcere claudi,
Quem non proposito quit removere suo:
Hunc sequitur totus constanti corde senatus,
Cum iusto gaudens antra subire viro:
Ira ducis cessit, patrum hanc reverentia flexit,
Patres maiestas atque viri probitas.
Messi, Florales ludos aedilis agebas
Spectatorque Cato venerat in theatro:
Illius intuitu plebs exorare veretur
Nudari mimas, ut fuerat solita,
Ut Cato cognovit per amicum, sponte recessit
Permittens populo ludere more suo:
Ingenti populus plausu affectuque secutus
Illi plus uni quam sibi contribuit;
Omnibus huic numeris tribuit plenissima Virtus,
Civis Aristotelis si datur arte bonus,
Describas ut eum sub nomine iure Catonis,
Obtimus est civis cui bene congruerit.
Armodii statuam nec non et Aristigionis,
Utraque quae fuerat fusilis aere cavo,
Xerxes devictis secum deportat Athenis,
Hii quas a sevis aeruerant dominis;
Postea rex statuas Seleucus ipse reportat,
Consignans urbi cuius erant propriae;
Pulvinaribus in sacris Rhodii posuere,
Deportarentur dum per eos patriae:
Hic honor haud vili praestatur materiei,

---

64 (h)un(c) *in ras.* 76 permi*t*tens: t *suprascr.* 79 huic: u *suprascr.*

Sed magis his quorum sunt simulacra viris.
Xenocrates sacram dum iuraturus ad aram
Assumptus testis more subit patrio,
Obsistunt omnes vetunt procaedere iudex,
Ipsi ceu caeli creditur indigeti.

LIBER III

f. 25v EXPLICIT II TERCII PROLOGUS

Indole de clara quorundam fortia facta
Et qui constantes continet iste liber;
Quae fuerit fidutia, quae patientia multis,
Qui patribus claris degeneres fuerint,
Patribus obscuri fuerint qui postea clari,
Arcem virtutis scandere promeriti,
Qui peregrina sibi sumpserunt tegmina primi,
Cultu nec veriti sunt mediocre frui:
Adsis, Melpomene, meditatio pulcra poetae,
Tertia quippe tuo poneris ipsa loco.

DE CLARA INDOLE

I

Emilius Lepidus puer est digne memorandus,
Fudit qui caeso maxima castra duce;
Tarpeius collis fertur pugnae fore testis
Eius, bullatam qui retinet statuam;
Cum soleant fortes gladios horrere gigantes,
Huius quanta fuit inspice mens pueri.

Prol. 10 ipsa *in ras.*

Extitit et pueri constantia multa Catonis,
Nutribat Drusus hunc puerum patruus,
Urbis iura suae patres nulli tribuere,
Quamvis ex sotiis haec peterent aliqui;
Hinc aderant missi proceres ex urbe Latina,
Urbis adest primus nomine Poppedius;
Ut pro se Drusum roget hii puerum monuerunt,
Qui mox constanter abnegat id facere;
Poppedius raptum tecti devexit in altum,
Precipitaturum, ni faveat, minitans,
Fluctibus ut tumidis rupes collisa resistit,
Et nil blanditiae, nil potuere minae.
Mane salutandum praetextatus truculentum
Dum peteret Sillam, plura videt capita,
Quae proscriptorum truncis abscisa virorum
Silla spectabat, bestia sanguinea,
Intulit ille suo comitanti se pedagogo
Motus crudelis inpietate lupi, f. 26
« Non est qui tantum feriat mucrone tirannum ? »
Ille refert ausum defore non animum,
Tum puer, « o gladius mihi si brevis attribuatur,
Extingam saevum perfodiendo virum,
Cum residere meo soleat trux belua lecto,
Ultor nequitiae fio celer rabidae ».
Palluit auditis puerilibus assecla dictis,
Presentatque truci tardius inde duci.
De feritate ducis, lacrimosae cladibus urbis,
Caedibus assiduis, sermo fuit pueris:
Respondet Faustus quod iter patris esset iturus,
Aetas dum sineret et sibi posse foret;
Illisit Fausto colaphum Silla generato
Et condiscipulo Cassius inpavidus;

14 (abnegat)..(id) *ras.* 19 praetexatus 23 (comi).(tanti)*ras.* 36 posse foret *in ras.*

Indolis egregiae puer haud timet obvius ire
Sillae seviciae, Roma tamen timuit.
Postulat Alcibias meroris noscere causas
Pro quibus iratus eius erat patruus:
Multum prodidit aes sese inpendisse Pericles
Arcis in expensis voce sui populi;
«Quaerit», ait, «certam rationem quo sibi reddam,
Reddam quo pacto, non satis invenio»;
Cui puer, «ergo stude rationem ne petat a te,
Fac sit ut intentus hic alias populus».
Ille vir astutus puerili protinus usus
Fertur consilio defitiens proprio;
Excit finitimos collecto robore bello,
Occupat hoc cives, questio mota silet.
Sollers Alcibias demum sic rexit Athenas
Ut dubites bonus an pessimus extiterit.

DE FORTITUDINE

2

Sublicio Tuscis ponte irrumpentibus urbem,
Iam desperatis Romulidarum animis,
Conscendit partem prope pontis Oracius imam,
f. 26v Cognomen Cocles militis huius erat,
Qui Tirrena suo solus tulit agmina scuto,
Donec pars pontis postera rupta fuit;
Armatus demum saltu se iecit in amnem,
Lenifluis undis sustulit hunc Tiberis;
Armis nec pressus, fluvii nec vortice tortus,
Imo nec mersus, saucius at iaculo,
Hostibus ac sociis stupidis ad litora venit:
Victores Tuscos vicit hic unus homo;

---

43 sese *in ras.*

Albula non fluvius munimenti magis huius
Urbi quam clipeus contulit attonitae.
Ecce lacessitus princeps ab Acrone Quirinus,
Non timuit solam conseruisse manum,
Cuspide confossum deiecit equo moribundum,
Ditatus claris quae rapuit spoliis,
Et virtute licet numeroque potentior esset,
Se vexare magis quam cuneos voluit.
Esset dum Cossus factus princeps equitatus,
Eius Fidenas dux cecidit gladio;
Hinc meruit laudem quam conditor urbis eandem,
Hostem dum claris exuit exuviis.
Rex Porsenna furens Tuscis vallaverat urbem:
Traditur obses ei Cloelia virgo decens,
Foedere quae fugiens rupto Tibris enatat amnem,
Obsidione suos atque metu eripiens.
Ferro non modicos de Gallis fecit acervos
Marcus Marcellus et, penes hos positus,
Regem stipatum numerosa pube suorum
Ense viam fatiens comminus aggreditur,
Armis denudat superans gladioque trucidat,
Arma refert magno quae dat habenda Iovi.
Conspicui iuvenes et nullus adeptus honores
Iussi ferre ducum primitus imperium;
Scipio, Corvinus, Torquatus, Marcia proles,
Hostiles totidem desecuere duces.
Consule Lucullo dum Scipio sub generoso f. 27
Ductus ad extremam militat Hesperiam,
Nam sibi militiam iuvenis delegerat illam,
Quae nimis emeritis ardua visa fuit,
Obsidet ingentem cingens exercitus urbem,
Hanc Intercatiam plebs vocat indigena;
Scipio magnanimus conscendit moenia primus,
Succedunt alii subsidio iuveni:

At tamen in totis aderat tunc nemo catervis,
    Amplior in quo spes nobilitasve foret;
Certabant iuvenes, ut erant tunc nobiliores,
    Ultro pro patria se dare quisque sua.
Iam Capitolini complerant ardua collis
    Arcis et excelsae pervia Romulidae,
Compulerant urbis quos caetera linquere Galli,
    Sed loca dicta fere non poterant capere;
Ergo locant omnes urbis plano seniores,
    Effetis qui iam viribus aruerant,
Relliquias parat imperii tutare iuventus:
    Precipuum factum miror et ipse senum:
Nam nec in extremis virtus ea defuit illis,
    Quae comes in vita iugiter affuerat;
Quisque magistratus insignia, quae meruisset,
    Protulit ante oculos, haec residens habuit,
Consulis, aedilis, questoris, sive tribuni,
    Sive sacerdotis, iudicis, aut equitis;
Illic praetextae trabeae sellaeque curules
    Promerite laurus, infula flamminia,
His ornamentis patres illi redimiti,
    Monstrant se nullum prorsus habere metum:
Hoc animos iuvenum constantes scemate reddunt,
    Praemia monstrantes quae meruere sua;
Tam constans animus quam magnificentia cultus
    Hostes miraclo concutit insolito;
Atilii barbam dum permulceret honestam
    Gallus, vecte caput percutit Atilius;
f. 27v Barbarus Atilium feriens acinace trucidat,
    Hosti qui iugulum praebuit ultro suum.
Pugnas cum tumidis, Sinphroni, dum male Volscis,
    Pubes a cunctis desilit omnis equis,
Caedere mox alas sibi compellunt inimicas,

79 compellunt: e *corr.*

Victores neutros nox dirimit cuneos.
Sannites Fabius vetito dum Marte lacessit, f. 28
Ibat quaerendum consul ad auspitium;
At male dum Fabius pugnat, generosa iuventus,
Ut viduata suis ursa fremit catulis,
Detractis frenis et equis calcaribus actis
In medios hostes victa pudore ruit,
Et iam victa suos victores denuo vicit,
Conservans Fabium postea magnificum.
Invalidus manibus Cannensi vulnere miles,
Dum spoliari se victus ab hoste dolet,
Cervicem Numidae cubito complexus utroque,
Aures et nares dente fero lacerat,
Corrosit fatiem victoris morsibus omnem,
Et victore suo forcior occubuit.
Crassus, Aristonicum missus superare tirannum,
Incurrit Thracum, nescius heu, cuneum,
Quos in praesidium consciverat ille per aurum,
Armis exutus, captus ab his trahitur,
At circumventum videt ut ducique coactum,
Asciscit celerem dux sibi pernitiem:
Nam pungens oculum ducentis se, crepat ipsum
Virga qua solito more regebat equum;
Barbarus inpatiens sevo ferit ense Quiritem,
Eximit et duris servicii laqueis.
Mucro tibi cecidit, Cato, dum te provocat hostis,
In medio campi plurimus hostis ubi,
Hinc atque inde globi bellantum arcusque sonori,
Telorum nubes, hasta, machera, pavor,
At tamen ipse loco non es divulsus ab illo,
Donec inpavida fronte resumis eum:

81 *sequitur epitaphius Petri Abailardi, xiv versus al. man. scripti*; *cf. infra p.* 447. 101 (o).(culum) *ras.* 103 (qui)ritem *vix legi potest.* 105 (pro)vocat *in ras.* vocat *suprascr.*

Quem tam constantem miratus barbarus hostis,
Mandat, quae pacis sunt, ea velle sequi.
Largis muneribus iunxit plebem sibi Gracchus,
Vertere conatus iura, statuta patrum,
Semper reiecto disponi cuncta senatu
f. 28v Censens et populi velle decere sequi:
Patres conscripti phano Fidei glomerati,
Consultant super hoc quid valeat fieri;
Consulis offitium motum sedare tumultum
Curia conclamat, Scevola consul erat:
Denegat hic populo vim facturum sibi grato,
Declinat Grachi dum trepidans odium;
Indignatus ait Nasica, « patres, ego vobis
Etsi privatus confero praesidium:
Esse meos fateor patres vestros inimicos,
Me, mea communi debeo cuncta rei,
Dum iuris sequitur sancitum Scevola consul,
Ius cum Romano deicit imperio »;
Dixit et extentam sustollit in aera dextram,
« Romanus civis », infit, « adesto mihi ! »
Hinc Gracchum gladio caesum transmittit ad Horcum,
Consumptis eius hac nece complicibus.
Nervius inmitis dum Caesaris arma lacessit,
Ad pugnam venit viribus inmodicis,
Pugnabant acies sed Nervius acrior urget,
Paene fugae pronis Caesareis aquilis;
Caesar, sublata timido de milite parma,
Per medios hostes frendit ut hirtus aper,
Quem prius imfractae comitantur corde catervae,
Cessit propositi Nervius indomiti.
Obpugnat gentes alias dum Caesar atroces,
Signifero foedam iam capiente fugam,

---

113 Gracchus: h *suprascr.* 127 sanccitum. 128 (dei).(cit) *ras.*
131 horcum: h *suprascr.* 138 hirtus = hircus.

Hunc rapit ad fauces et dextram tendit ad hostes,
«Dimicat huc hostis, quo miser», inquit, «abis ?»
Victor devictis remeavit mox inimicis,
Virtus invicti praestitit haec animi.
Romanus Capuae dum miles in obsidione
Annibalem clausus non valet effugere,
Acceus, Pelignae dux primus in agmine turmae,
Transit vexillo Punica castra suo,
Devovet idem se referat nisi protinus inde, f. 29
Inrumpit castris cum cuneo Tiriis;
Tercia cui legio Flaccus commissa tribuno
Proclamat, « socii, quid sumus hic stupidi ?
Num spectatores alienae stamus inhertes
Virtutis, nostri nominis inmemores ?
Numquid Romanos praeeunt virtute Latini ?
Dedecus hoc absit, Romule, gente tua !
Aut ego iam pulcrum sustollo ex hoste tropheum,
Aut ego famosum comparo mox obitum »;
Dixerat et Numidae penetravit castra repente,
Illi se sotiant qui sub eo fuerant,
Centurio tantum sequitur Dinapius ausum,
Fortiter avulsam concutiens aquilam,
« Haec », ait, « oppansis Poenos diverberat alis,
Ense cadam Tirio quam nisi mox refero ».
Istos tres fortes comitantur tres legiones,
Assuetae bellis atque pares animis,
Audax inceptum meruit finem speciosum,
Implerunt votum fortiter egregium;
Poenus qui Capuam rebeatur habere subactam,
Securus castris iam nequit esse suis.
Occius est dictus merito virtutis Achilles:
Contra Celtibros ire, Metelle, paras,

---

148 (val)et *in ras.* 167 (comi).(tantur) *ras.* 170 (imple)..(runt) *ras.*

Illuc legatus tuus Occius ire iubetur,
Provocat illius gentis eum iuvenis;
Iam posita mensa residens prandere volebat,
Arma, dapes linquens, clam sua ferre iubet,
Extra castrorum semoto consule vallum,
Cornipedem ducit armiger instabilem,
Aggressus valida iuvenem transverberat asta,
Cuius praecipuas detulit exuvias.
Idem Pirenum, magnae virtutis ephebum,
Inter Celtibros nobilitate ferum,
Saepe lacessitus deiecit equo resupinus,
f. 29v Quem sibi postremo vinxit amore pio:
Nam clamidem gladium dat ei Pirenus habendum,
Foedus et hospitii flagitat esse sibi.
Dum pro commisso pugnas, Caesi, tibi castro,
Gneus Pompeius prendere te voluit,
Mittit praefectum cum praesidio sotiorum,
Quorum tu magnum demetis ense globum,
Et super exanimem iaciens te postea stragem,
Viginti atque uno vulnere fossus obis.
Caesius, abscisa maris in certamine dextra,
Obiecit levam corripiendo ratem,
Et nisi submersam pelago non deserit illam,
Caesaris hii castris prodierant validis:
Pluribus insignem debes, mea Roma, favorem,
Garrula Cinigero Grecia plaude tuo!
Occupat extremos Caesar dum Marte Britannos,
Primus Romano quos dedit imperio,
Conscendit scopulum bis bino milite secum
Scevola, transvectus pupe maris pelagus;
Insula, cui scopulo quae proxima, plena Britanno
Milite, subsidiis plena fuit variis;
Insula dividitur scopulo crebro maris estu,
Mox ut regreditur arida paret humus;

Scevola, te faciles ibi deseruere sodales,
Quae ratis advexit hos eadem revehit;
Barbarus aggressus scopulum postquam redit estus,
Unum te multis insequitur iaculis,
Ut leo, venantum quem comprimit undique vallum,
Bellantum denso cinctus eras cuneo;
Militibus bello satis essent quinque diurno
Spicula robusta quae iacis ipse manu,
Et vix in vanum de tot telis cadit unum,
Iam quibus expensis mucro manum subiit,
Umbonis pulsu, duri mucronis et ictu,
Hostes invalidis deicis et perimis;
Saucius inde femur et saxi pondere pressus, f. 30
Absumpto clipeo, casside perdomita,
Insiliens undis hostili sanguine tinctis,
Enas loricis salsa gravis geminis,
Sed quia reiectis ad castra reverteris armis,
A duce mox dandam sponte petis veniam;
Non tantum venia dignus sed laude suprema,
Centurio natus crescis honore datus.
Romanos fortes Dentatus praeterit omnes,
Egre credideris unius haec opera;
. . . .
De solo solus tocies arma tulit,
Sex referens ex hoste sed et triginta trophea,
Quinquies alta novem vulnera sustinuit,
Excepit nullum tergo sed pectore quorum,
A nece cives bis septies eripuit;
Iste ducum claros novies comitando triumphos,
Cernentum visus reddiderat stupidos,
Donorum ponpam mirabantur numerosam,
Quae sibi praeferri iusserat a famulis:

231 *om.* 232 coties: c *suprascr.*

Ex auro rutilas gestabant octo coronas,
Bis septem quernas sospite cive datas,
Murales tres, obsidionalis fuit una,
Cum centum torques octo simul decies,
Armillae vero fulgebant vicies octo,
Hastae cum signis octo decemque suis,
Taelis repletae viginti quinque pharetrae,
Ornamenta nimis multa nimisque bona.
Occurrit regi sollers in bella ruenti
Leonidas Xerxi dux Lacedemonius:
Iuxta Termophilas loca quae vafer ante notarat
Oportuna satis occupat insidiis,
Cum ter centeno quem cive coartat in arto,
Ut desperaret posse redire domum;
Idem perfidia pulsus loca deserit arta,
Unde sibi iunctis auxilio retulit:
f. 30v « Ite, viri, meliora sequi dent omina divi ! »
Quis a se missis suggerit ista suis,
« En prandete, citi coena cum Dite futuri ! »
Qui capiunt promptis arma caduntque animis.
Thaebis dux praeerat fortissimus Epaminundas,
Contrivit primus qui Lacedemonios,
Fudisset bellis illos dum saepe secundis,
Hasta traiectus flebilis occubuit,
Hoc Mantineam circa fuit atque Leuctram,
Essent dum vitae vix sibi relliquiae,
Quaerit utrum salvum foret eius nobile scutum,
Hostes contriti sint Lacedemonii;
Ut iuxta votum didicit completa cupitum,
Inquit, « non morior sed magis en orior !
Aeoliae Thebas cunctae caput aspice factas,
Quae crevere meis alcius auspiciis;

246 hastae : h *suprascr.* 255 perfid*i*a : i *suprascr.* 257 o(mina) *in ras.*
266 (vix)..(sibi) *ras.* 272 cr*e*vere : e *suprascr.*

Urbs Spartana ruit nec iam tumefacta superbit,
Grecia fit duro libera servitio,
Est Mantinea mihi filia necne Leuctra,
Orbus nec videor iam mihi posse mori »;
Protinus impactam de vulnere subtrait hastam,
Quam sequitur Ditis regna petens anima.
Scipio, devicta Carthagine, moenia celsa
Diruit, urbs omnis igne vorante perit;
Hasdrubalis coniux, quia vir vitam sibi solus
Orasset, merens inprobat atque furens,
Communesque duos rapiens animosa pusillos
Non aspernatos cum genitrice mori,
Urbis flagrantis sese inicit effera flammis,
Ignibus absumptae commoriens patriae.
Gelo Siracusas rexit rex nobilis amplas,
Cuius stirps omnis seditione ruit;
Unica regni spes erat, illi sola superstes
Filia, nomen erat illius Armonia;
Quaeritur a patris crudelibus haec inimicis,
Sed nutrix similem callida subposuit, f. 31
Quae nec tenta quidem retegit fidissima fraudem,
Proque sua ferro succubuit domina;
Ammirata fidem Gelonis nata tenacem,
Se confessa perit nec superesse tulit.

DE PACIENCIA

3

Urbem dum bello vexat Porsenna cruento,
Mutius ardescit ultor et esse cupit;
Ferro succinctus clam castra intraverat eius,
Divis dum pingues immolat ille boves,

277 sub rait = subtrahit. 282 (in) (probat) *ras.* 293 tenta = tempta.

Nititur astantem tripodis prosternere regem,
    Unus tot populi milia non veritus,
Sed frustrata gravem quae librat dextra bipennem
    Segnius inceptum conficit aegregium;
Mox interceptus, cur adsit, dicere iussus,
    Constanter retulit quae sibi mens fuerit;
Admovet inde foco dextram quae errarat in ictu,
    Torret eam donec ut cremium fieret;
Horruit Aetruscus factum Porsenna tirannus,
    « Vade », refert, « Muci, vivere caedo tibi ».
Ibat Pompeius, mittebat namque senatus,
    Gentius hunc caepit aemulus Aeneadis,
Qui sibi consilium suadet reserare senatus,
    Extorquere minis quod precibusve nequit;
Applicat accensae digitum probus ille lucernae,
    Gentius ut vidit territus obriguit,
Desperat iam se tormentis cogere posse,
    Et sibi Romanam conflat amiciciam.
Magnus Alexander dum templo sacrificaret,
    Astabant pueri nobilibus geniti;
Sumpsit turibulum coram stans unus eorum,
    Illius manui carbo supercecidit,
Qui licet exustus sic ut nidor cutis eius
    Astantum nares inficeret graviter,
f. 31v Sed tamen inflexus, gemitu nec voce professus
    Quod patiebatur, thuribulum retinens;
Quae pueri fortem mulcet patientia regem,
    Utque probet puerum prothrait idolium.
Rerum natura sollers in discutienda
    Zeno, mundana maximus in sophia,
Postquam virtutis parat exemplar fore multis,
    Qua securus erat prodiit a patria,

32 prothrait = protrahit.

A Phalari oppressum peciit constans Agrigentum,
Nam sese magni noverat ingenii;
Confidens morum, probus in probitate, suorum,
Sperabat mitem reddere posse ducem,
Qui non consilio gaudebat sed dominatu,
Quod sophus ut sensit, destitit a monitis
Et magis eximios et nobilitate decoros
Inflammat iuvenes, ut patriam redimant;
Cognovit sevus senis ut molita tirannus,
Torquet eum poenis excrutians variis:
Sevit participes ut consilii manifestet,
Sed tortus nullum prodit ei sotium;
Reddit suspectos Phalari potius sibi fidos,
Hinc Agrigentinos increpat ut timidos,
Exagitans dictis mordacibus atque facetis,
Armat in inmitem saxa rotare ducem:
Obruitur Phalaris, fortuna revolvitur urbis,
Est virtute senis reddita spes miseris.
Alter ab inplacido torquetur Zeno Clearco,
Armarat populum cuius in exitium:
Tormenti victor cupidusque tirannidis ultor
Infit, « secreti quid manifesto tibi »;
Mox oportunus petitur de more recessus,
Aurem corripuit mordicus ille trucis,
Quam non dimisit donec se vita reliquit,
Corrosa duro dente ducis fatie.
Vexat Anaxarcum dux Nicocreon Cipriorum, f. 32
Qui verbis gravibus vexat eum gravius;
Atrox facundam minitatur tollere lingam,
Cui sapiens, « iuris non erit illa tui »,
Dentibus abscisam discerpit protinus ipsam,
Inque feri torvus expuit ora viri;

50 (ti).(midos) *ras.* 55 ab *suprascr.*

Linga diserta perit summis exercita causis,
Aures quae multas fecerat attonitas.
Saevit magnanimum Iheronimus in Theodotum,
Artus dilaniat seva cathasta senis,
Lampas succendit, denudant viscera nervi,
Ut coniuratos notificet sotios;
Ille sibi fidum suspectum reddit amicum,
Exosumque facit hunc sibi prae reliquis.
Asdrubalem servus dominum sublimiter ultus,
Sica traiecit: lictor eum rapuit;
Caesus taureis plagis discerptus acerbis,
Laetus obit quod erat fortiter ultus herum.

QUI HUMILITER NATI CLARUERUNT

4

Extitit, Hostili, tua sordida linea, Tulli,
Tu puer exigui pastor eras pecoris;
Sedulus aurorae sperabas lampada fulvae,
Eius in exortu pascua laeta petens;
Assumis fasces maturior imperiales,
Et duplicas sumptum viribus imperium.
Advena Tarquinius, genuit quem magna Corintus,
Mercatore fuit exule progenitus;
Amplificat regnum, numerum duplicat seniorum,
Dilatat fines, auget et hic equites.
Tulli Servili, Romanus verna fuisti,
Bis binis lustris aurea sceptra geris.
Filius inmundi fueras, O Varro, macelli,
Fasces bis senos fata tibi tribuunt;
Heu consul, Cannas Paulo prohibente cruentas,
f. 32v Nobilis ille perit, sospes at ipse fugis!

---

69 linga = lingua.

Persolvunt grates, quoniam remeas, tibi patres,
Qui dictaturam quam renuis dederant.
Cum non sis civis, consul, Perpenna, crearis,
Quam civis Varro civibus utilior;
Prendis Aristonicum, vindex ulciscere Crassum,
Reprobat ingratus postea te populus.
Portius inmodico fuit exortus Cato Tusclo,
Hinc tuus hic civis, Roma, bonus nituit;
Excoluit mores et magnificavit honores,
Ex quo posterior nascitur ipse Cato.
Extitit obstetrix, Socrates, tua, docte, genitrix,
Marmoris excisor pauper erat genitor;
Phebes tu bigam mensus Phebique quadrigam,
Emendas veterum doctior ingenium;
Corrigis errores quos nutrivere priores,
Insinuas vita quae sit habenda bona.
Euripidis matrem, patremque Demostenis, aetas
Nec sua cognovit nec mea nosse valet;
Unius pauper sed cultellaria mater,
Ille tragedus erat, rethor et iste fuit.

QUI CLARIS NATI DEGENERAVERINT

5

Scipio clarorum soboles ignava virorum,
Grande sui generis dedecus aeminuit;
Qui retulit victis sibi nomen primus ab Afris,
Nobile portentum procreat hunc fatuum;
Vinctus ab Anthioco retinetur tempore longo,
Parcit laxato qui precibus misero,
Scipio cognatus quem regem conterit huius,
Subsequitur niveos rex pede quadriiugos.

---

23 Portius = Porcius. 33 (demo).(stenis) *ras.* 5, 5 anthioco: h *suprascr.*

Scipio praeturam petit a populo sed adeptam
Polluit et foedis actibus inplicuit;
Quod consanguinei cernentes atque propinqui,
Apponi sellam, dicere iura vetant:
f. 33 Anulus insculptus patrui caput ex inhonestis
Et se non dignis abstrahitur digitis.
Filius Allobrogi Fabii civis generosi,
Aequivoce dictus Maximus et Fabius,
Moribus obscaenus fuit et sic dedecorosus,
Ut quivis nebulo cultior esset eo;
Eximit huic agros Pompeius iure paternos
Urbanus praetor, nec dolet ullus homo.
Hortensi, tuus ille nepos, gurges vitiorum,
Inpurus vita, sordidus eloquio,
Corbio, qui scortis abiectior extitit imis,
Non stupuit madidus degere prostibulis.
O Pulcher Clodi, Pulcher quem tu generasti,
Nomine qui proprio sic vocitatus erat,
Enervis stolidae nimis aelataeque iuventae,
Infamis scorti turpis amore fuit!
Deperit absumpto miser hic abdomine multo,
Turpiter et foedam reddit holens animam.

QUI PEREGRINO CULTU LICENTIUS USI FUERINT

6

Ardet sublimes magnae Carthaginis arces
Scipio quam propere Publius obruere;
Donec consilium sollers perquireret aptum,
Impendit multam ginnasiis operam,

9 (petit)...(a) *ras.* 14 abstrahitur: h *suprascr.* 16 aequivoce *in ras.* 21 Hortensi: h *suprascr.* 24 (degere)...(prostibulis) *ras.* 6, 4 (ginnasii). (s) *ras.*

Graio palliolo crepidisque frequentius usus,
Segnior ad solitum non erat imperium,
Miliciaeque gravi prius insistendo labori,
Sumebat lassis paginulas humeris.
Scipio sculptus erat clamidatus seu crepidatus,
Huius avus, suetus qui fuit hoc habitu.
Non deforme sibi dux factus Silla putavit
Hoc cultu vili degere Parthenope.
Afros navali qui primus agone subaegit,
A coena quotiens nocte domum peteret,
Praecedens Gneum funalis caereus ibat,
Nec non tibicen, tinnulus et fidicen.
Papirius Masso privatur in urbe triumpho, f. 33v
Primus in Albano monte triumphat ob hoc:
Spectaclis quotiens interfuit amphiteatri,
Pro lauro mirtus texit opaca caput,
Ergo triumpharunt ibi quos patres reputarunt
Indignos populi plausibus altisonis.
At Marii factum convincitur esse superbum,
Teutonicos, Cimbros, vicerat et Numidas:
Cantharus huic potum dat, in hoc Liber quia vinum
Indis sumebat iam sibi subpositis.
At praetextatus Cato dixit, non trabeatus,
Mos ut erat priscus, civica iuditia.

DE FIDUCIA

7

Binis Scipiadis caesis totisque maniplis
Afri pugnabant, Hesperiam tulerant,
His ex Romanis grandevus nemo superbis
Obvius it, tandem Scipio spondet opem;

27 praetexatus. 7, 4 obvuus.

Iste quater senos implebat temporis annos,
  Gaudet promissis plebs relevata bonis.
Urbem dum Badiam cingit, sustollere sellam
  Qua sedet urbe sitam mandat in aediculam;
Ponitur haec pignus quia, postera fulserit ut lux,
  Urbe potitus eo iudicat ipse loco:
Urbe potitus ea, fit verus, luce statuta,
  Tractatis sella iuditiis in ea.
Patribus invitis ex Sicilia legionis
  Protrahit in Poenos ensiferas acies.
Quos speculatores castris submiserat Afer,
  Captos perduci praecipit ipse sibi,
Nec de consiliis quaerit seu viribus hostis,
  Sed monstrat singlos circumagens cuneos,
Dapsiliterque viris animalibus et recreatis,
  Incolomes domino mittit eos proprio:
Contudit exosos hoc mentis robore Poenos
  Miratos animum principis aegregium.
Quadraginta patres ab eo sestercia quaerunt,
f. 34 Offert expensi ponderis ille libros,
Hinc indignatus quoniam de se dubitetur,
  Cum se legato sparsa pecunia sit;
« Ponderis exigui ratione redarguor », inquit,
  « Ecce sequi iussus consulis imperium,
Qui tociens millena dedi sestercia vobis,
  Adquisita meis fortibus auspitiis!
Africa tota meo cum sit subiecta labore,
  Praeter cognomen hinc mihi nil retuli!
Fraudis amator ero, iam candidus ecce capillo,
  Iamque senex fio deterior puero?
Non Asiae frater gazis, Carthaginis ipse

---

7 (ba)di(am) *in ras. al. man.* (sustollere)...(sellam) *ras.* 10 *tota linea min. litt. inter vss.* 9 *et* 11 *scripta.* 12 T(ractat s) *vix legi potest.* 15 quos: s *suprascr.* 26 (pe).(cunia) *ras.* 27 ponderis: i *suprascr.*

Sum locupletatus sed magis invidia » ;
Tanta placatus mox est ratione senatus,
Approbat et magni fortia dicta viri.
Nevius ad populum, plebis fuit ille tribunus,
Illi condixit constituendo diem :
Ille die dicto comitatu cum generoso
Affuit atque fori rostra celer subiit ;
Inde triumphali redimitus tempora lauro,
Proclamat, « votis, civis, adesto meis !
Hoc Carthago die Romanas cogitur a me
Leges magna parans subdita suscipere,
Ergo, viri, magnis grates exsolvite divis !
En Capitolinos placo, venite, deos » !
Miles eques sequitur populus sed et ipse senatus,
Nudatur populo Nevius ipse suo ;
Ilico ludibrium vitans ignominiosum,
Prosequitur magnum non sine felle virum.
Emilianus dux muris incluserat hostes,
A quis castra rapi centuriae metuunt,
Ferreus ut murex spargatur plurimus urbem
Constituunt circa, perque propinqua vada
Plumbatas iaciant tabulas clavisque verutas,
Dux refugit timido credere consilio :
«Quos arces,» inquit, «numquam comprendere quibis, f. 34v
Propulsare dolis gloria nulla tibi ».
Afrorum turmas delerat dux Salinator,
Ex acie Galli vix resident aliqui,
Vix Ligures pauci ; palantes hos sine signis
Et sine praesidio mox valet opprimere :
« Parci debet eis », inquit, « ne nuntius absit
Qui tantae cladis dampna ferat reliquis ».
Eloquio clarus Gallos a consule Crassus

67 classus.

Obtinet: hunc Carbo vexat habens odio,
Illius exilio patrem dampnarat amaro,
Ad speculanda probi tendit hic acta viri;
Fecit Crassus eum semper consistere secum,
Exercet nullum quo sine iuditium;
Non valuit Carbo maculam confingere Crasso,
Hunc animadvertit esse quod esse velit.
Urget maiorem dum publica causa Catonem,
Iudex ut Grachus sit petit ipse suus:
Haec fuit illustris fidutia summa Catonis,
Hostis qui proprii iuditium subiit.
Scaure, vir illustris, Varius te proditionis
Accusat, sumptis a Mitridate datis,
At tu respondes, «precor, o audite Quirites,
Numquid non civis istius urbis ego ?
Vobiscum vixi, vos gesta quidem mea nostis,
Haec Veronensis unde sciat Varius ?
Cui potius nostrum sit credere dicite dignum ?»
Favit ei populus, conticuit Varius.
Dum contra Pirrum gereret res publica bellum,
Naves Carthago dirigit auxilio;
Mittit qui ducibus ferat haec responsa senatus
Navibus abductis quae referant sociis:
Romanos solas solitos assumere pugnas,
Possint quas proprio milite perficere.
Quando poetarum collegia Caesar adibat,
Non assurgebat Accius unus ei:
Nec fastus causa, ratione sed hoc fatiebat,
Dignior est etenim littera militia;
Non te permovit, Caesar, factum senis Accii,
Noras hoc animo non fieri tumido.
Euripides triduo vix tres versus facit uno,

68 (habens)....(odio) *ras.*   71 classus.   73 class .   95 (fa). (stus) *ras.*

Hinc apud Alcestem conqueritur tragicum;
Ille fatetur se centenos composuisse,
« Inter nos differt hoc », ait Euripides,
« Tempus in omne mei, triduo quos composuisti
Vix hoc subsistent, viscere quippe carent ».
Cum Leda genitam sculpsisset in osse Lacenam,
Comprendisse refert Zeuxis in effigie
Quantum Leda quiit caelesti fundere partu,
Quantum Meonides exprimere ingenio.
Cum Iovis eximiam pinxisset Phidia formam,
Qua nil humani pulcrius est operis,
Quaerebat quidam quo mentem fixerit ipsam
Dum sic insignem composuit spetiem:
Instructum magno doctore fatetur Homero,
Qui scripsit nitidos de Iove versiculos.
Irati cives iniungunt Epaminondae
Quod foedum ducunt amplius offitium,
Sternere Thebanas caesa de rupe Plateas,
Hic opus iniunctum perficit aegregium.
Annibal exul erat, Prusiam saepe monebat
Romanos contra proelia suscipere:
Qui pecudes mactat, prohibent bellare sed exta,
Iratus regi dux ita Poenus ait:
« Creditur, ha, potius vitulina caruncula quam dux,
Nudavit crebris qui Latios spoliis ? »

DE CONSTANCIA

8

Annibal Italicum Capuae spondet dare sceptrum,
Credit figmentis urbs malefida ducis;
Annibal ut fugit, Flaccus Capuam sibi subdit,

104 (su)bsistent *in ras.* 106 e*ff*igie : f *suprascr.* 123 ha : h *suprascr.*

f. 35v Cuius maiores perdere constituit;
Deseruere fidem promissi futilis ob spem
Hii primi populum qui quoque decipiunt:
In duo divisos ergastula tradidit ipsos,
Exemptum curis perderet ut variis;
Sensit Romanum dum parcere velle senatum,
Pernix ascenso nocte cucurrit equo,
Quo pars illorum ferro degebat honusta,
Enecat hos primos, inde petit reliquos,
Ad palos illis suat ut telis religatis,
Indulgentia mox advenit a patribus,
Quam scriptam tenuit donec cunctos iugulavit,
Leva conclusam postea legit eam:
« Ignorans », ait, « hos patrum decreta peremi »;
Hec non displicuit calliditas patribus,
Fecerat hoc patriae quia Flaccus pro pietate,
Idcirco spretos se fore dissimulant.
Solverat argentum pro captivis numerosum,
Illo fraudatus sustinuit Fabius;
Cui dictatori patres equitumque magistro
Aequant Minutium sed silet imperio;
Sepe lacessitus non est ab amore remotus
Et licet invitam semper amat patriam;
Segnior haud belli fuit hic quam tempore pacis,
Post Cannis habitam consul erat machiam,
Perspicit ut plures fore Poenorum legiones,
Et sibi non *tutum* proelia conserere,
*Poen*os aelusit, Romanos cautius egit,
Magnos conatus Annibalis minuit;
Et licet obtulerit species se crebro trophei,
Ille tamen pugnam vitat adhuc dubiam;

---

5 deseruere: se *suprascr.* 23 c(ui) *vix legi potest.* 30 circum.
31....(os aelusit) *legi non potest.*

Cannis attritas Italas ita roborat alas,
Non quoniam bellat sed quia dissimulat;
Fortior hoste suo fit pauco tempore lapso,
Acrior ira, spe, nec minor imperio:
Scipio pugnando, Fabius cunctando ruinas f. 36
Urbis defendit, magnus uterque fuit.
Plebem blanditiis sibi nectit pernitiosis
Peliganus, nimium seditiosus homo;
Praecipuos sibi plebs affectabat dare fasces,
Ut sit Tarquinius aut Numa Pompilius;
Hac in re sotios assciverat ipsa tribunos
Ad bona difficiles, ad mala praecipites;
Ut sibi Pisonem faveat petiere potentem,
Qui renuens inquit, « funditus esse nequit,
Non rerum dominis dominabitur haec fera pestis,
Dignior exitio quam ducis imperio »;
« Si dabitur », plebs inquit ei, « dic, anne favebis ? »
Infit, « non faveo sed magis esse veto »;
Hoc tam grande scelus propulsat Piso vir unus,
Opido sollicitis nobilibus reliquis.
Cum Saturnini res publica tota tribuni
Turbine funesto paene labans rueret,
Qui Numidas duro prostravit Marte Metellus
Eius quam legem deligit exilium.
Silla ferox, cunctis proturbatis inimicis,
Obtinuit Romam fletibus irriguam;
Iudicet ut Marium cogit minitando senatum
Hostem Romanum, nemo refert sibi non;
Pandere quod sentit quaesitus Scevola spernit,
At dum Silla feras evomit ore minas,
Ille ait, « armatas licet ostentando catervas
Me terrere pares, nil tamen effities:

35 C(annis) *vix legi potest.* a*t*tritas: t *suprascr.* 63 spernit: s *al. man.*

Exiguus sanguis meus algidus atque senilis
Ante potest fundi quam quod aves fieri :
Urbem cum patria Marius dux eruit ista,
Hic hostis dici qualiter aemeruit ? »
Nevius, Antoni, vinctus perducitur ad te,
Centurio clarus militiae studiis,
Quid facias illî dum percunctaris ab illo
Mox, « iugulari me, » protulit, « ense iube,
f. 36v Nam neque supplitium neque promissum neque donum
Separat a divi Caesaris auspitiis » ;
Rides, Antoni, vitam concaedis et illi,
Et sic constantem magnificas iuvenem.
Armis Selapiam premeret dum Punicus hostis,
Discordant intus Blassius et Dasius ;
Blassius Ausoniis, Dasius vero favet Afris,
Increpitat sotium Blassius inde suum,
Qui sese vafris ut commendet magis Afris
Delator sotii detulit Annibali ;
Adsistunt pariter, negat unus et astruit alter,
Tractabat Poenus dux residens aliud,
Dissimulando ducem monet ut prius ille rebellem
Vel nunc Romanis ut faveat dominis,
Exclamat Dasius, « monitusne adtenditis huius ?
Nunc quoque Romanis orat adesse suis ».
Non credunt Dasio, vocem audierat quia nemo
Preter eum, rediit Blassius incolomis ;
Blassius haud cessat donec Dasium sibi iungat,
Denique Romanis reddidit unanimem,
Tradunt Marcello se Selapiamque Latino,
Quingentos Numidas Annibalis sotios.
Eraclidem carum delator necne Calippum
Suspectos diro reddere vult Siculo :
Intulit ille, « meos ne perdam perdar amicos !
Fidos infidis ne mihi miscueris ».

Dampnant iniuste praetores urbis Athenae,
Classem subruerant qui Lacedemoniam,
Magis apud patrias Socrates degebat Athenas,
Hic non consensit sed potius vetuit;
Cives irati laqueos tendunt sapienti,
Propterea iustus deperit undecimus.
Rex Macetum, Dario forti pugna superato,
Mersit se Cidno flumine perspicuo,
Unde rigor, totis diffusus frigore membris,
Paene levem regem reddidit exanimem;
Concertant medici vires extinguere morbi, f. 37
Decernunt cuncti, « pocio detur ei » ;
Eligitur gnarus medicaminis arte Philippus,
Commiscet potus ille salutiferos,
Quae sumenda dabat, rex iam manibus retinebat,
Cum Parmeno hominem mittit ei celerem,
Presentat regi cartam qui paene bibenti :
Rex, postquam legit, trita venena bibit,
Postea scripturam tradit medico relegendam,
Obstupuit medicus, convaluit dominus.

---

101 d(ampnant) *vix legi potest.* 102 c(lass)em *vix legi potest.*

EXPLICIT LIBER III PROLOGUS IIII

Quorum perspectam tenuit moderatio vitam,
Ex inimicis qui foedera nexuerint,
A quibus omnino fuerit calcata libido,
Quos fugit dirae pestis avaritiae,
Qui paupertatem tulerint se sponte decentem,
Quique verecundi vivere maluerint,
Seu qui coniugii laudantur amore tenaci,
Seu qui munifici civibus extiterint,
Docta Thalia doce, tua nobis germina pone,
Atque capaces nos carminis institue.

LIBER IIII DE MODERACIONE

I

Publicolae Valerus crevit cognomine consul,
Quod maiestatem praetulerit populi;
Regibus exactis cum tocius dicionis
Vim videt addictam consulis imperiis,
Invidiosa gravis minuit fastigia *regis*
Et tolerabilius reddidit imperium;

1, 5 *ultimum verbum legi non potest.*

Frenavit vires saevas removendo secures,
Conventus populi sustinuit fieri,
Sumpsit Lucecium collegam, praetulit ipsum
Quod natu maior at foret ipse minor;
Civem Romanum dampnet quo nemo potentum
Constituit, nisi quem lex stata punierit;
Aedes vero suae sublimi colle locatae,
Instar erant arcis, has quoque comminuit;
Reddit sic urbem moderamine liberiorem, f. 37v
Tranquillat durum consulis imperium.
Exulat emissus non longius urbe Camillus,
Ardea vicino quem tenet exilio;
Caeperat hic Veios, eat adversus modo Gallos
Exorant patres cum spoliis reduces;
Cui dictaturae precium sublime dedere,
Nec nisi sollenni sumere more tulit;
Civibus ingratis non distulit auxiliari,
Gallos delevit inmemor obprobrii.
Censor Rutilius fuerat censorque creatur,
Protinus in caetum convocat hic populum,
Acrius obiurgat quia bis ius hoc sibi tradat,
Quod datur emerito tempore vix modico,
Namque superbiret ne quis, lex scripta cohertet,
Ne quis idem officium continue gereret;
Rutilii meritis plebs legem credula transit,
Rutilius certat lex stata ne pereat.
Cum Cincinnato plebs continuaret honorem,
Nam tunc consul erat, ius temerare vetat,
Continuare suos temptabat et ipsa tribunos,
Sed neutrum fieri vir gravis ille sinit.
Dum Fabii nato satis acri vellet ephebo
Plebs dare supremum consulis imperium,

---

21 (pre)c(ium) *in ras.* 26 caetum = coetum.

Obsistit Fabius, non indignus quia natus,
Sed quia iam consul quinquies ipse et avus
Et pater et proavus, maiorum quisque suorum,
Saepius extiterat, denegat id fore fas,
Ne sua progenies hos semper haberet honores:
Fas cessare suos hoc ab honore refert.
Decernunt patres ut Scipio maior haberet
In tota positas urbe sua statuas,
Ut Iovis in cella, reliquorum per sacra templa,
Inpulvinari divus honos sit ei,
Insuper ut totis quibus idem vixerit annis
Dictator, consul permaneatque simul;
E. 38 Patrum consulto nec plebis talia scito
Consentis fieri, vir venerande, tibi:
Forcior appares, dum vitas urbis honores,
Ipsos quam cupido si caperes animo.
Monstrat Marcellus prior Annibalem superari
Atque Siracusas posse capi refugas;
A quo dum Siculi quererentur falso gravari,
Quos sortitus erat consul ab urbe datus,
Ipse rogat nullum, non orat adesse senatum,
Tunc aberat consul, advenit interea,
Admittit placida Marcellus mente Sicanos,
Quos non auditos consul abire iubet,
Ille tenet motamque petit finire querelam,
Res agitur, causam disserit ipse suam,
Et quo liberius de se censere senatus
Quiret, concilio cum Siculis abiit,
Quorum frustratis examine grande querelis,
Orantes recipit mox in amicicia;
Siciliam vero sortitus, contulit ultro
Ipsam collegae, qui petit hanc cupide.

48 divus *al. man.*

Esset Tiberius dum Scipiadis inimicus,
Scipio de victa nomen habens Asia,
De sibi commissis rationem rite talentis
Consul cum cogat, reddere non poterat;
Publicus hunc carcer caligine suscipit ater,
Ipse tribunorum flagitat auxilium;
Cum suffragari nullus praesumeret illi,
Grachus secessit protinus a reliquis,
Decretum scripsit quod demum sic recitavit:
« Scipio, qui magnis conspicuus tropheis
Reges in tetro detrusit carcere crebro,
Carcere non dignus cum sit, abire damus »;
Rebatur populus quod scriberet aspera Grachus,
Sobrietas eius laudibus astruitur.
Posterior lustrum dum Scipio conderet unum,
Lustro finito more litat solito;
Ritu sollemni sibi scriba preces ibi fundit, f. 38v
Scriptas in sacro quas legit ille libro,
« Crescere Romanas, o dii, concaedite gazas,
Publica res ut sit amplior efficite »,
Scipio respondet, « non ista precamina dices,
Publica res dives amplaque iam satis est,
Incolomis maneat pete, qualis quantaque nunc stat »,
Et sic inscribi praecipit ipse libris:
« Prima petenda prius fuerant dum septimus huius
Urbis conclusit sceptra moderna lapis,
Orbis cum totus sit iam sibi paene subactus,
Sufficit ut iugis ista potentia sit ».
Productus testis quae profert Scevola vidit,
Quae possent miserum perdere iure reum,
« Oportebat », ait, « nisi solus eram, mihi credi,
Uno teste cadit nemo reus gladio »;
Ecce fidem servat, miserum quoque Scevola salvat,
Una pium, monstrat altera causa probum.

Scipio vir clarus secum magnusque Metellus
Discordes nimiis extiterant odiis,
Confoditur gladio recubat dum Scipio strato,
Ha, vir magnificus, in propriis laribus,
Audita cuius crudeli morte Metellus
Proruit in populum vociferans nimium:
« Moenia Romanae, cives, urbis cecidere,
Maximus en nostri, pro dolor, interiit,
Currite, quippe suos infra ruit ille penates!
Isto non ulto tutus erit quis homo ? »
Praecepitque suis humeris imponere natis
Ipsius feretrum, talia quis retulit,
« Estis maiori non amplius exhibituri
Meroris plenum funeris obsequium ».
Exilio missus alius, non iste, Metellus
Spectabat ludos Trallibus in theatro,
Sunt apices lati sibi cum populo residenti,
Quis erat inscriptus exilii reditus;
39 Ille legit missam sed secreto sibi cartam,
Caelans leticiam quam retinet subitam,
Nec vadit theatro nisi spectaclo prius acto,
Discessit toto postea cum populo:
Unus ei pulso vultus fuit atque reverso,
Nec fortuna gravem fuscat ei fatiem.
In Siria Bibulus, vir honores semper adeptus,
Olim degebat Curia quam dederat,
Indolis egregiae natus iugulatur uterque
Aegipti a sevis inpie militibus,
Quos Cleopatra viro captos direxit amico,
Hinc ut natorum vindicet interitum,
Qui renuens ait, « haec patribus vindicta supersit »,
Diros carnifices reddidit incolomes.

---

112 *fort.* noster. 120 theatro: h *suprascr.* 132 (in).(pie) *ras.*

Dum disciplinis se Phitagorae nimis artis
Architas mergit, nobilis aenituit,
Pro quibus assumpto longo duroque labore,
Tandem percaepit quod nimium cupiit;
Interea degit dum discipulus Metaponti,
Vilicus eius rus negligit et minuit,
Qui rus neglectum cernens repedando Tarentum,
Nimirum mestus efficitur nimium,
Intuitusque virum, « nisi tristis eram, tibi dirum
Inferrem », dixit, « inprobe, supplitium ».
Iratus servo Plato fit pro crimine foedo,
Sed, metuit iustum dum superare modum,
Illum Seusippo caedendum tradit amico;
Eius Xenocrates discipulus fuerat:
Infit ei quidam iuvenem se audisse loquentem
De se tam digno turpia verba viro;
Credere mox renuit: «quem sic amplectimur», inquit,
« Nulli de nobis turpia verba facit »;
Cui delator ait, « miror quia non mihi credis,
Iuro per insignem dicere vera Iovem »;
Ne Plato confundat qui tam constanter iurat,
« Sedulitate pia protulit », inquit, « ea:
Ni prodesse modo mihi sciret sive futuro, f. 39v
Seclis perpetuis, non ea protulerat ».
Sexies a quinis mira virtute tirannis
Eruit oppressam Trasibulus patriam;
Liquerat exosas totus iam civis Athenas,
Atque vagabundus omnis erat populus,
Quos ut collegit, decretum mox sibi fecit
Ne foret ex rebus mentio praeteritis,
Restituitque statum sic urbem cautus in amplum,
Cum foret aerunnis fracta nimis nimiis.
Pulse Siracusis Megarum fugis, obtime civis,
Non admissus, abis Theodori foribus,

Unde refers comiti, « ne, dulcis amice, graveris,
Clausimus ipsi aedes dum fuimus proceres ».
Aemulus astuto fuerat collega Stasippo,
Utilis ille suae civis erat patriae;
Compellant cautum cognati saepe Stasippum
Illum submoveat, ne sibi obesse queat;
Dicit ferre gravem gratis se velle sodalem,
Urbs careat tanto ne viduata viro.
Dum piscatores in Milesia regione
Verriculum traherent, ecce vir adveniens!
Emit eum iactum quem praeberet sibi fatum,
Extrahitur salsis aurea mensa vadis;
Exoritur pro qua mox controversia multa,
Mensam quippe suam litigat emptor eam:
Pisces non aurum pactos illi fore dicunt,
Consulitur Phebus, iudicat hoc populus,
Vox a cortina sonuit caligine plena,
« Illi caede tripes qui sapientior est »;
Iuditio populi donatur mensa Thaleti,
De septem doctis maximus iste fuit,
Qui donat Biae, Bias Pitaco dat habere,
Ordine possedit septimus hoc tripodam;
Ille sagax Phebo concessit habere canoro,
Vox emissa sacris dixerat hoc aditis.
f. 40 Constituit primus Lacedemoniis Theopompus
Rex ephoros, qui sic regibus oppositi,
Ut sunt consulibus plebi dominando tribuni,
Non sinerent reges civibus esse graves;
Coniux infit ei, « cur imperium minuisti?
Fiet natorum posse minus solito »;
Rex, « minus », inquit, « erit prolixius at sibi posse,
Posse id longius est quod mediocrius est ».

---

189 (thale).(ti) *ras.* 194 (a).(ditis) *ras.*

Propulit Anthiocum trans montem Scipio Taurum,
Linquere surreptam praecipiens Asiam;
Grates Romanis rex ex animo probus egit,
Exemptus curis quod gravibus sit ab his.

DE ILLIS QUI DE INIMICIS FACTI SUNT AMICI

2

Emilius Lepidus, vir in omni parte probatus,
Pontificis functus et ducis offitio,
Fulvius et Flaccus, magnis vir honoribus auctus,
Discordes longo ferbuerant odio,
Censores facti discordia cessit ab illis,
Censuram peragunt unanimes rigidam.
Livius indignum Sextus culpante Nerone
Perpessus fuerat longius exilium,
Consulis imperio donantur dum simul ambo,
Ex inimicicia crevit amicicia,
Ex animo Sexti caedens iniuria testis
Illius gratum deserit ingenium,
Temporis articlo concordia profuit illo
Haud minimum, Poenis congredientibus his,
Quos utrique viri, facti vehementer amici,
Fundunt cum totis fortibus auxiliis.
Irati Grachus fuerant et Scipio magnus,
Patrum mandato tempore disposito
In Capitolino pransuri vespere colle,
Discordes veniunt, unanimes redeunt,
Pulcra datur Gracho coniux Cornelia virgo,
Scipio quam natam donat ei propriam.
Gavinium Cicero studio defendit opimo,

2, 23 Gavinium = Gabinium.

f. 40v Quem, dum consul erat, urbe procul dederat;
Hunc, repetundarum reus existat quia rerum,
Creditor accusat, credita cum repetat.
Infestum sibi Vatinium, sibi iure perosum,
Tutatur binis is quoque iuditiis.
Quod factum Tullii teterrimus ipsius hostis
Subsequitur Pulcher, foedus amore licet:
A tribus iste viris incesti crimine turpis
Est accusatus, nomen idem fuit his,
Ambitione reus fuit horum Lentulus unus,
Quem patrocinio protegit ille suo.
Gallus et ipse tuam, te dampnato, sibi natam
Copulat, Antoni, conditione thori,
Gallum dampnaras, Mecoloni, deinde procuras,
Ipso res eius attribuente viro.
Pulcrius obsequiis iniuria vincitur omnis,
Quam si perpetuis hanc saties odiis.

DE ABSTINENCIA ET CONTINENTIA

3

Permanet haud solidum cui saeva pecunia regnum
Aut Venus imperitat luxuriesve domat:
Regnat eo tales ubi sunt iniuria pestes,
Cum turpi fama linga procax, odia.
Scipio, contritis una Poenis et Hiberis,
Cuiusdam formae caeperat eximiae
Indibilis sponsam quam praecipue generosam,
Annos octo ter Scipio tunc habuit,
Hic sine coniugio iuvenisque puellaque virgo
Quod tulit intactam reddere miror eam;

3, 1 permanet haud *in ras.*, haud *suprascr.* (pe).(cunia) *ras.*

Indibilis multum pro virgine detulit aurum,
Aurum cum sponsa redditur Indibili,
Virginis ingratus non est tibi, Scipio, sponsus,
Mox tibi namque suam conciliat patriam.
Grecia consuetum mittit solvendo tributum,
Pectore sincero detulit inde Cato,
Nec Venus hunc domuit nec avaritiae sitis ussit,
Affluеret cunctis cum via deliciis:
Nimirum ex utero naturae prodiit uno f. 41
Sobrietas, virtus, atque Cato rigidus.
Non nisi coniunctam tibi nosti, Druse, puellam,
Vitricus Augustus rex tibi frater erat;
Pulcra puella virum lugens Antonia primum,
Ducere post illum sprevit honesta alium,
Haec socrus et strato recubarunt semper in uno,
Friguit hoc iuvenis, hoc anus insenuit.
Progenies regis clarissima Marcius Anci,
Mactus deiecto nomine Coriolo,
Laudibus attollit quem consul Postumus amplis
Pro bene patratis actibus innumeris,
Quem ditat donis, centeno iugere ruris,
Denis aelectis de grege mancipiis,
Cui totidem dat equos ornamentis phaleratos,
Argenti quantum ferre potest humeris,
Caetera spernit, equum qui se vehat accipit, unum
Hospicii carum sedulitate virum.
Sannitum Curio legati consule viso,
Eius mirantur pauperiem nimiam:
Rustica sella sibi modicus focus atque catillus
Ligneus et lignum quae deceant epulae;
Qui redeunt, auri magnum pondus sibi mittunt,
Orant supplicibus percipiat precibus,

19 (prodi).(it) *ras*.

Ille, « supervacue non dicam », dicit, « inepte
Hoc mihi defertis : non eget his Curius,
Quam dives fieri, plus divitibus dominari
Exoptat Curius, ite, referte citi ;
Auro corrumpi seu bellando superari
Non poterit Curius divitiis vacuus ».
Hic, Latio victum cogens excedere Pirrum,
Nil sibi de praeda multiplici statuit ;
Urbs ditata fuit, locupletatique manipli,
Quinquagena patres constituere sibi
Iugera conscribi ruris septenaque plebi,
Sed non excessit hic numerum populi :
41v Dicebat civem non esse probum sed inanem,
Qui contentus eo quo reliqui esse nequit.
Fabricius tota vir honoribus amplior urbe
Et gravitate suis temporibus viguit,
Censu pauperibus minimis tamen aequiperandus,
Robore cui mentis nullus erat similis ;
Isti Sannites dederant se sponte clientes,
Quos sibi subdiderat moribus ipse suis,
Argenti qui pondo decem dant quinque metalli,
Alterius sprevit cum totidem famulis :
Rerum contemptus facit hunc ditem sine censu,
Et sine vernaclis plena domus famulis;
Tessalus ad Pirrum suscepit ab urbe profectum,
Nomen Cineas hospitis huius erat,
Hic Epicureus disciplinis cumulatus
Vana confidens affuit in sophia ;
Iste voluptatis causa debere docebat
Cuncta magis fieri, maius id esse bonum:
Non potuit fatuam legatus ferre sophiam,
Sed suasit Pirro non adhibere fidem,

---

48 (curi).(us) *ras.* 70 v(ana) *vix legi potest.*

Et rex plus isti quam Greco credidit illi,
Fassus virtutem iustius esse sequi.
Roma quidem, iugi bellorum pressa labore,
Evasit summum fortis ad imperium,
Palladis urbs nimiis se deliciis ubi solvit,
Virtutum famam perdidit egregiam.
Aetholi fortem visunt quando Tuberonem,
Caenabat solito fictilibus patinis,
Qui pretiosa sibi praebent argentea vasa
Artis subtilis usibus in variis,
Risit delatis ubi vir parcus sibi vasis,
«Sint», ait, «haec vobis, non amat haec Tubero:
Ut paupertati, succurrere sobrietati
Sic vultis, vestras tollite sarcinulas».
Paulus devicto dum Persa rege superbo
Urbis pauperiem subrueret veterem,
Quae paupertatis fuit heres tempus in illud, f. 42
Ipse nichil tantis ex opibus tetigit:
Gloria sola sibi, sed rerum copia plebi,
Crevit contentus qua fuit ille probus.
Tunc primum solito plebs est laxata tributo,
Gurges ei testis Numeriusque fuit;
Legatis dederat Tholomeus munera multa,
Illi Romanus miserat hos populus,
Thecis aerarii ponunt haec inde reversi,
Primo quam referant verba ducis patribus,
Munera quae populus sibi reddit et ipse senatus,
Nam pro communi nemo ministerio
De sibi collato retinebat munere quicquam,
Ni concessisset Curia cum populo.
Pellibus hedinis usus Cato pro pretiosis,
Et tribus assumptis it sibi mancipiis;

78-80 *al. man.* 79 urbs : b *suprascr.*

Assibus urgendos cum quingentis ad Hiberos
. . . .
Usus quo nautae vino nec eo potiore,
Semper enim parcus vir fuit iste probus.
Scipio bis consul, qui dicitur Aemilianus,
Quique triumphis iam clarus erat geminis,
Longe directus septem servis comitatur
Non habuit quoniam plurima servicia;
Plura Numantina Carthaginienseque praeda
Emisse hunc licuit sed nichil hinc tetigit.
Romanas vires cum frangere Marte nequiret
Magnus rex Pirrus, efficitur socius:
Conparet ut Romam patriam spoliavit opimam,
Nondum venalis Roma licet fuerit,
Misit quam plures honeratos aere clientes,
Qui largis urbem muneribus cumulent,
Ianua sed donis aperitur nullius illis,
Nam frugalis adhuc regia Roma fuit.
Exponunt dites Marius seu Cinna penates
Dum proscriptorum pauperibus populi,
Tam cupidus nemo fuit ut quid tangeret inde,
. 42v Sed velut a sacris continuere manus.
Pervigilat Phirnae plebs de tota regione,
Cum solvit divis annua vota suis;
Affuit, ut scribunt, ab Athenis nobile scortum
Xenocratesque tuus, o Plato, discipulus;
Conveniunt pulcram iuvenes ludendo puellam,
Frangant Xenocratis ut grave propositum;
Promittit forma confisa nimis spetiosa,
Noverat hunc castum Gretia tota virum,
Utraque pars posuit pignus quod utrimque poposcit,
Inportuna probo se ingerit illa viro,

---

108 *om.* 109 quo *suprascr.* 129 phirnae: h *suprascr.* de *suprascr.*

Nec prohibet secum vir castus ludere scortum,
Inque cubare sinu, tangere quaeque manu,
Suavia blanditiae nec tactus mollit iniquae,
Irrita discessit, pignora turba petit;
Tempnitur illa quod et generosa, faceta, decora,
Emollire virum non valuit rigidum,
Quae respondet, se non pro statua pepigisse
Sed sua pro vivo pignora missa viro.
Regis Alexandri transmissa talenta ministri
Detulerant, villam quos trahit ad propriam;
Apponit mensam modico sumptu sibi partam,
Idem qua frugi more suo fruitur;
Postera lux oritur, poscunt aes ut numeretur
Qui missi fuerant, intulit ille quibus,
« Vobis hesterna patefecimus, ut puto, coena
Nos animo vanas spernere divitias ».
Diogenem Cinicum dum rex in sole locatum
Visit Alexander: « ede velis quid », ait;
Dicit ei Cinicus, « non obsistas volo, nil plus,
Me sine sole frui, caetera tolle tibi ».
Cuius pera penus, sed dolium erat domus eius,
Hoc obicit ventis, solis et hoc radiis.
Inquit Aristippus holus illi fonte lavanti,
« Assentareris si Siculo, Cinice,
Non holus hoc esses », Cinicus cui talia profert,
« Immo, si velles mandere parcus holus, f. 43
Horreres assentari male blandus iniquo,
Contentus parco sum velut ipse cibo ».

154 *primum verbum legi non potest.* 161 holus: h *suprascr.*

DE PAUPERTATE

4

Hospita matronae fuerat Cornelia magnae,
Ostendit vestes quae sibi multiplices;
Donec natorum Cornelia turba suorum
Adveniat, ceptum protrahit alloquium;
Mox rediere scolis Gracchi cuneus puerilis,
Horum matronae mater ait tumidae,
« Ornamenta mihi sunt hii ditissima nati,
Possideo magnas has ego divitias:
Expertem noris me totius ambitionis,
Ditem me fateor hos ubi conspitio ».
Regum finita dicione nimis violenta,
Consul erat Brutus atque simul Valerus;
Tarquinio Brutum genitus Brutus necat ipsum,
Tercio fit consul qui superest Valerus;
Qui, postquam claris auxit commissa tropheis,
Excaedens mundo vivit adhuc merito;
Hic adeo pauper fuit ut supplere nequiret
Eius de rebus exequias populus,
Cui rogus et lectus de communi fuit emptus:
Claret, quod census huius erat modicus.
Agrippam populus delegit et ipse senatus
Nectendae pacis actor ut esset eis;
Quod pie complevit, probat haec concordia iugis,
Eius agit funus pauperis ut populus.
Fabritio tantum Papoque patella deorum
Argento fuerat vasque salis modicum;
Sustinuit plenam sacrata pulte patellam
Saepe tripes, Gaii corneus ille fuit,
Quae licet haeredis Papus de iure teneret,

11 (reg).(um) *ras.*

Reiecit censum dum putat haec nimium.
Atilio missi rus haec retulere serenti,
« Dictatura tibi traditur, ecce, veni ! »
Eius callosae rastri de pondere palmae f. 43v
Rexerunt currus ilico laurigeros,
Nec veritus parvum post bella recessit ad agrum,
Et tenuit stivam, sevit ador, viciam.
Regulus Atilius de sanguine prodiit huius,
Afros qui primus contudit auspiciis,
Consul contiguum qui designatus in annum,
Successor poscit detur ut alter ei ;
Scribit namque suo septeni iugeris agro
Quod cultor desit, vilicus occiderit,
Squaleat et dumis tellus viduata colonis,
Uxor cum natis areat ipsa suis ;
Patres praecipiunt aedili quo serat agrum,
Consulis uxorem cum pueris foveat.
Cincinnatus item possedit iugera septem,
Qui dictatoris munia promeruit,
Hinc obsignatum tribus amissis ob amicum,
Bis bini dominus iugeris efficitur,
Filius ad causam non occurrit dirimendam,
Hinc rapit iratus censor agri reditus.
Aelia progenies fuerant ter quinque Quirites,
His modicus sumptus, his erat una domus,
Illo quo tumuli nunc cernuntur Mariani,
Unus Veientum fundus eis in agro.
Argenti scripulus nunquam sibi constitit unus,
Donec de praeda Paulus eis dederit,
Qui, Persa victo, tribuit genero Tuberoni
Argenti pondo quinque nichilque sibi ;
Denique nunc Paulus vita decessit egenus,

---

52 hinc rapit iratus censor *al. man.* 57 nonquam.

Ut, nisi venisset fundus ei modicus ,
Hic tamen et solus, non esset sumeret uxor
Unde sibi dotem iuncta sibi noviter.
Non his pauperies nocuit, quia non sibi fasces
Multa talenta dabant sed probitas animi.
Nunc probitas alget tribuitque pecunia fasces,
Nobilitas mentis nil iuvat aut generis.
44 Conprimit infidos dum Scipio consul Hiberos,
Ut sibi successor adveniat petiit,
Filia nam tedas poscebat adulta superbas,
Unde nec est matri dos tribuatur ei ;
Natam nobilius statuit dotare senatus,
Illa quam digno tradit habere viro.
Describit Scaurus quantum liquit pater eius :
Dena refert tantum plus neque servicia,
Milia nummorum decies ter quinaque tantum,
Iste tamen magnae praefuit Ausoniae.
Qui modicos census nec sufficienter habemus,
Inspexisse viros hos libeat rigidos,
Et qui fortunam contendimus esse malignam,
Hanc videamus quo pertulerint animo.

DE VERECUNDIA

5

Spectabat populus quo ludos atque senatus,
Indiscretus adhuc extitit ille locus,
Secrevit Grachus donec et Scipio consul,
Nec tamen ex populo sederat in theatro
Ante patres quisquam, prohibente pudore modesto,
Quippe verecundus non tulit hoc animus.

---

62 ei modicus *al. man.* 76 *fort.* sena ; *cf. Valer. Max.*, iv., 4, 11.

Pulsus Flaminius celsa de sede senatus,
Extremus sedit, consul hic ante fuit
Germanusque Titi regem Macetum superantis :
Iste verebatur iungere se patribus.
Quod temere coepit Varro consul male finit,
Testis Cannensis pugna maligna fuit ;
Hic dictaturam fugit ob culpam manifestam
Quamvis oblatam, dum cavet invidiam ;
Hoc fecit melius, nam fecerat omnia peius,
Laudibus in cuius hoc magis astruitur.
Scipio qui Gneius, genuit quem Scipio magnus,
Poscit praeturam sed Cicereius obest,
Hiique petunt campum, quo plebs convenerat, ipsum,
Carpit eos vulgus, carpitur asperius
Obstiterit Gneio quoniam Cicereius honoro f. 44v
Et tam praeclaro de duce progenito,
Protinus in laudem qui vertit futile crimen :
Quamvis centuriae se magis expeterent,
Abiecta candente toga, qua more vetusto
Induitur fasces qui petit a populo,
Instat pro Gneio, donatur honore cupito
Gneius pro patriis innumeris meritis ;
Donat plebs alios Cicereio gratis honores,
Primo culparat quem modo magnificat.
Obtinuit Crassus fieri solita prece consul,
Cogitur, in toto plebe sedente foro
More suo, supplex cunctis persolvere grates,
Scevola porro socer eius erat pariter,
Quo praesente pudet vili se subdere more,
Orat ut abscedat donec id efficiat ;
Solius soceri magis est veritus gravitatem
Plurima praesentis milia quam populi.
Campis Pompeius in Pharsalicis superatus,
Urbem Larissam dum fugit ingreditur,

Obvius at propere populus satis offitiose,
« Victor », ait, « vestro dignior obsequio ».
Caesar vulneribus tribus et decies bis adactus,
Collecta moriens veste pudenda tegit;
Qui nec in extremis caruit gravitate pudoris,
Ut circumspectus vixerit hinc capimus.
Protulit eximiae iuvenem sacra Tuscia formae,
Cui viso subdi femina quaeque cupit;
Callent zelotipi nuptas ardere mariti,
Quisque pater natam sensit amare suam,
Iratus castum pater et vir zelat ephebum,
Suspectum iuvenis se dolet ille nimis,
Et nimis insignem mavult delere decorem,
Foedat ob id niveam vulneribus fatiem.
Ad theatrum spectare senex properavit Athenis
Cum populo ludos, dat sibi nemo locum;
Legati Lacedemonii sedere sequestri,
Ad quos divertit callidus ille senex,
Illi candenti mox omnes caniciei
Assurgunt, amplum necne dedere locum;
Externae gentis factum laudabile cunctus
Ingenti plausu prosequitur populus:
Unus praeclare Sparthanorum inquit, « Athenae
Dicere recta sciunt sed renuunt facere ».

DE AMORE CONIUGALI

6

In domibus Gracchi capiuntur forte colubri,
Femina masque simul, de quibus augur ait:
« Femina si atteritur, matrona domus morietur,
Si mas percutitur, vir quoque praemoritur »;

---

46 (capi)mus *in ras.*

Ergo marem Gracchus detruncat nil remoratus,
Uxori pocius quam sibi sollicitus.
Imperio patrum classem, redit haec, sotiorum
Prosequitur magna Plaucius ex Asia;
Ducit Orestillam, licet invitus, sibi nuptam,
Dumque Tarentinum contigit illa solum,
Extremum sortita diem Stigium petit amnem,
Ungitur, induitur, extruiturque rogus;
Interea stricta se percutit ille machera,
Et secus uxorem se iacit exiliens;
Protinus indutus caligisque togaque, crematur
Coniuge cum cara Plaucius igne sua;
Declarat tumulus super horum corpora factus,
Gestat gestorum qui memorem titulum.
Iulia Pompeio fuerat coniuncta marito,
Caesaris haec proles pulcra pudica fuit;
Haec, aediliciis conventibus est ubi vestis
Deportata sibi, sanguine tincta viri,
Corruit exanimis subito partumque profudit,
Partus et ipsa perit quo fuerat gravida;
Heu, heu, quam toti fuit haec mors lugubris orbi,
Quae socerum magno separat a genero. f. 45v
Porcia, quam rigidus genuit Cato, quam sibi Brutus
Iunxerat illeso Caesare clarus adhuc,
Comperit ut campis Brutum cecidisse Philippis,
Ardebat duro perdere se gladio,
Sed quia non valuit, datus huic custos quia cavit,
Prunas exhausit tostaque viscus obit.
Rex gentis Cariae privatur munere vitae,
Nomine Mausolus dictus hic asseritur;
Cara sibi nimium fuit Artemisia coniux,
Illa viro clarum constituit tumulum;

7 (re).(dit) *ras.* 18 (qui).(memorem) *ras.* 28 (iun).(xerat) *ras.*

Illud structura postquam perfecit opima,
Exornans auro, marmore cum vario,
Non sibi suffecit tumulum sed fervida fregit,
Dum desideriis uritur inmodicis,
Eruit ossa viri, bibit haec commixta liquori,
Ipsa sui vivus facta viri tumulus;
Nomine Mausoli sunt Mausolea vocati
Magnorum clari nunc hominum tumuli.
Uxor Romanis nimis infesti Mitridatis
Formae excellentis Hypocratea fuit;
Flagrans insignem Mitridatis amore decorem
Sprevit, femineum reiciens habitum;
Gestavit clipeum, galeam, toraca, vel arcum,
Facta comes iugis rebus in ambiguis;
Quamvis difficiles levius tulit ille labores,
Demulsus caro coniugis obsequio.
Quidam sub tetro clauduntur carceris antro,
Plectendi meritis a Lacedemoniis,
Uxores quorum donant custodibus aurum,
Adiungi clausis sic potuere viris;
Admissae vestes commutavere viriles,
Illis femineum contribuunt habitum,
Hortanturque suos illinc exire maritos,
Pro quis suppliciis deperiere feris.

. 46 DE ILLIS QUI ETIAM IN ADVERSIS AMICI PERMANSERUNT

7

Gaudes fortuna dum te comitante secunda,
Tunc minus humanae forsan egebis opis;
At cum te durum perstrinxit verbere fatum,
Cari iocundum tunc erit auxilium;

---

46 (hypocrat).(ea) *ras.*

Hinc magis illustres, qui permansere fideles
Casibus in duris, esse scias meritis;
Nemo favet sociis et amicis Sardanapali,
In turpi luxu qui senuere simul;
Notus amicicia Piladis furiosus Orestes
Quam patris auspiciis esse magis meruit.
Dum se posse magis quam Romam posse laborat
Gracchus, paene suam praecipitat patriam,
Publicus hinc hostis decretus agente senatu,
Plectitur extremo perfidus exitio,
Caesus suprema caruit miserabilis urna,
Dantur praecipites illius unanimes;
Blossius extimuit, postquam patrum stata scivit,
Illi plus iusta iunctus amicicia,
Te petit, o Leli, sibi poscens auxiliari,
Es qui consilium consulis assiduum;
Arguis adversum quia senserit ipse senatum,
Quod fuerit pravo iunctus amore viro;
Excusat sane secerni non potuisse
Eius amicicia quae fuerit nimia,
Quaeris, « si magnum Grachus Iovis urere phanum
Praeciperet, faceres protinus ? » ille refert,
« Quicquid magnanimus iussisset Grachus amicus
Explessem promto nil dubitans animo ».
Grachi consiliis et rebus debilitatis
Isti sed soli consotiantur ei,
Quorum alter Pomponius et Lectorius alter,
Hii texere suis corporibus trepidum;
Undique telorum premit hunc dum grando ruentum,
Dum fugit et tutum quaerit in urbe locum,
Tergemina in porta iaculis Pomponius obstat, f. 46v
In Grachum versis agminibus populi,

---

28 (prom).(to) *ras.*

Donec pertransit carus pugnando resistit,
Tandem confectus vulneribus periit;
Obiectus turbis Laetorius exagitatis,
Sublicii pontis dimicat in medio,
Permanet hic fixus donec pertransit amicus,
Seque premi toto cernit ut a populo,
In sua nudatum demergit viscera ferrum,
Et de ponte cavum se iacit in fluvium.
Carceris in tetra vincitur Caepio cella,
Cuius desidia corruerant aties,
Pro dolor! has gladiis Cimbri fudere cruentis,
Sed sibi coniunctis Teutonibus sociis,
Porro Reginus eum, plebis fuit ille tribunus,
Eximit horrendis carceris a tenebris,
Illiusque fugam promtus comitatus acerbam,
Sustinet indignum nec piget exilium.
Punis, Antoni, Lucullum te quia sprevit,
Audacem Brutum quod tibi praetulerit;
Irrigat illius lacrimis dum menbra Volunnus,
Profert singultus, multiplicat gemitus,
Ad te pertractus rogat ut caro sotietur,
Ut feriatur eo quo periit gladio;
Mandas defuncti circa corpus iugulari,
Ad quod deductus oscula dat manibus,
Et caput amplexus, traiectus cuspide pectus,
Astra cadens linquit et Stigis ima petit.
Te sibi praefectum tibi grata Placentia gratum
Expeciit, Caeli, clauserat hostis eam,
Crudelem metuis dum Cinnam, iam gravis annis,
Constanter properum deligis exitium;
Lucius aeligitur Petronius, artus amicus,
Rompheam iugulo mergat ut ille tuo;

68 rompheam = rhomphaeam.

Hic a te factus fuerat de paupere magnus,
Qui primo refugit sed prece victus agit; f. 47
Hic sua postremo penetravit viscera telo,
Iecit et unanimem se super exanimem.
Evitando tuam Brutus Mutina fugit iram,
Atrox, Antoni, sed sibi nil valuit,
Clausus spelunca latuit caligine caeca,
Pro quo, Terrenci, malueras perimi;
Dum vestigat eum Furius, te inquis fore Brutum:
Cognitus evadis, proditus ille perit.
Vixit amiciciae custos quam Lelius artae,
Plene quae possit nescio linga loqui,
Nec minor Agrippae dilectio, quam cohibere
Nec rota fortunae nec valuere minae.
Phitia Phitagorae docti Damonque fuere,
Miro conexi foedere discipuli;
Unum cum Siculus vellet punire tirannus,
Dum sua disponat fit sibi vas sotius,
Mirantur cuncti quoniam sic credidit illi,
Qui, si non redeat, morte cita pereat;
Lux aderat tristis sed non venit ille fidelis,
Increpuere vadem nec timet ipse fidem,
At subitus posita venit perimendus in hora,
Obstupuit dirus unde Dionisius;
Orat ut aeternum sese dignentur amicum,
Et mox dimissum iussit abire virum.
Thesea Pirithoum collaudat Gretia multum,
Hii penetrant Stigios, ut referunt, fluvios,
Sed figmenta magis possunt quam vera videri,
Gretia quae mendax finxerit ut reliqua.

---

78 proditus *in ras.* 95 pirithoum: h *suprascr.*

DE LIBERALITATE

8

Plures captivos dux proposuit redimendos
Annibal, aere dato quos redimit Fabius;
Patres de sparsis nil restituere talentis,
Vendit ob id modicum, qui sibi solus, agrum.
Apula dives erat mulier, cognomine Basa,
47v Femina Romanis dapsilis illa satis,
Haec alit in muris denos Fabios Canusinis,
Cannensis pugnae relliquias miserae.
Roma commota quatiente fero Catilina,
Agrorum reditus parcior efficitur,
Vix vel maiorum poterat persolvere quisquam
Credita, postposito faenore pondo sibi,
Creditor exagitat sua debitor ut sibi reddat,
Debitor excusat reddere cum nequeat;
Bis decies septena suo sestercia faenus
Captans Confidius crediderat populo,
Exigit angusto nil horum tempore, toto
Erunnis presso conpatiens populo.
Attalus astrictus Romanis mansit amicus,
Cui bello captam contribuunt Asiam;
Munifici plane tantum regnum tribuere
Uni cui socio, magna licet merito.
Invidiam conflat, bona qui sibi plura receptat,
Sed qui dispertit gloria crescit ei.
Flaminius plures regi Macetum tulit urbes,
Quem vexans bellis fregerat assiduis;
Histmica visendi spectacula Grecia causa
Convenit, est consul hic quoque Flaminius;
Praecipit ipse sibi prebere silentia plebi,

---

16 Considius *in Valer. Max.*, IV, 8, 3.

Ut tuba concrepuit, mox populus siluit;
Praeco proclamat quae consul dicere mandat:
« Grecia, verba ducis percipe Flaminii:
Ut sint inmunes a servitio iubet urbes,
Ipse Philippi quas dedicione tulit ».
Gentes laeticia percussae mox inopina,
Cum dictis nollent his adhibere fidem,
Congeminat praeco quae protulerat sibi primo,
Tota sonat laudes consulis ilico plebs;
Exultat populus, caelum clamore repletur,
Persultant valles, consonat omne nemus,
Attonitae volucres super expavere volantes, f. 48
In terramque ruunt, gaudia tanta strepunt.
Hiero, Siracusas qui rexit, clade reperta
Res afflicta nimis publica qua fuerat,
Aspera bella lacum dum gessit apud Trasimenum,
Hordei bis centum milia distribuit,
Ter centena dedit modiorum milia farris,
Auri bis centum pondo quaterque decem,
Cuncta manu larga Romanis contulit una,
Quodque verecundos esse sciebat eos,
Auro formatur Victoria, ne vereatur
Aurum cum populo Curia suscipere.
Divitiis locuples, animo locupletior, unus
Ex Agrigentoris Gillia civis erat;
Hic donare magis quam sumere semper amavit,
Munificentia quem credo virum genuit;
Illius ipse lares pietatis templa putares,
Hinc monumenta sibi publica plebs statuit,
Hinc cives epulis recreantur saepius amplis,
Dotes virginibus, esca datur viduis,
Hincque verecundis privatim victus egenis,
Hinc aes oppressis, praesidiumque famis,
Hinc nudis tegimen, pupillis dulce levamen,

Captivis pretium, subsidium miseris,
Hospitium externis datur hinc in moenibus urbis,
Hincque sub urbanis instruitur domibus,
Quingentos equites a tempestate Gelensos
Iactatos aluit, induit ex propriis,
Quidam fortunae sinus extitit ille benignae,
Dicas communes omnibus huius opes,
Urbes vicinae pro cuius prosperitate
Liba, preces fundunt, amplius urbs propria.

PROEMIUM QUINTI

Humanos legis hic aliquos, hinc collige multos,
Sic age de reliquis quos ibi reppereris:
Hic legis ingratos aliquos, hic denique gratos,
Hic consanguineos qui coluere suos,
Dilexere suos qui toto pectore natos,
48v Qui duri natis amplius extiterint,
Qui rexere suos aequo moderamine natos,
Mortes natorum qui levius tulerint:
Quae fatiens memores ditas, Polinnia vates,
Huc ades a celsis montibus Aoniis.

LIBER V — DE HUMANITATE

I

Conscripti patres missos Carthaginienses
Tractant clementer suscipiuntque preces,
Solvunt captivos duo milia septingentos
Audaces animo corpore praevalidos:
Attulerant pretium sed gratis eos sibi reddunt,
Gaudentes patriam qui peciere suam;
Sit quibus indultum, quibus aes tam grande remissum,
Perspice quam multus hostis atroxque datus.

Praecipiunt idem Numidam post fata Sifacem
Efferri regem funere magnifico,
Detinuit clausum custodia Tiburis illum,
Annis non paucis Tibure vinctus obit.
Defuncto Persa qui rex decessit in Alba
I*n* *qu*a *cl*ausus erat, hostis et hic fuerat,
Praetor dirigitur qui funus regis honoret,
Huncque sepulturae mandet honorifice.
Fortis Musachanes, Masinissae regia proles,
Finitum bellum iam fuerat Macetum,
Dum redit a Paulo cum praesidio Numidarum,
In pelago classis flamine flante perit;
Brundisium iuvenis venit iactantibus undis,
Curia praetorem dirigit ad iuvenem,
Prebet hic hospitium, facit expensas comitatum,
Munificus pleno recreat obsequio,
Hic reficit naves sociosque remunerat omnes,
Argenti libram distribuens equiti,
Quinquagena simul sestercia dando viritim, f. 49
Post modicum iuvenem dirigit incolomen.
Bithiniae Romam Prusias rex it amicam,
Obvius est Capuae Scipio praetor ei,
Romam deducto plebs obvia currit ovando,
Tota coronatur urbs in amore viri,
Instruitur multus famulisque sibique paratus,
Affectus priscae crescit amiciciae.
Aegipto pulsus, minor hunc pellit, Tholomeus
Romam contendit hancque repente subit,
Squalidus et paucis venit comitatus amicis,
Pictor Alexander hospitio recipit;
Niligenam stupidus videt ut venisse senatus,

9 hidem: h *suprascr.* 12 vinctus: c *suprascr.* 14 (I)...(a)..(ausus) *legi non potest.* 17 musachanes: h *suprascr.* 19 (d)um *vix legi potest.* 30 (ob). (vius) *ras.*

Cur non mandarit se properare rogat,
Nam praemisisset praetorem, moris ut esset,
Praeberet lautum largus ut hospitium;
Ilico communes mandatur adire penates,
Cumque suis variis vescitur ille cibis,
Vadit honoratus spe multiplici relevatus,
Promittit promtum Curia subsidium.
In bello primo magnae Carthaginis Hanno
Dux ruit occisus, Olbia diripitur,
Fortiter hic pro qua dum dimicat, occidit, extra
Hosti magnificas apparat exequias
Romanus ductor Cornelius: hinc sibi maior
Laus quam devictis crevit Agenoreis.
Non valet affectus Crispinum vincere binus,
Ira gravis, famae gloria pennigerae;
Canpanum Badium prius hospitio susceptum
Aegrotumque pio foverat obsequio,
Qui, post perfidiam qua defecit Capuanam,
Oblitus meriti nec memor hospicii,
Provocat in bello Crispinum perfidus ultro,
Viribus hic quamvis forcior atque animis;
Cui Crispinus ait, « quibus o furiis agitaris ?
49v Foederis oblitus numquid es hospitii ?
Non movet armorum me terror, stulte, tuorum,
Corporis aut vires, his quia me minor es,
Sed violare pudet quae tecum foedera iunxi:
Nonne recordari debueras meriti ?
Ignotam quae te feriat circumspice dextram,
Etsi forte valet, non mea te feriet:
Strictum mucronem cervice tua revocarem,
Cognossem nostrum mox fore te Badium ».

---

46 (prom).(tum) *ras.* 52 (agen)..(oreis) *ras.* 64 aut: t *suprascr.* 70 baidum.

Strage Siracusis a se victore refertis,
Plorat Marcellus fata gemens populum.
Moenia dum cingit Celtobrica caelsa Metellus,
Rethogenes castris iungitur Ausoniis;
Machina construitur quae celsas conterat arces,
Opponunt cives Rethogenis sobolem,
Qui perimi natos, urbs ut caperetur, avebat,
Dum cives odio persequitur nimio,
Urbem discingi iusta pietate Metellus
Pro pueris motus obsidione iubet;
Civibus illa satis clementia grata probatur
Urbem namque suam seque dedere duci.
Scipio posterior mittit Carthagine capta
Ad Siculas urbes, ut sua susciperent
Ornamenta suis a Poenis eruta phanis,
Et per legatos dirigit illa suos.
Hastae subiectos dum praetor venderet eius
Captivos, missus est puer eximius,
Audit dum Numidam fore, dum patrium Masinissam,
Fecerat infidum Punica fraus puerum,
« Aureus anulus », inquit, « et aurea fibula detur,
Idem clavatam percipiat tunicam,
Ponetur faleris sonipes ornatus et ostro,
Prebent Hispanum, praetor, ei sagulum » ;
Gaudentem Numidae puerum mittit Masinissae,
Complures equites dantur ei comites.
Persa deducto Paulus Paulo ante tiranno f. 50
Occurrit, cultus cultibus imperii,
Allapsum genibus levat et verbis pie mulcet,
Precipit ut secum prandeat et sedeat,
Et quia virtutis sit vincere, parcere laudis,
Persae vita datur sit licet inmeritus.

87 hastae : h *suprascr.*

Ponpeius regem caepit pugnando Tigranem,
Qui Persae robur seu Mitridatis erat,
Nam pulsum Ponto Mitridatem suscipit ultro,
Contra Romanum protegit imperium,
Qui ruit ante pedes prostratus corpore Magni,
Et diadema sui tradit ei capitis,
Magnus quem relevat celsaque in sede reformat,
Et diadema suum restituit capiti;
Dat mandata sibi, quae non sit fas temerari,
Demulcet regnum restituendo suum;
Noverat hic magnum regem stravisse superbum,
Parcere subiecto non minus esse probum.
Tempora Tigranis vestit diademate regis,
Post modicum cuius heu caput eripitur!
Quodque triumphales tres ornavere coronae,
Huic locus in toto non datur orbe suo;
Mittit id Aegiptus victori perfida munus,
Quod victor lacrimis proluit irriguis;
Extruit ipse rogum, conspergit odoribus ipsum,
Et caput ambustum ponit ut est meritum.
Caesar ait, rigidi comperta morte Catonis,
« Invidit famae maximus iste meae,
Ipse ego zelo suam cum sit clarissima famam » :
Non meruit similes orbis habere duces.
Liberto Brutum das, Antoni, tumulandum,
Praecipis accensa membra cremare pira;
Dignius ut Bruti funus foret igne cremandi,
Inicis ipse tuam purpuream clamidem.
Magnus Alexander, Scithiae dum pervolat axes,
50v Frigore iam senior angitur unus eques,
Collocat hunc ignem iuxta rex, sede relicta
Qua sedet, idque suis ipse facit manibus;
Supplitium capital regis scandisse tribunal
Cum sit apud Persas, rex facit hoc fore fas.

Iura Pisistratus dat Palladis urbe tirannus,
Pulcher amat pulcram puber eo genitam,
Oscula dat pulcrae, fuit obvia, puber amicae,
Urbis et in medio quod videt ista foro
Tristatur mater, quoniam dedit oscula puber,
Ut pereat poenis expetiit variis;
Inquit ei genitor, « pereat si noster amator,
His quid erit foedo qui lacerant odio ? »
Illum Trasippus, suus et prandebat amicus,
Ebrius in mensis provocat obprobriis,
Continuit vocem iudex animumque ferocem,
Vix haec ferre virum posse putes miserum,
Et veritus ne de coena Trasippus abiret,
Aggreditur multis flectere blanditiis,
Qui furit et sputo ducis inquinat os temulento,
Dux prohibet natos hunc laniare suos;
Meret digesto Trasippus postea vino,
Seque ferire suo temptat ob hoc gladio,
Ipse Pisistratus quem conciliavit amicus,
Inque statum priscae fixit amiciciae.
Urbe Tarentina prandentes verba proterva
Principe de Pirro protulerant iuvenes;
Quaerit ab his Pirrus numquid de se sibi dicta
Protulerint; regi protinus unus ait,
« Deficeret modicum nisi nobis tam cito vinum,
Haec quae protulimus verba fuere iocus,
His sic contuleris quae dicturi fueramus »;
Risit et « haec vino », rex « reputemus » ait;
*E*rgo Tarentinis hac mansuetudine captis,
Affectu nimio consotiatur eis.
Argos auspiciis urbem dum cingeret atris, f. 51
Captus ab Argivis vertice plectitur is;

---

163 h(is) *vix legi potest.* 164 (ris)it *vix legi potest.* 165 .(rgo) *legi non potest.*

Antigoni natus caput attulit Alcioneus,
Iecit humi multa non sine laeticia;
Corripit Antigonus iuvenem, « casus », sibi dicens,
« Inmemor humani laeticia raperis;
Oro memor quanti caput hoc fuit, inspice, regis »;
Mox sibi gauseam detrahit a capite,
Gentis more suum caput hac gestabat opertum,
Qua caput abiectum texit, humo relevans,
Conectensque suis membris illud cremat igni,
Et solvit captum, filius hic, Helenum;
Ex auro facta cineres claudit patris urna,
Tradit et in regno quo tumulet proprio.
Africa Marcellus nimis incaute speculatus
Castra, cadit duro flebilis heu gladio:
Annibal hunc Tirio sagulo dux Poenus amictum
Comburit, lauri iuncta corona fuit.

DE GRATIS

2

Agmina Vulscorum portis admoverat urbis
Marcius, arsurum moenia celsa minans,
Quem genitrix Veturia, nupta Volunnia flectunt,
Pluribus effusis ante virum lacrimis;
Constituunt harum patres in honore duarum
Condere matronis haec rata iura suis:
Obvius extiterit si forte viantibus illis
Tramite vir, caedat transeat ut mulier,
Crinibus et pulcrae statuunt redimicula vittae,
Ornamenta quibus primitus auris erant;
Uti segmento concaedunt et simul ostro,
Non sunt ingrati supplicibus lacrimis.

174 gauseam = causiam. 184 iuncta: c *suprascr.* 2, 9 vittae: t *suprascr.*

Fulvi, dum Capuae quatiebas moenia clausae,
  Oppida Romanis Facula necne favet,
Altera vota facit, Romanos altera pascit,
  Nec retrahi poterant talia ne facerent;
Urbs sibi dum capitur libertas et bona dantur, f. 51v
  Praedia cum donis accipiunt aliis.
Urgent Tusclanos pro Roma se dare pronos
  Aequicli, pugnat urbs pia pro sotiis,
Miliciae sacris pubes se devovet omnis,
  Militiae nullus se dabat ultro prius.
Dictator Fabius, sed erat princeps equitatus
  Menutius Fabio par datus imperio,
Parati cuneos fuerant aequaliter ambo,
  Iusserat hoc populus, pertulerat Fabius;
Menucii turmae victori terga dedere,
  Accurrit Fabius aque fuga retrahit,
Menucius patrem vocat hunc milesque patronum,
  Se dictatori, par ut erat, subigit.
Urbe triumphabat Carthagine Scipio capta,
  Sponte sua currum Culleo subsequitur,
Huic cognomen erat Terrencius, ordo senatus,
  Clarus erat gestis, Africa quem genuit,
Ipse ducem gratis, de servitio relevatus,
  Vertice velato more novo sequitur.
Quinci, dum regis contrisses castra Philippi,
  Iure triumphali quadriiugis veheris,
Milia bina tuum currum captiva tuorum
  Tecta caput velo sunt comitata nigro,
Hostes contriti civesque fuere reducti
  Plures et grati, gloria magna tibi.
Non pro Calidio dubitas orare, Metelle,
  Etsi consul eras, suppliciter populum;

---

13 Fulvi : o *sig. voc. suprascr.* 14 Oppia *in Valer. Max.*, v, 2, 1.
25 (par)*a*(ti) *in ras.*, a *suprascr.* 37 Quinci : o *sig. voc. suprascr.*

Hic legem tulerat plebis quandoque tribunus,
Qua tuus exilio progenitor rediit;
Pulcre Calidium, generis rerumque patronum,
Inferiorem te suggeris esse virum.
Contra fas Marius geminis obtata Camertum
Urbis dat cuneis foedera pro meritis;
Dum subigit Cimbrum, fit victor viribus horum,
f. 52 Praemia pro factis haec peciere suis,
Excusat dum se, ius se civile tenere
Hostibus obsessum non potuisse refert.
Assurgis sella Ponpeio, maxime Silla,
Tu dictator eras, ille tenellus adhuc,
Quem deponis equo, resalutas vertice nudo,
Faverat ille tuis partibus ut iuvenis.
Arcius obtatum Samii Silosontis amiclum
Intuitu cupido suscipit a cupido,
Postea dum regnum Darius suscepit Eoum,
Haud quamvis tenuis inmemor est clamidis,
Insula tota Samus confertur ob hoc Silosonti:
Conicis hinc gratus quam fuerit Darius.
Attalus, huic ipsam patres dederant, dat habendam
His testamento iam moriens Asiam.
Leonicum capiunt Rhodii Mitridatis amicum,
Qui solvit multos pro famulo Rhodios.
Annis centenis iam rex Masinissa peractis
Corripitur morbo, decrepitus senio;
Hic quinquagenos habuit de pelice natos,
Dimisit plures his varias et opes;
Scripsit Manilio, qui tunc pro consule Poenos
Urgebat Lacio subdere colla iugo,
Sub quo militiae gestabat pondera primae
Scipio primevus Aemilianus adhuc,

60 (cupi).(do) *ras.*

Dirigat hunc oculos qui clauderet eius amicos,
Disponatque domum providus ad libitum;
Preventus fatis qui rex iubet omnia natis
Integra servari, Scipio dum veniat,
Ipsi ius tribuit regnum qui dividat illis,
Dividat aggestas qui sibi divitias;
Mandat Romanis semper subdantur amicis,
Caram Scipiadum semper habere domum.

DE INGRATIS

3

Extitit ingratus crudelis et ille senatus,
Qui delevit eum qui fore se statuit, f. 52v
Urbis qui patrem, qui regni progenitorem
Perdidit, incautum dissimulando dolum,
A divis raptum quem praedicat esse Quirinum,
Fodit vulneribus pluribus et gravibus.
Illuster tutus non mansit in urbe Camillus,
Quamvis tot gestis extiterit celebris;
Hic Veientanam quasi sustulerit sibi praedam,
Pertulit indignum lugubris exilium.
Scipio praevalidis maior Carthaginis armis,
Romam collisam reddiderat dominam;
Exul et hic obiit tumuloque inscribere iussit,
« O ingrata foves Roma nec ossa mea » !
Istius Anthiocum frater pugnando superbum
Vicit, ei totam subripiens Asiam;
Inde peculatus reus ac si, carcere missus,
Repperit ingratum cum patribus populum.
Porro Numantinos hinc et Carthaginienses
Expugnans hostes, Scipio posterior

---

77 (o).(culos) *ras.* 81 ius *suprascr.*

In propriis laribus gladio clam pectora fossus
Occidit, inmeritus taliter occidere.
Obstiterat Grachi tumido Nasica furori,
Comperit ingratam qui sibi tum patriam;
Legati spetie tristi discors it ab urbe,
Urbem Pergamum adit, hanc habitans obiit.
Grachus Aventinum scandit cum fortibus alis,
Lentulus expellit viribus hinc validis;
Perfida plebs odiis hunc insectatur acerbis,
Legatus fieri quo petit a patribus,
Urbem vota facit se nolle revisere sontem,
Votis et summos orat adesse deos,
Romuleae plebis praesens est concio votis,
Intrat Siciliam, nec redit ad patriam.
Occidit Melium fortissimus Hala protervum,
Affectat regnum maximus hic equitum,
. 53 Nil valet ad meritum quod talia perculit ausum,
Perpetitur durum flebilis exilium.
Popilium Cicero defenderat ore diserto,
Et salvum propriae reddiderat patriae,
Incola Picenae regionis vir fuit iste,
Nec re nec verbo leserat hunc Cicero;
Antoni, illustrem proscribis dum Ciceronem,
Caesor magniloqui postulat esse viri,
Caietam peciit, iugulum praebere coegit,
Et caput Ausonii desecat aeloquii;
Dum redit, ut spoliis alacer ditatus opimis,
Quod se salvavit trux caput inde tulit;
Heu, quia nullus adest, Cicero, lepore venusto
Explicet haec dignis qui tua facta modis!
Post tot fata ducum, tot milia caesa virorum,
Ductis captivis milibus innumeris,

---

35 hala : h *suprascr.* 45 (Caie).(tam) *ras.*

Expulit Annibalem Carthago ingrata potentem,
Exul inobs obiit, patria nec sepelit.
Utilior civis Sparthanis nemo Ligurgo,
Cui dans oraclum magnus Apollo suum,
Ponat an hunc hominum numero numerove deorum
Se dubitare suis edidit ex aditis,
Qui statuit leges urbi civique salubres,
Hostes perdomuit, ocia summa dedit,
Turpibus hunc verbis lacerarunt sepe flagellis,
Inde carens noxa pellitur urbe sua.
Sollers magnificas Theseus perfecit Athenas,
Hostes submovit, moenia constituit,
Collegit cives agresti more vagantes,
Correxit mores quos habuere rudes,
Minois imperium fregit bellando superbum,
Thebas subiecit monstraque perdomuit,
Urbe procul pulso non est locus hac sibi functo,
Insula nam Ciros eius ovat tumulo.
Ipse Solon leges dat civibus utiliores,
Quis non sint fruiti, quis fierent domini; f. 53v
Subicit infestam vigili cura Salaminam,
Aemula semper erat quae sibi contigua,
Iste Pisistrati studium detexit iniqui,
Hinc Ciprum fugit, hanc habitans obiit.
Vicit Persarum fortis ter milia centum
Dux Miliciades in Marathone semel;
Hunc vinctum loris includunt carceris antris,
Exalat mestam clausus in hoc animam;
Functa sepulturae vetuerunt menbra locare,
Cymon vincla patris donec, ephebe, subis.

---

57 (ponat)..(an) *ras.* d(eorum) *vix legi potest.*

DE PIETATE ERGA PARENTES ET PATRIAM

4

De patria meritus fuerat bene Coriolanus,
Vir bellis aptus consiliisque bonus;
Transiit ad Vulscos, Romanis tunc inimicos,
Dampnatus varo sit quia iuditio;
Hii sibi praeponunt robustum Coriolanum,
Qui cives pugna proterit assidua,
Urbem nam iuxta sibi praesidium locat aptum,
Assillit hinc muros assidue patrios,
Formidat populus, trepidans pavet ipse senatus,
Spernit legatos, numina, pontifices;
Accurrit genitrix Veturia Coriolani,
Uxorem secum protrahit et sobolem,
Intrat castra suus quae ducit forcia natus,
Quas simul aspexit Marcius aerubuit:
« Expugnas iram licet », inquit, « patria, iustam »;
Liberat infestis protinus hanc aquilis.
Scipio, dum teneros aetatis adhuc gerit annos,
Armis protectus ultro patrem sequitur;
Annibal ille minax secus Heridanum sua castra
Disponendo locat, horrida bella ciens,
Scipio vero, pater consul dum pugnat, inhertem
Pugnae se donat Annibalemque fugat;
Promeruit laurum puer ob memorabile factum,
54 Quod salvet patrem, quod fuget Annibalem.
Dixerat ad plebem Pomponius ipse tribunus
Plebis Torquato multa minando diem,
Ultra decretum quia tempus agit dominatum,
Instans pugna licet cogat ut id fatiat,
Et quia Manilium rurali subdere natum
Praesumens operi, non sinit urbe frui;

Noverat iste diem, festinus venit ad urbem,
Summo mane domum iudicis introiit;
Accusare ratus patrem venisse tribunus,
Mox circumstantes iussit abire foras,
Plenius inditium iuvenem putat esse daturum
De patris admissis, quod gravis esset ei;
Intentat mortem iuvenis nudando bipennem,
Iuras, Pomponi, diffugiendo necem,
Cogas Manilii ne causam dicere patrem,
Fit nati liber strenuitate pater.
Mox ubi Cotta togam sumpsit de more virilem,
Descendens celsa comptus ab arce Iovis,
Eius quod patrem dampnarat iam seniorem
Carbo, dampnatur ipsius inditio.
Agros Gallorum vult dispertire viritim
Flaminius, concors Curia quod prohibet;
Ille minis precibusve patrum non flectitur ullis,
Ut promulgaret haec stata rostra subit,
Caeperat extensa pater ut sileat iubet ulna,
Descendit rostris mox reticens iuvenis;
Ille tribunus erat, genitor nil iuris habebat,
Quamvis privato paruit ille patri.
Certat de curru patrem pulsare tribunus,
Namque triumphabat pectore trux Labius,
Claudia per medias accurrit virgo catervas,
Se mediam ponit, iurgia sic dirimit,
Erubuit Labius, curru collem Capitolii
Virginis ascendit more pater veteri.
Sanguinis ingenui mulier dampnata sub antro f. 54v
Clauditur ergastli, iussa statim perimi,
Carceris hanc custos miserans mucrone retardat
Perdere, nam sperat posse perire fame;

38 pomponii. 61 miserans mucrone retardat *in ras. al. man.* 62 perire fame *in ras. al. man.*

Filia custodem rogat ut se visere matrem
Permittat, cessit sed tamen absque cibis;
Praebuit illa suas genitrici sugere mammas,
Vivere quam custos obstupet absque cibo;
Quadam vero die speculatus eas studiose,
Sugentem mammam conspicit hanc solito,
Nec putat ille novum pietatis opus reticendum,
Indicat hoc stupidis ilico iudicibus:
Ob meritum natae genitricem mox soluere,
Dotatur tantis filia pro meritis.
Ingressus Scithiam Darius rex diripit illam,
Namque Scithae fugiunt avia quaeque petunt;
An pugnaturi sint an semper fugituri
Ut sibi notificent mandat eis Darius;
Urbes nec villas nec agros sibi qui fore mandant,
Pro quibus incipiant proelia conserere,
Venerit ad patrum postquam monumenta suorum,
Protinus esse viros experietur eos;
Audito sermone pio rediit properando,
Frigore dampnatam nec repetit Scithiam.
Sardibus oppressis a Cyro rege opulentis,
Unus de Persis, nescius esse ducem,
Appeciit Croesum ferro mox percuciendum:
Mutus erat Croeso filius ex utero,
Qui, velut oblitus fuerit semper quia mutus,
Clamat, « ne regem, pessime, perculeris ! »
Sic fit vocalis, iugulis mucrone paternis
Abducto, iuvenis: hoc pietas tribuit.
Clausa Pinnensi Romanis viribus urbe
Italico bello forte senex capitur;
Huius vero senis natus princeps erat urbis,
Circumstant strictis Romulidae frameis,

64 permittat: t *suprascr.* 69 (reti)c (endum) *in ras.* 82 scithiam: h *suprascr.* 86 (croeso)...(filius) *ras.* 87 (vel)ut *in ras.*

Perdere se patrem, nisi reddat filius urbem,
Vultibus et motis significant gladiis;
Per sibi Pulto truces infert sese legiones,
Patrem vi rapuit, obvius ense ruit,
Eripuit patrem iuvenis nec prodidit urbem,
Dignus hic attolli laude fuit duplici.
Nominis eiusdem possedit Scipio fratrem,
Afros qui domuit, consul et ille fuit,
Qui merito fratris, quam Lelius ante poposcit,
Inpetrat infestam tunc Laciis Asiam;
Illi sorte datur sed vult auferre senatus,
Scipio cum fratre spondet abire simul,
Alcior ergo gradu frater, maior quoque natu,
Legatus fratris non dubitat fieri;
Anthiocum vincunt, Asia nomen tulit amplum
Frater subiecta, fratris at auspiciis.
Perdomuit Fabius Veientes, unde triumphus
Est sibi decretus nec recipit Fabius,
Dum pugnat Quintus germanus fortiter eius,
Occidit in bello, luget eum Fabius;
Vultu velato merebat fratre perempto,
Gloria, magna licet, nil sibi visa fuit.
Inmenso tellus subito subsedit hiatu
Urbis et in medio plebe tremente foro;
Prodidit oraclum claudendum non secus antrum,
Ni, in quo plus valeat, publica res tribuat;
Curcius hinc, iuvenis generosus fortis et, infit
Virtute ac armis hanc valuisse magis:
Scandit equum rutilis decoratus militis armis,
Et se praecipitem laetus in ima dedit;
Obstruitur vastum populo gaudente baratrum,
Conice quantus amor torruit hunc patriae!

---

104 inpe*t*rat: t *suprascr.* 107 ergo: r *suprascr.* 115 (per)..(empto) *ras.*

Urbis Genucius dum portas egrederetur,
    Cornua sunt capiti nata repente suo;
5v Si repedet, regem dicunt oracla futurum,
    Qui magis aeternum deligit exilium;
Verticis effigiem gerit aerea porta bicornem,
    Per quam Genucius vir pius egreditur.
Insedit capiti picus tibi nobilis, Eli,
    Qui clarum tibi, si viveret, omen erat,
At detrimentum, ni percuteretur, acerbum
    Urbi seu cunctis plebibus Italicis;
Haec tibi phana canunt, sed tu iustissimus ipsum
    Morsu discerpis nec tua dampna fugis;
Pugna Cannensi septemque decemque potentes
    Sanguine coniuncti procubuere tibi.
Dum geritur bellum primus de stirpe Latinum
    Esse sua consul obtinuit Decius;
Idem pro propriis devovit se dare castris,
    Hostes in medios praepete vectus equo;
Edidit ut caesis multas strages inimicis,
    Pluribus exceptis vulneribus cecidit;
Victrices aquilas urbi mors illa resignat,
    Innumerasque neces nex ducis interimit.
Exemplum Decius patris est imitando secutus,
    Iamque quater consul obtimus hic fuerat;
Unica sunt Decii populi monimenta Latini,
    Aemulus istorum rarus in orbe fuit.
Cannensi pugna, res publica paene perempta
    A spe deiecit cum patribus populum,
Deque fuga solum tractabat Curia secum,
    Scipio cum iuvenis proripit in medium;
Hic princeps equitum superest a caede suorum,
    Intravit nudo concilium gladio,

133 eli: o *sig. voc. suprascr.*   147 (vict)ric(es) *in ras.*

Cogit quemque patrum testari, sacra deorum
Ne linquat, Romam deserat Ausoniam.
Matrica dum regio rueret sub principe Codro,
Hostes quam spoliant igneque depopulant,
Divus ei per legatos respondet Apollo,
Hostili Codrus si caderet gladio, f. 56
A sevis patriam mox hostibus eripiendam,
Qui sermo cunctis hostibus innotuit;
Vulgo praecipitur ne rex Codrus perimatur,
Codrus regales exuit induvias,
Pabula iumentis se suppeditantibus offert,
Uni faeniseca falce dolat latera,
Vulneris inpatiens occidit hic ilico regem,
Eripuit patriam mortuus ille suam.
Hanc a ter denis salvasti, magne, tirannis
Heros Thrasibule, strenuitate tua;
Dum modice vires, animus sed multus adesset,
Unus de sociis haec tibi verba dedit:
« Quas tibi persolvet per te eruta patria grates? »
Dicis ei, « solvam debeo quas utinam! »
Urbe sua pulsus, quos vicerat antea, Persas
Dux Themistocles praecipuus peciit,
A quibus ipse suas adversus dux fit Athenas,
Persae contra quas ire ducem statuunt;
Devastando solum ne subruat ille paternum,
Mactato tauro dat sacra liba deis,
Illius exceptum patera potando cruorem,
Ante sacras aras victima sacra ruit.
Cyrenae de finibus et Carthaginienses
Pactum iurgantes hoc sibi constituunt,
Utraque pars una cursores mittat in hora,
Quo simul occurrent, terminus ut sit eis;

---

163 apollo *in ras.* 165 eripiendam *in ras.*

Praeveniunt horam Poeni cum fraude statutam,
Hinc Cyrenenses iure dolent graviter:
« Terminus hic », aiunt, « numquam vobis tribuetur
Ni testes vestros protinus infodimus » ;
Grata germani concaedunt mente Phileni
Inque fodi vivos se patiuntur ibi.

DE PARENTUM AMORE IN LIBEROS

5

Nati decrepitus non tardat Rutilianus
f. 56v Bellum legatus ad dubium fieri;
Quinquies hic consul fuerat, iam talibus annis
Plus obtanda quies quam fuerant acies,
Ipse triumphantem contentus equo comitatur,
In curru secum quem tociens tulerat.
Abdicet ut natum Caeseti Caesar amatum
Praecipit et spondet magnificare duos,
Regnum affectanti fuerat contrarius illi
Quippe tribunus erat cumque Morulfus eo,
Inquit Cesetes, « auferre prius potes omnes
Unum de natis quam michi sustulerim » ;
Totus Caesareis erat orbis subditus armis,
Affectu nati respuit hic subici.
Saevo proscriptus fuerat iam iudice Balbus,
Iamque triumvir eum miserat interimi,
Egressusque domum postico clam fuerat iam,
Et iam furtiva coeperat ire fuga,
Personat occisum falso vicinia natum,
Eiulat atque domum lugubris ingreditur,
Incurrit diram quam fugerat ante macheram,
Inventum lictor mox iugulavit eum.

5, 13 erat orbis *in ras. al. man.*

Stratonices pulcrae correptus amore novercae
Seleuci regis filius Antiochus,
Obtegit infixum feriente Cupidine telum,
Lectulus hunc recipit, paene fit exanimis;
Ingemit affinis, luget rex, plebs dolet omnis,
Flent nato patrium destitui solium,
Dimicat affectus discors amor et pudor intus,
Quam retegat vulnus obtat obire prius;
Instructus genesi deprendit vulnera Leptis,
Assidet egroto crebrius hic iuveni,
Ora rubent cuius velum subeunte noverca,
Pallet ut exierit, flatus et ipse perit;
Admovet ille manum, sentit crebrescere pulsum,
Et languescere mox intrat et exit ea;
Notificat patri vir callidus agnita regi, f. 57
Uxorem nato mox dedit ille suo,
Et licet insignem dilectae spernit amorem,
Carior huic cara coniuge natus erat.
Ariobarzanem sella residere curuli
Secum Pompeius iusserat aegregius;
Inferius carum residere videt quia natum,
Sella descendit, ferre nec id valuit,
Illius capiti proprium diadema reponit,
Et iubet excaelsum scandere mox solium;
Fletibus irriguus diadema perhorret ephebus,
Scandere regalem non patiens apicem,
Hic hilaris ponit sed flebilis ille resumit,
Urget Pompeius velle patris fieri,
Cuius praeceptum facit illum sumere sceptrum,
Regem appellat, eum cogit adire trhonum,
Precipit et capiti pulcrum diadema reponi,
Exigit affectus haec fieri patrius.

30 (qu).(am) *ras.* 35 crebrescere: r *suprascr.* 52 trhonum = thronum. 54 (patri)..(us) *ras.*

DE SEVERITATE PATRUM IN LIBEROS

6

Gloria par Bruto datur ingentique Quirino,
Condidit hic Romam, liberat alter eam;
Tarquinium Bruti revocare volunt quia nati,
Ad palum religat verberibusque domat,
Vertice quos ebeti caedens de more securi
Natis sed pravis orbus obire tulit.
Affectat regnum sibi conciliando popellum
Filius, o Cassi, quippe tribunus erat;
Magna tribunatus ut iura peregit ephebus,
Cassi, cognatos colligis ipse domi,
Et virgis caesum iuvenem tradis perimendum,
Denique convictus ambitionis erat.
Iuris Manilius civilis acumina doctus,
Imbutus sacris pontificum studiis,
Patres de nato nil definire Silano
Exorat donec plenius ipse sciat;
57v Accusant Macetum legati lucra secutum,
Ad quos directus consul erat iuvenis;
Mandat legatos, iuvenem quosdamque severos
Discutit, et causam repperit atque reum,
Per biduum tali vacat idem cognitioni,
Tercia lux oritur, dictat et ista pater:
« Cum sit convictus lucrum sumpsisse Silanus,
Indignum patria duco domoque mea »;
Obstupet audita iuvenis mox voce paterna,
Facta nocte truci se perimit laqueo;
Vitat exequias pater eius dedecorosas,
Nec quasi pro nato lugubris est proprio;
Namque patrem nati pudet inmemoris statuarum,

5 ebeti = hebeti. 10 Cassi: o *sig. voc. suprascr.*

Aurum dum sacrae praetulerit patriae,
Hinc in porticibus domuum quae rite locantur,
Nati ut virtutis sint memores patriae.
Cimbros cum fugerent equites Athesim secus amnem,
Consule deserto turpiter heu Catulo,
Filius, o patriae culmen, tuus, obtime Scaure,
Participem foedae se facit esse fugae;
Dicis in occursum caesi gratanter iturum,
Quam desertorem suscipere incolomem,
Sed quia degenerat Romam remeare pavescat:
Audit dum iuvenis se gladio perimit.
Aulus se genitum Catilinam sponte secutum,
Ingenio forma grammate conspicuum,
Ex acie revocat, dicens mucrone trucidat,
« Non, Catilina, tibi sed patriae genui ».

DE MODERATIONE PATRUM IN LIBEROS

7

Filius ecce tuam stupraverat inpie nuptam,
O Gelli, censor qui fueras etiam;
Hic te post foedum voluit disperdere stuprum,
Excusandi se cui tribuis spatium,
Criminibus solvis muliebri corde remissis,
Extiterit dignus cum geminis crucibus.
Filius, Hortensi, tibi sorde madens fuit omni, f. 58
Cum fueris Lacii tu nitor aeloquii;
Vivens heredem tibi praecipis esse nepotem,
Illius invisa pro tibi nequitia,
Sed licet in vita iubeas hoc, post tua fata
Heredem natum linquis at inmeritum.

7, 1 (ecce)..(tuam) *ras.* 11 (fa).(ta) *ras.*

Implorat patrum vir magnae nobilitatis
Adversus natum Fulvius auxilium;
Fugerat iste senem molitus perdere patrem,
Publicat obscura qui fovet hunc latebra,
At pater adductum puniri non sinit illum,
Rerum post obitum sed facit hunc dominum.
Perlege mirandos patris mirabilis actus,
Etsi mox nomen non tibi notificem;
Insidias isti toto conamine tendit
Filius, et mortem mente furente sitit;
Ut pater agnovit, dolet anxius atque fatiscit,
Ignorat quid agat, prodere cum metuat;
Discutit uxorem trucis illius genitricem,
Permulcet multis hanc quoque blanditiis,
Utrum submissus sit et ex alio generatus
Orat ne caelet, donat et ultro scelus;
« Numquam natus odit patrem, non est meus », inquit,
Quae iurat, « pater es mater et huius ego »;
Credulus ille locum peciit solitudine vastum,
Pertraxit secum quo iuvenem reprobum,
Tradidit huic gladium quem veste ferebat opertum,
Prebuit et iugulum, puniat orat eum:
« Non opus est latrone tibi non, nate, veneno »,
Inquit, « secure me potes opprimere »;
Contremuit iuvenis sudorque per ossa cucurrit,
Haec et dicta refert, « vive, benigne pater,
Vive annos plures, mihi fias oro superstes,
Iam non ut natus vivo sed ut famulus ».

DE HIS QUI MORTEM FILIORUM FORTITER TULERUNT

8

Colle Iovi grandem Pulvillus dedicat aedem f. 58v
In Capitolino praesulis offitio,
Nuncius adsistit sollennia verba canenti,
Nuntiat hic natum mox obiisse suum,
Ille nec extensam contraxit ab unguine dextram,
Ne praetermittat pontificale sacrum,
Nec vultum flexit, partes ut non mage patris
Quam magni partes pontificis gereret.
Quatuor Aemilius Paulus natis decoratus,
Abnegat inde duos indolis egregiae;
Unum namque tribus Cornelia gratis adoptat,
Alter item Fabiis additus est ab eis;
Ante diem quartum quam duceret ipse triumphum,
Tercius exspirat, febris hanela necat,
In curru quartus sublimis cum patre vectus,
Tercius exoritur sol ubi, mox moritur;
Qui dederat natos privatus germine toto,
Educat externos et sibi adoptat eos.
Consul eras, Marci Rex, et collega Catonis,
Amittis natum solus et ipse tibi,
Moribus insignis, subtilis acumine mentis,
Condignus talis filius esse patris;
Non est mutatus pro mesticia tibi vultus,
Etsi tota domus hoc moriente ruit;
Funeris expleto mox ordine more Latino,
Tamquam nil passus iura ducis peragis.
Pericles doctas qui clarus rexit Athenas,

---

7 (mag).(e) *ras.* 14 exspirat: s *suprascr.* 16 moritur: m *suprascr.*
19 marci: o *sig. voc. suprascr.*

Mirificos natos perdiderat geminos;
Infra quatriduum decessit uterque duorum,
Nec sumpsit tristem propterea fatiem,
Impositam capiti nec detrahit ipse coronam,
Gestabat quam dux more sui populi.
Socraticus Xenophon, illo vir nobilis aevo,
Callidus ingenio, clarus et eloquio,
Amisit natum bellorum turbine Grilum
59 Qui Mantineo corruerat gladio;
Sacrificat divis Xenophon dum, dicitur illi,
Non interrumpit qui sacra liba dare,
Non pallet vultus, lacrimis non ora madescunt,
Sola corona caput quae tegit exuitur;
Qualiter occubuit suffecit quaerere tantum,
Caesum pro cara comperit ut patria,
Laetari virtute magis quam morte dolere,
Testatur sacras quis aderat tripodas,
Et caput imposita pacata mente corona,
Vestit, persolvat dum sua vota deis.
Fortis Anaxagoras nati mortem referenti,
« Nil », ait, « externum nilque novum loqueris,
Hunc ex me genitum penitus noram moriturum:
Sors eadem natos conficit atque patres ».

---

33 xen*o*phon : o *suprascr.*   45 (pa).(cata) *ras.*

EXPLICIT V PROLOGUS VI

Esse pudiciciae qui participes voluere,
Dictaque liberius factave quae fuerint,
In quos extiterint Romani aliique severi,
Dictaque quae graviter factave quae fuerint,
Uxorum quam tuta fides experta maritis,
In multis viguit publica quanta fides,
Qui primo turpes, claros sed postea mores,
Duram fortunam qui prius, inde bonam,
Inveniens Greco similem dic, Pyeri, verbo,
Da claris, Eratho, carminibus simile.

LIBER VI DE PUDICICIA

1

Convocat indignum perpessa Lucrecia stuprum
Brutum cum toto stemmate nobilium;
Conqueritur nato de Tarquinii violento,
Fregerat ipsius ille pudiciciam,
Utque loqui cessat, ferro, quod veste tegebat,
Pertransit pectus sicque ruit niveum:

Prol., 1 participes: e *suprascr.* 10 claris *in ras. al. man.* 1, 2 (t)o(to) *in ras.*

Terminus imperio fuit haec matrona superbo,
Consulibus fasces contulit ipsa breves.
Natam Virginei plebei stuprare decemvir f. 59v
Imperio fretus Appius appeciit,
Quam pater ipse forum tractam percussit in ipsum,
Malens quam ruptae virginis esse pater.
Aufidianus eques Saturninum pedagogum,
Virginitatem qui prodiderat genitae,
Et genitam ferro pariter transfixit acuto,
Hunc, quia prodiderat, hanc, quia pertulerat.
Promittit multos matronae se dare nummos,
Si consentiret illa sibi, Silius,
Quem voluisse quidem sed non peccasse professum,
Censor, dicte Celer, diminuis capite.
Aedilis fueras, Claudi Marcelle, curulis,
Das Capitolino tempora Scatinio,
Plebs quibus ex gestis examinet hunc inhonestis,
Tempore quo plebis ille tribunus erat;
Cogi posse negat, sacrosanctam quia clamat
Esse potestatem quam tenet inmeritus;
De stupro natum dicis monuisse pudicum,
Unde tribunitium flagitat auxilium,
Qui renuunt illi pro turpibus auxiliari,
Dampnatur solo teste reus puero.
Proles Veturii Veturius aere alieno
Pressus, se iungit parvus adhuc Plotio,
Tradiderat patrem Sannitibus ultro senatus,
Cum quibus is foedus turpe subactus init,
Gratia quae cogit puerum se subdere diti:
Quem flagris Plotius dilaniat gravibus
Noluerat subici quia consensu sibi turpi,

13 saturnino. 15 (e)t *vix legi potest.* transfixit: s *suprascr.* 16 (hu)nc *vix legi potest.* 17 prom(ittit) *vix legi potest.* 32 parvus: vus *suprascr.* 36 plotius: l *suprascr.*

Monstrat consulibus verbera seva puer:
Postquam iusta virum convicit questio fedum,
Clausus in obscuro carcere disperiit.
Poscis opem, renuunt, Corneli, ferre tribuni,
Quem Fescenninus tractat ut es meritus;
Militia clarus quamvis et honoribus auctus,
In squalore peris carceris horrifici;
Ingenuo tu cum puero commertia stupri
Committis, poenas hinc pateris meritas,
Opponis puerum proprio de corpore questum
Adquisisse sibi, sed tibi nil valuit.
Prodit Cominii te compellasse tribuni
Cornicularius ut se tibi subiceret,
Certa dies aderat qua te purgare licebat,
Letori, quam tu praeveniendo fugis;
Captus es et fatis populo productus iniquis,
Incesti moreris protinus ob facinus.
Lege pudiciciam posita defendere quidam
Illustres cura proposuere sua:
Gallius a Musca plagis est caesus amaris,
Deprensus fuerat hic in adulterio;
Iusticiae zelo Bibienus te, male Carbo,
Evirat inberbis ut puer efficeris;
Emolli, Pompei, rigidum tibi cernuis inguen,
Iam tibi nulla puer tela Cupido iacit;
Mennius, Octavi, tibi testiculos tulit ambos,
Unde, miser, fetes cynifeus quasi grex.
Brocce, facit duras te Marcus pendere poenas,
Tu quoque de reliquis turpibus unus eras.
Femina Greca genus quaedam virtute Latina
In mare se iecit, Hippo vocamen erat;
Impositam navi captivam devehit hostis,

---

39 (ius).(ta) *ras.*, s *al. man.* 41 corneli: o *sig. voc. suprascr.* 52 Letori: o *sig. voc. suprascr.* 61 emollit. 63 octavi: o *sig. voc. suprascr.*

Servat adhuc illi fama pudiciciam,
Reicit hanc pelagus, tumulavit humo prope litus,
Litus Eritreum, Grecia dat titulum.
Dum Gallogrecis a Manilio superatis
Captivos numerant, intererat mulier,
Uxor quae mira spetie fuit Orgiagontis,
Regulus hic magnae nobilitatis erat,
Ut servaret eam committunt centurioni,
Vim fatiens, illam centurio subigit;
Non pauco redimit regillam regulus auro, f. 60v
Centurio trutinis dum nimis invigilat,
Innuit illa suis mucrone ferire petulcum,
Qui non cognovit ipsa quid innuerit;
Iussa viri fatiunt, mechi caput illa marito
Detulit et crimen cum lacrimis retulit.
Teutonicae Marium matronae se petiere
Virginibus Vestae munera distribui,
Flectere quae Marium precibus quia non valuere,
Nocte simul sevis se perimunt laqueis.

LIBERE DICTA AUT FACTA

2

Libertas animi moderamine freta favorem
Consequitur, dignum non moderata probrum.
Capto Priverno, caesis primoribus urbis,
Curia pertractat de reliquis quid agat,
Quas fuerint meriti poenas inquirit ab ipsis,
Respondent illi nil penitus veriti,
« Quas qui se dederint pro libertate tuenda »;
Plaucius his consul dum favet infit eis,

---

83 (me).(chi) *ras.*

« Quam facitis pacem fuerit si poena remissa ? »
Privernas reliquis liberior retulit,
« Si datur a vobis toleranda, aeterna manebit,
Sin minus infirmi facta tenoris erit » :
Sic audere loqui miratur Curia captum,
Indulgent illis, ius datur urbis eis.
Exprobrat in rostris consul rixando Philippus,
Conscriptis patribus segnitiam inproperans,
« Iam nobis opus est », inquit, « meliore senatu » ;
Hinc Crassus queritur cum reliquis residens,
Eloquio clarus fuit hic, fuit et generosus,
Pro Crassi verbis consulis ira fremit,
Qui Crassum iussit communi carcere claudi,
Cui Crassus blandis obviat antithetis,
« Consulis en talis talem decet esse senatum,
Quem tu si spernis tu quoque spretus eris,
61 Ergo fatere probum probus ut sis esse senatum » ;
Placatur verbis consulis his animus.
Extinctae nuper Grachanae seditionis
Instaurator atrox Carbo tribunus erat,
Aque Numantinis dum cum splendore ruinis
Scipio regreditur, obvius iste ruit,
Urbis et ab porta rapidus trahit ad fera rostra,
De nece quid Grachi censeat edat, ait ;
Principis in verbis offensam quaerit iniquus,
Unde procellosam suscitet invidiam,
Duxerat uxorem Grachi probus ille sororem,
« Iure videtur », ait, « ut mihi disperiit » ;
Hac mox commotis ipsius voce tribunis,
« Hii taceant », inquit, « Roma noverca quibus » ;
Perstrepit auditis populus his vocibus omnis,
Mox heros iterum sic ait ad populum,

---

15 exprobrat : r *suprascr.* 31 ab *suprascr.*

« Quos solvi vinctos ego non formido solutos » ;
Ad ducis egregii verba silet populus,
Namque recognovit quod vinctos ipse resolvit,
Quos Carthago suis nexuerat laqueis.
Accusat Crispum Piso, tu Magne tueris,
In te mox iuvenis turbidus invehitur ;
Quare te non accuset dum queris ab illo,
« Si praedes », inquit, « iura sequi dederis,
Te, commoturum civilia bella professum,
Huncque reum coram iudicibus statuam ».
Lentulus in populi conventu dum quereretur,
Esset Pompeius quod nimium rigidus,
Acclamat iustas plebs consulis esse quere*la*s ;
« Acclamate, licet donec, » ait, « populi ».
Et quia fasciola sibi crus religaverat alba
Clamas, Favoni, « qua diadema gerat
Nil refert hic parte », tulit Magnus paci*en*ter,
Qui tulit et viles ut sibi detraherent.
Helvius accusat libertino patre natus
Iamque senex quendam, cui Libo nomen erat ; f. 61v
Intererat Pompeius, eum Flegetonte remissum
Commotus dixit, inproperans senium ;
« Non mentiris », ait, « venio Flegetonte remissus,
Vidi te, Domici, donec ibi fueram,
Integer o vita, iuvenis generosus, amator
Et patriae, Magni qui rueras gladio,
Vidimus et Brutum de perfidia gemebundum,
De feritate tua, Magne, nimis querulum,
Vidi Carbonem patris bona teque tuentem
Te puerum, quia iam tercio consul erat,
Quem vinclis honeras et alumnum, seve, trucidas,

---

45 magne : o *sig. voc. suprascr.* 50 hincque. 53 (quere)..(s) *legi non potest.* 56 favoni : o *sig. voc. suprascr.* 57 (paci)..(ter) *legi non potest.* 64 domici : o *sig. voc. suprascr.*

Consulem eques, nullo more senem iuvenis,
Vidi praetorem Perpennam caede madentem,
Hos indempnatos percutis ipse viros » :
Plurima Pompeio qua tempestate potestas
Cum foret, inmoto pertulit haec animo.
Plebs caelebrat ludos in Apollinis omnis honore,
Carmina dum recitat Difilus huic tragica,
Occurrit versus, « nostra infortunia magnus »,
In Magnum tensa quem legit ipse manu ;
Fecit idem versum quando pronuntiat illum,
« Adveniet tempus cum graviter doleas »,
Nec potuit populi crebro monitu revocari,
Quin notet invisum posse viri nimium.
Marce, Placentinos vexat dum Carbo petitis
Obsidibus, prohibes ne tribuantur ei ;
Dum plures gladios se Carbo minatur habere,
Annos et multos astruis esse tibi.
Ius civile docens Pascelius urbis ephebos
Dum de temporibus liberius loquitur,
Corripiunt cari proceres ne offendat amici,
Respondet, « duo sunt scribere quae moneant,
Orbus vel quia sum, vel iam quia decrepitus sum :
Formident patres et metuant iuvenes ».
62 Dampnas iniuste quandam, temulente Philippe :
Dum plectenda foret, intulit illa tibi,
« Disceptare volo sed nolo cum temulento,
Mox quasi de somno discuteris nimio,
Perquiris culpam sed dum non inspicis ullam »,
Immunem propriam mittis abire domum.
Lauta Siracusis degebat anus lacrimosis,
Debilis extremo quae fuerat senio ;
Expetit in votis plebs exitium Dionisii,

85 Marce : o *sig. voc. suprascr.* 102 (fuera).(t) *ras.*

Cuius avaritia seu feritate gemit;
Eius pro vita mulier solvit pia vota,
Semper in aurora numina sancta vocat;
Cum non sit meritus, fieri stupet illa tirannus,
Ammiratur, anus cur sit amica sibi,
Accersit, cur sit pro se studiosa requirit,
« Audi propositum », protulit illa, « meum:
Essem dum primis infantula vilis in annis,
Sevus in hac princeps urbe tirannus erat;
Obtabat diras plebs illum solvere penas,
Sevior emergit, sevos ut ille perit;
Nec minus huic mortem petit urbs tremebunda ferocem,
Qui perit, exurgis dirior omnibus his;
Ergo dum vereor ne succedat tibi peior,
Hinc pro pace tua devoveo caput hoc »;
Erubuit vetulam Siculus punire facetam,
Non timuit quae tam libera verba loqui.
Theodorus regi Lisimacho sic minitanti
Mortem respondit, « factus es egregius,
Cantharidis qui lictor erat vim promeruisti »;
Rex motus dictis in cruce fixit eum,
« Nil refert an humi », dixit, « caelove putrescam,
Terribilis natis crux sit, inique, tuis ».

DE SEVERITATE

3

Manlius, attritis facili certamine Gallis,
A se defensam praecipitat patriam;
Huius dampnati legitur praefatio talis, f. 62v
« Devincens Senonas Manlius extiteras,
Factus es ex illis quorum motus imitaris »;
Quo condempnato, constituere patres

In Capitolino sibi colle vel arce suprema
Praesumat ne quis aedificare lares.
Clarus iam geminis fueras, animose, triumphis,
Cassi, ter consul iam quoque praecipuus;
Ambicione reus puniris vertice caesus,
Nec contentus eo supplicio populus
Iecit tectorum stragem super ossa tuorum:
Aedem Telluris area gestat ea.
Et Saturnino fit idem, fit idem quoque Flaco,
Menbra super quorum saxa cadunt domuum.
Magne, novem, Muci, collegas igne tribunos
Consumis vivos perfidia reprobos,
Hiique tui socii fuerant, o perfide Cassi,
Qui sine principibus esse mones populum,
Absque magistratu ruat ut res publica certo,
Et sit praeda suis hostibus exposita.
Traditus es Corsis, turpem pacem quia, Clodi,
Illis componis: redditus inde redis;
Cogeris in duris animam deponere vinclis,
Pendes in scalis, mortue, Gemoniis.
Italico resecas digitos, Veciene, sinistros
Bello, ne subeas militis offitium;
Curia te tetro facit exspirare sub antro,
Publicat illa tuos, diruit atque lares.
Delectum Curius faceret dum militis urbis,
Reddit responsum nemo sibi iuvenum;
Expugnare truces consul susceperat hostes,
Unde legendus erat miles et arma duci;
Sortibus ergo datis, tribus exit Pollia, nomen
Cuius primatis protinus urna dedit,
Praecipit inquiri quid responsurus hic esset,
f. 63 Qui parere negat consulis imperio;

---

7 (su).(prema) *ras.* 10 Cassi: o *sig. voc. suprascr.* 14 (aedem).. (telluris) *ras.* 17 muci: o *sig. voc. suprascr.* 23 clodi: o *sig. voc. suprascr.*

Praedia primatis reliqua et bona subdidit hastae,
Ille tribunorum subsidium peciit,
Sed nil profecit, nam consul vendidit ipsum
Et sibi quae fuerant, haec ita subitiens,
« Utilis est patriae civis qui pareat omnis,
Si parere tumes, civis inutilis es ».
Trinacriam regeres, Domici, dum sorte tributam,
Est allatus aper magnus et ipse nimis ;
Pastorem facis adduci qui fixerat illum,
Venablo fixum qui tibi dicit aprum ;
Dictaras gladios in agris ut nullus haberet,
Crimine latronum perdis ob hoc miserum.
Debellasti tres ut, Oraci, dux Curiates,
Saevo germanam confodis ense tuam ;
Fundebat lacrimas Curiatis sponsa profusas,
De sponso pocius anxia quam patria ;
Iudicat esse reum plebs, horret enim grave factum,
Liberat ipse pater obitiens patriam.
Incestarant quae sacra Bachanalia nuptae,
Sunt condempnatae consule Postumio,
Quas infra proprios fatiunt iugulare penates
Harum cognatae, non inopes animi.
Crimine Publiciae ruis, o Albine, veneno,
Liciniae potu, fortis Aselle, peris ;
Has punire iubent ferro caedente propinquae,
Obprobriumque sui sic abolent generis.
Quae biberat vinum perit uxor fuste Metelli,
Non accusatus nec reprehensus is est,
Femina nam vinum quae sumpserit inmoderate,
Haec virtutis egens, dives erit viciis.
Gallus vero suam dimisit et ipse maritam,

---

41 (sed)..(nil) *ras.* 45 domici : o *sig. voc. suprascr.* 51 oraci : o *sig. voc. suprascr.* 52 ense tuam *in ras. al. man.* 62 aselle : o *sig. voc. suprasc* 66 (reprehensus).(is) *ras.*

Quod foris exuto vertice substiterit:
« Lex oculos tibi certa meos praefinit », ait, « te
Illis formosam, te dato perspicuam:
f. 63v Illi te norint, illis fore grata studeto,
Est maris aspectus lubricus alterius ».
Archiloci libros Lacedemonii pepulere,
Urbe sua quorum lectio turpis erat;
Mores natorum ne corrumpantur eorum,
Institui iambis noluerant opicis;
Roserat obscaenis quoniam exosum maledictis,
Est passus longum longius exilium.
Thimagoram, clarae, merito dampnastis, Athenae,
Blandus adulator qui Darii fuerat,
Indigne fertis vestrum decus extenuari
Unius civis blandiciis levibus.
Iudicis effrenis Cambises iuditiali
Pellem detractam composuit tripedi,
Et super hunc iussit natum residere tiranni,
Horreat horrendum patris ut exitium.

GRAVITER DICTA AUT FACTA

4

Post caedis pugnam Cannensis pernitiosam
Spes in vicinis omnis erat sotiis;
Hinc ut in imperio vigilarent restituendo,
Patres conscripti grande putant aliqui
Albanos quosdam in numero scripsisse senatus:
De Capuae primis consul idem peciit,
Manlius obsistit, Torquato natus ab illo
Strage Latinos qui straverat inmodica:

---

71 (o).(culos) *ras.* 78 (op)icis *in ras. al. man.*

« Audet », ait, « si quis coram recitare senatu
Huius ius urbis participandum aliis,
Corruet ille meo, iuro per numina, ferro » ;
Sic patrum vetuit arbitrium fieri ;
Est defensa minis huius, patris ut prius armis,
Libertas urbis iusque negatum aliis.
Manlius ut consul fieret rogat ipse senatus,
Atque simul populus, vir fuit iste probus ;
Excusat laesus quia sit glaucomate visus,
Sed dum persistunt, haec sibi verba dedit :
« Quaerendus vobis qui vestris moribus adsit, f. 64
Esset enim nostrum durius imperium ».
Servius ac Aurus quis eorum dirigeretur
Certant extremos consul in Hesperios ;
Curia dissentit, dum non uni favet omnis,
Emilianus quid sentiat inde rogat,
Respondet, « neutrum transmitti iudico dignum,
Uni nil satis est, alter inops nimis est » ;
Credit avaritiam paupertatemque magistras
Iniustas iusto vir catus imperio.
Mittunt Anthioco dum partes pro Tholomeo
Popilium, taphnis ne gravet indigenas ;
Anthiocus caro dextram porrexit amico,
Tendere mox regi noluit ille suam,
Illi consultum sed protulit ilico patrum ;
Rex ait hinc procerum quaerere consilium ;
Absque mora quod non dederit responsa tirannus,
Est indignatus opido Popilius,
Percutiensque solum virga quam gesserat inquit,
« Donec consuleris hinc ego non moveor » ;
Spondet questurum non iam de se Tholomeum
Anthiocus, dextram porrigit ille suam.

---

22 hesperios : h *suprascr.* 36 (o).(pido) *ras.*

Rutilium magnus meritis exorat amicus,
Iniustum fiat quo sibi praesidium,
Sed refugit dicendo nefas delicta tueri:
Qui « tua quid praestat », dixit, « amicicia
Semper in adversis tibi ni fidum tuearis ? »
Rutilius contra, « ledit amicicia
Compellit defendere quae commissa nefanda:
Sint tibi cum reprobo foedera nulla viro ».
Urbem dum Decius, dicta est Cinninia, Brutus
Obsidione gravi cingit in Hesperia,
Cives ut fulvo sese redimant iubet auro,
Dicunt legatis unanimes Decii
Non aurum sibi sed ferrum liquisse priores:
f. 64v Defendunt caram fortiter hoc patriam.
Pro se famosis causam dicebat Athenis
Insignis Socrates, cogit eum fera plebs;
Est a Lisia supplex defensio scripta
Et demissa nimis, attulit hanc Socrati,
« Hac utatur », ait, « coram populis fremebundis »:
Iudicat indignam se fore paginulam,
Nescit adulari, virtutem frangere nescit,
Hinc columen Grecae deperiit sophiae.
Ditatum spoliis Darius certamine bino
Victus Alexandrum vult fieri generum;
Offert Persarum Tauro tenus huic dare regnum,
Auri decocti pondera multa nimis:
Inquit Alexandro Parmenio fidus amico
« Si tu, Magne, forem tot bona susciperem »,
Rex ait, « essem si Parmenio non renuissem,
Dignus sed toto sum magis imperio ».
Quidam Sparthanus iustissimus et generosus
Iura magistratus poscit ab urbe sua;

48 (reprob).(o) *ras.* 60 (indig).(nam) *ras.* 68 magne: o *sig. voc. suprascr.*

Passus hic iniustam sibi plebe negante repulsam,
« Quod meliores sint, urbs, tibi laetor », ait.

DE IUSTICIA

5

Cingebas muros, vir magne, Camille, Faliscos,
Plures et claros urbe clepit pueros
Praeceptor ludi Romanaque castra subintrat:
His tentis reddi moenia cognitum erat;
Compellis pueros virgis laniare magistrum,
Restituisque suis continuo patribus:
Non expugnari poterant virtute Falisci,
Subdis eos tanta, dux probe, iusticia.
Denuo qui bellis gravibus multisque gravati
Tandem, Lutaci, subiacuere tibi;
Obstat Papirius, cupit hos delere senatus,
Viribus invicti crediderant fidei.
Vendideras captos a te, Claudi, Camerinos,
Fisco communi praedia subitiens, f. 65
Sed quia gesta fide recta non ista fuere,
Collectos redimis, praedia restituis;
Das in Aventino sibi metandi loca colle,
Argenti summa templa reaedificas.
Perdere Timochares Pirrum praebendo venenum
Mandat Fabricio, praemia si dederit,
Filius huius erat princeps Pirri medicorum:
Fabritius regi mox ita notificat,
« Laetiferas fugito medicorum sorbitiones »,
Timocharis nomen supprimit ille tamen,
« Armis nos noris non bella patrare venenis,
Nam Romam Martis filius instituit ».

---

10 lutaci: o *sig. voc. suprascr.* 18 (re).(aedificas) *ras.*

Declinat Volscos acies fugiendo rebelles,
Consul Atratinus militibus praeerat,
Instaurant equites aciem Volscosque trucidant,
Porro tribuni in eis quatuor affuerant;
Dicis Atratino, plebis post ista tribune
Hortensi, ad populum more diem solito,
Innotescit eis Volscos stravere tribunis
Consule Atratino robore qui valido,
Iurant squalorem non se deponere cultus,
Donec illorum dux reus extiterit,
Mota tribunorum quis concio tota querelis
Solvit Atratinum plebe favente sibi.
Claudius et Grachus dum, censor uterque severus,
Irritavissent urbicolas aliquos,
Ipsos Popilius pro rostris dicere causam
Praecipit, offensa motus et ipse sua,
Eius Rutilii paries deiectus amici
Illis infestum Popilium statuit,
Centuriae classis primae tibi, Claudi, inimicae
Te dampnant, Gracho promta remissa datur;
Grachus ait sine collega sibi nolle remitti,
Absolvit, Claudi, te probitas socii.
f. 65v Cotta tribunus erat, qui fretus iure negabat
Solvere poscenti credita multa sibi,
Unde tribunorum statuunt collegia Cottam
Prestita ni solvat fascibus exuere:
Dicunt perfidiam non maiestate tuendam,
Namque magistratum condecet esse probum.
Urbis erat Scaurus primus plebisque tribunus,
Invisus Scauro, subdole, tu, Domici:
Accusas populo, si te fortuna sequatur,
Dampnes ut magnum plebe favente virum,

45 claudi: o *sig. voc. suprascr.* 56 domici: o *sig. voc. suprascr.*

Clarior existas, si te fortuna retardat,
    Ausus eras summum quod lacerare virum;
Nocte, relaturus domini quasi crimina, Scauri
    Servus te, Domici, perfidus expeciit,
Obturas aures, ora indicis inpia claudis,
    Atque suo reddis vapulet ut domino.
Crassus Carbonem vitabat, pastor ut anguem,
    Servus Carbonis scrinia portat ei,
Talia quis inerant dominum quae perdere quibant,
    Scrinia cum servo salva remisit eo.
Non sic incolomem se Silla volebat ut hostem
    Sulpitium manibus dilaniasse suis:
A se proscriptum dum prodis rure receptum,
    Servule Tarpeia pulse ruis silice.
Moribus et meritis Mitilene credit honestis
    Insula se Pithaci, namque ducem statuit:
Donec Athenarum finiretur grave bellum,
    Gentis habere suae pertulit imperium;
Mox Mitileneis invitis iura remisit,
    Agri dimidium cum dare sponte velint,
Quem sibi praereptum gaudent pugnando resumptum
    Sumere sed renuit hunc quasi pro meritis.
Legibus informat Locrenses non inhonestis
    Illis praepositus Zaleucus populis;
Privari geminis oculis civem stabilivit,
    Committat fedum si quis adulterium; f. 66
Latam mechatur post legem filius eius,
    Privari genitor praecipit hunc oculis,
Exorat iuveni crimen plebs tota remitti:
    Ne legem temeret, negligat aut populum,
Abstulit unum oculum nato, sibi dempsit et unum,
    Hinc legislator iustus at hinc genitor.

---

74 se *suprascr.* pithaci: h *suprascr.* 83 (o).(culis) *ras.* 84 commit*t*at: t *suprascr.* 85 mechatur: h *suprascr.* 89 (o).(culum) *ras.*

Cum ferro quisquam ne coetum plebis adiret
Exhorrens rixas, magne Carunde, vetas:
Longinquo cinctus de rure reverteris ense,
Et coetum plebis taliter ingrederis;
Legis sancitae monitus te ius violasse,
« Illam », respondes, « ipse ego restituam »;
Incumbis ferro confestim, cinctus eras quo,
Quamvis errorem dicere sufficeret.

DE FIDE PUBLICA

6

Tutorem nato moriens legit Ptolomeus
Romanum populum, certus habere fidem;
Aemilio Paulo cunas tutare senatus
Committit pueri religione pio,
Summo pontifici pollentis nobilitatis,
Offitio functus consulis hic bis erat,
Et licet urbs opera praeclari civis honesta
Indigeat, semper praegravat ipsa fides;
Suscipit Aegiptum, puerum fovet ut probat aevum,
Integrum iuveni reddidit imperium.
Flantibus acta nothis devenit Punica classis
Siciliam, Poeni corruerant animis,
Consilium tractant trepidi de pace petenda,
Romanos metuit Poenus adire duces;
Corneli, directus eis vinclis religatus
Nuper eras, trepidat ne sibi fiat idem;
Noverat Hanno fidem Romanis esse tenacem,
Hic de pace refert consulibus geminis;
Quod petit obtinuit, cui quidam nobilis inquit,
6v « Dignus eras factam pendere perfidiam »;

---

92 exhorrens: h *suprascr. al. man.* 6, 11 nothis: h *suprascr.* 17 hanno: h *suprascr.*

« A nobis, Hanno, nil tale tibi verearis »,
Consul ait, « fortes fraude carent Lacii ».
Caeperat Afrorum dux maior Scipio navem,
Nobilibusque viris divitiisque gravem,
Qui sibi, dum metuunt, missos falluntur ad ipsum,
Quos inpunitos iussit adire suos.
Tristia Scipiadum post funera bina duorum,
Clara Sagunti, trux, moenia, Poene, premis;
Annibalis vires nequit ut portare Saguntus,
Omnia cara foro congregat in medio,
Accensaque pira plebs ignem se iacit intra:
Eligit ante necem quam violare fidem.
Afris obsessi Romam mittunt Petilini,
Mittatur poscunt ut sibi praesidium;
Publica Cannensi res diruta strage recenti,
Auxilio sotiis non valet esse suis:
Annuit Annibalem placent ut cumque ferocem,
Nolunt Romanam linquere amiciciam:
Moenibus inbelles pellunt communiter omnes,
Consument escas ne cicius modicas,
Urbem defensant reliqui Poenosque repulsant,
Donec eos omnes perdidit atra fames,
Sicque fit urbs unum plebis fidae monumentum,
Fraudis amica stupet Punica turma fidem.

DE FIDE UXORUM ERGA VIROS

7

Emiliae laudanda virum pacientia circa,
Afros ille fuit Scipio qui domuit;
Coniugis ancillam cum diligat ille venustam
Coniux dissimulat se veluti lateat,

---

24 nobili*b*usque: b *in ras.*, que *suprascr.* 28 poene: o *sig. voc. suprascr.* 42 atra: t *suprascr.*

Infamare virum puduit Libiae domitorem,
Unius ancillae perdomitum spetie,
Ergo manumissam liberto copulat ipsam
Uxor post clari funus honesta viri.
Te, proscriptus eras, Lucreci, Thuria nupta
Inter tecta domus abdidit et cameram;
Conscia sola probi fuit huius servula furti,
Proscripti plangunt exilium reliqui;
Coniugis ipse sinus leni dulcedine fotus,
Instans et tetricum diffugis exitium.
Mater Sulpiciam custodit Iulia natam,
Siciliam fugiat ne comitata virum,
Hic proscriptus erat: vestem clam Iulia mutat,
Assumitque duas suffugiens famulas,
Et se sponte sui proscribit amore mariti,
Exemplar fidei femina facta viris.

DE FIDE SERVORUM

8

Incesti reus, Antoni, clarissime linga,
Accusabaris iudicis in fatie;
Deposcere tuum testes virgis lacerari,
Hic inberbis erat, pandat ut haec puerum:
Praefert accensam vadenti nocte laternam
Iste tibi, stuprum cum repetis solitum;
Iudicibus tradi se servulus expetit ipsis,
Dicturum iurat nil, tibi quod noceat;
Diris verberibus crudeliter excruciatur,
Ignea succendit lammina molle latus,
Distortus rigida fidissimus inde catasta,
Insontem dominum deierat esse suum;
Servulus, Antoni, retrahit te morte fidelis,
Quem formidabas stupra referre tua.

Iam Praenestinis miseranda sorte subactis,
Cum Telesino se subripuit Marius,
Illudat Mario ne Silla ferox inimico,
Pertransit servus illius ense iecur;
Ut prodat dominum promittit munera Silla,
Prodere nec caesum qui voluit Marium;
Aevo consumptus fuerat pater urbe sepultus,
Gessit cum Silla proelia qui gravia.
Disperdat Grachum ne vulgus seditiosum,
Servo Philocrati se iubet interimat; f. 67v
Perdit eodem se, dominum quo perculit, ense,
Servum texit humus qua caruit dominus:
Fratrem iam cerebro Grachum clava resoluto
Principe Nasica Curia perdiderat.
Pindarus ecce tuus post bella Philippica, Cassi,
Libertus perimit te, quod et ipse petis;
Post mortem domini se percutit ille bipenni,
Seque loco quali merserit haud potuit.
Plancus proscriptus latet in regione Salerni,
Pauci servorum sunt comites latebrae,
Qui foret a proavis cum multae nobilitatis,
Plus quam debuerat delitiosus erat;
Pluribus ungentis delibutus pretiosis,
Illorum timidam prodit odore fugam,
Et primum famulos subtili nare repertos
Dilaniant, missi perdere qui fuerant,
Nec prodit dominum, tortus licet, ullus eorum,
Strenuitas illis tanta fidesque fuit;
Non tulit inclusus servorum verbera Plancus,
Et mox plectendus prosiluit latebris.
Proditur Urbinus, quem villa Reatina coelat,
Perfidus hunc aliquis indicat ex famulis;

18 servus: vus *suprascr.* 44 (prosilu).(it) *ras.*

Ex multis gratus sibi adhaeret servulus unus,
Hic vestem mutat cum domino propriam,
Anulus a digito transfertur in eius herili,
Subtrahit occulta posterula dominum,
Seque locat strato, dominus iacuit suus in quo,
Obiecitque suum militibus iugulum.
Astius ut cernit famulos inhiare rapinis
Et nudare domum, se rapit e medio;
Unum de servis laceraverat inpie flagris,
Fecerat et ferro fronte notam calido;
Inmemor ille probri sequitur vestigia furtim,
Astius expavit, esse dolum metuit,
8 Vidit enim nullum bene de meritis sibi iunctum,
Quem male tractarat inmeritumque sequi,
Sed puer obsequio dominum demulcet amico,
Solatur dictis hunc etiam placidis;
Postquam carnifices praesensit adesse feroces,
Extruxitque rogum composuitque senem;
Callidus hunc rapiens occidit rebus egentem,
Urere se proprium qui simulans dominum;
Militibus quonam dominus quaerentibus isset,
Intentando manum protulit ista rogo:
« Astius en iustas solvit caesus mihi poenas,
A me succensis ignibus uritur his »;
Norant hii servum tormenta gravissima passum,
Credunt figmentis hinc abeuntque piis;
Servi promeruit stropha reus ille salutem
Indulta culpa tempora post modica.

---

53 Antius *in Valer. Max.*, VI, 8,7.

DE MUTACIONE MORUM

9

A patre Manilius rus est habitare coactus,
Obtunsi cordis quod fuerit iuvenis,
Nam nec communi nec idoneus utilitati
Primo privatae tempore visus erat:
Postea qui duros contrivit Marte Latinos,
Eripuit patrem iuditio trepidum.
Scipio vero suam fertur laxasse iuventam,
Afros qui primus, Roma, tibi domuit;
Adfuit et luxus Venerisque frequentior usus,
Digna tamen gessit plurima corrigia.
In luxu primos Valerus disperdidit annos,
Pontificis Licinii quem revocat studium;
Factus ab hoc flamen, complexus relligionem,
Sacrorum curam corripuit nimiam,
Iusticiae specimen demum praepolluit ingens,
Cum prius exemplum luxuriae fuerit.
Nemo magis turpis iuvenili tempore vixit,
Iamque viro comis nemo magis Fabio,
Allobrogi Gallis cui nomen desuperatis, f. 68v
Posteritati quod contulit ille suae.
Multae deliciae Catuli multique fuere
Lusus, nam iuvenis prodigus iste fuit,
Princeps qui patriae motus sedavit in urbe
Mentis sincerae sobrietate suae.
Aetatem primam deduxit Silla solutam,
Themeto Veneris luxibus atque iocis,
Horrida cum Numidis Mario qui bella gerenti
Questor luxuriam fit gravis ob nimiam;
Nequitiae ruptis elapso tempore claustris,
Evasit tandem liber ab his vitiis;

---

9 abfuit.

Caepit versutum Bocho tradente Iugurtham,
Comminuit vires et Mitridatis opes,
Cinnam perfregit, socialia bella repressit,
Proscriptus consul est ab eo Marius;
Sic geminos Sillas in eodem cerno fuisse,
Lascivum iuvenem moxque virum stabilem.
Esculo agit capto Pompei pater ante quadrigam,
Quippe triumphabat, Ventidium puerum;
Iste triumphavit de caesis postea Parthis,
Et Crassi manes trans Stiga lintre tulit.

DE MUTACIONE FORTUNAE

10

Oppressus repetendarum de crimine consul
Ceciliae legis Lentulus inditio,
Factus fortuna censor relevatur amica,
Ut Censorino par sit in imperio,
Quem neque fata bonis permittunt iugibus uti,
Nec pro continuis ingemuisse malis.
Captus apud Liparas Nasica furentibus Afris,
Belli iure suos perdiderat cuneos,
Redditus a Poenis est factus denuo consul,
Consul erat, capitur, solvitur et fit idem.
Crasso divitiae nomen dederant nimis amplae,
At fortuna fugit prospera, dura subit;
Creditor illius bona vendidit omnia vulgo,
Cum iam sit pauper astruitur locuplebs.
Caepio pontificis summi sublimis honore,
Praelatus cunctis flaminibus fuerat,
Hic praetor, clarusque triumphi culmine, consul

---

31 (bo).(cho) *ras.* iugurtham: h *suprascr.* 35 geminos: s *suprascr.* 37 Asculum *in Valer. Max.*, VI, 9, 9. 39 postea parthis: *in ras. al. man.* 10, 4 et.

Dictus, necne patrum creditus esse pater;
Carceris horrendis animam deponit in antris,
Funestis manibus carnificis lacerus,
Pendens Gemoniis, visu miserabile, scalis,
Tam fortunatus tam misere moritur.
Nullos urbis habet, quamvis deposcat, honores
Saepe suae Marius, nam prohibet populus,
Quam linquens, Romam venit, peciitque tribunus,
Aedilis, questor, consul et institui,
Sed plebis fedam totiens patiendo repulsam,
Tandem praeturam vix tamen obtinuit,
Qui reus ambitionis fit, dimittitur egre,
Praecupidis illum perdere iudicibus;
Hic reus Arpinas ignobilis atque repulsus,
Tutorem patriae progenuit Marium;
Ante suos Numidam currus agit ille Iugurtham,
Cimbros attrivit, Teutones edomuit,
Cuius Romulea duo cernis in urbe trophea,
In fastis consul sepcies is legitur,
Cui iam proscripto licuit proscribere multos,
Qui post exilium consul habet Latium.

DE MUTACIONE MORUM

11

Luxuries adolescentem dampnarat Athenis,
Hic infamis erat, nomen ei Polemo;
Illecebrae non hunc solae sed fama iuvabat
Urbem quae totam turpis habebat eam;
Non hic ad occasum coena sed solis ad ortum
Surgit producta, carne meroque gravis;
Ungento madidus sertoque caput redimitus,
Vesteque contecto corpore pertenui,

10, 33 iugurtha: h *suprascr.* 11, 4 totam *suprascr.* (turpis)..(habebat) *ras.*

69v Xenocratis sanctos talis penetrare penates
Audet et in mediis sic residere scolis;
Indignata fremit iuvenum studiosa caterva,
Ginnasio secum quod sedeat nebulo;
At non Xenocrates mutata mente fit alter,
Dimissis tamen his quae documenta dabat,
Disputat attonitae de sobrietate catervae,
Candida quod virtus turpeque sit vitium;
Sermonis Polemo motus gravitate coronam
Deposuit capitis, brachia composuit,
Hinc hilarem vultum, splendentem ponit amictum,
Exuit et totam mox ibi nequitiam;
Sobrius ex temulento fit, de luxurioso
Parcus, de fatuo fit sophus egregius.
Abdicat insulsum Themistoclen pater heros,
Mater se laqueo stupra gemens perimit,
Iam vir Graiorum fit maximus iste virorum,
A Persis captam restituit patriam.
Multa stulticia fuerant cunabula prima
Perdita Cymonis, noverat Eolia,
Factum vero ducem miratur eum sapientem,
Quem quondam iuvenem viderat instabilem.

DE MUTACIONE FORTUNAE

12

Comperit Alcibias fortunas esse gemellas,
Nobilis et dives et speciosus erat,
Imperio magnus, magnis praelatus Athenis,
Callidus ingenio, splendidus eloquio,
Quem premit exilium post haec, amissio rerum,
Paupertas, odium, dedecus, exitium.
Conspicuus vitae felicis creverat usque

19 hilarem: h *suprascr.*

Fulgor ad invidiam Policratis Samii,
Conatus cuius tranquillo calle subibant,
Proveniebat res quaeque cupita cito,
Vota sequebatur velox effectio cuncta,
Velle sibi ex aequo posseque erat positum;
Fortunam temptat, si semper prospera currat, f. 70
Expertusque leves illius est salebras;
Anulus, hunc mersit pelago, fuerat sibi gratus,
Hoc expers dampni ne foret omnis agit:
Confestim piscis capitur qui glutiit ipsum,
Caesis visceribus anulus extrahitur;
Post haec praefectus Darii confixit Orontes
Hunc ligno montis vertice Micalei;
Artus laeta Samos, oppressa tirannide, putres
Illius et tabo membra videt fluida,
Anulus et levae cui redditur a Neptuno,
Nam sepelit nemo, frusta videre iuvat.
Siciliae dirus Dionisius ille tirannus,
Cui rerum felix copia tanta fuit,
Dux exercituum, magni princeps equitatus,
Et rector classis saepius innumerae,
Trinacria pulsus pueros elementa Corinthi,
Anxietate gemens, exul inobs, docuit;
Pernix fortunae quia sit mutacio blandae,
Monstrat qui ludi de duce doctor erat.
Scipio quem regem Romanis pace Siphacem
Hasdrubal et Poenis iunxit amicicia,
Clarus magnorum favor atollit populorum:
Intumuit postquam provocat Italiam,
Lelius hunc vinctum legatus pertrahit ad te,
Scipio, quo magnus tempore consul eras,
Qui dextram solio residens porrexerat alto,
Pronus blanda tuis basia dat genibus.

---

24 frustra.

PROLOGUS VII

Toto felices fuerint qui tempore vitae,
A gravibus quae sint dicta vel acta viris,
Quae sint dicta vafrae, quae vafre facta fuere,
Quique repulsi sint cum peterent aliqua,
De stragematibus quae compulit esse necesse,
De testamentis quae rata scissave sint,
Heredes fuerint qui contra vota parentum,
Heredes alios qui sibi praetulerint,
Dic age, Thersicore, cum sis instructio Grece,
70v Delectans animos, instrue, docta, rudes.

INCIPIT LIBER VII
QUI IUGI FELICITATE FRUITI SINT

I

Quam felix Quintus permanserit usque Metellus
Tempus in extremum matris ab uberibus !
Ad cumulum plenae gradibus quot prosperitatis
Pervenit, dictis colligo, Rufe, tuis ;

1, 2 matris : t *suprascr.*

Felices habuit generosus progenitores,
Urbis qui primi Romulaeae fuerint,
Perraras animi dotes viresque labori
Iusto quas habiles corporis esse putes!
Uxor ei fecunda fuit, formosa, pudica,
Obtinuit summum consulis imperium,
Albis vectus equis curru sublimis eburno,
Auro fulgorus plausibus excipitur;
Consulis ut fasces gererent natos genuit tres,
Et quartus censor, questor et unus erat;
Tres fuerant natae sed et haeae bene morigeratae,
Quas totidem claris tradidit ipse viris;
Heae patris in gremio sobolem pepere decentem,
Quam iuxta mores erudit ille suos;
Non quatit hunc gemitus, non turbat lugubre funus,
Occurrunt nullae vulnera tristiciae,
Ultima quem postquam coepit curvare senectus,
Deficit inter tot pignora cara sibi,
Non equidem longo depressus seu grave morbo,
Viscera perstrictus sed quasi febre levi;
Urbem per propriam scapulis defertur amicis,
Quem rogus exurit roscidus unguinibus.
Iura Giges populis dabat olim regia Lidis,
Idem divitiis floruit omnigenis;
Terror vicinis erat hic acerrimus armis,
Qui numquam fatis subiacuit tetricis;
Quaerit an alter se felicior esset in orbe,
Magnus Apollo sibi quem rogat haec retulit:
« Cum videare tibi felix, felicior est te f. 71
Aglaus quidam pauper »; hic Archas erat
Fines qui parvi numquam transgressus agelli,
Semper contentus frugibus eius erat,

27 (li).(dis) *ras.*

Hic geminis unum bubus sulcabat agellum,
Lac huic non multum sed sibi suffitiens;
Phebus thesauris auro praefert opulentis
Quamvis exiguum pauperis horreolum,
Amplis Lidorum seu gleba pinguibus arvis
Iam senis Aglai rus breve, lac modicum;
Securus tegetis degebat Aglaus in anglis,
Rex curis aula plenus in egregia.

SAPIENTER DICTA AUT FACTA

2

Romanos semper tractando negotia fortes,
Dumque vacant molles, Appius esse refert:
« Quam sit iocundus pacis status obtime scimus,
Marcent desidia sed tamen imperia »;
Dum teritur magnis viguit res publica bellis,
Languit haec deses, ocia dum gereret.
Non debere ducem verbum proferre « putabam »,
Proelia dum peragit, Scipio magnus ait,
« Debet enim ferro, si quas res tradit, acuto
Dux explorato tradere consilio;
Commissus bello non est revocabilis error:
Quae ferro pecces non revocare potes;
Se nisi fors ultro dederit, pugnare caveto,
Sive necesse tibi durius incubuit,
Aut ingratus eris fortunae si secus ibis,
Aut te submittis hostibus ipse tuis ».
Diruta Carthago fuerat, cunctante Metello,
« Anne salubre tibi, Roma, sit, angor », ait,
« Exanimes Italas vires animaverat Afer,
Aemulus urgendus ne pereant alius ».

2, 17-18 *in ras. al. man.*

Pinthia fortis eques spondet quod vir bonus esset
Iurganti secum, Fimbria censor erat,
Qui sese causam finiturum negat illam, f. 71v
Pinthia nec fama dum spoliare bona,
Dumque virum spondere bonum non audeat illum,
Quod diffinitur laudibus innumeris.
Consule Papirio fuit urbs Aquilonia clausa,
Hinc pullarius it quaerat ut auspitium;
Dum nec aves properant nec adest ubi colligat omen,
Omen Papirium fallit habere bonum;
Consul pellacem praeponit in agmine vatem,
Sanguine fallacis placet ut ultro deos,
Seu casu primum seu tristi numine telum
Prostratum vatem reddidit exanimem;
Omen dux credit, muros invadere iussit,
Urbem mox intrat, moenia praecipitat.
Dum Salinatorem censores atque Neronem
Pro rostris ageret plebs, aderat Bebius,
Iste tribunus erat, censuram durius ipsam
Illi exercuerant, Curia solvit eos,
Nam, quae de cunctis succenset, summa potestas
Nullius digne iuditio suberit.
Condempnat Grachum lex promulgata tribunum,
Est agraria quae dicta, furit populus,
Dividit hinc agros illi praetura viritim,
Eius et incentor seditioque perit.
Humanae Socrates oraclum grande sophiae,
Sola petenda deo disserit esse bona,
Nam qui de facili tribuit, discernere novit,
Quique necesse quid est et dare cuique potest;
Mens hominum densis plerumque gravata tenebris,
Illa petit quae non obtinuisse velit,

26 di*f*finitur: f *suprascr.*

Coniugium vel opes vel summos poscit honores,
  Impetrasse dolet haec quia saepe nocet :
« Esse velis talis si credi vis homo qualis »,
  Aiebat, « vitam tendis ad aethereum ;
Virtutem teneas ipsam, non illius umbram,
72 Sic poteris rectam caelitus ire viam » ;
Dextra carnificis sibi potio dira veneni
  Porrigitur, sua plebs damnat iniqua pium,
Suscipit hanc animo forti vultuque sereno,
  Nec timet instantem strenuus ille necem ;
Admorat summis achonita parata labellis,
  Xantippe clamat, uxor amata viro,
« Insons heu moreris, ruis et sine crimine quovis ! »
  Quam vir respitiens, infit ei sapiens,
« Num magis insontem quam vis occumbere sontem ? »
  Exhaurit potus ilico laetiferos.
Dicebat septem Solo de sapientibus unus,
  « An fueris felix indicat ultima lux,
Nam fortuna anceps prohibet verum tibi nosse,
  Donec communis lux tibi cum superis ».
Quendam merentem dum carum cerneret idem,
  In turrim duxit, « inspice, frater », ait,
« Quanti sint hodie fuerint ciciusve futuri
  Sint luctus, tectis quae modo cernis in his !
Desine iam proprium deplorans credere fatum,
  Quod commune tibi scis fore cum reliquis ».
Hostes cum patriam Biae vastare Prienen
  Festinent, Bias nudus ab his refugit ;
Quidam, portantes carissima quaeque tribules
  Illius ut vidit dum fugerent, retulit,
« Ut quid, quaeso, tuis de rebus nil tibi tollis ? »
  Ille refert, « immo nunc mea tollo bona » ;

---

64 Xanti*p*pe : p *suprascr.*

Pectore, non humeris, sua se bona tollere dicit,
Quae valeat nullus aeripuisse sibi.
« Si sapiant reges vel si regnent sapientes,
Orbis erit felix », inquit Aristotiles.
Illuster quidam dum rex a plebe creatur,
Oblatum manibus iam diadema tenet,
Intuitusque diu magis, « o tu nobilis », inquit,
« Quam felix pannus, ni male desipimus !
Noverit aerumpnis si quis durisve periclis f. 72v
Sis plenus quantis, non sibi gratus eris,
Tollere non obtabit humi, si forte iacebis,
Te metus anxietas et labor insequitur ».
Inter mordaces positus, solus cohiberet
Dum lingam solito Xenocrates studio,
Inquit ei quidam, « cohibes cur, dicito, lingam ? »
Solus cui dignum reddidit eloquium,
« Crebro me dixisse piget, numquam tacuisse » :
Responsum docti comprobat ille viri.
Narrat Aristophanes revocatum morte Periclen,
A Stige qui rediens vaticinatur ita :
« Qui fore perpetuas, adtendite, vultis Athenas,
Urbe leonem ne nutriat hac aliquis,
Quod si nutrieris, sibi convenit ut famuleris,
Si vires foveas, experieris eas ;
Acris ut ingenii iuvenes generisque superbi
Infrenentur ! » ait, assimilando feram :
« Si sinis effrenes piger illos prendere mores,
Vix animo rigidi iam poterunt subici ».
Quidam, facta deos hominum si fallere possint,
Dum quaerit, sapiens intulit ista Thales :
« Dum quod mente tenes videant intrinsecus omne,
Multo liberius omnia facta tua »:

---

88 aristotiles : ti *suprascr.*

Non solas debere manus a crimine puras,
Sed mentes aetiam semper habere docet.
Quaerit utrum quidam societ natam locupleti,
Etsi forte minus vir fovet ille probus,
An iungat genero satis ornato sed egeno,
Cui Temistocles strenuus ista refert:
« Est potior vir divitiis, nam divitiae sunt
Pestiferae, digno si caruere viro ».
Magnus Alexander sibi fidos comparat auro,
Quem pater increpuit haec ita subitiens:
« Obtime mi fili, quae te dementia caepit,
73 Ut credas fidos quos emis ipse tibi » !
Mittit Alexandro Callisthenem sibi gratum,
Eius hic auditor, doctor Aristoteles;
Praecipit aut numquam tumido cum rege loquatur,
Aut quam iocunde verba sibi facere;
Oblitus docti tutissima iussa magistri,
Ad Graios mores vult revocare ducem,
Qui se more salutari gaudebat opime
Persarum, strato corpore prorsus humi,
Quod dum liberius Callistenes reprehendit,
Regis mandato confoditur gladio.
« In partem neutram debes convertere lingam
Dum de te loqueris », inquit Aristoteles:
« Si te laudaris, vanissimus esse probaris,
Si te blasphemes, opido stultus eris ».
Ipse « voluptates », ait, « aspice praetereuntes,
Implevisse pudet quas ubi transierint ».
Quaerit Anaxagoram compellans promere quidam,
Esse beatus homo quis videatur ei:
« Non », ait, « inter eos reris quos esse beatos,
Sed manet inter eos quos reputas miseros:

---

127 domentia

Exigui ruris, seu non satis ambitiosae
Doctrinae, cultor ille fidelis erit;
Est in secessu non fronte beatior idem,
Et nec divitiis est nec honore gravis ».
Vitat Alexandro dare divinos quod honores
Palladis urbs, Demas talia dixit ei,
« Dum caelum claudis aliis, terram tibi tollis,
Quod tibi non minuis, id dare cur metuis ? »
Leges consimiles telis aiebat arachnes
Fortis Anacharnes, quae retinent minima,
Grandia transmittunt animalia, sic quoque leges
Non stringunt magnos et religant minimos.
Nocte supergressa sensit Lacedemona contra
Conspirasse malos Agesilaus ubi,
Dissoluit leges, statuit quas ipse Ligurgus,
Quae dein dampnatis supplitium prohibent, f. 73v
Punitisque reis mox restituit vafer ipsas:
Ultio iusta fuit lex ubi praeteriit;
Essent ut semper, momento disperiere,
Cura vigil cauti providet ista viri.
Cannensi pugna modios tres anulus implet
Extractus civis Romulei digitis;
Utque fidem faceret tot caesos esse Quirites
Annibal hoc aurum civibus ire iubet;
Si quis de sotiis Romanos deserat, Hanno
Post cladem quaerit, nemo refertur ei;
« Legatos de pace sibi transmittite », dixit:
Quod si fecissent eius ad arbitrium,
Non esset bello Carthago victa secundo,
Ignibus extremo tota nec excideret.

VAFRE DICTA AUT FACTA

3

Servius imperium retinet dum Tullius urbis,
Eximiae formae, corporis inmodici,
Unius est in agro civis bos orta Sabino,
Augur ad hoc vaccam praedicat esse satam:
Immolet hanc quis Aventino si colle Dianae,
Eius quod populus orbis erit dominus;
Possessor vaccae Romam subit, utque Dianae
Mactet eam phani pontificem peciit;
Hic Romanus erat cui stultus fata revelat,
Ille vafer quasi pro relligione iubet
Ut se vicino Tiberis prius abluat anne:
Immolat hic vaccam, dum petit hospes aquam,
Orbis et antistes dominos facit esse Quirites:
Fraus ea tam vastum condidit imperium.
Cum rex Tarquinius Bruti iugularet avunclus
Omnes inpupes indolis aegregiae,
Ingenii quod erat vegeti, fratrem necat eius,
Finxit se bruti Brutus ob hoc animi;
Misit rex natos oracula poscere Delphos,
Cum quibus et Brutus sed quasi brutus abit,
Quique cavo purum baculo concluserat aurum,
Nam timuit Phebo munera ferre palam;
Ut solvere preces et munera patris, ephebi
Perquirunt rutilum quis diadema feret;
« Is qui primus », ait Phebus, « dabit oscula matri »;
Brutus ut ex casu lapsus in arva ruit,
Terrae communi primus dedit oscula matri,
In fastis primus huic datur inde locus.

---

4 va*c*cam : c *suprascr.* 15 iug*u*laret : u *suprascr.* 21-29 *in ras. al. man.*

Iurgia Parthenope de certo suscitat agri
Limite Nolanis, arbiter est Labeo;
Conveniunt campo proceres populi simul uno,
Secedant a se longius ille iubet,
Inter eos medius discrevit in aequore campus,
Inquit, « Romano serviet hic populo »;
Quo steterant fines illis iubet esse perhennes,
Crescunt commento publica rura novo.
Anthiocum regem superaverat ipse potentem:
Illi dimidium pactus erat ratium,
Per medias partes secuit dux callidus alnos,
Privatur tota classe tirannus ita.
A Silla proscriptus erat Sertorius acer,
Corporis atque animi dotibus ipse potens;
Est dux invitus Lusitanis postea factus,
Gens ea Romuleum persequitur populum,
Totam Romanis aciem praetendere gestit,
Frangere paulatim dux perhibet melius;
Disceptant: hic equos locat in medio sibi binos,
Unus erat validus, alter et invalidus,
Caudam qui validi carptim facit a sene velli,
Invalidi caudam sed simul a iuvene;
Carptim fortis equi divellitur a sene cauda,
In cassum dispar temptat opus iuvenis:
« Sic vires Italas hostis qui frangere temptas,
Frustra conaris si simul aggrederis,
At magis assidue carptimque has laedere quibis »:
Credit sollerti barbarus ipse duci.
Aedilis proscriptus eras, vir gnare Volusi,
Induis Isiacum quo lateas habitum, f. 74v
Sicque petendo stipem mendici scemate vadens,

37 Anthiocum: h *suprascr.* 42 atque: que *suprascr.* 47 hic: c *suprascr*
55 quibis = quivis.

Ignotus Bruti castra cupita subis.
Questurae rapiens insignia, Vetulo novit
Inter proscriptos nomen ut esse suum,
Arte sub ornatis praeeuntibus et comitatu
Multo stipatus arduus invehitur;
Caecati pompae subito fulgore choruscae,
Formidant hostes appropiare sibi,
Obvia comprendit iumenta, suis ea tradit,
Exit ab urbe celer, occupat hospitia,
Et veluti missus pro communi utilitate,
Quos pertransit, ab his suscipit obsequia;
Puteolos adiit, praetorem se fore dixit,
Extruxit properum quo sibi navigium,
Siciliamque petens evasit denique, tutum
Haec proscriptorum tunc erat effugium.
Inlicitis nimium iuvenis nimiumque cavendis
Ardebat facibus, vult cohibere pater;
Dum nequit, astutam concepit pectore thecnam,
Permissa utatur praecipit ut Venere,
Qui praecepta facit plenusque libidine vulgi,
Cessat ab inlicita mortiferaque sibi.
Egressus porta perimat sibi qui prior exstat
Magnus Alexander sorte datur monitus;
Forte minans asinum pauper fuit obvius illi,
Quem tentum ferro praecipit oppetere;
Ille rogat moritur cur, pravi nil operatus,
Pretendit sortis mox sibi rex monitus;
« Non ego, rex », inquit, « morior si sors ita dixit,
Non prior occurri, sed meus hic asinus »;
Delectatur rex a crimine se revocatum,
Astute quod ei sors resoluta fuit,
Et sibi sorte datum gaudens occidit asellum,
Pauper cautela vivus abit propria.
Oppressis virtute magis regnum Babilonis

Subdiderant vafria qui sibi mirifica,
Qui fuerant ad eos sibi consortes perimendos,
Pactum nondum rex his pepigit Darius:
Constituere locum cursum facerent ut in unum,
Utque forent in equis praepetibus positi,
Hinniret cuius iuvenum sonipes ibi primus,
Persarum regnum susciperet solidum;
Armiger hinc Darii, nomen fuit Ebarus illi,
Repperit astutum quam cito consilium;
Levam mersit equae partem vafer in genitalem,
Solis in exortu dum petiere locum,
Subdit equi levam vulvae quam mersit equinae
Naribus, hinnitus reddidit ille feros;
Ante pedes Darii reliqui sternuntur ephebi,
Regem proclamant esse suum Darium.
Sic in amicicia Bias debere manere
Te monet, ut cauto contineas animo
Ad duras inimicicias hinc posse venire,
Ut post peniteas sic nec amare aliquem;
Quod licet adversum videatur simplicitati,
Qua semper pura gaudet amicicia,
Si tamen adtendas, dictum nimis utile cernas,
Si placet, experto credere ne renuas.
Moenia magna sui subvertere flagrat alumni
Acer Alexander lenis Anaximenis;
Obvius ut properet regi peciere magister
Eius concives, mitiget ut rigidum,
Illum posse sciunt audit qui vota suorum,
Moenibus aegressus obvius it iuveni,
Quem rex ut vidit, iuravit fervidus ira
Non se facturum quod peciisset eum;
Ille vaframento regi respondit acuto,

---

94 vafria: f *suprascr.* *nota in marg. al. man. scripta.*

« Dirue Lapsacum protinus », oro, « meum » ;
Ut se constrictum sapientis acumine vidit
5v Fervorem rigidi rex animi posuit.
Fertur ab hospitibus commissa pecunia binis
Ancillae tali foedere deposita,
Ut non reddat eam nisi praesens adsit uterque,
Post longum tempus ex quibus unus adest ;
Commissum memor haud pacti miseranda resignat,
Transactis paucis solibus alter adest,
Quaerit commissum, quae se solvisse reclamat,
Exigit ille forum, flendo misella petit ;
Explicat ille suam dum coram iudice causam,
Nulla patet miserae semita diffugii ;
Demosten, casu ducente, supervenit illic,
Audit utrumque sophus, quem miserae miseret,
Et sua poscenti, « memor esne », refert, « homo, pacti ?
Vade, reduc sotium sumeque depositum » ;
Dictum prudentis dixere probabile cuncti,
Extenuat culpam, liberat et miseram.
Invisus cunctis causam dicturus Athenis,
Loris constrictus ducitur in populum ;
Crimine pro capitali mox poenas luiturus,
Constanti verbo, composita fatie,
Poscere magnorum fasces incaepit honorum,
Non quod adepturum se fore speret eos,
Indignantis at ut vulgi, super hisque frementis,
Frangatur primus impetus atque furor,
Quod sibi dum primas fortassis fregerit iras,
Tranquillum fiat more maris tumidi ;
Nec frustratus spe, vafriae fert praemia magnae,
Exoritur multus mox populi strepitus,
Concurrunt in eum, clamor murmurque fremento

129 (pe).(cunia) *ras.* 140 miserae = misere.

Tollitur ad caelum vixque manus cohibent;
In latus adducunt fustes, in tempora pugnos,
Ungues a geminis vix retinent oculis,
Utque furor vulgi satiatus iam requievit,
Postquam ventosae detumuere minae, f. 76
Iam miser hic meritas pendit formidine poenas,
Aiunt, evadit callidus incolomis.
Iulius Annibalem maris in certamine vicit,
Navibus amissis Annibal extimuit,
Supplitiumque verens, sibi fidum dirigit Afros,
Nullus adhuc belli nuntius his ierat:
A duce fallendi doctus qui mittitur artem,
Primorum coetum congregat et populi,
Annibalem pelago Romano cum duce quaerit
An pugnare velint, qui referunt, « volumus »;
« Iam pugnavit », ait, « submersa classe refugit »;
Est pudor irasci cum prius annuerint.
Hunc Fabius Quintus post Cannas ludificabat,
Vitat enim pugnam viribus inferior;
Annibal hunc Romae suspectum reddere gestit,
Nil offecturum construit inde dolum,
Nam mores Afri, Romanis iam bene noti,
Evacuant stropham seu pietas Fabii:
Agros Italiae ferro devastat et igni,
Inmunes fundos illius esse facit.

DE STRAGEMATIBUS

4

De stragematibus iam nobis dicere tempus,
Quae nos praecipuas accipimus vafrias.

---

160 (o).(culis) *ras.* 165 Duilius *in Valer. Max.*, VII, 3 *Ext.* 7. 173 classe *in ras.*

Urbem Fidenas rex Tullius, usque perosam
Infestamque, novo diruit imperio:
Albanum iussit Metium qui vadere secum,
Suspectae fidei vir fuit iste vafer;
Bello commisso consedit colle propinquo
Perfidus Albano cum cuneo Metius,
Terror militibus defectio quo foret eius,
Aut ut iam fessos aggrederetur eos;
Pervidit fraudem rex providus itque per agmen
Vociferans, alte vectus equo celeri,
« Ne paveatis », ait, « Mecium se caedere iussi!
. 76v Ut sit praesidio mox venit, ut iubeo »;
Firmat nutantes alacri qui mente rebelles,
Sternunt victrices et referunt aquilas.
Aequivocus patri natus de rege Superbo,
Indignans Gabios nolle patri subici,
Cogitat astutae Romanis subtitulare:
Cogit se gravibus caedere verberibus,
Pugnis inpubem compellit tundere vultum,
Abrumpit crines dilaniatque genas,
Digrediturque pedes, servo comitante fideli,
Et nimis exosos pervenit ad Gabios;
Patris sevitiam fallit fugisse malignam,
Ostendit flagris livida terga suis,
Albo demonstrat vestigia pulvere sparsa,
Et laceros crines et tumidam fatiem;
Perfida versuti credunt commenta tiranni,
Praefitiuntque sibi Tarquinium Gabii;
Hinc ubi crudeli substravit eos ditioni,
Decrevit regi notificare patri;
Dirigit infestos qui nuntiet esse subactos,
Intimet ex illis quid fieri iubeat;

6 vafer *in ras. al. man.*

Miratur nati rex callida facta dolosi,
At non legati credulus est fidei,
In sibi contiguum secreto quem trahit hortum,
Vernabant plures hic holerum speties,
Quem tulerat baculo maiora papavera sternit,
Responsum nato non aliud tribuit,
Qui rediit, non quae dixit sed quae pater egit
Prodidit, agnovit filius acta patris;
Divitiis Gabios vel nobilitate supinos
Vel sternit ferro vel premit exilio.
Capta iam Roma, Galli collem Capitolii
Cingunt, obsessis his ibi qui fuerant,
Dumque fame potius quam vi sperant capiendos,
Aspitiunt panes tecta per expositos
Aere sub nudo passim, quasi ne veterescant, f. 77
Ne fiat longo mucida mica situ;
Galli frumentum credunt illis fore multum,
Suadent auro urbem seque simul redimant,
Urbem qui multis redimunt seseque talentis,
Paeneque subversae pax redit Ausoniae.
Celtibros Quintus vexabat Marte Metellus,
Moenia munitae clauserat hinc Trebiae;
Hanc expugnari nullis dum cerneret armis,
Discessit cassa defitiens opera;
Cogitat astuta cives praevertere stropha,
Exuit hos abiens obsidione sua;
Et nunc hos montes, nunc colles occupat illos,
Plura repentinus oppida parva capit,
Et, quasi de Trebia desperet, nil agit inde,
Hoc hostis credit miles et ipse suus;
Carus, consilii quid tractet, dum sibi quaerit,
« Mitte », refert, « nostrum quaerere consilium;

35 callida f(acta) *in ras. al. man.* 38 holerum: h *suprascr.* 52 seque: se *suprascr.*

Cuius participem si ullatenus interiorem
  Agnossem tunicam, protinus urerem eam »;
Incertos postquam de se iam fecerat hostes,
  Securam subitus aggreditur Trebiam,
Qua cicius capta superatur gens ea tota,
  Vires quae sprevit calliditate ruit.
Urbe Siracusia Poeni partim superata
  Inclusere suis turribus indigenas;
Preteriens Agathocles hos, Carthaginienses
  Rex petit et vallo claudit et aggeribus;
Afflicti cives pacem petiere Sicanos,
  Solvunt se et Siculos obsidione sua.
Bello Cannensi Romanos Annibal astu
  Multo decepit, postea quod patuit;
Ne sol aut pulvis foret adversus sibi cavit,
  Illo qui multus assolet esse loco,
Abrumpique sui partem iussit comitatus,
. 77v Dum sequitur Marsus clausus utrimque perit;
Hinc quadringentos equites instruxit avita
  Fraude, quibus iussit tradere se Rutulis,
Quos quasi deditios in parte iubet fore consul,
  Dum finem bellum percipiat dubium,
Qui sub loricis gladios clipeisque tegentes,
  Poplite succiso debilitant Latios.

DE REPULSIS

5

Apponens epulum Fabius sub nomine patris
  Romano populo, te peciit, Tubero,
Exornare domos plures et sternere lectos,
  Spargere cum violis lilia cumque rosis;

---

86 (ru)tulis *in ras.*

Negligis haec Fabii mandata facillima Quinti,
Existas quamvis strenuus in reliquis;
Pellibus hedinis lectumque sedileque sternis,
Germinibus nec humum spargis hodoriferis;
Consulis idcirco fasces dum vestibus ipso
In campo poscis candidus a populo,
Paulus avus licet et tibi Scipio patruus esset,
Turpiter a cunctis inde repulsus abis.
Scipio virtutis lampas Nasica togatae,
Iste, Iugurtha, tibi bella iubet fieri;
Sedibus e Frigiis Lacias dum venit ad aras,
Ideam Matrem suscipit in manibus,
Urbis pestiferas tranquillat sediciones,
Corporis ac animi dotibus egregius;
Flagitat aedilis populum poscendo curulis
Dum iuvenis, fieri denegat ille sibi:
Forte manum stringens, ruris durata labore
Quae fuerat nimio, ruricolae Gabii,
Rusticus an vadat manibus, ludendo requirit,
Se quasi subsannet, vulgus inane fremit,
Et paupertatem velut exprobret omnibus aegram,
Illius urbanis intumuere iocis.
Campum percrebris vexasti, Paule, repulsis
Inberbis consul dum cuperes fieri;
Consulis ipse gradum, censoris, et amplius altum
Post haec conscendis, magnus et ipse satis. f. 78
Tristicia plenus multoque rubore, Metellus
Flendo domum rediit, reppulit hunc populus;
Postea de pseudo victor redit iste Philippo,
Terga sequi cuius ipse senatus ovat.
Poscit praeturam dum Lutius imperiosam
Silla, negat populus vota nec assequitur.

5 quinti: o *sig. voc. suprascr.* 14 iugurtha *al. man.* 15-22 *in ras. al. man.* 25 exprobret: r *suprascr.* 32 reppulit *in ras.* 33 (re).(dit) *ras.*

Plus, Cato, praeturae fueras aucturus honoris
Quam praetura tibi, nec tamen assequeris;
Iustas erroris poenas plebs stulta pependit,
Donans Vatinio iura negata tibi.

DE NECESSITATE

6

Itala Poenorum primis exhausta iuventus
Occiderat bellis, imminet hostis atrox;
Legit Roma viros servorum milia qui tres
Emerunt auro sena quater rutilo;
Hos sacramentis astringit non violandis
Adversum Poenos se fore roboreos;
Ad supplementum plures praebent legionum
Fiduculi servos, praebet et Apulia;
Urbs quae tempus ad id vetuit, ne militis arma
Vertice quis census induat ingenuus,
Corpora nunc cellis servilibus extrahit ipsis
Pastorumque casis, quae videt apta sibi.
Cannensis strages templis affixa revelli
Compulit arma, sibi plurima quae fuerant,
Iunius illa suis sacraverat antea divis
Hostis devicti pluribus ex spoliis:
Instrumenta ferae fiunt haec denuo pugnae,
Et praetextati scuta ferunt pueri:
Crimine dampnati fuerant qui pro capitali
Cogit ut anxietas militiam capiunt.
Dum Casilinates dux acrius Annibal urget,
Lorea vincla, modis pluribus utilia,
Pelles et scutis detractas et resolutas
f. 78v Limpha ferventi, mandere non piguit,

---

37 (fueras)..(aucturus) *ras.* 39 erroris poenas *in ras. al. man.* 6, 13 a*f*fixa: f *suprascr.* 21 (ca).(silinates) *ras.*

Tanta sibi fuerat penuria tunc alimenti
Quam pro Romanis sustinuere suis,
Urbs Campana suis hostes quo tempore fovit
Poenos omnigenis perfida delitiis.
Dum Praenestinos premit Annibal obsidione,
Unus cum grandem perferat aesuriem,
Nummis bis centum murem venumdedit unum,
Plus quam se cupidus muris amat pretium;
Venditor oppetiit sevo famis ilico telo,
Emptor et evasit a nece muris ope.
Urbem dum Marius vexant et Silla severus,
Desciscunt foedo quando supercilio,
Aurea templorum vendunt, argentea necne,
Vasa, senatores claraque dona ducum;
Annua militibus dant inde stipendia cunctis,
Thecis aerarii iam penitus vacuis.
Claudit Arismundi dum Caesar moenia celsa,
Illis materies non erat ulla locis
Congruat aggeribus quae per girum fabricandis;
Caepit inauditum dux cito consilium:
Hostica patrato iacuere cadavera bello
In campis multa congerie patulis:
Insuit illa suis per mutua vulnera pilis,
Nec sibi deesse sudes roboreas queritur;
Aggeris in morem compingitur ardua moles,
Aequaret muros quae sibi contiguos.
Cretenses Quintus conclusit in urbe Metellus,
Affliguntur et hii cladibus insolitis,
Dumque capi metuunt, iumentorumque biberunt
Urinamque suam, nec tamen effugiunt.
Perpendis volucrum serpentum necne ferarum
Hinc Calagurritas exuperasse genus:

---

41 *cf. Valer. Max.* VII, 6, 5, armis Mundae.

Servant civilis, Sertori, seditionis
Relliquias viles urbe tuos cineres,
79 Iam penas dederas ferro caedente repensas,
Servavere fidem perpetuam cineri;
Obsidet hos Magnus, congesta vorant alimenta,
Hinc iumenta sibi cum sua deficerent,
Uxorum carnes, natorum cocta suorum
Viscera, crudeles in sua trahiciunt;
His dapibus saturi, factique sepulcra nefanda,
Caesi strage truci iure carent tumulis.

DE TESTAMENTIS RECISSIS

7

Flebilis ut natum pater audiit esse necatum,
Qui tamen exierat rumor inanis erat,
Heredes aliquos sibi scripserat esse propinquos,
Extremum claudens mox obeundo diem;
Filius ad patrias redit aedes, quas sibi clausas
Invenit, heredes namque negant aditum;
Armis militiam positis petit ille togatam,
Compulsus causam notificare foro,
Moxque cicatrices populo monstrando recentes,
Suscepit iusto perdita iuditio.
Nanneo genitus praeclarus eques patre Marcus,
Nuper adoptatus hic erat a patruo,
Rescidit testamentum, licet a patre scriptum,
Pompei famulum qui sibi praetulerat;
Hinc Pompeius erat, pater hinc contrarius illi,
Exierat quamvis iam moriens hominem;
Censores, causa perspecta cautius ipsa,
Integra restituunt praedia patris ei,

64 trahiciunt: h *suprascr.* 7, 5 (re).(dit) *ras.*

Participes testamenti fuerant duo clari
Sextilius generis Popiliusque viri;
Marce, tribum patrui Sufenatis licet intres,
Quamvis Pompei viribus hii validi,
Principis et Magni fit cassa patrisque voluntas,
Et tribus expulsis cuncta patris recipis.
Exheredavit, sibi quem Petronia coniux
Legitime peperit, progenitor Thecium,
Divus decreto cui praedia cuncta benigno f. 79v
Reddidit Augustus, quae pater abstulerat.
Septiciae Thracali matris sunt fraude repulsi,
Nubsit Publicio quae veterana seni,
Nomine cui dotis quae possidet omnia tradit,
Ut maga sic natis Colchica seva suis;
A pueris aditus sua reddidit omnia Caesar,
Omnia quassavit quae mulier statuit;
Inpia, confer, anus, cur spernis quos genuisti,
Nubis et effeto viscere iamque seni?
Cur iam pollincto subigis te iam tumulando,
Aetas marcida iam cum tua curvaque sit?
Progenuit natos civis Terrentius octo,
Educat hos omnes ut pius ille pater;
Sub testamento sospes sua tradidit uni,
Exheredatis insipide reliquis;
Heres qui iuvenis patrem fratresque removit,
Solus concesso iure frui cupidus;
Tandem Pisonem pater implorare coactus,
Consul erat, nati perfidiam retulit,
Ille facultatem tribuit nudare rapacem,
Nec testes legis surgere more sinit.
Obtinuit Gallus Magnae Matris Neviani
In bona substitui nomine Genutius;

---

37 po/lincto : l *suprascr. al. man.*

Hic testamenti tabulas meruit Neviani,
Praetor Orestes hoc annuerat leviter;
Surdinus, cuius libertus erat Nevianus,
Mamercum petiit, consul et iste fuit,
Enodat seriem qui, dictum culpat Orestis:
« Genutius », dixit, « nec mulier neque vir,
Segni mente sibi genitalia membra recidit,
Heredum nullis dignus hic est tabulis »;
Praeceps praetoris sententia, cessit Orestis,
Mamerci ratio stat quia sit potior;
Turpis ne Galli praesentia spurca tribunal
. 80 Polluat, haec repetens Curia tota vetat.

DE NON RESCISSIS

8

Sparserit ut populo nummos, tragicam quasi vestem
Inque foro medio traxerit ut tunicam,
Ut vulgus plausu sit eum risuque secutus,
Noverat urbs omnis pluraque praeterea
Haec Tudetanus; testato filius eius
Illi successit, Longus at hoc vetuit;
Sanguine iunctus ei cupit hastae subdere cuncta,
Sed centumviri in hoc non sibi conveniunt,
Nam non attendunt quis scripserit aut probra patris,
Sed quae scripta legunt, esse rata statuunt.
Ebutiae natae fuerant Afronia nec non
Et Pletonia, quae, strenuitate pares,
Nusquam degeneres de nobilitate parentum,
Essent sortitae coniugium parile;
Exors materni fit Afronia nata caduci,
Quae matris fuerant altera cuncta tenet;

---

52 (o).(restes) *ras.* 62 (re).(petens) *ras.* 8, 5 (tu)de(tanus) *al. man.*

Milia viginti nummorum sola reliquit
Illius natis, cum genitrix obiit;
At matris nolens extendere filia fraudem,
Maternis caruit ipsa suique bonis.
Heredem Currinatem facit ipse Metellus,
Cum cognata foret Claudia clara tribus,
Nec testamentum quisquam consanguineorum
Attigit, at mansit Quintus uti statuit.
Fraternis opibus doluit caruisse Reginus,
Transalpinus erat: frater eas dederat
At non personis illustribus aut sibi iunctis
Sanguine, plebeis sed magis ac elegis,
Unde forum subiit, patribus, populo patefecit,
Ostentans geminas, scripserat has, tabulas,
In quibus heredem sibi mandarat fore fratrem,
Frater at externis distribuit propria;
Succensent omnes germano restitui res,
Fratris non temerat ille statuta sui. f. 80v

QUI HEREDES CONTRA OPINIONEM FUERUNT

9

Luculli studio vigili curaque sagaci
Plurima percepit commoda Cecilius,
Factus et est ope possessor magni patrimonii,
Heredem semper dixerat unde suum;
At testamento Pompeio cuncta reliquit —
Cui cognomen erat Atticus — ille sua;
Per lapidosa viri corpus nimis insidiosi
Detraxit populus, lora ligans pedibus:
Hic successorem recipit, statuit sibi qualem,
Promeruit sed quas perfidus exequias.

19 extendere *in ras.*

Urinas ad castrenses provectus honores
Imis a gradibus militiae fuerat;
Divitiis locuples Augusto tradere totam
Fortunam spondet, qui sibi tradiderat;
Mortuus est, tabulis nec nomen Caesaris eius
Inventum fertur, alter eas tulerat.
Pessimus et iugis Bellus Valero fuit hostis,
Hic vexabat eum litibus assiduis,
Accusatorem postremo, qui capitali
Ipsum deturpet crimine, supposuit;
Posthabitis caris cognatis atque patronis,
Heredem socors hunc sibi constituit.
Barrulus astricto conexus federe toto
Tempore Spinthero vixerat ut sotio,
Quem successurum vulgaverat esse penates
In proprios, alias iste recessit amor.
Oppius a puero Pilio coniunctus amico,
Affectu dulci semper eum coluit;
Quem Pilius moriens amplexu strinxerat arto,
Ultima dans illi basia more patris;
Anulus illius digitis successerat eius,
Cercior ut rebus de reliquis fieret;
Defuncto Pilio sibi tollitur anulus ipse,
Redditur exheres, alter habet tabulas;
Oppius infidi sic ludibrium fit amici,
Inmeritus tantum sustinet obprobium.

---

35 (Opp).(ius) *ras.*

EXPLICIT VII

PROLOGUS VIII

Grecis Uraniae, nostra quae Caelica voce
Diceris, huc propera, carmina nostra proba!
De quibus ex causis dampnati sive soluti
Infames fuerint, Uranie, loquere!
Et qui sollertes fuerint et qui studiosi
Et de privatis dissere iuditiis!
Qui commiserunt ea quae fieri vetuerunt,
Vis in facundo quanta sit eloquio,
Sunt quae non licuit claudo praescribere metro,
Congrua per loca quae supposui capita.

LIBER VIII

DE HIS QUI PRAETER SPEM EVASERUNT

I

Mennius accusat, sibi suffragante senatu,
Infamem turpi crimine Gabinium,
Abruptaeque spei reus idem coeperat esse,
Certant censores perdere dum cupide;

Prol. 2 (prob).(a) *ras.* 3 (s)iv(e) *in ras. al. man.* 9 sunt *in ras. al. man.* 10 *tota linea in ras. al. man.*

Denique perfectas habet accusatio partes,
Cum defensio sit viribus invalida;
Proles Gabinio iocunda Sisenna parenti
Accusatoris ante pedes cecidit,
Venerat unde procella, petens puer inde levamen,
Quem victor torvo reppulit intuitu,
Passus humi stratum precibus persistere longum:
Lelius indignans, ille tribunus erat,
Plebsque coacta, viri fastu permota superbi,
Gabinium solvit, Mennius erubuit.
Appius, an maior subversio relligionis
An patriae dubium, factus utrimque reus;
Huius enim veterem sprevit servare tenorem,
Illius pubem praecipitat pelago;
Obiectus populo stolidum dampnare parato,
Cum nequaquam se crederet effugere,
Subsidio celeri subterfugit imbris oborti, f. 81v
Collectum populum dissipat hic subitus.
Tuccia Vestalis pulcherrima virgo sacerdos,
Fertur virgineo desiluisse thoro;
Efficit audacem pudor integer, haec petit amnem
Arrepto cribro contigui Tiberis;
Orat: « virgineis manibus tua si sacra gessi,
Semper ades votis, Vesta, vocata meis:
Haustum caede tuo fluvium me tollere phano,
Hoc fosso crebris vase foraminibus! »
Hausit et in phanum cribrum tulit amne repletum,
Dum natura fugit, fama probrosa perit.
Accusat Galbam multos Libo quod Lusitanos
Extrema perimit questor in Hesperia,
Quippe sua Galbae fidei se sponte dedere,
Praeterit ille fidem promeruitque necem;

18 pubem = puppem. 24 thoro: h *suprascr.*

Orat pro propria, pro Galli prole pusilla,
Quam fovet, addictus carnifici populum;
Vocibus his populus lacrimarum et flumine flexus,
Vitam pro natis praecipue dat ei.
Crimina Pisonis Pulcher replicando ferocis,
Vulgi confuso subicit arbitrio;
Sternitur hic pedibus censorum iam perimendus,
Caeno pollutas erigit inde genas;
« Exsolvit poenas », plebs clamat, « iure ferendas »:
Liberat hunc motum nube repente lutum.
Flavius a Valero satis accusatur amare,
Tunc aedilicii iuris erat Valerus,
Bisque tribus septem Valero suffragia praebent,
« Insons en morior », Flavius inquit, « ego »;
Dicit ei Valerus, « nil refert sonsve vel insons,
Inprobe, dispereas, dum modo dispereas »;
Huius prolati solvit violentia dicti
Iam consummandum morte cita Valerum.
Urbis Soranae culpatur dum Calatinus
82 Non satis excusat prodicione reus;
Maximus hunc paucis redimit dictis, socer eius:
« Si nossem tanti criminis esse reum,
Rupissem », dixit, « ius artae proximitatis »:
Assentit dictis credulus his populus:
Senserat huius opem res publica tempore duro,
Carum declinat unde gravare virum.
Scaurus agebatur graviter reus e repetundis,
Nec totidem testes quot reprehensor habet;
Es commune tulit, provintia dum sibi cessit,
Consul enim fuerat, questio ventilat id;
Excusat vix se longa pro nobilitate
Proque patris merito, solvitur a populo.

65 es = aes.

Incusat Cottam gravibus satis Aemilianus
Testibus obiectis Scipio criminibus;
Ne gravitas potius dampnare viri videatur
Cottam patratum quam bene iuditium,
Quamvis iure reum populus iubet ire solutum,
Etsi causetur Scipio magnanimus.
Caelius in strato fuerat de nocte peremptus,
Iuxta quem natos lectulus alter habet;
Nec liber nec servus erat nec proximus ullus,
In quem suspitio criminis huius eat;
Culpantur nati, fuit his commune cubile,
Excusant illi, questio fit valida:
« Non patitur », dicunt, « rerum natura » tribuni
« Occisum sonnos ante patrem capere,
Sed iuvenes intus sonnum foribus patefactis
Carpebant caeso iam genitore suo »;
Eripit hos placidus securo in pectore sonnus,
Ne subeant dirum protinus exitium.

DE DANNATIS

2

Milius et Sextilius, esset uterque triumvir
Quamvis, dannantur et ratione brevi:
Orta Via Sacra fuerant incendia seva,
Adsunt hii tardi vim superare foci. f. 82v
Billius excubiis nocturnus in urbe triumvir
Nocturnis fuerat, hac vice defuerat;
Aquilius condempnat eum, fuit ille tribunus,
Assensum totus praebet ei populus.
Construit enormis Porcina domos sibi molis
In pulcro pulcra rure locans spetie;

---

78 (e).(at) *ras.*

Cassius agnovit factum, graviter reprehendit,
Porcinam multae subitiendo gravi.
Vir locuples proprii pueri corruptus amore,
Fugerat urbe magis ocia ruris amans,
Dumque die clauso vesci puer oret omaso,
Veneat et ruri nulla bovina caro,
Ille bovem iussit domitum mactare securi,
Ut puer obtatos sumeret inde cibos:
Dampnatur: primis dampnabant talia seclis,
Nam nostro fieri tempore cuncta licet.

DE ILLIS QUI NEQUE DANNATI NEQUE SOLUTI SUNT

3

Pretor erat Lenas, mulier deducitur illi,
Matrem percussam fuste necarat ea;
Testibus approbat haec natos a matre veneni
Extinctos dira sorbitione suos;
Qua parricidam vice parricida necarat,
Haec nec dampnatur, solvitur aut penitus;
Dum Lenas dubitat quo se sententia vertat,
Iuditium partem dirigit in neutram.
Occidit natum matrona simulque maritum,
Urbis Smirneae civis erat mulier,
Nam vir privignum, natus fratrem iugularat,
Qui sibi natus erat de meliore viro;
Praeses ad Areum pagum direxit Athenas
Matronam, quo res discuteretur ibi:
Caede ream gemina nec solvere vult Dolabella,
Nec dampnare, quod est mota dolore pio;
Nec minus astutae fatiunt sapienter Athenae,
83 Inspecta causa, quae remeare iubent,

Centenos postquam Phebus perfecerit annos,
Accusatores atque ream pariter.

DE PRIVATIS IUDICIIS

4

Centumali grandes habuit mons Caelius aedes,
Ut summittat eas audit ab auguribus,
Nam nimis augurium capientibus officiebant
Urbis in excelsa stantibus arce sibi;
Vendidit has, nec ab auguribus quae iussa fuissent,
Emptor Calphurni, suggerit ipse tibi,
Quas demoliri mandant veluti prius illi,
At vos decreto iudicat inde Cato:
Centumalum dampnat, domuum qui incommoda [caelat,
Est fraus emptorem pessima decipere.
Incestam duxit, sed fraude, Titinnius Annam,
Dote sua grandi quo spoliaret eam;
Cum faceret, Marius — iudex est esse coactus —
Linqueret inceptum saepe monebat eum:
Mavult litigio contendere stultus iniquo
Illi quam dotem reddere quam tulerat;
Iuditio Marii nummus sestercius Annae,
Integra dos illi subripitur stolido;
« Ut raperes Faniae patrimonia tota, Titinni,
Ipsam duxisti », vox fuit haec Marii;
Huius opes Faniae, fuit Anna binomia, tutas
Minturnis latebras effitiunt Marii;
Oblitus inmundae latuit dum sorde paludis,
Istius exceptus ditibus est laribus;
Iudicat hunc hostem, Silla cogente, senatus,

4, 6 calphurni: o *sig. voc. suprascr.* 8 secreto. 9 domuum *in ras. al. man.* 11 Annam = Fanniam, *cf. Valer. Max.*, VIII, 2, 3. 19 titinni: o *sig. voc. suprascr.*

Eius magnorum nil memorans operum,
Prudens praesidii non inmemor Anna tributi
Fovit proscriptum, dum licuit, Marium.
Quo veheretur Aricinam praestatur ad urbem
Vicino sonipes dum petit a domino,
Dampnatur furti, quia mentitus fuit illi,
f. 83v Ultra pollicitum quippe minavit equum.

DE MULIERIBUS QUAE CAUSAS EGERUNT

5

Quam Ticius praetor cogebat, Ametia causam
Ante tribunal stans egit honorifice;
Legitimos numeros partes percurrit et omnes,
Quas excusantis Tullius esse docet;
Actu non tantum primo sed, plebe favente,
Omnibus est dictis paene soluta suis,
Et quoniam mentem gessit matrona virilem,
Nominat hanc totus Androgenam populus.
Extitit et Licinii coniux, Afrania dicta,
In succendendis litibus apta nimis;
Absque rubore suas haec causas semper agebat,
Hanc defensores non quia deficerent,
Sed quia nullus ei pudor esset adire tribunal,
Iugi latratu triste movere forum;
Nomen matronis tribuit quae litigiosis
Inque pudoratis idque diu viguit:
Gaudens litigiis Afrania dicta refertur,
Quaeque frequentaret garrulitate forum.
Impositum fuerat matronis grande tributum,
Idque triumviri eis lege nova statuunt;
Dum patrocinium praeberet nemo virorum,
Nobilis Hortensii filia rostra petit;

Illarum causam feliciter ipsa perorat,
Moxque tributi pars magna remissa fuit;
Patris in hac clari facundia clara revixit,
Quam perdunt turpes luxuriando mares.

DE QUESTIONIBUS

6

Fannio, qui servus Rafani fuit, insimulatur
Occidisse viri praecipui famulum;
Hinc tortus se constanter fecisse fatetur,
Propterea diro deperit exitio;
Post modicum redit ille domum qui caesus ab illo
Esse putabatur, unde dolet Rafanus.
Servus Alexander diti Rafano fuit alter, f. 84
Pro nece qui Gaii verbera fert equitis;
Septies obnixae tortus negat hunc iugulasse,
Qui, licet excuset, in cruce disperiit.
Flaccus agit dubiam proprio pro crimine causam,
Conscius illius servulus hinc capitur;
Occies hic tortus nil, obsit quod sibi, fatur,
In quem tota cadit questio pro domino,
Et, cum debuerit tociens torto mage credi,
Quam torquerentur si semel octo viri,
Supplitium subiit tamen ipse fidelis, an aequum
Nescio, pro domino: sospes abit dominus.

DE TESTIBUS

7

Gneius cum Quinto magnis genitoribus orti
Germani summos promeruere gradus;

6, 9 obnixae = obnixe.

Extiterat censor seu consul uterque Metellus,
Tuque triumphali, Quinte, datus statua ;
Hii proceres repetundarum de crimine Quintum
Culpant Pompeium, credit eis populus,
Horum sed ne clara potentia praecipuorum
Quam lex credatur perdere iusta reum,
A populo missus gaudens redit ad sua Quintus,
Applaudente viri nobilis obsequio.
Mennius illustri reus est a principe Scauro,
Obiectus toti Flavius et populo,
Insequiturque reum maiestatis Coritanum,
Hic confessus erat iam facinus proprium :
Clarus progenie, sublimis relligione,
Infestos Scaurus hos nequit opprimere.
Quantus eras patribus conscriptis, obtime Scaure,
Tantus erat Crassus iudicibus populi,
Eloquio largis quorum suffragia rivis
Sedulus ornabat ubere praesidio ;
Hic se teste reum Marcullum fulmine linguae
Percussit validae, nec putat effugere,
Pro cursu rapidus primo sed fine relisus
84v Obiectu montis flumen uti validum.
Lelius et Marcus, Hortensius atque Metellus,
Maiestatis eras tu quia, Grache, reus,
Diviciis tantum non te nudare volebant,
Incolomem patriam sed fore posse negant
Incolomi te stante diu, tot iuditiali
Haec umbone pudet fulmina pulsa retro.
Quis neget eloquii Ciceronem lampada nostri ?
Quisve neget dictum iure patrem patriae ?
Iurat hic incesti te turpem crimine, Clodi,

---

3 seu consul *in ras. al. man.* 6 (culpa)nt *in ras. al. man.* 9 (re).(dit) *ras.* 13 Norbanum *in Valer. Max.*, VIII, 5, 2. 30 f(ulmina) *in ras. al. man.* 33 clodi : o *sig. voc. suprascr.*

Nec tamen oppressit, nam populus vetuit.
Consul seu censor Servilius atque triumphi
Insigni lauro comptus herile caput
Adstitit ut testis, dum copia testium adesset
Qui condempnarent iudicibus miserum,
« Iudicibus vobis », ait, « aio, nescio quis sit,
Egerit aut quid homo, civis an advena sit,
Hoc affirmo : via Laurentina properabam
Forte pedes, stricto confluit iste loco,
Arduus ibat equo, descendere noluit a quo :
An vos contingat causa videte mea » ;
Punitur qui magnati non gessit honorem,
Adiectis septem testibus atque decem.

DE ILLIS QUI EA EGERUNT QUAE FIERI VETUERUNT

8

Praetor, Oplomacho poscente, patrem vetat eius
Dilapidare suas, ut properabat, opes :
Ipse facultates a patre ligurruit amplas
Illi dimissae divite quae fuerant.
A Saturnino Marius dum seditioso
Illum persequitur, pilleus induitur,
Hoc servile fuit signum, petit auxiliari
A servis illo qui caput induerit :
Egit idem Marius trepido quod punit in hoste,
Urbem dum trepidam Lucius ingreditur :
In Saturnino Marius, sed Silla severus
Vindicat in Mario, nec fuit auxilio
Pilleus aut turmae servorum conglomeratae : f. 85
Magnus uterque suo caesus ab hoste ruit.

---

37 (ut).(testis) *ras.* 40 aut : t *suprascr.* 44 (an).(vos) *ras.*
8, 1 oplomacho : h *suprascr.*

Ne plusquam quingenta Stolo quis iugera ruris
Possideat civis lege data statuit;
Mille sibi legis transgressor comparat ipse,
Agri dat nato dissimulans medium;
Cognovit Lenas, astucia nil sibi praestat,
Lege sua stolidum perdidit ille virum:
Ne legem solvas quam constituisse laboras,
Fies, si solvis, ridiculum populis.
Qui propter genus obscurum fuit Hibrida dictus,
Legem constituit, quippe tribunus erat:
Investigari lex iusserat haec inimici
Quorum sint facti consilio sotii;
Excitat hinc primum tristem pugnam sotiorum,
Civica post illam proelia substituit,
Sed varius multis quassatus utrimque procellis,
Semet nocturno mortificat laqueo.

DE STUDIO ET INDUSTRIA

9

Iam decies nonos Cato vixerat insuper annos,
Sex et uti iuvenis publica iura regit;
Hac aetate, sui dum se accusent inimici,
Perfecte causam prosequitur propriam;
Non quisquam mentem notat esse sibi pigriorem,
Non robur lateris debilius senio,
Non velut in curvis balbutio contigit oris,
Plena sed intacti membra vigoris erant;
Appositus Galbae famoso turbine linguae
Etsi iam senior efficitur potior;
Esset civilis cum doctus acumina iuris,
Torrens Romani claruit eloquii;

9, 8 (intacti).(membra) *ras.*

Discere Greca studet nimium fervens elementa:
Conice quam sero, namque senex Latia.
Iunior illius Cato progenies generosa
Arsit discendi semper amore pari;
Grecorum libros, dum cogitur ipse senatus,
Hic non cessabat tunc etiam legere,
Signans quod, tempus studiosis sit breve semper f. 85v
Cum, breve prolixum iudicet esse piger.
Varronis Cicero miratur acumen et ipse,
Nullius tantum praedicat ingenium;
Omnibus inbutus disciplinis fuit hic vir,
De quibus et dixit commodius reliquis;
Spiritus in strato fluit et stilus ultimus uno,
Cum vita studium terminat assiduum.
Livius extremo defectus viribus aevo,
Infusus geminos iam tenebris oculos,
Obtima civilis scripsit iuris monimenta,
Edocuitque probos ipsa tenere viros;
Cum natura senem faceret fortunaque caecum,
Plene mente videt et ratione viget.
Crassus, Aristonicum directus sternere regem,
Edidicit Grecum plenius eloquium;
Illius linguas perfecte noverat omnes
In quas dividitur, quinque et enim fuerant;
Hinc gratum populis se praestat Crassus Achivis,
Dum loquitur lingua quisque sibi propria.
Roscius exemplum scenae fuit histrio clarum,
Suetus spectanti ponere qui populo
Non fuerat gestum, nisi saepe domi meditatum,
Hinc gratus plebi principibusque fuit;
Haec est sedulitas studii durissima iugis,
Hac etiam placuit histrio principibus.

---

20 breve: ve *suprascr.* 28 (o).(culos) *ras.*

Littera proferri Demostenis ore nequibat
Artis prima, sibi quae placuit iuveni;
Assidua vicium lima grave deterit oris,
Donec eam nullus exprimeret melius;
Pertrahit exilem grandi certamine vocem
Ad cunctis gratum perspicuumque sonum,
Corporis et vires, sibi quas natura negarat,
Inprobus has donat continuusque labor,
Dum plures versus pronuntiat impetus unus
Et celeri gressu scandit ad opposita,
Utque loqui vacuo valuisset promcius ore,
36 Saepe sibi labiis calculus inseritur.
Doctrinae callem dum iunior arripit omnem
Phytagoras, eius pervenit ad solium,
Nam nil ad plenum poteris perducere finem,
Fervoris pleno ni incipias animo;
Aegiptum vadit, scrutatur et omne priorum
Dogma sacerdotum difficili studio;
Illic praeteriti seriem complectitur aevi,
Nam cunctis melius computat hanc ea gens,
Inde mathemathico se submittit pedagogo,
Caldeosque petens plurima discit ab his,
Zodiaci cursus, astrorum nomina, motus,
Effectus stellae cuique quis est proprius;
Navigat hinc Cretam, devenit postea Spartham,
Legibus harum seu moribus inbuitur;
Hinc ad Olimpiacos properans descendit agones,
Plures hic doctos audit adesse viros,
A quibus auditus doctissimus esse probatur,
Quaerunt censeri nomine quo iubeat;
Dicit amatorem sophiae sese vocitari,
Nam primis septem nomen erat « sapiens »;

45 (demo).(stenis) *ras.* 65 mat*h*emathico : h *suprascr.* 67 (zodiaci).. (cursus) *ras.* 74 (iu)beat *in ras.*

Venit ad Italiam, quae maior Grecia fertur,
Donec advixit, auxit eam studiis;
Huius habet cineres Methapontus, clarior illis
Quam si claudatur sardonio lapide.
Praeceptor Socrates regioque Platonis Athenae,
Doctrinis et homo fertilis et regio,
Vixit cunctorum doctissimus iste virorum,
Affuit ingenii copia tanta sibi;
Aegiptum peragrat, geometriae sibi monstrant
Gentis pontifices multiplices numeros,
A quis caelestes etiam didicit rationes,
Hinc adit Architam, discipulum Samii;
Audit et Arionem Cethem Timeumque Locrenses,
Plenius instruitur Phitagorae studiis;
Mimos Sophronis moritur dum sub capitali,
Ne vel in extremis sit feriatus, habet: f. 86v
Occies hic denos et binos vixerat annos,
Vivit adhuc multis mortuus estque sibi.
Ex propriis exercitui Xerxis dedit escas
Divitiis locuplebs Democriti genitor;
Haec sua Democritus patrimonia larga reliquit,
Vix quae sufficerent pauca sibi retinens,
Vitae prolixo qui tempore mansit Athenis,
Omnibus ignotus, ocia nulla colens.
Carneades denos novies studio dedit annos:
Dum residet mensa, negligit ille manum
Ori ferre suam, stupidum meditatio reddit,
Cara ministrat ei nupta Melissa cibos;
Elleboro potus, Crisippum lite fatigat,
Acrius inde suum concitat ingenium.
Longa scolis rediens post tempora, praedia vidit
Doctus Anaxagoras diruta cuncta sua;

---

96 (locupl)..(ebs) *ras.*, e *suprascr.* 107 (prae)d(ia) *al. man.*

« Haec si salva forent », pronuntiat ipse, « perissem» :
Maluit hic animi quam fore cultor agri.
Urbe Siracusia solvis, Marcelle, subacta
Archimedem, quamvis hic nimis obstiterit,
Qui geometriae radio scribendo figuras,
His intendebat lumina fixus humi ;
Irruit ecce domum stimulante cupidine miles,
Gestat nudatam mente furens frameam,
Archimedique minans iubet edicat cito nomen,
Aspersus dixit pulvere qui digitos,
« Indulge, precor, has investigare figuras »,
Tanta fuit verum quaerere cura sibi ;
Indignatus eum miles mucrone trucidat,
Sanguine perfudit qui theorema suum.
Tractandis operam fidibus Socrates dat opimam,
Esset in extremo cum positus senio ;
Ne vel parva sibi cavet ille scientia desit :
Tangere nam quid erat pollice scire fides ?
Ysocrates librum nonagenarius edit,
7 Ardentis plenum viribus ingenii,
Ostendens animos veterum retinere iuventae
Florem, si iuvenes hii fuerint dociles.
Crisippus logicon scripsit, subtile volumen,
Nobilis ingenii dans monimenta sui,
Octonos decies qui iam transegerat annos :
Annis vix totidem suffitias legere.
Tota praeceptis Crisippi mente Cleantes
Auditor sese subicit assiduis ;
Tempore nocturno corpus subdendo labori
Pervigil, exercet comparet unde cibos.
Omni vero Sophosus ardebat discere in hora,
Et super hoc aliquid addere quod scierat,

---

125 (par)va *in ras.* 127 no*n*agenarius : n *suprascr. al. man.* 139 sophosus ardebat discere in hora *in ras.*

Ipso namque die superas quo deserit auras,
Dum disceptarent ante senem iuvenes,
Auribus intentis caput erigit a capitali,
Quaerunt mirantes cur id hanhelus agat :
« Ut prius haec », inquit, « quam migro, sophismata discam » :
Iste Sophocle fuit progenitus lirico.
Etsi magnarum tardent obstacula rerum,
Dux Temisthocles mente capax retinet
Singula tocius discretae nomina civis,
Cyrus cuncta suae nomina miliciae.
Sub proprio gentes habuit regno Mitridates
Viginti numero necne duas pariter,
Quarum divisas sudavit discere linguas,
Nullus ut interpres esset habendus ei.

DE GEMINO OCIO

10

Ocia se gemino discernunt tramite cuncta,
Ocia segnities, ocia habet studium;
Ocia debilitant vires animosque resolvunt,
Efficiunt pigros et stipis indiguos,
Ocia robustos delectant et studiosos,
Ut recreent fessum corpus et ingenium.
Fulsit amiciciae lampas clarissima magnae,
Scipio magnanimus, Lelius et lepidus;
Perpetui loris hii conectuntur amoris,
Omni virtutum consimiles genere; f. 87v
Rebus ut unanimes animum exercent operosis,
Voti participes ocia sic capiunt;
Laurenti seu Caietae, legisse feruntur
Conchas vel calcos, litore saepe vagi.

---

144 *h*anhelus : h *suprascr.* 149 discretae = discrete.

Scevola vero pila fertur lusisse perite,
Extitit huic ludus calculus, alveolus;
Hoc diverticulo mentem recreabat hanelam
Post data iura foro, post sacra pontificum,
Seria sectatus quasi Scevola, ludicra tamquam
Laxus agebat homo, segnior in neutro.
Morum prolixa praeceptor harundine sumpta,
Inter crura locat more rudis pueri;
Hanc cum filiolis plateas equitando peragrat,
Illos Xantippe cara sibi peperit:
Conspexit Socratem sic Alcibias equitantem,
Risit et, « o sapiens », intulit, « ecquid agis ? »
Nulla fuit Socrati cui pars obscura sophiae
Saepe palustris equus gratus harundo fuit.
Pelidae cordas digitis aptando canoras
Acres post pugnas, sensit Homerus idem.

QUAE SIT VIS AELOQUENTIAE

11

Regibus exactis, plebs est divisa senatu,
Armis quae sumptis Colle Sacro residet,
Ad ripas fluvii qui proximus est Anienis,
Facundo Valerus quam domat eloquio,
Et nimis elatam revocat sermone diserto,
Iure caput membris consotiando suis:
Quod nisi fecisset, virtus Romana ruisset,
Et fieret mutilum turpiter imperium.
Torrens Cinnanos facundia seu Marianos
Enses civili sanguine continuit.
Perdere te missos, Antoni Marce, ministros
Mollis mellito profluus alloquio;

10, 15 Sevola 17 (divertic).(lo) *ras.* hanelam: h suprascr.; = anhelam. 25 (al)ci(bias) *in ras.* 26 (intulit)..(ecquid) *ras.* 11, 11 a*n*toni: n *suprascr.*

Incumbit iam iamque tuae dum plurimus ensis
Cervici, blanda voce repellis eum.
Cotta patrocinio fovet inpenso Dolabellam,
Accusat Caesar atque reum peragit, f. 88
Etsi culpa minor fuerit nec digna reatu,
Lepos irrigui praegravat oris eam.
Ore Pisistrati captae perduntur Athenae,
Eloquio quarum subruit imperium,
Hoc potuit linguae facundia summa politae,
Ut malus assurgat duxque bonus recidat;
Namque salutifero spreto sermone Solonis,
Heae libertatem servitio subigunt.
Felix naturae provectibus ipse Pericles,
Sedulus auditor mitis Anaxagorae,
Eius mandatis subtiliter extenuatus,
Vertit ad arbitrium publica iura suum,
Qui, si quando suae contraria protulit urbi,
Omnibus eius vox tunc quoque grata fuit,
Et dum quis gravibus discerpit eum maledictis,
Mellitum laudat hic tamen eloquium:
Infigebantur tamquam quidam vehementes
Illius ex verbis pectoribus stimuli;
Audit verba senex iuvenem populo fatientem
Quique Pisistratum parvulus audierat,
Exclamat, « cives, hunc civem, quaeso, cavete!
Ista Pisistrati verba simillima sunt »;
Vera senex retulit, facundus uterque tirannus,
Ille sed armatus vixit inermis at hic.
Et Cirenei tantas vires Hegesiae
Lingua dicax habuit lenis et irrigua,
Ut, quando vitae mala praesentis replicabat
Aerunnasque graves instabilesque vices,
Mox auditorum vitandae mortis amorem
Incuteret nimium pectoribus stolidis,

Unde loqui prohibet rex hac de re Ptolomeus,
Esse suadelas has reputans fatuas.

DE PRONUNTIACIONE ET MOTU CORPORIS

12

Haec duo sermonis sunt ornamenta venusti,
Quae bonus orator omnis habere studet,
Dicere concinne, corpusque movere decenter,
f. 88v Haec adipiscaris si duo, rethor eris;
Mox tribus ampla modis dabitur victoria verbis,
Permulcendo oculos, illiciendo animos,
Aures attentas auditorum faciendo:
Grachus in exemplum detur hic aequimodum,
Qui, verbum populo facturus conglomerato,
Praecepit servum semper adesse sibi;
Is, simphoniacis modulis instructus habunde,
Informabat, heri pone latendo, modos,
Acrius intensos revocando, citando remissos,
Ad tales usus fistula eburna fuit:
Impetus atque color dicendi non sinit ipsum
Iusta, qui loquitur, se moderare vice.
Corporis in motu studium tibi maius honesto,
Hortensi, lingua quam fuit in nitida;
Hinc dubitabatur magis an te audire veniret
An te cernere plebs, dum sibi verba dares.
Accusat Gallum dum Callidius sceleratum,
Pro condempnando Tullius obicitur,
Exprobrat infesto, « tibi sit genus unde solutum
Dicito dicendi, languida vox etiam,
Vultus demissus, nisi quae profers quia fingis ? »
Haec oratoris denique sunt vitia.

---

6 (o).(culos) *ras.*

Quaerit ab illustri temptans Demostene quidam,
Indicendo quid esse putet potius :
« Ytipocris », dixit, ter idem dum quaeritur infit,
Commendans gestus corporeos potius.

DE EFFECTU ARTIUM

13

Omni Sulpitius disciplina cumulatus
Pauli legatus consulis efficitur :
Adversus Persen Paulus cum dimicat hostem,
Aeclipsis lunae nocte nigrante fuit ;
Formidant hostes invadere dum legiones,
Edocet has Gallus de ratione poli ;
Lunae defectus, occasus monstrat et ortus,
Hortatu cuius rex tumidus capitur.
Floruit antistes superum Spurinna deorum,
In consectandis usque sagax monitis ; f. 89
Tamquam fatales Caesar monet iste caveret
Ter denos soles, quis perimendus erat,
De quibus extremus mensis Marcii fuit Idus,
In quo Calvini venit uterque domum ;
Caesar ait, « sunt en Idus Marciine sacerdos ? »
Ille refert, « Caesar, praetereas utinam ! »
Imbuit ille dies de sanguine Caesaris enses,
Extitit oraclum flaminis haud vacuum.
Sol subito retrahit radios, pavor angit Athenas,
Mors velut immineat sexus uterque pavet,
Sed relevat cives caeli ratione Pericles,
De cursu solis disseruit trepidis.
Iussit Alexander Lisippum fingere praeter,
Praeter Apellem, se pingere non alium ;

---

27 (demo).(stene) *ras.* 29 = ἡ ὑπόκρισις : *cf. Valer. Max.*, VIII, 10, Ext. 1, *var. lect. in* L : ΙΤΥΠΟΚΡΙC. 13, 12 ter denos soles *in ras.*

Horum rex fortis se tantum credidit arti,
Pingere se multis fingere seu cupidis.
Alchimenes patriis Vulcanum finxit Athenis:
Cum mira mirum fecerit arte deum,
Plus mirum stantis sic effigiem quia sculpsit,
Ut signet claudum veste latere faemur.
Praxiteres Venerem Pario de marmore finxit,
Ut spirans mulier sic erat effigies;
Ponitur in phano Cnidiorum, turpis ephebi
A complexu quod tuta minus fuerit;
Tanta fuit speties ut corda petulca moveret,
Sicut movit equum forma simillima equae,
Utque Siracusius sibi taurus imagine vaccae
Visa dilectae mugiit, appetiit.

QUAEDAM NULLA EFFICI POSSE ARTE

14

Bis senos pinxit divos Eufranor Athenis,
Neptunum effigiat sed melius reliquis;
Illius augustis expressa coloribus ampla
Maiestas oculos reddiderat stupidos;
Cogitat ipse Iovem depingere nobiliorem,
Frustra temptatum saepe reliquit opus,
In Tritone suas vires expenderat omnes,
f. 89v Nec melius valuit pingere dum voluit.
Iphigeniam dum cupit effigiare litandam
Praecipuus pictor, significatur ibi
Flens Ithacus, Calchas torvus, stupidus Menelaus,
Vociferans Aiax, Iphigenia tremens,
Vultu velato pater adsistens Agamemnon,
Nescivit gestum quem daret actor ei;

13, 29 sculpsit: p *suprascr.* 14, 4 (o).(culos) *ras.*

Cum doleant alii, summus dolor est genitoris,
Hunc sed picturae prodere non valet ars.
Quidam pictor equum cursu depingit anhelum,
Artis erat summae nil nisi flatus abest;
Addere dum spumas illius naribus obtat,
Ars in materia deficit exigua,
Spongia quem iuxta fuit, omni imbuta colore,
Hac feriens tabulam perdere gestit opus:
Ars quod non potuit, casus mox effigiavit,
Illisa spumas naribus illa dedit.

QUOD UNUSQUISQUE DE SUA SCIENTIA RECTIUS IUDICAT

15

Obtimus interpres legum quo tempore vixit,
Scaevola pontificis magnus honore fuit;
Ipsum praetoris si quis de iure rogabat,
Ad consultores ire iubebat eum,
Eius noticiam qui plene iuris habebant:
Nam sibi de notis quisque probat melius.
De componenda Plato dum perquiritur ara,
Ut formam doceat illius atque modum,
Mittit ad Euclidem quaerentes haec geometrem,
Usus cui pocior ipsius artis erat,
Non quia subtilem lateant obstrusa Platonem,
Sed ne maiorem se reliquis faceret.
Aedicula de mirifica laetantur Athenae,
Denique praecellens est nimis illud opus,
Est armamentarium, ei meritoque vocamen
Dicitur ex armis sic ibi depositis;

14, 17 anhelum: h *suprascr.*

Illius artificem tam disseruisse Philonem
Facunde populo traditur in theatro,
Hac de structura cursit sic edificata,
f. 90 Ut dubites sit opus maius an eloquium.

DE SENECTUTE

16

Centum Corvinus vitam determinat annis,
Corporis et vegetus viribus ac animo.
Quod spatium longi vivendo conficis aevi,
Nullo pontificum, Quinte Metelle, minor,
Quod geris offitium viginti circiter annos,
Multum namque senex illud adeptus eras,
Nec micat ipsa manus, dubitat nec lingua senilis,
Menbra sed integri plena vigoris erant.
Pontificem senis decies se praebuit annis
Evo maturus auguribus Fabius.
At sepelit totum vivax Perpenna senatum,
Cui consul iuvenis praefuit imperio.
Appius annorum numero superaverat istos,
Orbatus geminis parvus adhuc oculis.
Rex decies senis Masinissa suos regit annis,
Aevo decrepitus, instabiles Numidas:
Cunctos roborea praecelluit iste senecta,
Non cuiquam iuvenum viribus inferior,
Uno qui cunctos pede stans frangebat ephebos,
Non caput hic texit obrutus imbre, gelu;
Saepe diem totam solio residendo peregit,
In nulla moto corpore parte manens;
Ferre senex potuit, iuvenis quae ferre solebat,
Crebro diem nocti iuncxit equo residens;
Octonos decies sex et compleverat annos,

16, 2 (anim)o *in ras.*

Cum natum genuit, fama Metinno vocat.
Gorgias magnus fuit Ysocratis pedagogus,
Annos qui denos vixerat undeties;
Vivere tam longo cur vellet tempore, quaerunt,
« Non accuso meum », dixit, « adhuc senium:
Namque vigent in me patet ut nunc dona iuventae,
Perdurat membris gratia prima meis ».
Indi vicenos consummant sexies annos,
Herodotus ait, Aethiopes totidem.
Rex octingentos Lamiorum conficit annos,
Vixit sexcentos illius et genitor. f. 90v

DE CUPIDITATE GLORIAE

17

Effigies Ennii componitur in monumentis
His, Cornelia quis clara tribus iacuit,
Gesta poeta suo descripsit carmine cuius:
Scipio primus eam ponit ibi statuam;
Meonio magis illa tribus dignissima metro
Quam nimis exili carmine nec celebri;
Gloria maior ei iam subditus Africus orbis,
Subdita Romanis Gretia cum Siria.
Eius amicicia devinctus, versibus Accii
Templorum Brutus praenotat introitus,
De spoliis caesi quae maxima fecerat hostis.
Nec Pompeius in hoc extitit inferior:
Hic Mitileneum, sua qui scripsit, Theophanem
Munificus magna munerat urbe data.
Hinc cupidum laudis Sillam vixisse notabis:
Anulus insculptam proditionem habuit,
Quam fecit Bochus Mario tradendo Iugurtham
Per Sillam, qui tunc questor erat Marii;

Hoc ab eo signatur epistola missa sigillo
Illam quod stropham computet esse suam.
Aedificas, Iuni, dum templi decora Saluti,
Pingit et his nomen dat proprium Fabius.
Palladis in pulcro componis, Fidia, scuto
Effigiem, clara nobilis arte, tuam:
At tamen astute satis haec depingitur a te,
Hac ut convulsa dispereat clipeus.
Dum Themistocles turbis vallantibus iret
Ad theatrum, quidam dixit ei comitum,
« Grata tibi quae vox magis est, vir magne, referto »;
« Pangit », ait, « laudes quae magis apta meas ».
Audit, Anaxacro plures existere mundos
Disceptante suo milite, rex Macedo —
Democriti sunt haec — « miserum me », rex ait ipse,
« Ex his non unus est mihi mundus adhuc » !
Prodigiale iecur! cui sic angusta videtur
f. 91 Mundi tocius area plena viris.
Doctus Aristoteles sub nomine dat Theodoti
Eloquii scriptos praetitulare libros:
Paenituit dicens alias, « haec in Theodoti
Quos scripsi libris plenius explicui ».
Pausanias rogat Heroclem quo tramite posset
Vulgari fama per Danaos celebri,
Qui respondet ei, « si quem magnum iugularis »:
Ille Philippum trux interimit gladio;
Vix magis ipse probis famosus rex fuit actis
Quam de commisso Pausanias scelere.
Ephesiae quidam phanum cremat igne Dianae,
Nullum cui praesens aequiperatur opus;
Arcius artatus sese fecisse fatetur,
Toto famosus hinc ut in orbe foret;

---

19 ab eo: hab eo. 21 iuni: o *sig. voc. suprascr.* 25 (a).(te) *ras.*
27 (Dum)..(themistocles) *ras.*

Nomen sacrilegi statuunt cives aboleri,
Pandis id historiis, o Theopompe, tuis.

QUAE PRAECIPUA CUIQUE CONTIGERINT

18

Infra legitimos fit consul maximus annos
Scipio, cui nomen Africa victa dedit;
Indulgent patres petit hoc exercitus omnis,
Cogit et id fieri temporis anxietas;
Huius habet statuam Capitolini Iovis aedes,
Curia vero tuam continet, alme Cato.
Mox aedilis adhuc consul datur Aemilianus,
Africa quo facto consule deperiit;
Suffragator adit campum probus ipse nepotis,
Processit consul, orat uti Fabius,
Qui sine sorte vafros privus est directus ad Afros,
Hinc et ad occiduos mittitur Hesperios.
Pugnat cum Gallo fortis Valerus violento,
Corvus propugnans auxiliatur ei,
Eius posteritas est hinc Corvinia dicta,
Annos dum quinos consul habet quater est.
Marte Numantinos subigit dum Scipio duro,
Pro donativo militat huic Marius;
Scipio dum coenans super ipsum forte cubaret,
Inquit ei quidam, « dic, precor, inclite dux, f. 91v
Accidat infausto quid acerbi si tibi fato,
In quo Romano spes erit imperio ? »
Respitiens Marium dux Scipio dixit, « in istum »,
Illius ingenuum perspitiens animum,
Delesset Cimbros qui dum feritate superbos,
Urbem iam sero nuntius ingreditur,
Libavit mensis sibi totis Roma velut diis,

17, 52 historiis : h *suprascr.*

In cunctis Marii tantus amor viguit.
Hispanos Pompeius eques ductore Metello
Subiugat, imperio iussus abire pari;
Nullo more duci miles par exit in hostem,
Decrevere patres hoc probitate viri;
Solus et hic uno consul decernitur anno,
Sed iam maturus namque bis hoc fuerat;
Regibus ex multis et gentibus iste triumpho
Uno contentus, templa Iovis subiit,
In quis Tigranes fuerat, simul et Mitridates,
Quidam praedones, quos replicare piget.
Pro rostris populo Quintus Catulus glomerato,
« Absumpto Magno quid fatietis? », ait,
Qui sibi respondet, « nobis in te superest spes,
Publica sospite te res erit incolomis! »
Consul uterque tibi celer occurrit redeunti,
Ipse senatus adest, confluit et populus,
A Cipro: non hos advecta pecunia traxit,
At, Cato, gratantur, tu quia sanus ades,
Ad litus Tiberis promiscua turba cucurrit,
« Italiae », clamans, « o decus, ecquid agis? »
Est a discipulis reverentia praestita cunctis
Phitagorae magno, credo nec inmerito;
Si quid dixisset, voluere ratum ut foret omnes,
Illius et dictum non erat ambiguum;
Si quis quaesisset cur illud protulit aut hoc,
Nil respondebant ni quia dixerit hoc.
Gorgias illo vir erat doctissimus aevo,
f. 92 Quem genuit magnum Grecia Magna virum;
Hic in conventu fuit ausus dicere primus
De qua quis vellet quaereret ut sibi re;
Delphis ex auro sibi deformatur imago,
Non cava ceu reliquae sed penitus solida.

55 Gorgias: r *suprascr.*

EXPLICIT VIII PROLOGUS VIIII

Incipe, Calliope, vox obtima, dicta Latine,
Ultima Pieridum, pollice scande metrum!
Dic de luxuria feritate libidine pure,
Et dic perfidiam, dic et avaritiam,
Dic odium, fastum, dic vim, dic seditionem,
Error quod pravus ultio non bona sit,
De dictis reprobis, de factis dic sceleratis,
De non plebeis mortibus intitula,
De cupidis vitae, praesumptio quanta quibusdam,
De simili forma, quantus et inde dolus!

LIBER VIIII DE LUXURIA ET LIBIDINE

I

Ne sua Neptuni foret arbitrio gula clausa,
Sergius extruxit ipse sibi maria;
Molibus inmensis intercipit aequoris undas,
Squamigerosque greges carcere claudit eo;
Nulla valet mensas eius privare procella,
Quamvis immanis, piscibus omnigenis;

Prol. 3 pure : custodia *suprascr.* 4 dic : c *suprascr. al. man.*

Lucrini, celsis structuris et spatiosis
Tunc primum septi, praestruit ora lacus,
Ostrea namque suis inferre recentia mensis
Ardebat, placans illa vorando gulam.
Esopus nato patrimonia larga reliquit,
Sumptibus assiduis quae cito deminuit,
Unio quippe, acido persaepe liquatus aceto,
Aspersit potus illius irriguos.
Obicis Himneticis Crasso fulcisse columpnis
Aedis magnificae vestibulum, Domici.
Tendis ad Hispanos dum consul sorte, Metelle,
Thure, vaporatis exciperis tripodis;
Gaudes hospitio, fulgenti murice strato f. 92v
Dum nitet, auleis dum nitet Attalicis,
Gaudes et ludis inter convivia lauta,
Potaque dissolvi risibus ora iuvat,
Aque lacunari tibi dum demissa corona
Ceu caeleste caput aurea tota tegit;
Non apud Ionios et non apud hoc Asianos,
Quorum luxuries marcida corda domat,
Sed fit in horrenda seu bellaci regione,
Sertori, quam trux hostis in arma moves.
Donat nuptarum seu nobilium puerorum
Iudicibus noctes, ut facinus redimat,
Comparat has multa, dives fuerat quia, summa
Clodius, incestus factus et inde reus:
In te quod dampnant, audent committere, Clodi,
Quod punire nefas constituunt, id agunt.
Captus Orestillae Catilina cruentus amore,
Quo pociatur ea, quae fuerat vidua,
Extinguit natum trux parricida veneno,
Quem metuens patri nubere noluerat;

---

16 domici: o *sig. voc. suprascr.* 17 hispanos: h *suprascr.* 32 actus 33 clodi: o *sig. voc. suprascr.*

Tanti concubitum pensat crudelis, ut ipsum
Quem genuit solum perdiderit puerum.
Armis Annibalem superarunt insuperatum
Delitiae molles instabilis Capuae;
Hunc ungentorum flagrantia, copia vini,
Luxus et illecebrae, Roma, tibi subigunt;
Blandiciis confractus eis devincitur armis,
Quod sit amica putat, hostis erat, Capua.
Est urbs luxuria Vulscinia perdita multa,
Haec caput Etrusci constiterat populi,
Moribus ipsa probis et legibus usa severis,
Postquam deliciis se dederat, periit;
Imperiis se servorum subiecit iniquis,
Sumunt uxores qui privus ingenuas,
Inde senatores facti nimiumque potentes,
f. 93 Urbis ius rapiunt iuraque constituunt;
Esset adulterium praeceperunt ut inultum,
Atque pudiciciam non temerare nefas,
Ingenuo statuunt ne nubat libera virgo
Donec delibet servus eam cupidus.
Edicto princeps proponit praemia Xerxes
Danda, voluptatis si genus inveniat,
Fercula si doceat, quae non sua noverit aetas,
Archimagiros quis exuperando suos;
Obsidet inmensus regis praecordia luxus,
Non satiat cuius nota libido iecur.
Anthiocus Siriae rex fertur grande fuisse
Exemplar prisco tempore luxuriae,
Eius quem totus exercitus est imitatus
Auri praefigens claviculis crepidas,
Aptaque componens ex auro vasa culinae,
Et potans auro seu capiens epulum,

58 servus *in ras.*

Textilibus pingens tentoria pulcra sigillis,
Omnigenae sese luxuriae subigens:
Has potius turmas praedonum crede futuras
Predam, quam bellis vel minimis habiles.
Sternuntur molles graduum de more puellae,
Scandunt reginis dum biiugos Cipriis:
Mollities illis adeo permaxima, plantis
Tellurem teneris ut nequeant premere.

DE FERITATE

2

Cum Cinna, Marius perimebat nobilitatem,
Silla oportunum praebuit auxilium,
Aspersit campos hinc sanguinis amne Latinos,
Urbs et inundavit sanguine plena suo;
Quatuor obtruncat Marianas hic legiones,
Mentiturque fidem, quam prius his pepigit;
Ebrius est Martis campus potando cruorem,
Corpora fert Tiberis inpatiens honeris;
De Praenestinis, quae spe decepta salutis,
Dum credunt fidei, moenibus exierant, f. 93v
Mortibus horrendis trux milia quinque cecidit,
Armis reiectis strata solo fuerant;
Cum septingentis proscriptorum iugulavit
Quatuor excaepit milia quae tabulis;
Nec solos armis qui se defendere temptant,
Pacificos praedae sed necat ingluvie;
In multis gladius matronis seviit eius,
Ac si sit modicum iam iugulasse viros;
Ut voret haec oculis, quoniam pudet ore, virorum
Afferri coram caesa facit capita;
Praetorem Marium populo spectante per urbem
Lutaciae gentis ad monumenta trahit,

Eruit huic oculos et partes corporis omnes
Primo comminuit, hinc gladio perimit;
Et te, Pletori, quia supplicio tremefactus
Corruis exanimis, belua mactat ibi;
Umbris nec Marii sevissimus ille pepercit,
Eius enim cineres eruit a tumulo
Amnis et in Tiberis sinuosa volumina mersit,
Et pridem praetor illius extiterat:
Expers seviciae fuit haud Marius furiosae,
Cuius crudeli concidit imperio.
Censor seu consul fuerat qui, nomine Caesar,
Ad bustum vilis caeditur hic hominis;
Et caput abscisum manibus tenet ipse cruentis
Antonii, clari qui fuit eloquii,
In mensa residens convivia sanguine foedat,
Idque diu versat verba superba loquens.
Nil laudis Damasippus habet feritate redundans:
Inter caesarum qui pecudum capita
Cervices procerum Romanae proicit urbis,
Polluit hic urbem caedibus innumeris;
Per plateas truncum fecit gestare patiblo
Corpus Carbonis, civis honorifici.
f. 94 Atilium stimulis armata reclusit acutis
Interius fixis cellula stricta nimis,
Insonnem longo crutiat Carthago dolore,
Caedens palpebras multiplicansque sudes.
Pontibus extructis Romano milite Poenos
Gelli transduxit Annibal amnis aquas,
Constitit ex magna cuius victoria parte
Sevitia, nulli parcere dum meminit;
Idem vero via fessos aut fasce Latinos
Debilitat, caesis falce pedum digitis,

---

40 (pe).(cudum) *ras.* 48 caedens multiplicansque sudes *al. man.*

Castris inductos cogit decernere ferro
Sanguine coniunctos seu regione viros,
Nec placabatur donec disperderet unus
Secum certantes Marte fero reliquos.
Ex sibi germana Ptholomeus rex Cleopatra
Eximiae formae progenuit puerum:
Illius ipse caputque manusque pedesque recisos
Pro natalitio munere misit ei;
Cerneret Aegiptum sibi cum demens inimicam,
Caedibus instituit perdere Niligenas:
Cingit gynnasium generosa pube refertum,
Et ferro clausos perdit et igne viros.
Ochus, qui Darius, generosis iurat ephebis,
Secum de regno qui pepulere magos,
Ne famis aut ferri necet hos vi sive veneni,
Repperit ergo novum perfidus exitium:
Muris ex caelsis locus arcior aedificatur,
Aggesti cumulos intus habens cineris,
Et super hunc gracilisque trabes levisque locatur,
Quo statuit plenos potibus atque cibis,
Hinc lapsi recidunt ac in cineres tumulantur,
Invitos postquam somnus eos honerat:
Sic iuramento disperdidit inviolato,
Credidit ut, magnos subdolus ille viros.
Pollicibus sectis Eginos non hic Athenae
Multum laudandae debilitant iuvenes: f. 94v
In mare ne secum certamine pugnet oborto
Classe potens populus hac feritate cavent.
Est a quo taurus primum formatus aenus,
Machina poenalis, saevus et ille fuit;
Cogebat clausos ignis mugire subactus,
Vox sonat inde bovis, ipse stupet Phalaris:

---

59 ptholomeus: h *suprascr.* 86 phalaris: p *suprascr.*

Expertus merito primus quantus cruciatus
Hic erat, arte tua, seve Perille, peris.
Asdrubalem contra mittebatur Salinator,
Ne pugnet temere praemonet hunc Fabius,
Ni prius inspectis animis et viribus hostis,
Non aliter tutum bella movere docet;
Consul ait, « mox obtulerit se occasio prima,
Committam fatis ambiguis acies »;
« Cur properes », inquit Fabius, « pugnare doceto »:
« Aut », ait, « ut caeso glorier hoste fero
Aut ut de victo crescant mihi gaudia cive »:
Dimicat ille tamen vincit et Hasdrubalem,
Proque malis bona restituit, dannarat iniquo
Ipsum Romanus iuditio populus.
Imbutus iuris civilis cognitione,
Verbis ornatus, moribus et placidus,
Consulis imperium Figulus de more per annum
A populo peciit, nec tamen obtinuit,
Hoc pater ipsius bis, erat vir fortis, adeptus,
Mestus discedit seque domi recipit;
Postera lux aderat, cives ut consulat adsunt,
Ille remisit eos consilio vacuos:
« Consuli », ait, « vultis, sprevistis consulem habere,
Quaerite, qui vobis consulat, ulterius ».
Progenie nati iuvenes de nobiliori
Indigne vulgi mobilis acta ferunt,
Ulteriore loco praeturam suscipit ortus
Quod Fabius, rapiunt hinc faleras ab equis,
f. 95 A digitis aurum cultum removent pretiosum,
Praecipitat tumidos ira ferox animos.
Victis Campanis Torquatus necne Latinis
Urbem cum magnis plausibus ingreditur;

94 comitam. 97 victo *in ras., vix legi potest.* 114 Flavius *in Valer. Max.*, IX, 3, 3.

Occurrit totus ritu sollempne senatus,
Plebs cum consulibus, flamineusque chorus,
Obvius exivit nec saltem iunior unus,
Victorem natum perculerat genitor.
Subdit utrosque pius Hispanos paene Metellus,
Est Hispania, si scire velis, gemina,
Qui successorem didicit postquam sibi factum
Quintum Pompeium, tigris ut infremuit,
Militiam cupidos dimittere linquit inultos,
Tiro domum rediit, bellicus ordo perit,
Arcus Cretenses et tela micantia frangit,
In fluviumque iacit spicula cum pharetris,
Furibus oportuna facit, custode remoto,
Horrea, nec curat si rapiat quis ea,
Horrendis vetuit praebere cibaria barris,
Armis invictum subiugat ira virum:
Forcior hic victor fuit hostis quam trucis irae,
Privatur lauro propterea merita.
Indomitae dum Silla ferox obtemperat irae,
Pluribus absumptis se quoque praecipitat;
Puteolis positum gravis indignatio torquet,
Granius hanc princeps suscitat oppiduli,
A quo cunctatur suscepta pecunia solvi,
Quam decurio iam plurimus obtulerat,
Diruta qua refici fuerat iussum Capitolii,
Aerarii thecis iam penitus vacuis;
Hinc furor inmensus Sillam succendit atrocem,
Fulminat hinc probris accumulatque minas,
Dum furit invisam convulso pectore vitam
Sic dignus, mixto sanguinis amne, vomit.
Privat Alexandrum caelo furor inde propinquum,
Iam virtus Magni nomen ei dederat; f. 95v

134 (invi).(ctum) *ras.* 141 (pe).(cunia) *ras.*

Fidos ille sibi tradit sine crimine morti,
Ocior hinc zephiro trahicit hasta Ditum,
Insons obiceris sevo, Lisimachae, leoni,
At Callistenem desecuit gladius.

DE ODIO

3

Bis binos numero Carthaginiensis Amilcar
Sublimes animo progenuit pueros,
Unde leoninos totidem nutrire catellos
Romae suppremum iactat in exitium;
Fallitur hic: in pernitiem Carthaginis altae
Hos aluit, finis haec manifesta facit.
Vix novies solem conspexerat ingredientem
Cancri precellens Annibal hospitium,
Sacrificante sacras patre dum se iurat ad aras
Hostem Romani perpetuum populi,
Infligensque pedem telluri, pulvere sparso,
« Utraque », dixit, « eat donec in hunc habitum,
Infestae sibi sunt Roma et Carthago futurae,
Nec quisquam pacis conciliator erit ».
Dum pectendo caput regina Semiramis ornat,
Parte capillorum iam bene composita,
Pars humerum tegeret cum necdum compta sinistrum,
Vectus anhelanti nuntius infit equo:
« Subtrahit a vestris sese Babilonia sceptris,
Pertractate cito quid valeat fieri » !
Partim collecto partim quae crine soluto
Mox conscendit equum, miles eam sequitur,
Nec solvit comptos crines compsitve solutos
Infida donec urbe potita fuit;

152 Ditum = Clitum, *cf. Valer. Max.*, IX, 3, *Ext.* I. 3, 8 hospitium: h *suprascr.* 18 anhelanti: h *suprascr.*

Eius habet statuam Babilon nunc effigiatam,
Hoc habitu mulier quo fera caepit eam.

DE AVARICIA

4

Fecit in Eolia testamentum regione
Sed fallax quidam Basilio locuples;
Heredes scripsit quos se testes dare dixit f. 96
In testamenti falsidicis tabulis;
Unus erat Crassus, nec non Hortensius alter,
Illustres ambo magnanimique viri;
Aeoliam caeca peciere cupidine capti,
Dum locupletari divitiis cupiunt,
Et qui debuerant fraudem damnare nefandam,
Augmentaverunt ambitione sua.
Sillius, o Cassi, Calphurnius et capiuntur
Ut te confoderent in manibus gladiis:
Quinquagena tibi sestercia contulit unus,
At sexagenis se redimit socius;
Si tibi tantundem, Cassi, concedere vellent,
Credo, praeberes absque mora iugulum.
Septimuli funesta fames praecordia frixit,
Tristis avaritiae credere vix poteris;
Hic caput abscisum Grachi pilo quoque fixum
Urbem per mediam ferre libens potuit,
Esto repensurum iurarat Opimius auro,
Grachus Septimuli summus amicus erat;
Fertur et hoc plumbo demens implesse liquato,
Inpositum libris quo gravius fieret.
Mira cupido fuit regis Ciprii Ptholomei,
Hic congessit opes sordibus ex variis,

---

3 quos: s *suprascr.* 15 cassi: o *sig. voc. suprascr.*

Pro quis post modicum praenoscens se periturum,
Imposuit navi mergat ut has pelago,
Utque secans altas tenuit ratis aequoris undas,
Aspitiens auri pondera paenituit,
Quae dum thesauris revehens claudit tenebrosis,
Hunc perimens hostis illa sibi rapuit.

DE FASTU

5

Dum promulgaret patribus contraria consul
Fulvius, est ab eis sepius ammonitus;
Nollet ab incepto desistere cum violento,
Ordo senatorum mandat ut adsit ei;
f. 96v Egre procaedit, sibi respondere superbit,
Debuit haud unum spernere sic procerum.
Dum plebi Drusus dictat mandata tribunus,
Consul pauca loquens verba Philippus ibi,
Carceris obscurum sic praecipitatur in antrum,
Naribus ex eius ut cruor efflueret:
Curia quem mandat Drususque venire recusat,
« Ad me cur », infit, « non magis illa venit ? »
Paruit ipsa suo, pudet heu ! festina tribuno,
Cui parere magis ille ferox habuit.
Egressus lavacro Pompeius erat modo Gneus,
Sternitur Hipseus illius ante pedes,
Nobilis hic reus ambitione sed eius amicus,
Quem sibi prostratum cernere nec voluit:
At queritur partam sibi cur tardet prece coenam,
Et coenavit eo nil miserans animo.
Gaudes, Antoni, capite allato tibi Rufi,
Horrent convivae nilque pudoris habes,
Accipis in manibus versasque diutius illud,
« Ignotus », dicis, « vir fuit iste michi »;

Verba superba nimis : hunc praecipis ipse necari,
Quem te dissimulas scire, senator erat.
Prestat Alexandro regina superbia Magno
Fastus ad summum posse venire gradum ;
Nam fastidito proprio patre rege Philippo,
« Filius Ammonis sum Iovis », infit, « ego » ;
Mores Graiorum tempnens cultumque paternum,
Morem Persarum suscipit ac abitum ;
Arrogat et nomen sibi divinum vel honorem,
Intumuit fortis his tribus ille modis.
Indicens bellum Grecis Xerxes, sibi dirum,
Collectis Asiae principibus loquitur :
« Usus ne proprio reprehendar vos ego nostro
Aggrego consilio, sed meminisse volo :
Vos parere magis mihi quam suadere licebit,
Rex ego sum Xerxes vosque mei proceres » ; f. 97
Credere consilio quia spreverat ille suorum,
Victus suffugit turpiter a Danais.
Annibal elatus Cannarum post grave bellum,
Nec cives castris suscipit ipse suis,
Nec responsa procax interprete dat sine quaevis,
Sed tumor iste cadit, dum superatus abit.

DE PERFIDIA

6

Romulus imperium, Tarpeius suscipit arcem :
Portis Tarpei filia progreditur,
Haec latura sacris erat amnem ; capta Sabinis
Arcem promittit, munera si dederint :
Cui pepigere suae cuncti gestamina levae,
Anulus armillae sunt ea vel clipeus :

---

32 (suscipit)..(ac) *ras.*

Obruitur clipeis, susceptis arce Sabinis,
Collis Tarpeius inde vocamen habet.
Octo fide quassa versutus milia Galba
De Lusitanorum moenibus eruerat,
Florentes aetate viros et ad arma paratos:
Occidit multos, vendidit et reliquos.
Armat in Ausonios audacter Bituitus rex
Arbennosque suos Allogobresque feros.
Hunc neque tu, Domici, Fabius neque subdere quivit,
Dum virtute nequis, perfidia subigis:
Colloquium simulas et fercula larga ministras,
Excipis hospitio, iam saturum religas,
Et vinctum regem navi praemittis in urbem:
Non probat hunc tantum Roma severa dolum,
Sed nec rescindit, renovet ne bella solutus
Bituitus: carcer illius Alba fuit.
Perfidiae speculum fuit urbs Carthago nefandae,
Quam virtute magis creverat illa dolis;
Xantippus bello Lacedemonius truculento
Contra Romanos huic fuit auxilio:
Regulus istius argumento superatur,
f. 97v Quem iam victores ceu placidi comites
Ut revehant Spartham, duxere per alta carinam,
Merserunt caeci gurgitibus pelagi.
Annibal invictis cinctos muris Nucerinos
Exire annuerat cum duplici tunica;
Perfidus hos omnes fumo necat atque vapore,
Balnea succendens patret ut haec scelera.
Moenibus eductum simili cum fraude senatum
Acerranorum proicit in puteum.

---

21 (rescindit)..(renovet) *ras.* 33 pavore.

DE VI ET SEDICIONE

7

Equicium Marius, qui se Gracho generatum
Falso iactabat, trusit in ima lacus;
Poscebat fieri pellecta plebe tribunus,
Obsistit consul magnanimus Marius:
Ignoto genitore satum, sordes alienas,
Iura magistratus scandere posse negat;
Exarsit vulgus, convellens claustra reclusit,
Equitiumque suis extulit hinc humeris.
Ne Saturninus populo poscente tribunus
Nequam fiat homo, Nunnius unus obest;
Hunc in privatas plebs effera compulit aedes,
Hinc rapit atque furens fustibus interimit;
Denique cive bono vulgus furiale necato
Sublimat civem ius tribuendo malum.
Patrum decreto, provintia tradita forti
Orbis erat Mario tercia pars Asia;
Tunc privatus erat, prius illam Silla regebat,
Sumpsit legatum qui sibi Gratidium;
Suscipiendarum causa missum legionum
Gratidium sevi mortificant cunei:
Aegre namque ferunt, amisso consule Silla,
Quod se privatus susciperet Marius.
Invita Gneius Pompeius praesidet urbe
Dux exercitui, delitiosus homo;
Successor Quintus Pompeius mittitur illi,
Qui mox Gradivo sacrificat veniens; f. 98
Discincti ducis illecebris exercitus omnis
Perditus, in Quintum surgit eumque necat.
Nec minus hoc furuit vecors exercitus ille,
Exagitatus qui Thisiphone stimulis,
Carbo, tuum fratrem perimit, Carbo sibi nomen,

Eius dum prudens corrigeret vitia;
Militiae disciplinam civilia bella
Laxarant, deses ocia miles amat:
Elegere ducem legiones perdere fortem,
Quam prius assuetam linquere nequitiam.

DE PRESUMPCIONE

8

Scipio fertur in hoc nimium temerarius ausu,
A quo Carthago victa prius fuerat;
Adversum regem bina cum nave Sifacem
Transit ab Hispanis ad Numidas subitus;
Nudus militibus cum paucis pervolat illuc,
Quem fortuna suis protegit auspiciis.
Absque stupore nequit proferri Caesaris audax
Conatus, quamvis provida fata regant;
Ut tardare suas videt impatiens legiones,
A coena surgit, aeger uti fuerit,
Maiestate sua servili scemate tecta,
Credens se pelago navicula vehitur,
Menteque navigium placida iubet ire per altum,
Iactatus ventis fluctibus et tumidis;
Sic a Brundisio traiectus per freta lembo,
Urbem nil lesus venit Apollineam.
Obruit Albinum saxis exercitus omnis,
In castris clarum nobilitate virum,
Moribus ornatum, qui sublimatus honorum
Cunctis magnorum fascibus extiterat,
In quem dum falsas et inanes suspitiones
Congerit, insontem miles atrox perimit.

8, 8 (fa).(ta) *ras.*,

Classe gubernator iusto moderamine ducta
Plectitur Annibalis imperio capite, f. 98v
Solvens a tumulis qui navigium Petilinis,
Afros directa tendit adire via;
Credens Italiam spatiis absistere multis
Aestibus a Siculis, « rector », ait, « ratium
Auro corruptus Romanis vendidit Afros »;
Telluris demum perspiciendo situm,
Condempnasse virum reprehendit se male iustum:
In maris angusto praecipit unde freto
Constitui statuam nautae sub nomine sculptam,
Litore de gemino cernitur haec Siculo.
Condempnant temere denos virtutis Athenae
Expertae proceres magnanimosque duces;
Sevitia ponti nequeunt quia caesa suorum
Tradere telluri corpora, depereunt.

DE ERRORE

9

Discerptus populi manibus perit Helvius insons
Caesaris a sacro Cinna rogo rediens;
Insanum vulgus iaculo fixum caput eius
Deportat circa vociferando rogum;
Cinnae Cornelii se plebs erronea credit
Abscidisse caput, Caesaris ulta necem,
Qui, consanguineus cum Caesaris esset, in eius
Consensit diro perfidus exitio,
Ergo nomen idem populum decepit atrocem,
Illis ambobus Cinna vocamen erat.
Cassius in campos Thineium nocte Philippos
Dirigit e castris praecipiendo suis
Nuntiet, an Bruti sint integra castra sodalis:
Nox erat et toto sidera nulla polo;

Detentus crebris anfractibus ille viarum,
Et furvae noctis implicitus tenebris,
Tardavit regredi : quem sperat ab hoste teneri
Cassius et Bruti diruta castra sui,
Caesareo madidam mox ponit sanguine vitam,
f. 99 Incumbens ferro turbidus ipse suo ;
Tineius veniens dum cernit caede madentem,
« Causa tuae mortis, dux », ait, « ipse fui :
Non patiar nostrum, dux obtime, crimen inultum »,
Recludit iugulum protinus ense suum.
Regi Veientum lugubrem tessera casum
Attulit, obtatus iactus ei cecidit,
Qui conlusori ridens, « interfice », dixit,
Missi Romani lusibus intererant,
Regius audita quos mactat voce satelles,
Credens hoc regem significare suum.

DE ULCIONE

10

Fulvius esset ea dum tempestate tribunus,
Tusclanos falso crimine compeciit :
Horum consilio Privernos cum Veliternis
Bella paraturos patribus insinuat ;
Obsita cum natis Romam squalore cucurrit
Et cum coniugibus plebs lacrimosa suis,
Excusat culpam, dimittunt ire solutam,
Sola tribus dampnat Popilia innocuam :
Iudicat haec virgis caesos punire securi,
Inbelles sumpto distribui pretio,
Cuius Tusclani, postquam sunt urbe recepti,
Vari iuditii semper erant memores,

9, 21 Tine*i*us : i *suprascr.* 25 veiectum (ca).(sum) *ras.* 10, 1 (dum) ...(tempesttae) *ras.*

Quippe magistratum permittunt scandere nullum
Popilios, erat his denique vis potior.
Romanos, Uticae qui degebant, Adrianus
Vexabat sevo lividus imperio;
Hunc idem vivum rapientes igne cremarunt,
Quod non Romanis displicuit dominis.
Abscisum Thamiris Cyri caput utre reponit,
Humano plenus sanguine qui fuerat,
Sic dicens, « exple multo, sitibunde, cruore
Semper expletam iam satiando sitim:
Haec interfecti solvo tibi praemia nati,
Pransum cum cuneis quem, truculente, necas ». f. 99v
Insidiis natum dum Laodices sibi raptum
Beronice sentit, tigris ut orba fremit,
Conscendit currum mulier clipeata superbum,
Caeneum sequitur, mortis hic auctor erat,
Nequiquam iacta quia non traiecerat hasta,
Percussum saxo praecipitavit equo,
Quem contrivit, equis super hunc calcaribus actis,
Agmen agens currum turbida per medium.
Tessalus in magnis fit princeps Iason Athenis,
Persis magnanimus bella parans gravia;
Hic sibi conquesto Taxillo gynnosiarcho
Ter denas dragmas praecipit exigere
A cunctis singillatim Taxillus ephebis
Quis praeerat, flagris caedere ni dederint,
Sed iuvenum nullus voluit persolvere pondus,
Ergo caeduntur verberibus nimiis:
Iasone qui caeso sunt ulti verbera ferro,
In quo Graiorum maxima spes periit.

---

29 tra(icerat) *in ras.*

DE FACTIS AC DICTIS SCELERATIS

II

Tullia carpento pergebat tramite cepto,
Devehitur corpus ad patris exanime;
Herens sucussis auriga moratur habenis,
Quem mulier quaerit cur ibi restiterit,
Et super exanimem iumenta iubet genitorem
Cursu transduci, nil miserans, celeri;
Currit in amplexus sibi dilecti male blandos
Interfectoris concita Tarquinii.
Fimbria consiliis nequam molitur iniquis,
Funere depereat Scevola quo Marii;
Percutit incautum submissus ab hoste satelles,
Sed penetral vitae mucro subit minime;
Postquam vidit eum de vulnere convaluisse,
Accusaturum spondet apud populum
Quaesitusque, viro quid sit dicturus honesto,
f. 100 Maxima vix quo laus digna satis fuerit,
Hoc se dicturum dicit, quod corpore telum
Parcius excepit et quia convaluit.
Obiurgat coram patribus Cicero Catilinam
Accendisse rogum plebis in exitium;
Ille refert, « sensi: propere restingo ruina,
Namque nequit limpha: Roma sibi caveat ».
Turanius patris proscripti iam senioris
Detexit latebras, indicat unde notas
Eius et aetatem, quis cognosci cito posset
Qui se quaerebant; quaerit ab his senior,
« Natus an incolomis meus est ducibusne probatus ? »
Unus respondet, « diligis inmeritum:
Illius inditio moreris, vir honeste, scelesto »,

3 habenis: h *suprascr.* 10 scevola quo marii *al. man.* 22 namque nequit *al. man.*

Et mox funesto procubuit gladio.
Dum gladiatorum Carthagine Scipio ludum
In restaurata praeciperet fieri,
Annua quippe dies patris et patrui revoluta,
Compellunt populis hos adhibere iocos;
Nuper defuncti statuunt decernere regis
Nati pro regno cum gladiis patrio;
Scipio verborum quod iuditio dirimendum
Ammonet, at renuit iunior hoc fieri;
Pugnarunt ambo, cadit audax iudice ferro,
Dum male confidit viribus invalidis.
Non cum germano sed pugnavit Mitridates
Cum patre de patrio, vicit et, imperio.
Armeniae solio propulsat filius alto
Patrem Tigranem temporis inpatiens.

DE MORTIBUS INSOLITIS

12

Cum totis domibus conflagras fulminis ictu,
Hostili Tulli, cumque tuis pueris;
Urbis eras columen, propulsans viribus hostem,
Mirum, quod fato tolleris insolito!
Uda domi residet lacrimarum flumine mater,
Audita nati pro nece flendo sui; f. 100v
Ulnis post modicum iuvenem complexa reversum,
Laeticia subita corruit exanimis.
Corsica Romanis tandem superatur ab armis,
Consule sub Talna, strenuus hic vir erat,
In qua sacrificans apices, quos Curia mittit,
Suscipit, intento dum legit hos animo,
A patribus missas sibi gavisus fore grates,
Expirans aram labitur ante suam.

Cimbros cum Mario Catulus collega subegit,
Quem Marius dampnat quod sibi non faveat;
Inlinit ille suum mox cocta calce cubiclum,
Igni succensum reddidit hoc calidum,
Hoc se conclusit, Marii sic vota peregit,
Hac non vulgari morte perit Catulus.
Amplexus inter sunt absumpti pueriles,
Praetor erat, Gallus ac Ethereus eques.
De fugitivorum conatu Coma latronum
Princeps quaesitus, inde nichil loquitur;
Poplitibus flexis se colligit et caput abdit,
Auras evadit spiritus in tenues.
Eschilus in Sicula degens regione poeta,
Ut meditaretur moenibus egreditur,
Et dum forte loco solus resideret aprico,
Armiger ecce Iovis aeris alta secat,
Unguibus in cuius testudo gravissima fertur:
Eius dum vesci carne cupit volucris,
Verticis ex nudi delusa nitore, remisit
Illidens concham marmoreo capiti,
Hocque tragediae casu finiris honestae,
Eschile, facundum, strenue, principium.
Diceris indigno consumptus, Homere, dolore,
Dum nequit absolvi questio proposita,
Quam piscatores tibi proposuere procaces,
Unus homo tamquam solvere cuncta queat!
f. 101 Euripides est a canibus noctu laniatus,
A coena regis dum redit Archelai.
Dum luctamen habet verborum grande Sophocles,
Eventu nutat sollicitus dubio,
Exoptata nimis sequitur victoria tandem,
Commutat letam protinus hac animam.

32 (vesci)..(carne) *ras.* 34 marmoreo capiti *in ras. al. man.* 42 (re). (dit) *ras.*

Fero Philemoni ficus coenare volenti
Exhibuit famulus, iusserat ut dominus,
Ante Philemonem locat has lecto residentem,
Egressus stabulo mandat eas asinus;
Inclamat famulum ridens ut pellat asellum,
Qui iam consumptis ficubus accelerat:
« Ficus donasti, da vinum, quaeso, rudenti »,
Dixerat et risum solvitur in nimium,
Nec valet excussum penitus retinere cachinnum,
Donec efflaret defitiens animam.
Dum cubat in pueri gremio liricus sibi cari
Pindarus, in foribus gynnasii positus,
Decessit Stigias currens festinus ad undas,
Nec puer agnovit ipsius aut sotii:
Deprendit primus qui claudere gynnasiarchus
Gynnasium properat, dum fodit huic latera.
Vivax humani duplex superaverat aevi
Anacreon spatium, virga regebat eum,
Dum refovet passa, superest quod roboris, uva,
Unius grani sucus eum perimit.
In silva fissam cuneis ut vidit adactis
Quercum, suffultus viribus eximiis,
Iniectis illam manibus divellere temptat,
Quae redit excussis ad solitum cuneis,
Fortiter astrictis manibus revocata Milonis:
Horrendis epulum praebuit esse feris.

DE CUPIDITATE VITAE

13

Aquilius pulcram potuit consciscere mortem,
Qui servire magis turpiter appeciit;

---

49 locat has lecto residentem *in ras. al. man.* 50 mandat eas *in ras. al. man.* 62 gyn*n*asium: n *suprascr.*

f. 101v Ponticus hunc superans caepit pugnando tirannus,
Infestus semper Romuleis ducibus.
Tercio iam consul, Pompeio iudice, Carbo
Supplicio ductus Trinacriam fuerat;
Militibus spatium poscit, donec levet alvum,
Tantus amor vitae labilis huic inerat;
Protrahit usque moras, lictor turpi residentis
Cervicem resecat has breviando loco.
At Brutus vitae momentum mox rapiendae
Emit probrosi dedecoris pretio;
Furius hunc caepit, constanter subdere iussit
Cervicem, viso subtrahit hanc gladio,
Utitur et timidis feriendus mox ita verbis,
« Iam dabo, si vivam, da modicum spatii ».
Humanam Xerxes deplorat conditionem,
Annis quod multis vivere nemo queat;
Fertur pro tota lacrimas fudisse iuventa,
Dum deflet pro se, totius hic Asiae.

QUI INSOLITA SINT USI PURE

14

Nil animo dabat humano fidei Masinissa,
Qui sibi custodes fecerat esse canes;
Copia natorum praestat locuples neque regnum
Degere securum sed neque mancipia.
Torquet Alexandrum metus hinc amor inde tirannum:
Coniugis hic Thebes arsit amore gravi,
Cuius concubitum quotiens petit exitialem,
Precaedit stricto barbarus hunc gladio,
Nec prius audebat lecto committere membra,
Scrutatus cura quam foret omnimoda,

13, 14 hanc: h *suprascr.*

Pelice quae lesa iusto commota dolore,
Illum mortificat foederis ulta thorum.
Quinquies octonis princeps Dionisius annis
Extitit, infestum perpeciendo metum,
Denique, summotis a se violenter amicis,
Vallat se servis robore praevalidis,
Legit et asseculas de barbarie sibi seva, f. 102
Ambibant armis eius et hii latera,
Tonsoresque timens, natas tondere docebat,
Nulla totondit eum mox ut adulta fuit:
Namque nucum resecat fervente putamine barbam,
Dicunt « iuglandes » nomine quas Latio;
Binas uxores habuit nec credidit illis
Ni perscrutatis vestibus interius,
Tanquam castra, suum fossa valloque cubiclum
Muniit, ex lignis ponte superposito,
Militis excubias statuens foris, obserat intus
Ingressus duris vectibus ipse fores.

DE SIMILITUDINE FORMAE

15

Vivius ingenuus, Pompei, fuerant tibi, Magne,
Et libertinus Publicius similes,
Pro quibus ipse salutari per saepe stupebas,
Qui venerabantur crebro tuo merito.
Fortuito nec ludibrio pater hoc fuit exors:
Extitit ille coco consimilis proprio,
Belli potens animoque ferox cognomine turpi
Dicitur a toto Menogenes populo.
Scipio Corneli, cognomina plurima clara
Nobilitasque foret cum tibi praecipua,
Serapion tota cognomine diceris urbe,

Ille macellarii fungitur offitio,
Nec morum probitas generis nec munit honestas,
Subiaceas tanto quominus obprobrio.
Menogenes consul vulgo Messala vocatur,
Histrio cui similis ille fuit fatie ;
Curio Burbulei censetur nomine mimi,
Motus corporeus par quod utrique fuit ;
Curia sublimes vita, natu generosos,
Protulit hos, habuit scena quibus similes.
Anthioco regi verbis et corpore stirpis
Regalis fuerat Arthemius similis,
f. 102v Laodice sceleris quem causa dissimulandi,
Anthioco caeso, muneribus redimit ;
Collocat hunc strato quasi rex egrotet in alto,
Convocat et proceres, « rex », ait, « en moritur ! »
Eiulat et sparsis bachatur iniqua capillis ;
Quae dicat furem verba dolosa docet :
« En morior », dixit, « vestrae commendo fidei
Natos, uxorem regnaque Laodicen ».
Praetor Siciliae monstris proconsul amicae
A quodam quaerit cur sibi sit similis,
« Nam pater has », inquit, « numquam meus attigit horas » ;
Intulit urbano protinus ille ioco,
« At crebro vestram meus hinc perrexit ad urbem »,
Proconsul risit miliciaeque globi.

QUI PRO SIMILITUDINE PLEBEM DECEPERUNT

16

Vultus ob grandem Gracho genitum paritatem
Plebem mentitus decipit Aequitius ;

15, 15 (messa).(la) *ras.*

Natus Piceni, vehementis sedicionis
Anceps Romano causa fuit populo.
Herofilus Marium tibi, Silla ferox, inimicum
Dum sibi iactat avum, plebs cito credit ei;
Admittit propriis Romanos Caesar in hortis,
Vires Pompei contudit ut iuvenis,
Herofilus multis circumdatus ecce ministris
Purpureus profert verba salutis ei;
Caesar, quisnam sit, de stipatoribus audit,
Horruit ut monstrum moxque ligavit eum,
Extra quem Latios fines facit exiliari,
Romam sublato Caesare qui rediit;
Tractat consilium perdat qua morte senatus,
Carceris hinc caecis deperit in tenebris.
Extitit Augusti qui se iactare nepotem
In conventiculis non veritus fuerit,
« Mater erat », dicens, « Octavia, tradidit illa
Ut me nutriret agricolae Gabiis,
Subicit hic natum, quem matri misit in urbem, f. 103
Meque domi retinet, dicit et esse suum;
Interea longa tardatus debilitate,
Mater dum vixit, adfore non valui,
Adsum nunc, cives, bona reddite, quaeso, paterna! »
Fit gravis hinc motus, nam favet huic populus;
Audit dum divus, super his valde stomachatur,
Nam diffamatur legitime genitus,
Affixum remo iubet expirare triremis
Pellacem medio, plebe stupente, foro.
Cappadocum regem morti dederas Ariathem,
Antoni, totus noverat hoc Oriens;
Barbarus eximiae similis sese stabiliri
Affectat viduo Cappadocum solio,

---

15 senatum. 33 eximiae = eximie.

Fallit et hinc urbes, aliquos sociat sibi reges,
Quorum praesidio rex fieret valido;
Caesar eum caepit, cuius praecordia fecit
Carceris in fundo transadigi gladio.

EXPLICIT

EPISTULAE XI

CODEX

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec.* XII.

IAM EDITA

Ep., I, 1-2 : *apud* Soc. Bolland. (Boll.), Acta Sanctorum Martii, t. iii, 1736, p. 301. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1239 *et* Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, p. 323) ; Histoire littéraire de la France, t. x, 1868, p. 92. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1176).

2, 25-28, 37-44, 53-57, 123-126 *et lacuna non indicata*, 129-139 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 493, 501 ff.

Ep., II, 1-2 : *apud.* Soc. Bolland., Acta Sanctorum Martii, t. iii, 1736, p. 301. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1239; Boucher de Molandon, Mém. d. la Soc. arch. et hist. de l'Orléanais, xviii, 1884, p. 542 ;Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, p. 323).

117-320 : Eugène de Certain (Cn.), Archives des missions scientifiques et littéraires, x, 1856, pp. 119-123. (*Ex hoc apud* Konrad Hofmann (Hn.), Amis et Amiles und Jourdains de Blaivies, Erlangen, 1882, pp. xxiv-xxx.

229-234 : L'abbé Lebeuf, Hist. de l'Acad. des Inscriptions et Belles-Lettres, xxi, 1754, p. 141.

Ep., IV, 1-2 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, p. 504. (*Ex hoc apud* Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, p. 326).

Ep., V, 1-5, 59-60, 63-72 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, p. 505.

Ep., VI, 65-83 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 506 ff.

Ep., VII, 1-2 - Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, p. 493.
58-68, 71-76 : Heinrich Hagenmeyer, Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana, Heidelberg, 1913, p. 518, n.
1-548 : Anton Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, pp. 331-352.
529-540 : Ralph Bailey Yewdale, Bohemond I, Prince of Antioch, Princeton, 1924, p. 130, n. 77.

Ep., IX, 129-334 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 512-517.
163-165, 215-220, 221-223, 265-270, 327-328 : L'abbé Lebeuf, Hist. de l'Acad. des Inscriptions et Belles Lettres, 1754, pp. 512-514.
213-230, 245-248, 251-270, 289-322, *et lacuna non indicata*, 327-334 : L. Dubois, Archives statistiques, monumentales de la Normandie, 1824, pp. 209-211.

Ep., X, 5-6, 16-20 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 517 ff.

Ep., XI, 3-13, 31-47, 55-56 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 517 ff. (*Ex hoc apud* Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, p. 322.
31-36 : Mabillon, Annales Ordinis S. Benedicti, vi, 1739, p. 384.

EPISTULA I

f. 104 AD GUARNERIUM BURDONEM

Accipe descriptam, Guarneri Burdo, salutem,
Dirigit a Torta quam tibi nomen habens.
Nostra Pyerides te tempestate poetam
Intonsusque sibi Cinthius instituit;
Musa licet silvis olim migraverit omnis
Atque chorus montes liquerit Aonidum,
Desertae valles licet obticeant Aganippes,
Areat et fontis copia Pegasei,
Vix licet invenias legat ut quis si qua laboras,
Tu tamen arguto pollice plura canis.
Gloria praeteriit, fuerit cum multa poesis,
Cumque lira plectrum viluit et cithara;
Conticuere fides, iam nullus adest honor illis,
Nullae cum multae deliciae fuerint:
Esurias si sola tibi sit tibia cordi,
Ipsa confisus deficies penitus.
Orpheus Euridicen imis revocabat ab umbris,
Perdidit hanc versis respiciens oculis;

2 a Torta nomen habens *Cn.* 9 q(ua) *in ras.* 18 (o).(culis) *ras.*

Conditur infernis iterum demersa cavernis,
   Reddita iam non est, fleverit ille licet;
Musica dulcedo, quasi sorbeat atra vorago,
   A superis fugiens aethere non fruitur,
Orpheus a caecis quam dum proferre latebris
   Nititur, illa magis conditur in tenebris.
Versibus heroicis si carmen scribere gliscis,
   Seu mavis elegis, munera nemo dabit;
Nulla feret iambus tibi praemia, nulla trocheus,
   Hircus nec tragicis iam datur ipse metris;
Aspis ut obcludit, quam Marsus praecinit, aures,
   Aures claudit et is qui dare quid poterit.
Sin minus urbani scurrae consueta sequaris,
   Qui non delectat sed tenet atque gravat,
Si quae protuleris minus esse decentia sentis,
   Audiat ut vulgus voce petes tremula,
Nec tamen adtendet recitantem, ni feriato f. 104v
   Pectore nulla iecur extera cura premat.
Eximium vatem si nasci forte Maronem
   Hoc aevo dederat prospera stella Venus,
Eius iocundo si convenisset in astro
   Tota favens genesis, cum Iove Mercurius,
Ipse suis adsit comitatus si Maro Musis,
   Pallida ieiunis faucibus ora gerat,
Nec solum macra qua scribat egebit aluta,
   Caerula vix mandet cui rude carmen erit.
Scribere munificis impulsos esse patronis
   Contendunt vates, de quibus unus is est
Mantua de laetis quem Romam miserat agris,
   Regia quem recipit curia rure satum,
Factus et iste viris carissimus est generosis
   Et Mecenati, Pollio, necne tibi;

30 (et)..(is) *ras.* 36 extera: e *suprascr.* 43 non *Cn.* 48 (rure). ..(satum) *ras.* 49 carissimus *corr. ex* carissis....

Caesar agros et opes et clari culmen honoris,
Par foret illustri cuilibet ut, tribuit.
Quid Flaccus libertino genitore creatus:
Num rus irriguum Bandusio meruit?
Algor in hoc hiemis, nix, flamma, grando, pruina,
Autunni gravitas, frigus adhuc dubium,
Fiunt epoto tolerabiliora Falerno:
Mecenas queritur urbs quia deseritur;
Brute, tuus fuit hic civili clade tribunus,
Quam renovas fuso sanguine Caesareo.
Et libertatem meruisse Terentius Afer,
Scipio quem caepit, dicitur a populo:
Eximit hunc nodo praeclara scientia turpi,
Perpetuat fama nobilitans celebri.
Te genuit Sulmo, lingua promtissime Naso,
Quae te principibus iunxit amicicia,
Haec eadem magnae dotavit coniuge stirpis,
Dote pudiciciae quae tibi cara fuit;
Extulit ingenii clari te Roma favore,
f. 105 Linguae libertas praecipitat nimia;
Exilio pulsus, non es demum revocatus,
Arguis inde tuum nec semel ingenium;
Caucius ornasses hederae si tempora fronde,
Non esses Getico compositus tumulo.
Denique num civis Cicero fuit infimus urbis?
Lepos irrigui cui dedit eloquii
Consul uti clarus fieret patriaeque patronus,
Romam qui sevo liberat excidio.
Livius an fama non est provectus opima?
Eoi veniunt visere quem proceres;
Seque videre Titum non Romam velle fatentur,
Cuius Titoni regna replebat amor.

54 Blandusiae *Cn.* 55 flamma *in ras.*, *corr. ex* flama, m *suprascr. al. man.* 58 (qu)e(ritur) *in ras.*, *corr. ex* quaeritur. 75 (denique)...(num) *ras.*

Si retegas Graios arcem sibi praeripientes,
Artibus in quinis tot numerare vales,
Autunni primo quot frigore deicit ulmo
De patula Boreas inplacidus folia.
Aegiptus geometriam, prius astrologiam
Gens Caldea suos instituit iuvenes;
Grecus arithmeticam docuit, primusque sophista,
Musicus, et rethor, grammaticusque fuit.
Plurima non solum fuit his opulentia rerum,
Eoliae celebres sed viguere duces;
Oratoris enim Demostenis auxit Athenas
Sollers et reliquis culcius eloquium.
Socratis arbitrio dedit urbs se Palladis aequo,
Ingenium cuius mite fuisse ferunt.
Magnus Aristotelem rex affectu speciali
Phebeum Macedo numen uti coluit,
Pondera Xenocrati qui plurima miserat auri,
Parcum legatis prandiolum dedit is;
Cui taxaretur peciere pecunia mane,
«Caenula vos docuit spernere me», inquit, «eam».
Diogenem Cinicum visens in sole sedentem,
Indigeat si quo rex petit ut petat id;
Cui sophus: «obsistas rogo ne mihi sole fruenti: f. 105v
Me sine sole frui, caetera tolle tibi».
Intulerat quaqua versum sapiens Plato gressum,
Excipiebatur semper honorifice;
Nec disciplinis aderant tantum modo culti,
Obsequio multi sed procerum pueri,
Partes Phitagoras quia perlustravit Eoas,
Indagando vias multiplicis sophiae,
Adquirit longam praesumpto nomine famam,
Postea quod summi vix meruere viri.

---

93 (demo).(stenis) *ras.* 101 (pec).(unia) *ras.* 109 modo cul(ti) *iin ras. al. man.*

Carneades et Democritus, Solo necne Cleantes,
Isocrates doctus, Milesiusque Tales,
Simonides, et Crisippus, liricusque Sopholes,
Magnus Gorgias, Pindarus, atque Bias,
Eschilus, Euripides, et Anaxagoras, et Homerus,
Et plures alii quos replicare piget,
Muneribus largis tot agones sunt animati
Ferre, tot et noctes ducere pervigiles.
At nos quae ratio mentem submittere tanto
Cogit sudori nec pociora sequi ?
Perstrepimus raucae passim de more cicadae,
Quae inportuna canit, sol ubi celsa tenet,
Aera dum trepidis implens estate querelis
Garrula formicae praecavet insidias.
Tempore vix aliquem nostro concessit honorem
Disciplina viro quamlibet emerito;
Copia nunc nitidi dat sellam multa metalli,
Nobilitas, mores, littera, nil tribuunt.
Ergo fatigaris frustra quisquis modo scribis,
Dum nil lucraris sed magis afficeris.
Ocia sectari, corpus conferre quieti,
Vivere discincte, forsitan est melius,
Indulgere cibis et lusibus atque sopori,
Condita fictilibus vina probare cadis.
Censebat spurcus vivendum sic Epicurus
f. 106 Esse docens summum dulcia quaeque bonum,
Quique voluptatem praeponens utilitati,
Seduxit blandis asseculas monitis.
Non sequimur sectam sed nos hanc perniciosam,
Mundi qui fugimus illicis illecebras,
Angustus callis quos ducit ad atria caeli
Quique bonum summum novimus esse deum.

---

117 Sopholes = Sophocles. 123 at: iam *Cn.* 127-8 *om. Cn.*
130 quaelibet *Cn.* (v)ir(o) *in ras.*

Ocia vitamus quia sunt studiis inimica,
Ocia proposito sunt inimica bono,
Hostis ne laqueus mentem laqueet feriatam,
Hamo ne fiat saucia vulnifico,
Occupet hanc sceleris ne sordida passio turpis,
Virtus marcescat, pullulet et vitium:
Scribimus idcirco, stabilimus cor meditando,
Inflari mentem ne velit opprimimus.
Denique vis animae, subtili fota calore,
Cogitat aut lucem iugiter aut tenebras;
Nulla quies illi, dederis nisi membra sopori,
Nec cohibere vales si cohibere velis.
Esse nec infitior quos laudis inepta cupido
Instiget variis scribere multa modis:
Nos nec gloriolas vulgi captamus inanes,
Ostendi tenso nec cupimus digito.
En mihi scribendi fuerit quae causa retexi,
Invidiae rodi dente timens opico.
Si vis mitto tibi, quoniam nuper peciisti,
Libros digessi quos memorabilium.

EPISTULA II

AD BERNARDUM

Pro meritis, Bernarde, tuis tibi verba salutis
Paucula Rodulfus annotat ipse tuus.
His veri poteris cognoscere quae sit amoris
Gratia, quae vinclis conseritur validis.
Fama vel censu tibi sit si pauper amicus,
Non asperneris hunc, reputesve nichil;
Si sit rara, tuo si nulla pecunia caro,
Quam valeat causis suppeditare tuis, f. 106v

155 (fo)ta *in ras.*, *al. man.* 2 Rodulphus *Boll.* Radulphus *Jenal.* 7 (tu)o *in ras.* (pe).(cunia) *ras.*

Casibus in duris at permanet ille fidelis,
Sic Agamennonidi fidus erat Pilades.
Urbibus ignotus, si sit fortasse disertus,
Dotibus aut aliis condecoratus erit,
Si fama, si divitiis ditetur honestis,
His suffragari iure tibi poterit,
Ut de thesauro gaudere valebis opimo,
Si tibi vel solus fidus amicus erit.
Eurialo Nisus quia manserit artus amicus,
Increpuit nobis Virgiliana tuba:
Obvius hostili Eurialus de nocte cohorti,
Hasta traiectus deseruit superos:
At Nisus, socium dum conspicit exanimatum,
« Heu, ne superstes ero », personat Eurialo,
Et iaculo fixum, iaculo qui fixit amicum,
Manes praecipiti cogit adire via;
Sed vindex cari, dum totum sevit in agmen,
Tocius telis agminis appetitur.
Ut reor, haud auri rutilus nectebat acervus
Illud spectatae foedus amiciciae.
Phytia discipulos Damonaque Phytagoreos
Unicus invicto foedere iunxit amor;
Unum Siciliae iussit punire tirannus:
Cur invisus ei causa latet fuerit.
Qui pro se carum praedem deponit amicum,
Dispertiret agros donec opesque suas.
Iam stata lux aderat, perimendus adesse retardat,
Nulla sed ille probus signa pavoris habet;
Plebs quia crediderit praedem subsannat amico
Qui, si subfugiat, propter eum pereat.
Advenit posita subito perimendus in hora:
Plebs stabilem laudat arbiter atque fidem,

27 acervus *corr. ex* acer. 29 Phytia = Pythia.

Parcit et infenso, sibi foedere conligat ambos:
Sic carum cari servat amicicia.
Si fastos relegas, si gesta priora revolvas, f. 107
Invenies quae sit messis amiciciae:
Ultimus ut canae quas autunnus solet uvae
Pontificum mensis adderę fertilibus,
Quorum iocunda posses dulcedine vesci,
O conviva, tibi si dare vellet herus:
Servat ut annosum quem testa vetusta Falernum,
Delevit cuius canicies titulum,
De cuius solo bibulus pascatur odore,
Quo ciato tincto tota domus redolet:
Aurea ceu libavit hiems quae frigida mala,
Quorum te solus intuitus saciet,
Quae fauces repleant molli demorsa farina,
Quorum nec tenuem reicias tunicam.
Gratus amicus erit, qui fixus non titubabit,
Affectu qui te non amet ancipiti.
Tanquam mors inflexa manet dilectio vera,
Non fera, non ferrum, non domat ignis eam;
Non pelagus choris in proelia seva solutis,
Non compage ratis naufragium minitans,
Non fluvii rapidus, velut arcu missa sagitta,
Cursus, terrificum gurgitis aut baratrum,
Latratu non Scilla fero, non seva Caribdis,
Absortas revomens fauce patente rates.
Frixi per tumidos non expavit fore fluctus
Helle promta comes, devehit hos aries:
Aureus hos aries gestabat, mergitur Helle,
Nereus assumptam praecipit esse deam;
Nereis haec vasto posuit sua nomina ponto,
Helles nam pontus inde vocatur adhuc.

---

52 ciato = cyatho. 57 grat(us) *in ras.*, *al. man.* 65 (fer).(o) *ras.*

Icarus Icareis cognomina contulit undis,
Caerea quem fragilis penna per alta tulit;
Clauserat inferiora patri Minos elementa,
Aera sed liquidum claudere non valuit.
Rex mare cum terris obstruxit, Dedalus inquit,
f. 107v « Assumptis pennis efficiar volucris ».
Mox tepida positas caera ligat ordine plumas,
Induit et natum seque levi spolio;
Iamque fuga celeri stringebant aera pennis,
Aequore gramineo pullus equinus uti
Nondum succussas qui liber sensit habenas,
Discurrit campis sic puer aeriis;
Alcior inde volans Phebeo proximat axi,
Quo solvente favos, penna puerque ruunt.
Audiit ut casum plumasque natare profundo
Dedalus aspexit, flebilis ingeminat:
« Icare, num sequeris, sequeris, puer Icare, patrem ?
Aura fortassis vesceris haud supera,
Forsitan inmensis te Nereus obruit undis,
Heu mihi, nate, mea forsitan arte peris ! »
Merens oblitas dum tardius excutit alas,
Paene ruit vasto mersus et ipse freto.
Quem tu fortuna tristi blandave probasti,
In socio tali spesque quiesque tibi:
Tristibus iste tuis mutat sua prospera fatis,
Nec pro te framaeae se timet obicere.
Fertur cultor agri fratri dixisse latroni,
« Iam nunc furari desine, care mihi »;
Ille refert latro, « si vis, ero ruris amator »;
Alter ad alterius mox studium rapitur.
Non tamen affectu maiori frater amare
Quam solet externo germine progenitus.

---

87 (cas).(um) *ras.* 93 *tota linea in ras.* 101 sis.

Tideus Aetholo fuerat de rege creatus,
  Hirsutum tegimen quod manifestat apri,
Oedipus incestus pater extiterat Polinicis,
  Concretus messis semine vipereae;
Quantus amor deiunxerit hos extrema probat sors,
  Qua pro dilecto Tideus occubuit,
Irrigui fletus gemitusque probant Polinicis,
  Mucrove quo stricto perdere se voluit.
Vicinae rupis manet ut fulcimine turris f. 108
  Fixa, nec iratus terret eam Boreas,
Sic a magnanimo qui comportatur amico,
  Terrentum tumidas non timet ille minas.
Historiam Gallus, breviter quam replico, novit,
  Novit in extremo litore Saxo situs,
Quae, quoniam maetas fidei transcenderit aequas,
  Creditur a gravibus fabula ficta viris;
Vera tamen falsis quaedam permixta videntur,
  Quae protestantur quanta facessat amor.
Amelium genuit tellus Arvernica, Clari
  Clarus qui Montis extitit indigena,
Blavia sed castrum sotium produxit Amicum,
  Vuasconiae fertur parte quod esse situm.
Corpore proceri specieque nitente venusti,
  Armis terribiles, moribus et placidi,
Lampade pollentes praeclarae nobilitatis,
  Inque suis primi civibus a proavis;
Iam iuvenes isti peciere palacia regis,
  Pictonus Arbennus Vuascoque serviit huic.
Dum famulantur ei, sunt arto glutine iuncti
  Indissolvendae prorsus amiciciae,

---

119 quoniam: quum *Cn.*, *Hn.* quum iam *aut* quoniam *coniecit Hn.* transcederit *Cn.*, *Hn.* transscenderit *aut* transcenderat *coni. Hn.* 121 tamen..... falsis permixta videntur: *Cn.*, *Hn.*, *quorum ille scr.*, « *Un mot a été omis par le copiste au milieu de ce vers, qui, ainsi transcrit, n'a plus que 5 pieds* ». factis *aut* verbis *coni. Hn.* 126 Vasconiae *Cn.*, *Hn.* 132 Pictonum *Cn.*, *Hn.* Arvernus *Cn.*, *Hn.*

Ex illo valuit quam tempore solvere nemo,
Nec mors, namque locus continet unus eos:
Est prope Vercellis fundus Mortaria dictus,
Horum famosos qui tumulat tumulos.
Rex igitur, proceres aulae, reginaque Berta,
Illos dum promtis diligerent animis,
Sevus direxit sua tela Cupido sonanti
Arcu, cor natae regis eis penetrans,
Quae mox Amelii torretur amore feroci,
Ebibit et totis visceribus rabiem;
Nulla sibi requies, obtatum vulnus amoris
Donec perpetitur Amelii iaculis;
Insonuit nervus, deprendit id aulicus unus,
f. 108v Invidet Ardradus, iste vocatus erat,
Qui mox reginae manifestat; more leenae
Haec fremit, ablatis quando furit catulis;
Conqueritur regi passis furiosa capillis,
In cruce pendendum iudicat Amelium.
Rex diffamata doleat licet opido nata,
Haud dampnare virum vult sine iuditio.
Iudicibus lectis Ardradus testis habetur,
Decertare viros qui statuere duos;
Tempus quo durum fieret posuere duellum,
Electi proceres dantur utrimque vades.
His aberat rebus praedicto fidus Amicus,
Fertur nativum tunc habitasse solum,
Quem petit Amelius suffragari sibi poscens;
Spondet constanter fortis Amicus opem,
Se cum teste fero pugnaturum profitetur,
Missurumque cavo praecipitem baratro.

---

138 cumulat *coni. Hn.* 140 promptis *Cn., Hn.* 144 et bibit in *Cn., Hn.* 145 obtatum = optatum: ob caecum *Cn., Hn.* 148 Adradus *Cn., Hn., et sic passim* Ardradus *coni. Hn.* 158 utrique *Cn., Hn.* utrimque *coni. Hn.* 162 constantem *Cn., Hn.*

Moribus hii similes forma linguaque fuere,
Secerni poterant nullius inditio.
Permutant vestes, uxorem linquit Amicus
Amelio, nuper nubserat illa sibi;
Haec ignara viri fastorum suffugientis,
Amelium proprium credidit esse virum;
Coniugis ille loco donec a rege rediret
Permansit, pulcrum nec cavet illa dolum,
Cum qua dum strato de noctibus incubat uno,
Crebrius et pulsat illa latus iuvenis,
Avertit faciem, metuit dare basia saltem;
Sed sibi dum semper illa molesta foret,
Noctibus assiduis nudus deponitur ensis
Inter eos, tristis unde fit ipsa nimis.
Curia iam fidum regalis habebat Amicum,
Quem putat Amelium rex fore Gaiferus,
Nec minus Ardradus, primores atque popellus.
Pugnae dispositus iamque dies aderat,
Sacra sacerdotes apportant pignora coram, f. 109
Iurat et Ardradus impositis manibus
Ipsum praesentem violasse virum Beliardem,
Astantis regis Gaiferi genitam;
Quem falso iurasse pius quoque iurat Amicus.
Armis induti Marcia rura petunt,
Iam sublimis equo prior Ardradus iacit hastam,
Hostis pertransit quae triplicem clipeum,
Summatimque suens loricae squamea testa,
Ultra praeceptum cespite fixa stetit.
Vidit Amicus ubi disruptum cuspide scutum,
Sautius ut villos concutit arma leo,

---

165 hi *Cn.*, *Hn.* 178 ista *Cn.*, *Hn.* 187 (pi).(us) *ras.* 191 suens: [secans ?] *Cn.*, *Hn.* *cf.* suat, *De Mem.*, III. 8, 13. texta *Cn.*, *Hn.* 192 preceptum *Cn.*, *Hn.* praeseptum *coni.* *Hn.*

Populeamque trabem vibratam dirigit hosti,
Devitans equitem quae breviore via
Frontem scindit equi mediam, latosque per armos
Alto tellurem vulnere dissecuit;
Crebrius at sonipes reiectis aera tondens
Calcibus, interiit corpore stratus humi.
Cornipedis dolet Ardradus de morte volucris
Seque gemit peditem, cum foret hostis eques;
Ergo qua cervix collo nodatur Amici
Percutit elata torvus equum framea,
Prolapsus sonipes sessorem paene subegit,
Longius abscisum dissilit inde caput;
« En », ait Ardradus, « paribus pugnabimus armis,
En quaerenda fero laurea Marte tibi;
Ense lues nostro rapti mox probra pudoris
Regia deflexit quem nec amicicia ».
Ille nichil contra, tacita sed fervidus ira
Excutit auratae cassidis ense comas,
Dumque in eam valido conatu duplicat ictum,
Splendidus in partes dissiluit gladius.
Laeticia ferus Ardradus fervens inopina,
« Perfide mox », inquit, « praemia digna feres ».
Emicat hoc dicto Geticam librando bipennem,
f. 109v Nisus magnanimi colla ferire ducis,
Tabo cornipedum sed lubrica facta duorum
Gleba soli gressus destituit celeres.
Hic resupinus humi ruit et toto lutulentus
Corpore, fit plausus plebibus haud modicus.
Irruat in lapsum mens audax suadet Amico,
Sed quod inermis erat hinc ratio revocat.

---

195 populamque *Cn.*, *Hn.* propulsamque *coni. Hn.* 199 crebius *Cn.*, *Hn.* crebrius *coni. Hn.* tundens *coni. Hn.* 201 more *Cn.*, *Hn.* morte *coni. Hn.* 203 quo *Cn.*, *Hn.* 206 abcisum *Cn.*, *Hn.* abscisum *coni. Hn.* 221 luculentus *Cn.*, *Hn.*

Aulae per patulas Beliardis pulcra fenestras
Prospitiens, calibis fragmina cernit ubi,
Ingemit et iuveni succurrere gliscit inermi,
Repperit hinc properum callida consilium.
Ingreditur patrium gressu properante cubiclum,
Diripit a clavo clamque patris gladium —
Rutlandi fuit iste viri virtute potentis,
Quem patruus Magnus Karolus huic dederat,
Et Rutlandus eo semper pugnare solebat,
Milia pagani multa necans populi —
Quem sibi per fidum iuveni direxit Amico,
Ne quis perpendat, cauta puella monens.
Ut regis gladium fortis cognovit Amicus,
In spe iam victor gaudia non tolerat;
Aggreditur stupidum redivivis ausibus hostem,
Ammiratur enim quis dederit gladium.
Concurrunt rapidi collatis viribus ambo,
Aevo florentes atque pares animis.
Obiectis clipeis explorant cautius ictus,
Nequiquam frameis aera ne feriant.
Humectat validos hinc sudor profluus artus,
Ardescunt oculis, inficit ora rubor.
Menbris illesis rompheis tegmina scindunt,
Caedunt loricae, defitiunt galeae.
Sic quoque setigeri vastis in saltibus apri,
Dentibus armati bella cient gravia:
Ore vomunt spumas, rimantur vulnera seva,
Dilaniant armos, hirtaque terga secant;
Exspectante suum grege soli proelia miscent f. 110
Nec cessant donec sospes uterque manet.

226 calibis = chalybis. 228 proprium *Cn.*, *Hn.* 235 iuvenem *coni. Hn.* 236 perpediat *coni. Hn.* 239 redivivus *Cn.*, *Hn.* redivivis *coni. Hn.* 240 dederat *Cn.*, *Hn.* dederit *coni. Hn.* 244 nequicquam *Cn.*, *Hn.* 245 perfluus *Cn.*, *Hn.* 246 (o).(culis) *ras.* 248 caedunt = cedunt defitiunt = deficiunt.

Strenuus hinc armis et corpore pulcher Amicus,
Suppeditat vires regius huic gladius,
Verberat obliquo testem mucrone dolosum,
Atque humerum levum deicit et clipeum
Cumque humero mediam costarum vulnere cratem
Una cum iecoris parte minus media:
Corruit infelix Ardradus et ore supino
Exspirat, tetri stagna petens Herebi.
Increpat exanimem dictis his victor amaris,
« Inprobe, mendacii praemia solvo tibi :
Dilue nunc caecis in gurgitibus Flegetontis
Crimina periurii iudice sub Stigio ;
Integra virginitas equidem per me Beliardis
Permanet et turpis falsaque fama perit ».
Berta licet mestum praetendat, rex quoque, vultum
Ardradi feda pro nece zelotipi,
Natae deleta gaudebant opido fama:
Fecerat infamem nam vir iniquus eam,
Quam dare victori spondent pater atque genitrix,
Ipsa puella petit promtius id fieri ;
Credunt Amelio quam tradere se generoso,
Urbis hic Arvernae consule natus erat,
Nomine sub cuius victor quam dotat Amicus,
Tradit ei dotem rex quoque multiplicem.
Ergo cum multo repetit sotium comitatu,
Coniuge ditatus et variis opibus ;
Ingreditur proprium cum ponpa divite castrum,
Advenisse strepit Amelium populus,
Occurrit fido qui laetabundus Amico :
Oscula delibant irrigui lacrimis.
Exitium testis seu coniugium Beliardis

---

255 hinc : et *Cn.*, *Hn.* est *coni. Hn.* 258 dejicit *Cn.*, deiicit *Hn.* 263 exanimum *Cn.*, *Hn.* 269 pretendat *Cn.*, *Hn.* 270 feda = foeda. 271 gaudebat *coni. Hn.*

Ipsi notificat, monstrat opes varias.
Vestem permutant, soli se namque sciebant,
Instruitur clari copula conubii. f. 110v
Amelius iuris remeans ad rura paterni,
Coniuge cum cara laetificat patriam.
Pluribus exactis post haec feliciter annis,
Leprae fis fedis eger, Amice, notis;
Peppulit idcirco tua te sevissima coniux
Purgamenta velut quisquiliasve domus.
Hinc uno famulo muloque trahente vehiclum
Contentus, Clari culmina Montis adis,
Pulsas Amelii mendicus ad hostia cari;
Occurrit, lacrimis irrigat ora suis,
Basia plura tibi dat, vulnera foeda nec horret,
Inducitque domum, praeparat ipse cibos,
Relliquiasque tui non aspernatur edulii
Uxor et ipsa tuis subditur imperiis,
Sollicitusque tuis possit conferre salutem
Quo pacto menbris, quaerit id a medicis;
Comperit ut nullo medicamine ni puerili
Sanguine curari vulnera posse tua.
Ostendit quanto te complectatur amore,
Dum pro te natos abdicat ipse duos,
Unde genitricem procul emittit Beliardem
Ne, si cerneret haec, exanimis rueret;
Ulcera natorum tua sanguine dira suorum
Proluit et totum reddidit incolomem.
Mira quidem refero sed quae persaepe recordor
Auribus a multis insonuisse meis:
Ut mater rediit, penetrat secreta cubilis,

287 permutat R permutant *Cn.*, *Hn.* 292 fedis = foedis. 294 esquilias R quisquilias *coni. Hn.* 297 modicus *Cn.*, *Hn.* mendicus *coni. Hn.* 299 basis *Hn.* 301 non: si quae *Cn.*, *Hn.* non *coni. Hn.* 307 complectitur *Cn.*, *Hn.* complectatur *coni. Hn.* 308 suos *Cn.*, *Hn.*

Somno sopitos clauserat hoc pueros,
Cernit puniceis quos sanos ludere pomis,
Tanta fides purae praestat amiciciae;
Sospes Amicus abit, qui multum postea vixit
Sed leprae nullis iam varius maculis.
Haec retuli tibi, care mihi, studeas ut amari,
Pro sola spernas id modo iusticia:
f. 111 Iusticiae zelo licet irasci tibi caro,
Maior amicicia denique iusticia.
Corripe se, ledi quamvis accuset amicum,
Nec mutare velis mente parum stabilis,
Destituas nec in adversis sed honus grave porta:
Non inimicicias ferre graves dubita,
Praebet namque tuae solatia maxima vitae;
Huic aperis animum crebrius ambiguum,
Poscis consilium, permisces seria ludum,
Hinc quasi te carum semper habebis eum.
In rebus duris qui non manet usque fidelis,
Hic non unanimis sed simulator erit.
Debet amiciciae concordia talis inesse
Reddat se parvo magnus ut ipse parem.
Denique disparibus non esse solere tenacem
Moribus assidue cernis amiciciam:
Si minor obiurget non asperneris amicus,
At tribuas aurem sed monitis facilem.

EPISTULA III
AD ODONEM

Forsan demissa miraberis, Odo, salute,
Rodulfi scriptam quam legis esse manu,
Teque salutandi fuerit quae causa requiras:
Sola, scias, quoniam sim memor ipse tui.

Accrescat tibi quid si quaeras emolumenti,
Quod tibi vel minimi confero nil precii;
Immo qui quod habet confert, hic iure vocari
Ni duplex fuerit munificus poterit.
Divitias ego possideo, fateor tibi, nullas:
Argenti nitidi copia nulla mihi,
Non auri gazae nec opum diversa supellex,
Has olim tineas proposui fugere,
Quas qui nutrierit, merito rodetur ab illis,
Somnum tranquille nec poterit capere.
Sunt tamen at paucae quas collegi mihi micae,
Multa tibi quarum copia constat opum,
Quas non erugo tollit neque fur neque praedo, f. 111v
His memorum memores dum vacat esse sumus,
Sunt iocunda viris quarum commercia doctis:
Hinc ad te raucus hicce sonat calamus.
Pagina priscorum brevis haec memorat sapientum
Moribus ac dictis de memorabilibus,
Quos si contuleris nostri sapientibus evi,
Vix modo cui nomen congruat invenias.
Nam quis erit quem non perturbet passio quaevis,
Ira, cupido, metus, aut vaga laeticia?
Nequaquam recipit sicut refert sapientis
Has animus quod, utrum futile sit videas.
Scito Siracusas Marcello consule captas:
Archimedes civis illius urbis erat
Quique domus propriae cinerem verrendo figuris
Pro foribus stabat, nam geometer erat,
Cui miles rapido furibundus pertonat ore,
Dextra districtum concutiens gladium:
« Qui vultu stupido terrae proclivis inheres,
Censeris profer nomine quo propere »;

---

14 poterit *in ras.*   16 quarum: u *suprascr.*   18 vacet *corr. ex* vocat.
19 (sun)t, (comm)ercia *in ras.*   35 (procli).(vis) *ras.*

« Si valeas », ait ille, « sile, theoremaque ceptum
Indagare celer hinc abeundo sine »:
Indigne qui digna ferens responsa modesti,
Cervicem rigido, pro dolor ! ense ferit.
Corde vigil trutina timor an possederit huius
Viscera spernentis militis arma, minas !
Iuditio Socrates quia non assensit iniquo
Civibus iratis carceris ima subit :
Sorbitio dirae datur illi trita colubrae,
Hanc animo forti fronte serenus ubi
Exhauriret uti protensa suscipit ulna,
Xantippe, largis imbribus uda genas,
Eiulat, «inmeritam», dicens, «bibis, o here, mortem!»
Quam prudens monitis increpuit levibus :
« Absque gravine putas melius decedere noxa,
f. 112 Quam multo gravium fasce gravem scelerum ? »
Frigore verba calix damnans praecordia rupit,
Horruit haud foedum vir probus exitium.
Exponi iussit se Diogenes inhumatum,
Declarans curam nil fore corpoream ;
Aiunt cognati, qui tunc aderant morienti,
« Praecipis Arpiis indomitisve feris » ;
«Non», ait, «at modicum me pone locate bacillum» ;
Respondent, « ad quid ? quippe nichil poteris ».
« Ergo quid », infit, « obest iam vultur, belua, corvus,
Sentio non ungues rostrave cum volucrum ? »
Tutorem turpis Senecam memoremne Neronis
Quem, quia iustus erat, oderat ipse Nero ?
Deligat, edicit, Cociti quo nigra malit
Pernix praecipiti calle subire loca,
Sobrius incesti quia noverat iste tiranni
Indomitam rabiem, sanguinis atque sitim ;

58 *tota linea in ras.* 61 (belu).(a) *ras.*

Praecipit aptari lavacrum medicumque vocari,
Post epulum limphis diluitur tepidis;
Eius in his venas ferro praecidit Hipocras,
Spiritus exhausto sanguine distrahitur:
Marsus uti, natum serpentis verbere laesum
Inficians, a se reicit esse satum,
Sic omnem, nevi quem non contagia fedi
Polluerant, foedus oderat ipse Nero;
Hic demum leporis proscriptus more fugacis
In vepribus timida delituit latebra.
Propalat Siculus facili racione tirannus
Haud modice pavidos esse sui similes;
Amplius affectum reliquis interrogat unum,
Et sibi concordem consiliique ducem,
« Ne caeles fortunatus num iudicer a te,
Quem pollere vides multimodis opibus »;
« Cum videam pronos summissa fronte Sicanos
Esse tuis », infit, « omnibus imperiis,
Cum sobolem videam praestantem cum numerosam, f. 112v
Plenum divitiis cum videam variis,
Dicere felicem quem te magis esse valerem ? »
Dux ait, « an felix sim tibi notifico »;
Mox in sede sua gemmis auroque corusca
Hunc locat et mensam praeficit ante suam;
Accumulans escis hanc pluribus illecebrosis,
Pocula diversi suppeditat generis,
Et super illius gracili caput a laqueari
Filo nudatum deposuit gladium;
Convivae stupidi tremor exangues quatit artus,
Vivendi iam spes nulla sibi superest;
« Cur securus », ait, « non libas fercula tanta,
Sumptu regali quae tibi praeposui ? »

---

75 nevi = naevi fedi = foedi. 78 (ti).(mida) *ras.*, *corr. ex* tumida.
94 (po).(cula) *ras.*

« Cervicine meae mors velox imminet », inquit,
« Esse cupido mihi quae valet his refici ? »
« Instar vix puncto toleras formidinis uno »,
Dux ait, « ipse horis omnibus angor ea ;
Conice, qui felix, qui fortunatus opinor,
Quae valeant animum laeta iuvare meum ? »
Nullus amor fluxi potuit deflectere mundi
Diogenis pectus, nulla cupido iecur ;
Vase tegi figuli pro celsi culmine tecti,
Proque domus amplo marmoreae spatio,
Hunc minime piguit, cuius brumae latus imbri,
Grandinibus, zephiris, estibus, opposuit ;
Quo sitis ardorem fluvio restringeret hausto,
Uno contentus permodicoque scipho ;
Servabat sibi pera, penus vice, frusta diurni
Et sibi collati panis ab indigenis ;
Porro cavis manibus fontis potare fluenta
Pastores calicem proicit intuitus ;
Quarum opera rerum se vidit posse carere,
Naturae fretus munere, sprevit eas.
Divicias vix Democritum credas habuisse,
f. 113 Quas liquisse fides astruit historiae :
Namque libens exercitui Xerxis dedit omni
Istius genitor et genitrix epulum,
Idem ductabat quem rex adversus Athenas :
Sicut arena maris cuius erat numerus :
Undecies bellatorum centena fuere,
Milia bis centum ter quoque mille rates ;
Democritus vero, contempto rure paterno,
Contemptis opibus, Palladis urbem adiit,
In qua consenuit notae non cognitus urbi
Confectis libris lenibus eloquiis.

115 (frust).(a) *ras.* 117 (po).(tare) *ras.* 125 adversus *corr. ex* advercus.
132 (confe)c(tis) *in ras.*

Sprevit Anaxagoras patrimonia, non ita larga
Precipuo sed quae sufficerent homini,
Vidit neglectos qui, dum studio redit, agros
Et sua lugendis diruta quaeque modis,
Arridens inquit, « quondam possessio pulcra,
Si modo pulcra fores, ipse ego turpis eram ».
Duris Fabricius Sannitibus opido gratus
Affectu parili quos redamabat erat,
Prebuerant auri cui plura thalenta corusci,
Argentum, famulos corpore conspicuos;
« Non egeo cumulis », idem quibus intulit, « auri,
Plurima mox habeo cum volo mancipia;
Praepono stabilem, quo non defraudor, amorem
Argenti magnis ponderibus nitidi;
Oblector figuli frugalia sumere vasis
Prandia, pauperies est mihi grata comes ».
Proelia commisit durissima cum fugitivis
Trinacriam Piso qui sibi subdiderant;
Acriter eius in his pugnarat strenuus armis
Filius, hinc magno munere dignus erat;
At pater externo concretos sanguine summis
Ditavit donis, sicut erant meriti,
At iuvenem libris donat tantum tribus auri:
« Nequaquam in nato largior », inquit, « ero ».
Quorum vesani sitibunda cupido favoris f. 113v
Viscera repperias torreat igne gravi:
Natus enim Semeles Liber, Iovis inclita proles,
Indica Marte fero litora perdomuit;
Pace fruebatur Phebeis estibus Indus
Pectore tranquillo torridus assiduis;
Exacuit falces et conflat in arma ligones,
Et quibus arva solet vertere bella gerit,

137 arr(idens) *in ras.* 139 (o).(pido) *ras.* 141 thalenta: h *suprascr.* 159 inclita *in ras.* 160 (li).(tora) *ras., corr. ex* littora.

Horruit haud faties picea fuligine tinctas
Edita Cadmeo progenies aratro:
Tu tamen eligeres levius quam cernere tales
Noctis in obscuro Tartareos Lemures.
Bacheas Macetum rex magnus praeterit aras,
Qui nimio laudis captus amore fuit;
Hic vecors omnem dum retur viribus orbem
Proculcare suis, sanguine cuncta replet:
Utque lupus caulas procul a custode remotas
Caesis ingressus mactat oves canibus,
Expletaque nec ingluvie, sibi nocte favente,
Affectat totos perdere dente greges,
Sic sibi summissis Macedo festinat Achivis
Gentes romphea sternere sanguinea,
Et velut angustis artetur finibus orbis,
Regia solus ibi sceptra tenere cupit.
Ingentes Ciprio fuerant gazae Ptholomeo,
Auri conflati pondera multa nimis,
Quae per fas collecta nefasque profanus hiulcis,
Nulli confessus, abdiderat scrobibus;
Hinc inimicicias coacervarat sibi duras,
Insidiabantur hinc etiam famuli,
Qui dum mortiferi formidat peste veneni
Vita privari, sive acie gladii,
« Submergam tetrae mea scandala », dixit, « abisso,
Piscibus haec tradam semper habenda vagis »;
Dixit et Egei remis secat alta profundi,
f. 114 Sed stupuit fulvas mergere caecus opes;
Condit thesauris ipsas iterum tenebrosis,
Quas cum luce miser perdidit aetherea.
Astrorum motus, caelique vias, maris estus,
Cur lunae tractus insequitur pelagus,

---

180 cupit *in ras.* 193 (condit)..(thesauris) *ras.*

Sirius exurat cur tempore messis aristas,
Maius habet taurum, Iunius ut geminos,
Cur feriata dies comitetur bruma minores,
Cur hemisperium cauma creet superum,
Quare zodiacus devexo calle rotetur,
Circulus an scindat solsticialis eum,
Oceani Cinosura tremat cur aequore tingi,
Quae caeli portas signa vocare velit,
Efficiatque melos proporcio sescupla si quod,
Qui tenus intensus quive remissus eat,
Dicatur numerus cur sanctior esse quaternus,
Architas didicit a sene Phitagora;
Istius in tumba spera designata latebat,
Tocius fatiem pinxerat illa poli; —
Audierat Cicero, veniens qui forte Tarentum
Architae bustum quaerit ab indigenis;
Horrida silva rubi dumetaque densa tegebant,
Ferro mundavit igneque quod Cicero;
Extrahitur fracto spera mox inventa sepulcro,
Quam prius Architas tradidit Ausoniae; —
Iste Tarentinos studio iam plenus ad agros
Dum redit, exhaustos invenit esse suos;
Mancipium, curam cui delegarat eorum,
Evocat, irasci nescius inquit ei:
« Cur neglexisti mea quae tibi rura reliqui ?
Squalida num cernis sentibus et tribulis ?
Ni motus animi didicissem frangere miti
Proposito, plagis afficerem variis ».
Xenocrates magni fuit auditorne Platonis ?
Accusatur ei dum foret hic iuvenis,
An falso dubium; nam venit notus ad ipsum, f. 114v
Fortassis telo sautius invidiae,

199 (comi).(tetur) *ras.* 203 tremat *in ras.* 205 (efficiat)que *suprascr. al, man.* ses.c.(upla) *in ras.* 209 spera = sphera. 211 tarentum *corr. ex* talentum.

« Spargit », ait, « vulgo per compita perque plateas,
O Plato, Xenocrates verba pudenda tibi,
Quae si de scurra, de mirmillone, tonaret,
Essent in triviis digna cani populis ;
Ecce cachinnantes risu plausuque fatigat
In medio turbas absque rubore foro » ;
« Non tibi crediderim quod sic iniurier », inquit,
Lingua quam nitide verba loqui docui ! »
Nec perturbatur nec credit dicta bilinguis,
Iuraret quamvis fulmina sacra Iovis.
Disciplinatos non iram spernere solos,
Orbis sed claros invenio dominos.
Contra Romanos prono pugnare Tarento
Pirrus conductus advenit auxilio ;
Hic Epirotas felici sorte regebat,
Rex hic Achillea stirpe creatus erat ;
Viribus elatus, bellorum turbine clarus,
Praepollens habuit Grecia quas opibus ;
Credens imperium se perdere posse Latinum,
In donis largus, calliditate celer,
Primus ad Italiam traduxerat hic elefantos :
Belua Romanos reddidit haec stupidos,
Mole gravis, spetie deformis, odoreque tetra,
In qua vix telum possit habere locum ;
Ergo Tarentini, dapibus vinoque gravati,
Iactant de Pirro verba proterva suo ;
Plausibus atque ioco domus ipsa resultat inepto,
Significat Pirro compatriota probrum.
Rex illusores interrogat, anne loquaces
In se dum prandent extiterint gravius ;
De quibus unus ait : « fuimus, sed copia mensis
Ni potus illis deficeret cicius,
Plura locuturi gravioraque, rex, fueramus » ;
f. 115 « Vini culpa fuit, audio », rex retulit,

Affecit mentem nec perturbatio regis,
Vivunt mesticiae signa nec in fatie.
At Titus, Ausonii currus auriga serenus,
Orbis amor dici qui merito potuit,
Paruit Occasus praeceptis cuius et Ortus,
Qui tot conspicuis clarus erat tropheis,
Quique die quadam merens se nil tribuisse,
Intulit, infernum sole petente chaos,
« Ecce diem kari, qui iam finitur, amici,
Perdidimus : nulli munifici fuimus » ;
Iste senatorum prostratus paene duorum
Insidiis, sevo succubuit gladio ;
His bona convictis scelus et capitale remisit,
Obstupuit miles ordoque nobilium ;
Cernendi causa residens spectacula scena
Conferta multis postea Romulidis,
Evocat infestos secumque sedere coegit,
Regali turbis conspicuos solio ;
Afferrique sibi mirmillonum iubet arma,
Explorare truces praecipit his acies :
Erubuere viri de mansuetudine regis,
A quo puniri promeriti fuerant.
Non sic Aethiocles, non frater agit Polinices
Alternis qui se confodiunt gladiis ;
Denique de regnis odio succensus avitis,
Alter in exitium proruit alterius ;
Hinc socer Argivos Adrastus cogit in arma,
Multiplici fretus auxilio procerum,
Congregat e tota Danaorum gente catervas
Ut genero patrium vindicet imperium ;
Curritur ad Thebas, prope moenia castra locantur,
Duros congressus saxea non timet urbs,

---

291 (congregat).....(e) *ras.*

Namque lira muros Amphion struxerat illos,
Rupes tota modos dum sequitur tremulos;
f. 115v Multos Aethiocles sibi comparat auxiliares,
Acer fraternis obvius it cuneis,
Fiunt inmensae populi caedes utriusque,
Amplius Argivi conficiuntur ibi;
Iecit equo fratrem Polinices cuspide regem,
Ut cecidisse videt, prosilit ipse pedes,
Inpiger obiecto frater conamina scuto
Fratris propellit, corpore non pigrior;
Pesque pedi clipeus clipeo lateri latus heret,
Flumina de membris salsa fluunt calidis,
Vulnere de crebro cruor emanans rigat artus,
Alta licet nullum viscera contigerit;
Non aliter tauri feriata fronte superbi
Armentique patres montibus in Calabris,
Necdum ferre iugum consuerunt qui nec aratrum,
Cornibus elati viribus et validi,
Integra quis cervix est et palearia plena,
Armenti maior qui tenet imperium;
Valles mugitu replet et nemorosa querelis,
Quod velit aequari iunior imperio;
Summissa forti concurrunt impete fronte,
Cornibus obliquis pectora confodiunt,
Interiora patent, tellurem sanguinis imbres
Rupta costarum crate lavant tepidi;
Convenere greges pecorum, nemus omne tremiscit,
Persultant colles vocibus a querulis;
Calcibus effodiunt vituli solida arva minores,
Litora mugitu cum fluviis resonant;
Expectant trepidae faveant cui fata iuvencae,
Herent pastores quis pecus obtineat;

298 (i)t cun(eis) *in ras.* 306 ca(lidis) *in ras.* 309 feriata fr(onte) *in ras.* 321 (pe).(corum) *ras.*

Tandem germani demersit in ilia ferrum,
Callens haud squamis iunior illa tegi,
Qui, dum laetali confossum vulnere sensit,
Lapsus se totum colligit in clipeo;
Credit ut exanimem Polinices fertur in hostem,
Subripiat capitis ut diadema sibi, f. 116
At, dum semineci minus astute trahit arma
Ut se regales induat exuvias,
Sautius occulte vagina diripit ensem
Et proni fratris viscera transadigit;
Auris infuso per mutua vulnera flatu,
Decertant flammae quae fera membra cremant.
Fonte genae iugi decurrebant sapientis,
Casus humani dum gemeret generis;
Non illum furvae poterant inhibere tenebrae,
Non illas arcens solis ab aethre iubar,
Non caelo fusis pluviae nox humida guttis,
Picta nec astrorum floribus ignivomis,
Imbribus aut chori stillantibus horrida pennis,
Aut Phebi radiis irradiata dies,
Aut tellus florum vernante venusta nitore,
Parturit arbuteas dum resoluta comas,
Vox etiam trepidis Philomenae grata querelis
Aut nivei cigni seu picei meruli,
Non lenes fluvii vernali tempore lapsus,
Non avium ripis mille soni varii,
Non vox ranarum Iove de duro querularum
Quod spreto tigno subdiderit colubro,
Invitant mollem quae garrulitate soporem,
Qua piger audita girat utrimque latus,
Non calor hospitio Geminorum sole recepto,
Syrius aut flavos quando perurit agros,
Arboris aut foliis merens autunnus ademptis,
Aut humus induviis expoliata suis,

Aut speties fructus, decor aut emblema colorum,
Aut fruges varie parturientis agri,
Aut hiemis torpor glatie durante fluenta
Desidiore fuga cum repetunt maria:
Dum strident cana borealia climata bruma,
Aera dum pennis stringere vitat avis,
Totam congeriem dum fagineam simul ignis
f. 116v Accipit, illesa vix remanente casa;
Stant pueri circa materque paterque, referta
Multa pulte lebes sistitur ante pedes,
Obba cibum liquidum quibus ordine congerit ori,
De milio vicia panis adest modicus;
A tergo lodix hiemem villosa repellit
Qui resident suris subpositis natibus:
Si quare fleret perscrutari libuisset,
Diceret errores plangere se varios.
Non in dissimili re dissimilem sophus alter
Horis momentis omnibus insequitur;
Tingebat siccos nequaquam fletus ocellos,
Longa nec irriguis barba fluebat aquis;
At magis excussus fervebat in ore cachinnus,
Crispantemque sonum labra pudica dabant;
Distortos hominum mores et facta perosa
Dicebat sannam ridiculumque sibi.
Non istos stolidi nidore fuisse favoris
Captos aut vanae iudico leticiae.
Gaudia spreverunt collegia Phitagorea,
Gaudia despexit Stoyca docta cohors.
Ut fugit agna lupum pernix, ut cerva leonem,
Perdix accipitrem, gaudia sic sapiens.
Senserat esse nichil rigidus Cato gaudia mundi,
Non habuit risus cuius in ore locum;

379 (sic)c(os) *in ras.* 383 distortos: r *suprascr.*

Ludicra nulla gravem poterant subvertere mentem,
Lusibus addictum non potuit theatrum,
Non gladiatorum pernovit pugna cruenta,
Perstrepit extento dum populus digito,
Sed neque comedus diverso scemate cultus,
Tibia dulcisonis quem resonat modulis,
Lugubre nec carmen, pro munere cui datur hircus,
Armat quod ferrum virus et ignis edax,
Non diversarum pulcherrima lucta ferarum,
Ursus cum pardo tigris aperque ferox,
Non ludi speties, non rerum mille colores,
Non flavi crines, non niveae facies; f. 117
Facundus verbis fuit hic sed moribus asper,
Vestibus incomptus atque capillicio,
Cultus amatorum sophiae qui tempore prisco
Crinis diffusus, barba profusa fuit.
Haud, Epicure, tui mendose nominis heres,
Amplectebaris quicquid erat volupe,
Esse voluptatem qui garris spernere vanum
Illecebrisque frui posse probabilius;
Deligis asseculas tua qui commenta sequantur,
Quique voluptatem disseruere bonum;
Nec voluere bonum modo dici sed fore summum,
Preter eam fore nil proposuere bonum;
Hinc praeceptoris nomen meruere sequaces,
Huic a spurcicia « porcus » erat positum,
Innumerabilium sequitur quem turba virorum,
Luxuriae madidum qui gradiuntur iter,
Absurdumque recenseri tres quinque novemve
Censeo, decedat copia cum numerum.
Ecce tamen recolit mens lubrica Sardanapali
Luxus et veneris lampada sulphureae;

397 (scemate).(cul).(tus) *ras.* 402 tigris aperque ferox *in ras.*
422 (dece)d(at) *in ras.*

Iste satellicio iuvenum spectabile spreto
Tractabat nullum cum mare consilium,
Ac velut hostilem sexum fugiendo virilem,
Includebatur femineis gregibus;
Hinc digito fusus regali saepe rotatus
Purpuream tenuat stamina nendo colum:
Vestes molliciem quae designant muliebrem
Exutus regis sumpserat induviis.
At Xerxes, populi qui sceptra tenebat Eoi,
Medos cum Persis, regna Semiramidis,
Praedicat edicto ditari munere largo
Fercula calleret qui nova conficere.
Tu senis Oceani minuis ius, prodige Sergi,
Eius dum partem surripis imperii,
Claudis amore gulae spatium maris obice saxo,
f. 117v Excisisque lacus montibus aedificas.
His omnis generis detrudis aquatile claustris,
Ut gula dum prurit ostrea parta voret.
Gaudia nequaquam reor hos sprevisse caduca
Alliciunt fluxae quos ita delitiae.
Collige sic nostro quem passio non premat aevo
Ex his una tibi pagina quos retulit:
Si non reppereris, dicas non esse prioris
Praesentisque viros temporis assimiles;
Si non est sapiens quem passio commovet ulla,
Est reor hoc nullus tempore vir sapiens.

EPISTULA IV
AD PHILUM

Oceani missam de litore perlege cartam,
Mittit Rodulfus quam sua cura tuus.

---

445 sit. 446 quas. IV, 1 littore *Cn.* 2 Radulphus *Jenal.*

EPISTULA IV

O Phile, pertracta delens oblivio cuncta
Te delere meo quod nequit ex animo.
Esto memor memoris, fuge ne mutatio mentis
Extergat memorem pectore de tenero.
O quam dura latus quatiunt suspiria nostrum,
Saepe representat te sibi dum mea mens !
O tua quam crebris mihi noctibus astat imago,
Paulo demissis ut tibi mos oculis !
Forsan laeticia non reris fervere multa
Me, tua dum apparet visio cassa licet.
O quotiens extrema tui me regna petisse
Paenituit causa tamque remota tibi !
O mihi commissam quotiens dimittere curam
Ut fruerer volui dulcibus alloquiis !
Elatum quotiens me fortunae rota fecit,
Mox animus, dum te sensit abesse, ruit ;
Nec me prosperitas oblectat quamlibet ampla,
Ni fuerit tecum participata mihi.
Si fortuna rotam converterit aspera volvens,
Et mentem subeat lugubris anxietas,
Ruminat haec animus, « non te iuvat hic dominatus,
Sufficeret cari visio sola tui ».
Aut si corda gravet suggestio forte sinistra f. 118
Securam mentem quae titubare facit,
Sollicitans, « quid agis ? nisi te sollercia grandis
Aut fortuna iuvet, risus eris populi ;
Aedepol alter habet tibi quae collata recenses,
Tu tibi festinum iam propera reditum ;
Si tibi succedat quis », ait mens, « ne grave ducas,
Amplius est cari sedulitate frui ».
Haec tibi digessi claudo modulamine fili
Indicet affectum quo tibi Musa meum ;

---

10 (o).(culis) *ras.* 29 habet : h *suprascr.* 30 (re).(ditum) *ras.*

Caetera quae scribo serva, parere memento
Nostris saepe tibi quae dederam monitis.
Ergo pudiciciae iugis regnet vigor in te
Et deitatis amor, principium sophiae;
In te defigat vestigia comis honestas,
Dignus laude pudor hic tibi commaneat;
Nam pudor est reprobus verbis parere nefandis,
Hunc fuge nec votis, care, faveto malis;
A te dimoveat nusquam Prudentia gressum:
Angustum graditur quam comitatus iter;
Denique lata patet via qua gradiuntur inanes,
Callem vix rarus iusticiae sequitur;
Incestos visus et molles respue risus,
Haec etenim teneros decipiunt animos;
Inlicitos tactus fuge, sit tibi sermo pudicus,
Insidiosa cave munera ne capias;
Sit tibi simplicitas, astucia sit comes illi,
Quae nisi conregnet desidiam generat;
Tedia quae resecet tibi sit meditacio perpes,
Carmen sit ludus, prosa, tabella, stilus,
Pectoris archano sapientum verba locato,
Lenibus et gnaris assotiare viris;
Qui se versutos praetendunt atque facetos
Seque putant claros et reprobant alios,
His ne participes nec eorum commoda zeles,
Nam dum conantur crescere deficiunt.
f. 118v Invideas nulli iactancia quem superarit,
Qui, quasi plenus uter aere, corde tumet;
Non aliquem zeles si multa pecunia ditet,
Hic densae salici frondibus est similis;
Sed neque deliciis qui se dedit hunc imiteris,
Fiet enim morsus flos velut ungue rosae;
Labe carens corpus, mens pura scientia sana,
Sint tibi diviciae fastus et illecebrae;

Donec adhuc adholes assume probos tibi mores,
Quos nunc arripies semper habere voles,
Urnam succensus solidarit ut igne caminus
Qui prius imbuerit semper habebit odor;
A cunis tecum quae grata modestia crevit
Ne te dum vives deserat, invigila;
Indolis aegregiae vulgaris ab omnibus esse,
Quos ne falsifices obsecro, care puer,
Per te pellaces ne fiant quos tibi testes
Se fore veraces non dubitare vides;
Ipse ego te grandem possessurum probitatem
Astipulor multis, tu face vera loqui;
Vera loqui face tu ne spes mea concidat ex te,
Ex te ne pereat noster, amice, labor,
Qui tibimet nullus fortasse fuisse videtur,
De quo, care, tuam testor amiciciam,
Amplior est nobis auri quae mille talentis,
Me numquam fascem sustinuisse parem;
Nec reor incassum te propter tedia passum,
Condere si memori pectoris arce velis.
Forcia Pelidis ne facta sequi verearis
Etsi diversum sit tibi propositum:
Fertur Chironem puer hic habuisse magistrum
Tradidit herbarum qui sibi noticiam,
Fila lirae digitis docuit qui tangere promtis,
Decipulis vitreos illaqueare greges,
Vasti per nemoris catulo condensa sagaci
Indagare, feris tendere fune plagas,
Gnosia Sithonio transmittere spicula cornu, f. 119
Et volucrem lapidis verbere deicere,
Penna praecipitem iaculo configere Prognem,
Hastam pernici turbine dirigere,

---

69 adholes = adoles. 78 (se)...(fore) *ras.* 79 (e).(go) *ras.* 93 (qui).. (tangere) *ras.* 94 (greg).(es) *ras.* 96 fertis.

Ideum peditem fundali sternere iactu,
Obiectare truci Deifebo clipeum,
Aut eques exiret, pedes aut in proelia seva,
Quadriiugis altus aut veheretur equis,
Calleret validis ferus arma rotare lacertis,
Hostis et audacter terga ferire sui,
Nudus brumales enare rapaciter amnes
Imbribus excretos aut nimiis nivibus,
Emathios uncta iuvenes superare palestra,
Fundere Centauros cestibus Herculeis,
Maetam transmisso Danaos post ponere disco,
Aprum venablo comminus excipere:
Dotibus his clarus Pelides atque superbus
Omnibus insignis Thessaliae populis;
Semiferi suasus non fugit saepe severos,
Non fugit salebras illius ac ferulas.
Tu magis exaudi praecepta salubria, fili,
Quae si servaris non inhonorus eris.
Nullus in his sudor, servare nec aspera mando,
Haec iocunda bonis esse memento viris.
Ignitus sacra quem carbonem cherub ara
Forcipe surripuit te coquat igne suo;
Exuratur ea suggestio noxia flamma,
Dulcis consensum ne laqueus capiat;
Qui te sulphureo succendit caumate carbo
Imflammatque tuum pectus adhuc tenerum,
Qui flammis Stigios tibi nutrit atrocibus ignes,
Hunc tu, care, tuis exime visceribus;
Flammas Cocyti divinus supprimat ignis,
Turpia nec castis praevaleant monitis.

---

124 capiat *corr. ex* pariat *al. man.*, c *et* p *suprascr.* 125 (cau).(ate) *ras.*, m *suprascr.*

EPISTULA V
AD EUM

Excidit ecce tui forsan tibi nomen alumni,
Nec te cura subit quid sibi contigerit.
Pro pudor, extremae mentiris te geniturae, f. 119v
Ortus cum fueris stemmate nobilium.
Non erit ingratus clara de stirpe creatus,
Monstro par hic erit sicubi prodierit;
Te, quasi nil habeas, a nobis sic alienas,
Ingratusque meo proderis obsequio?
O utinam fallar deceptus et esse revincar!
Erroremque meum, si quis erit, fatear.
Excusare voles te forsitan atque valeres,
Vellem nulla foret haec mea suspicio.
At Pyrinei propones proxima montis
Caelum tangentis vertice me incolere,
Hesperus occidui sibi quae confinia solis
Vindicat omisso te placuisse mihi,
Herculis aerias propter legisse colunnas
Spreto nativo rura laresque solo;
Belgica te pinguis habeat cum Gallia glebae,
Quam praeter Sequanae rauca fluenta luunt;
Cum Nothias partes ego tuque colas Boreales,
Terrarum longis sepositi spatiis,
Tuque Sagittiferi, Geminorum vero sub astro
Commorer ipse, locis disparibus positi,
Ignoras in quo nostri valeas meminisse,
Qui me non sentis auribus aut oculis,
Presertim fugiat cum te fortuna benigna,
Nec ditet cornu copia munifico,
Possis unde tuo largiri munus alunno,

V *Inscriptio et prima linea in ras.*   3 proh *Cn.*

Dapsilitas quoniam nutrit amiciciam.
Si tuus extiterit nervis hic sermo carebit,
Nullo vel minimo praeditus elogio,
Esto tibi nullis cumulantur scrinia gazis,
At dare malo tibi quam tua suscipere;
Semotos a se diversus separat orbis
Pluraque prolapsus flumina largiflui:
Haec si prosequeris, se sic protestor haberi,
Nec te vera loqui pendulus inficior;
f. 120 Si tamen obsequii velles meminisse repensi
Non mihi debueras sic rigidus fieri:
Vel lingua vulgi misisses verba salutis,
Si piguit paucis scribere litterulis.
Haec sed forte deest qui scripta brevissima portet,
« Longa tibi detur, noster alunne, salus »,
Vel qui communi rudis haec pronuntiet ore,
« Salvet te deus a parte, magister, ea ».
Nulla tuae patet ampla fugae via, semita nulla,
Evadas per quem nullus adest aditus;
Denique squamosi quot gurgitibus sinuosis
Corniger Heridanus piscis habet numeros,
Meandri bibula quot aves spatiantur harena
Taurinum sidus sol ubi adit tepidus,
Tot mihi, si velles, poteras misisse salutes,
Illinc quippe venit turba frequens populi,
Galliciae tendit sacra quae sportata precari
Prosternique pios ad Iacobi tumulos;
Huc eques hucque pedes vir et uxor et innuba, caelebs,
Incestus, iuvenes, huc properantque senes.
Occultas tibi, ni fallor, quia saepe severum
Inflixi verber, indeque rancor hic est.
Dum tu, desidia quasi laetargo gravis alta,

---

41 (mi).(sisses) *ras.* 42 (pi .(guit) *ras.* 46 ei. 47 (semi).(ta) *ras.* 59 occultus *Cn.* 60 inflexi *Cn.*

Pudoris poteras nil meditando pati,
Inmiti teneras attrivi verbere palmas,
O quotiens! latus et lacte magis niveum:
Nam dum mensurae calleres reddere metrum,
Seu velles elegum seu magis heroicum,
Tedebat digitis metiri carmina summis,
Nec cor erat studiis invigilare tibi;
Anxietas mea quae praecordia mestificabat,
Dormitare tuum scilicet ingenium,
Vix tamen induviis querula cum voce remotis
Virga vel leviter tangere te poteram;
Denique tu, vafria quadam michi non honerosa,
Bile superfusos dum trepidas animos,
Brachia cervici lento religamine nectis f. 120v
Atque meis ulnas obicis ipse tuas:
Irrita non solum conamina, velle sed ipsum
Excidit et tali lubricus arte fugis.
Ei mihi! si meritis compensas inproba dignis,
Unde putatur amor si venit hinc odium?
Nescius invisi varos, dilecte, Neronis
Insequeris mores; magnus erat Seneca,
Vir quasi sol notus mortalibus, huius alunnus;
Prudentis monitus oderat ille malus,
Eligat, edicit, quo fato occumbere malit,
Toxica, fornacem perferat, aut calibem;
Praecipit igniri qui balnea quis, satur extis
Altilium, placido pectore diluitur;
Evocat archigenem, venas incidere mandat,
Frigidus exhausto sanguinis amne ruit:
Lucratur famam qui strenuitate decoram,
At miser infamem suscipit ille necem;

---

63 immiti *Cn.* a*t*trivi :t *suprascr.* 64 la[tu est] lacte *Cn.* 67 taedebat *Cn.* 69 moestificabat *Cn.* 83 alunnus *in ras.* 84 (ma)l(us) *in ras.* 85 (fa).(to) *ras*

Estimo concinnum: si plantes fertile lignum,
Fructu vescaris quisquis ei fuerit;
Vinea si seritur, solita si lege putatur,
Eius erit dignus fructibus agricola.
Sic et qui cura puerum nutrivit amica,
Obsequio saltem dignus erit pueri.
Abs te nil volui nisi dumtaxat redamari,
Praemia nulla peto, quaero nec obsequia;
Angor vero satis quoniam succrescere raris
Nec cuperem quantis diceris auspiciis;
Quippe parum studii quod erat tibi quando recessi,
Id reiecisti pondere desidiae,
Nec, dum cognosti moderata sciencia quid sit,
Prosequitur doctum gloria quanta virum.
Si videas vitulum, praenosse valebis an ipsum
Apponas plaustro seu subigas aratro;
Ipse rudimentis puer agnoscetur in ipsis,
An volet ignavus, strenuus an fore vir;
f. 121 Si premat a teneris puerum socordia cunis,
Donec pubescat spes ibi nulla mihi.
At tu Laethei contempne cubile soporis,
Ut iam puberibus connumerere bonis;
Exue segniciem, torporis discute nubem,
Indue fervorem, reice mollitiem,
Collige quas fruges in tempora sera reserves,
Quaeque senex eme nunc praedia possideas.

EPISTULA VI
AD SINCOPUM

Sincope, formosae custodia provida Florae,
Ne Paris argutis fallat, adesto, dolis.

---

109 ipse *al. man.* VI *Tota epistula, inscriptione excepta, al. man. scr.*

Claude fores, clatros, et vectes obice portis,
Muni tecta domus iugibus excubiis!
Acrisius Danen sublimi clauserat arce,
Amotis maribus sola ministrat anus;
Ferrea turris erat, nulla de parte patebat,
Non erat ulli fas appropiare viro;
Danes in gremium furtim dilabitur aurum,
Intumuit subito nubilis alvus eo.
Haec ego non retuli te posse putem quia falli,
Aut praetium passi sumere velle stupri:
At speties fulvi faciles hebetare metalli
Cum soleat sensus, tu stabilito tuos.
Crebro suadelis anus inportuna paratis
Pota venena cavis evomit auriculis;
Tedia difficilem frangunt aliquando puellam,
Mollis enim durum gutta cavat lapidem.
Urbem fama tenet, nescis aut supprimis unus,
Garrit rivales illa duos iuvenes;
Dicitur Artimises unus sed Xanticus alter,
His ardet flammis Flora decens geminis,
Corpore proceri, forma prestante decori,
Bis quinos fratres exuperant spetie.
Candidior lana capud hircum Xanticus alba,
Membra tegit tunica multicolore sua;
Depingit caligas simplex color, his et aristas
Expressas omnis inspitias generis. f. 121v
Funditur Artimisis planus de vertice crinis
Non niger aut flavus, buxeus at pocius;
Vestibus inscriptos flores mirabere seros,
Narcissum, rosulam, lilia, peoniam;
Induitur longas vernanti flamine suras,

---

8 *tota linea in ras.* 12 fassi. 17 (ali).(quando) *ras.* 19 u(rbem) *in ras., corr. ex* orbem. 21 (xanticus)... (alter) *ras.* 23 *tota linea in ras.* 28 inspitias = inspicias.

Presentat fruges calceus omnimodas;
Semper amiciri referuntur scemate tali,
Primo detrito scema recurrit idem.
Si calles, poteris qui sint cognoscere signis,
Dotibus insignes militiaeque duces:
Zelotipus panemos avertere non valet istos
A Florae facilis lenibus obsequiis.
Et quia praeclaram sit sortitus genituram,
Nequaquam denis fratribus inferior,
Conqueritur Florae quia non potiatur amore,
Eius iocunda nec fruitur spetie.
Felix qui Florae iugi potiatur amore,
Cuius sic facies nix veluti renitet,
Nec candor tantus perpenditur esse molestus,
Cocci vernantis cum rubor insit ei;
At non parte viget color idem corporis omni
Gratia nec membris omnibus est eadem:
Congruit ergo suo mire speties sua membro,
Nil in ea fedum nil videas mutilum;
Illius igne peris prudenter qui sapis omnis,
Me quoque nil miror si capit eius amor.
At tua fors sodes non est mea, Sincope, Flora,
Nam tua pulcra quidem sed mea pulcra magis;
Totius hec orbis, tua civis solius urbis,
Est tua nota tibi, sed mea nota Iovi;
Iam tua nupta viro sed adhuc constat mea virgo,
Inberbis Phebi quam trahit unus amor.
Dic michi, sic valeas, tibi credita sic sit amica,
Sic plagas tumidae suffugias dominae,
Sic tibi credat herus nec edat sibi viscera zelus,
f. 122 Sic numquam fidei deroget ille tuae,
Quid tua commisit, verearis ne profiteri,

50 nec: c *suprascr.* 53 igne: n *suprascr.* 58 nota *suprascr.* 60 *tota linea in ras.*

Mentula testiculis cur careas geminis ?
Forsitan hos ferro perifras praecidit acuto
Iamque veternosis ulceribus putridos,
Aut te fasce suo ramex inmensa gravabat,
Plebeiae raptus virginis aut pudor est,
Aut est ignoti generis vim passa puella,
Pauperis aut uxor munere lusa tuo :
Heus age, quid verum responde dixeris horum,
Cura tibi Florae qualiter acciderit.
«Nil», ait, «indignum me» Sincopus «accipe passum:
Nam me tam turpem nolo putes hominem ;
Est nobis animus non sic ut rere remissus,
Qui se tam fedis illaqueet maculis ;
Sed quoniam queris mihi cur genitale recidi,
Ne speres aliud, pando tibi brevius.
Artis grammaticae tumidus de cognitione,
Exundans animis nec locuplebs opibus,
Angebar iugi succensus pectoris estu :
'Quid facis ? en nullae sunt tibi diviciae
Unde vel exiguum crescat facis emolumentum :
Si nummos habeas semper honorus eris ;
Nullus honos inopi tibi, nullus amicus egenti,
Aurum si desit littera nulla placet !
Anne vides Gallos Hecates incedere pingues,
Serica quos vestit et clamis et tunica ?
Auro cum caris honerantur brachia gemmis,
Suras circumdat purpureum tegimen,
Auratos pedibus soccos ac vertice mitram,
Turribus assimiles aspicis esse lares,
Horrea frumento, cellaria plena Falerno,
Scrinia multimodis accumulata gazis.
Si fierem similis, quirem mox hec adipisci,

67 periphras *Cn.* 70 plebeiae : e *suprascr.* 72 laesa *Cn.* 78 faedis *Cn.* 79 recidi : ci *suprascr.* 82 lucuples *Cn.* 83 aestu *Cn.* 85 fac.

Obstant his soli, res vaga, testiculi;
Nam disciplinae cum sim gnarus mediocris,
Etsi non summus flamen, honestus ero'.
f. 122v Attritu cotis gladium, sed corde trementi,
Nam rubigo vetus roserat, exacuo,
Et penetrans caeci secreta silentia tecti,
Uno dissecui vulnere membra michi;
Ingens afflixit dolor hinc confinia cordis,
Cordis defectus vulnera subsequitur.
Centurias Magnae Matris non haec latuere,
Gallorum turmis visitor assidue,
Submittunt qui me collegia praemonuere,
Quod sua ditarer opido si sequerer;
Nil magis obtabam, concessi, 'sanior', inquam,
'Vobis coniungar flamen et efficiar'.
Mox ubi convalui sacris adsisto choreis,
Consecror et tactus unguine flamineo;
Summi pontificis circumdabat infula Brochum
Unicus affectus quem mihi nexuerat;
Ritus sacrorum didici moresque deorum,
Vellet quisque sibi quae rata liba dari:
Aprum Telluri sed caprum caede Lieo,
Iunoni vitulam daque Iovi vitulum,
Agnam Thetis amat, Venus at sine felle columbam,
Infernus taurum tergore Pluto nigrum;
Orgia Saturni scio quae sint orgia Martis,
Divae cultus Opis sed mihi plus placuit;
Admoveor sacris instructus in omnibus aris,
Brochi pontificis relligione minor;
Exhibeor talis qui deberem venerari,
Plebibus acceptus carus et imperio.

---

101 sed corde trementi *in ras.* 102 rubigo vetus roserat *in ras.*
106 (de).(fectus) *ras.* 108 (assidu)e *in ras.* 111 sanior *in ras.*

Delectabilium succrescunt plurima rerum,
Vulgi mirantis summa per ora feror;
Dives agris, dives positis in faenore nummis,
Dives vernaclis, dives eram pecore.
Sed tibi si multas consultus colligis escas,
Quos ex his plures non deerunt sacies:
Obsideor per continuos hinc hospite soles,
Aedibus a nostris non redit esuriens;
Incidit aversis discrimen ob id mihi fatis
Omni dum nostrum panditur hospitium. f. 123
Denique confitear quia, quae mea membra peremi,
In cinerem verti seposuique domi,
Et piperi trito miscens aurum quasi servo:
Nemo mei sacri conscius huius erat;
Me quoque legitime non rebar posse litare,
Ni mecum gererem dum sacra perficerem:
Totum tantillo credebam pulvere salvo,
Meror erat nullus dampna tulisse prius.
Ergo felici prolapsu dum rota currit,
Invida fortunam fata tulere bonam,
Hora gentandi venere domum michi noti,
Nam sic consuerant, tunc ego sed deeram;
Procundus lautas illis meus apparat escas
Multarum dominus tempore quo fueram.
Heu mihi, qui volui mea probra tibi reserari,
Propalabis enim pluribus illa vagis!
Heu sors dura! piper nequaquam habuisse minister
Hac vice condiret dicitur unde cibos,
Sumere fas epulas nec erat sic illecebrosas,
Ni cum rugoso praepositas pipere.
Sedulus ergo puer vicinos pervolat omnes,

130 mirantis *in ras.*, s *suprascr.* 146 (mer).(or) *ras.* 149 gentandi = ientandi: *cf. Du Cange, s. v.* 154 vagis *in ras.* 156 hac *corr. ex* ac, h *suprascr.* 157 nec erat sic *in ras.* 158 praepositas pipere *in ras.*

Tedet convivas quod facit ille moras,
Qui mussant, 'latet hac forsan quod quaerimus archa',
Indice monstrantes interius positam.
Quo pudor, heu, quo fas, quo iusta licentia fugit!
Heu stolidi temerant iura statuta patrum!
Archellam frangunt sacros cineresque revellunt,
Quos tritum credunt esse piper fatui;
Inde popinatos condire cibos properarunt,
Talibus et laeti se recreant epulis,
Unde saginati nostro redeunt genitali,
Commisisse scelus nescit eques reprobus.
Post biduum redeo, dolet infortunia nemo,
Necdum cognoram quae mihi contigerant;
At disiecta meae custodia praenotat archae
f. 123v Detrimenta novae tristia mesticiae;
Thecae dum rimas perscrutor, rimor opaca,
Forte resignaret si michi depositum,
Cernentes nostri me percunctantur alunni:
'Num casu piperis sollicitaris, here?
Inprudens claustris archae conviva revulsis,
Altilium pingues condiit inde dapes'.
Auribus haec hausi posquam, sine mente remansi,
Viribus elapsis exanimis cecidi;
Cum fletu largo privatus pignore caro,
Merens vociferor, 'o Opis, ecquid ago?
Dii conferte boni, per quae vos crimina lesi?
Votane persolvi, dignane liba dedi?
Libavi vestris inpurus forsitan aris,
Inspexi fibras ventre satur pecudum?
Non est legitimo fortassis victima caesa
Ordine, Sabaeum thus neque propositum?

---

161 forsan..quod *in ras.* 162 interius positam *in ras.* 167 inde popinatos condire *in ras.* 172 (cogno)...(ram) *ras.* 175 thecae : h *suprascr.* 177 percunctatur. 179 (re)vulsis *in ras.* 190 thus : h *suprascr.*

Nescius a superis Stigios secludere divis,
Haud Stiga secrevi Ditis ab aethre Iovis ?
Nec sacra distinxi statuit quaecumque vetustas
Manes a larvis abfore pauca ratus ?
Forsan metiris quae tempora, secla vel annos,
Frigus et autunnum caumaque verque novum
Inprobus ascripsi, vates o Phebe, sorori,
Quosque regit menses Cinthia clara, tibi,
Ipsius incessus, tempestivos maris estus,
Nimbos atque nives, aera perspicuum,
Corpora quae furtim crescens animata subimplet,
Deficiens eadem non minus extenuans ?
Sidus Saturni iocundum forte vocavi,
Difficilemque Iovis atque gravem Veneris ?
A me vestra tenax est si mutata potestas,
O dii, defitiam nec merear veniam :
Non est a nobis si quae veneratio vobis,
Debuit attribui more repensa suo ;
Ergo si decuit qualem me iugiter egi,
Si non offendi, si bene vos colui, f. 124
Cur genitale meum clepsit vobis latro sacrum,
Gluttivit nebulo cur genitale meum ?
Heu, fortuna, tuae quam sunt vires violentae !
Opprimis, heu casus, quam subito miseros !
Heu, heu, quam dubium regit orbis climata fatum !
Orbis habet nullum sed mage remigium '.
Talia dementans querula cum voce profarer,
Aures servorum nec caveo bibulas ;
Adstant attoniti mirantes dicta patroni,
Seque diu versis vultibus aspitiunt.
O genus ingratum servi, genus ore prophanum,
Plenum rimarum, fraudibus expositum !

---

192 haud stiga secrevi ditis ab *in ras.* 207 non est a nobis si *in ras.*
212 glu/tivit : t *suprascr.*

Atria progressi mussant altrinsecus illi,
'Quae sunt quae dominus verba, pape! loquitur?
Forsan condivit sibi quod genitale recidit,
Igni combussit, miscuit et piperi.
Numquid non cineri mixtum piper esse notasti?
Rebar ego stolidus sic senuisse piper;
Pro muria nostris infertur mentula mensis,
Carnes intinxi carnibus in domini'.
Urbis per latas haec dispersere plateas,
Rumor et hic vicos ruraque longa replet.
Foeda sacerdotum replet aures fama spadonum,
Quorum mox holidis amoveor choreis,
Arceor a phanis, vetor appropiare sacellis,
Sacraque si tangam liba prophana putant,
Obruor et spurcis inflato gutture sputis,
Inque meum nomen flegmatis imber adest.
Edicto statuunt ne quis me colligat urbe,
Et quae contulerant omnia surripiunt,
Nec cessat tetrum subnectere tristia fatum,
Accumulans dictis deteriora malis;
Pessima quippe volat velotior alite Fama,
Vulgaturque malum promtius a populis.
Denique, commissae fuerant qui fraudis iniquae
f. 124v In me signiferi nobilibus geniti,
Nequaquam obprobium poterant tolerare malignum,
Qui mihi fatales glutierant cineres;
Hii biberant omnem furia potante furorem,
Aspirarat eos ut puto Thesiphone.
Perlustrant igitur lucos, loca devia, saltus,
Urbes atque agros, ruraque seu frutices,
Cruribus effractis mihi qui manibusque recisis
Invento linguam detraherent opicam.

---

227 (numquid).... non *in ras.* 236 putant: n *suprascr.* 237 spurcis: r *suprascr.* (spu).(tis) *ras.* 253 (effractis).(mihi) *ras.*

Quos ubi persensi me perdere velle, refugi,
Liqui vero meum cum patria genium,
Prolixaque via percurri milia multa,
Ad Floraeque virum pervenio Philirum.
Vidit ut inberbem me, percunctatur an essem
Integer, obduxit pallidus ora pudor,
' Adsum servitio ', dixi, ' vir maxime, vestro :
Quis sim vel qualis quaerere nolo velis '.
' Esto comes Florae ', respondit vir vafer ille,
' Sic fies nostra dignus amicicia '.
Laetus oboedivi verbis iocunda monentis,
Obsequor et Florae, spernar amando licet.
En, Zephirine, tibi serie tenus omnia pandi,
Qualiter et quare dux habear dominae ;
Tu ne nostra velis archana recludere cunctis,
Falsaque ne veris, obsecro, miscueris ;
Est horum testis notus iam carmine Pseustis,
Si percuncteris, proferet ille tibi ».

EPISTULA VII

AD GUALONEM

Bis iam bina bis exieram quinquennia, lustro
Insuper adiecto, cum rapui calamos,
Fundebam raros hebenino vertice canos,
Intempestive quos properare queror :
Nuntiat ad portam tristem consistere Parcam
Albicat humani ut caesaries capitis.
Tota pharetratos adversus Gallia Turcos
Tunc nec sola tulit orbis at arma simul ;
Tunc Ihebuseos deiecit Gallica muros f. 125
Machina, contritis turribus aeriis,

---

258 (pervenio)....(philirum) *ras.* 264 (am)icicia *in ras.* VII *Tota epistula al. man. scr.*

Parthicus est arcus praetenta cuspide pulsus,
Hostis qua calles, Galle, ferire latus.
Grecorum primo tunc strenuus intulit heros
Bella Boamundus foedere postposito,
A maris extremi praesentia litore cuius
Ad Siculum gentes colligit usque fretum,
Omnis et Oceani quae clauditur insula nostri
Gurgitibus salsis bellica tela rapit;
Anglus, Echionii declinans orgia Bachi,
Longis subvehitur per pelagus ratibus;
Continuus nudi quos algor adhurit Hiberni
Oceani verrunt regna pavenda senis;
Herculis aeriis qui rura propinqua columnis
Proscindunt aratris, vela dedere nothis, —
Quas fauces ponti primi dixere coloni,
Artus enim fluctus hinc fluit Oceano,
Cum Thanai partes orbem qui dividit in tres
Quare sortitur nomina plura vagus, —
Gadibus excursis urbi propiant Genuensi,
Quae cum Pisanis associatur eis;
Pulsus sede tua Pictorum fraude perosa
Arma probi sequeris, Britto superbe, ducis;
Ande severe, tuae nebulas linquis Meduanae,
Armorum levium Pictonus insequitur,
Hesperus occidui quos lampade lustrat Hiberi,
Numquam vera loquens ventreque Guasco piger,
Mente levis Lemovix, clarae civisque Tholosae,
Et Biturix stupidus, instabilisque Gothus,
Arvernusque loquax Troiano sanguine cretus,
Permixtum Rhodano quique bibunt Ararim;

---

11 praetenta cuspide pulsus *in ras.* 12 Galle, latus *in ras.* 13 tunc strenuus intulit *in ras.* 14 postp(osito) *in ras.* 17 omnis et *in ras.* (clau)ditur *suprascr.* 21 adhurit: h *suprascr.* 24 proscindunt: s *suprascr.* 36 *tota linea in ras.*

Tuque, decore Ligur, protectus colla capillis,
Subversor populi Bardus et Ausonii,
Tuscus et archani doctus libamina sacri,
Umber inundantis cuncta superstes aquae,
Flumina quos Mosae, quos potant flumina Rheni, f. 125v
Arvaque qui sulcant pinguia Pannoniae,
Thethios unda vagae quibus insultat duce Phoebe,
Copia quem lactis Flandrus opima fovet,
Quisque dedit vastus nomen gentile Lemannus,
Saxoque qui longo cingitur ense latus;
Assuetae crebris dirimit quas Sequana bellis
Gentes, et Remus, Belgaque cum Leuco,
Alternum iugi Ligeris qui caede cruentant
Litus et aversus Allobros insidiis,
Nervius illecebris solitus succumbere nullis,
Normannusque vafer, compatriota ducis,
Filia cui regis nupsit patre dante Philippi,
Francorum multus quam sequitur numerus:
Protegit hunc clipeus, riget ense femur, tenet hastam,
Dextra tegit torax membra, caput galea.
Hoc equites habitu ductoris signa sequuntur,
Constantes animo viribus et vegeti.
Arcum vero pedes gestat pharetramque sonantem,
Armat et audacem lancea lata manum;
Armorum species populi quot paene fuere,
Natio nam moris quaeque sui meminit.
Ad Barri portum distantia multa virorum
Moribus ac linguis milia conveniunt,
Infinita fuit nimirum copia quorum,
Aeris ut volucres aut ut harena maris.
Saltibus ingentes Garganis mille carinas

---

45 Rheni : h *suprascr.* 47 Thethios : h *suprascr.*, o *in ras.* = Tethyos, *sic Jenal.* 48 (Flandrus)...(opima) *ras.* 54 (avers)us *in ras.* 60 torax = thorax, *sic Jenal, Hagenmeyer.* 70 harena : h *suprascr.*

Extruxere quater, computo nec modicas:
Non abies cedrum redimit, non fraxinus ornum,
Non quercum pinus, sternitur omne nemus.
Ut fabricata fuit stetit atque in littore classis,
Remi cum velis, anchora, remigium,
Apuliae cogunt armenta gregesque bidentum,
Omne pecus Siculum, litus ad equoreum;
Apulus et Chalaber frumenta dat atque Sicanus,
Quae freta traducunt milite praeposito;
f. 126 Oppansis sequitur velis exercitus omnis,
Ad portum classis integra devehitur,
Sevitia ponti sed militibus maceratis,
Est indulta quies tempore vix modico;
Distendit triplici tentoria fune satelles,
Passim paxillis dispositis per humum.
Postquam fessa cibi potus ac fomite somni
Corpora curarunt mitibus atque iocis,
Cornicines resono discurrunt castra boatu,
Concrepat et lituus linquere castra iubens.
Diversi generis iumentis tota supellex
Sternitur a lixis qui praeeunt cuneos;
Post hos fundibali, sequitur quos laetifer arcus,
Quippe pharetrarum multus erat numerus,
Inde pedes acer protectus fortibus armis,
Exuperet torvas qui feritate feras;
Hunc eques insequitur, sonipes quem turgidus infert,
Ductat quem doctus proelia Francigena.
Expugnant igitur collatis viribus urbes,
Depopulantur agros, oppida diripiunt.
Dirrachium cingunt rupes quae cincta profundis

72 extruere *Hagenmeyer Jenal* nec: c *suprascr.* 76 anchora: h *suprascr.* 80 preposito *Jenal.* 81 execritus *Jenal.* 82 classis: s *suprascr.* 86 pax illis *Jenal.* 92 Alixis *Jenal.* 101 rupes *in ras.*

Equoribus caelo turribus appropiat.
Audiit ut populos pugnaces induperator
Profligare suum latius imperium,
Ingressos quos iam pridem perceperat aure
Vulgariam, quamvis dissimulet, metuit;
Legatos partes ditionis mittit in omnes,
Scripta suae geruli qui reverenda ferant;
Hii sibi parentes, dispersi per regiones,
Innumeras gentes ad fera bella cient:
Martia Chadmeae miserunt semina Thebae
Viperei dentes, ensiferam segetem,
Eubois atque Argos Lacedemoniumque rebelle,
Et Centaurorum fertilis Hemonia,
Influit Armenius quorum per rura Nifates
Quosque alit a Roma terra vocamen habens.
Audax praesidium sibi direxere virorum, f. 126v
Lugubris instructum noticia machiae;
Auxilio Parthi properant pharetris honerati,
Arcu qui spargunt vulnera dum fugiunt,
Adsunt et Turci Christi famulis inimici,
Milies hii nostris terga dedere viris,
Parnasusque biceps qui perficit esse poetas
Gratus quos alis somnus obumbrat ibi,
Et quos Meander qui gaudet olore canoro
Permeat, obliquis garrulus amnis aquis,
Parrhasiique ruunt populi quos, Menale, mittis
Edoctos liricis verba ligare modis,
Et quos aurifluis Pactolus ditat harenis,
Quos secat Alfeus, o Arethusa, tuus,
Vulgarus inpingat quem tellus ubere gleba,

---

102 aproppiat R. appropiat *Jenal.* 104 latus *Jenal.* 106 dissimulat *Jenal.* 109 hii : hi *Jenal.* 111 (Martia)..(Chadmeae) *ras.* Chadmeae : h *suprascr.* 116 (a)lit a Roma terra vocamen habens *in ras.* 119 honerati = onerati, *sic Jenal.* 122 hii : hi *Jenal.* 128 (edoct)o(s) *in ras.*

Cum Lichiis Thraces, cum Frigibus Cilices;
Relliquias doctis modicas pudor obstat Athenis
Mittere, quis olim copia multa fuit;
Preter Achilleas valuit praebere favillas
Nil ad subsidium Pergamus Ionium;
Non venere Siri, quis praesidet acer in armis
Moenia Tencredus Anthiocena regens;
Certatim vires sibi subpeditare potentes
Quae subdi soleat insula nulla negat:
Ephesus et Delos, Mitilene, parva Seriphos,
Andria, Caea, Ciprus, Delphus, et Eolia,
Altrix Creta, Iovis Saturni regna fugacis,
Centum famosis urbibus imperitans,
Chaoniaeque quibus edunt oracula quercus,
Gnosia quique sciunt spicula dirigere.
Totas linguarum Patroclus dux variarum
Alas sub proprio conthrait imperio,
Cumque Boamundus circumdaret obsidione
Dirrachium, subitis advenit hic aquilis.
Ergo Boamundus heroas convocat omnes,
Concilium cogit, consiliumque petit,
f. 127 Decernunt bello qui propulsare prophanos,
Electis equitum milibus ac peditum;
Aiunt: « vexari nequamquam exercitus omnis
Debuit, in paucis hos superare vales ».
Cunctis Guidonem praefecerat antea fratrem
Dux, cuneis primis suppositis aliis.
Augens ille suis stimulos ita praemonet alis,
Etsi vix vallo differat opposito:
« En votis concessa tuis, Mavortia proles,
Titanis fulget clara dies radiis!

---

132 Thraces: h *suprascr.* 144 imperitans *in ras.* 148 conthrait: contrahit *Jenal.* 149 (circumd)aret obsidione *in ras.* 150 subito *Jenal.* 155 nequaquam *Jenal.* 160 (differat)...(opposito) *ras.*

En iter obclusum saeva tibi pande machera,
En fragilis saepes quae tibi saepit iter!
Hac caesa divis poteris propiare sepulcris,
Nec gravis iste labor si valeas animo.
Quaeso recorderis, habuit quas Gallia vires:
Orbem quae Romam straverat haec domuit;
Non Senones Galli collem capiunt Capitolii ?
Non conplent arcis atria Romuleae ?
Non redimis fulvo tua moenia teque metallo,
Auro demulcens, Roma, manus avidas ?
Gallia Romanum longo moderamine sceptrum
Rexit et Auster ei paruit et Boreas.
Ergo subegisti quae sevas natio gentes,
Cum laxis metuis semiviros tunicis ?
Istorum plures cognoscas esse spadones,
Lubrica quem morem Grecia semper habet;
Nolo viros tecum credas confligere ferro,
Est etenim Grecus femina mollitie:
Gimnasiis operosa tuis, Epicure, iuventus
Provocat emeritos ad fera bella viros ?
Et quae se madida studet exercere palestra,
Pinguibus abiectis utribus arma gerit ?
Caetera barbaries longo depressa sopore,
Vix gestare suis arma potest humeris.
Rumpe moras, miles, virtutem fata secuntur,
Stat fortuna ausis parta favere tuis;
Terga fugax hostis, iacies ubi missile primum, f. 127
Prebebit pictis tecta tibi clipeis;
Auspitiis gere bella tuis quibus omnia vincis
Agmina te contra quae sua signa gerunt ».
Talibus accensus monitis exercitus omnis,
Armis arreptis, impete terrifico

---

171 (fulv)o *in ras.*

Obicibus ruptis transit munimina valli,
Invaditque soli gramineam faciem.
Haud aliter Rhodanus gelidas fugiendo per Alpes,
Artatus rupis faucibus aeriae,
Obvia propellens vasto cum murmure saxa,
Stagnantis tumidas gurgitis intrat aquas.
Cum clamore videns alacres comprendere magno
Hostiles campi planitiem cuneos,
Editiore loco promotus convocat heros
Patroclus turmas quas ita dux animat:
« O Danai fortes, decet en meminisse priorum:
Esto memor, miles, quae sit origo tua,
Gloria quanta patrum fuerit virtusque recense,
Turbine quo victam subruerint Asiam:
Iliaco Xantus perfudit sanguine litus,
Troia Miceneis ignibus usta perit,
Urbsque frequens populis opibusque referta superbis,
Scinditur en aratri dente ferax segetis;
Centum qui decies traduxit milia Xerxes
Rex pugnatorum Persicus in Danaos,
Omnibus amissis trepidus formidine fugit,
Et vacuas urbes a populis repetit;
Num fuligineus Macedo, cui serviit Indus,
Cumque suis Oriens regibus et populis,
Non fuerat magni proles praeclara Philippi,
Orbem Cecropio milite qui domuit ?
Moenia Romuleus Bizantica nonne tirannus
Extruxit, toto cive sequente ducem ?
Paucos nobilium tibi maxima Roma reliquit,
Et vulgi primos artificesque tulit:
f. 128 Paruit his totus et tunc et postea mundus,
Horum progenies nos generosa sumus.

197 Rhodanus: h *suprascr.* 205 (Dana)i *in ras.* 210 Miceneis ignibus *in ras.* 217 serviit: i *suprascr.* 221 (Bizan)tic(a) *in ras.*

Ecce seges, cuius primordia messuit ensis
Argolicus, fato iam resecanda pari.
Causa visendi sacra mausolea Tonantis
Praedia se fallunt postposuisse sua:
Pinguia sed potius reor istos quaerere rura,
Illorum cum sit forsan humus sterilis.
Ecce, viri, ferrum duris vibrate lacertis,
Transeat oppositum lancea torta iecur,
Este, precor, memores iam nunc virtutis avitae,
Non trepident vano pectora vestra metu;
Non acies, gladii, non vos deterreat arcus,
Quolibet ex casu deperit omnis homo;
Stringite sic ferrum, quasi prona fronte tirannum
Cernatis vestris advolvi genibus ».
Vocibus his flagrant animi spondentque Pelasgi,
Forti quam vinci pro duce velle mori.
Ergo duces ubi campus habet Taulantius ambos,
Constituunt solito more suas acies,
Denique fecerat hos sollercia multa sagace
Astutosque satis rebus in ambiguis;
Iamque tubis ubi ductilibus atque aere recurvo
Insonuit tellus cornicinum strepitu,
Committunt acies, pugnam Bellona cohortes
Incitat et Mavors ad sua vota truces.
Nubes missilium celat densissima Phebum,
Decertant hastis comminus et frameis;
Hinc instat Guido, fortissimus inde Melampus
Horrendis sternunt caedibus hi populos.
Percutis ambusta Corilum sude, dire Melampe,
Utraque qua iuvenis tempora transadigis,
Qui mox prae nimio prolapsus in ora dolore,
Rivum corrupti sanguinis evomuit;

249 (com)...(mittunt) *ras.* 250 (sua)..(vota) *ras.* 256 transadagis *Jenal.*

Vidit ut efflantem germanum Guanelo vitam,
Involvique sui sanguinis amne rubro,
f. 128v Turbidus elata ferit hostis colla securi,
Qua spinae nodis obvia conveniunt,
Sed thoraca trilix duros eluserat ictus,
Aerea nec valuit rumpere texta calibs;
Ille tumens ira librat geminando bipennem,
Errat at ipsa manus, namque feritur equus,
Qua sessoris ei femur insidet, hac ruit armus,
Illac et clunis sessor humi cecidit.
Hunc sequitur surgens rapido cursu fugientem
Guanelo, nam turmas se rapit in medias,
Sed frustra, quia trux pernicior alite Turcus
Attingens certo transit utrumque latus,
Expansisque solo manibus pedibusque iacenti
Insultat, «ferro, Galle, perempte meo
Ecce iaces nec habes ultorem, cum tua tota
Progenies ruerit fratre ruente tuo.
O pietas! fratrem Stigias tranare paludes
Non patitur solum, vadit at ipse comes.
Qui vos in tumulo componat non erit ullo,
Corpora vestra canes sed comedent et aves».
Talia dum fatur, nervo clam Crastinus aptat
Telum, fortunae plurima vota vovens;
Et mox contracto direxit spicula cornu,
Fixit et incauti pectora lata viri,
Qui resupinus humi ruit atque fluenta cruoris
Vulnere profundens redditur exanimis;
Quem clipeo sotii ponunt lacrimisque perudi
E bello rapiunt; agmina Greca gemunt.
Strenuus at Teutras Gilonis cuspide transit

259 Ganelo. 263 (thorac).(a) *ras.*, h *suprascr.* 264 calibs = chalybs, *sic Jenal.* 267 (sessoris)..(ei)..(femur) *ras.* 269 hinc. 270 Ganelo *Jenal.* 273 iacenti *in ras.* 278 ad *Jenal.*

Ilia, Vangionem Bernelius iaculo,
Ebalus emissa perimit Tarconta sagitta,
Euripides Damasum, Deiphebus Valerum.
Cernit Guido suas ubi concidi legiones,
Insultare suis et Danaos cuneis,
« Pectora vestra, viri, quae desidia domat », inquit,
« Forcia quo marcent brachia vestra metu ?
Gloria quadrifidum celebratur vestra per orbem, f. 129
Crimine ne vestro flagito dispereat ».
Hec fatus, denso stipatus milite turbas
Forti vectus equo provocat armiferas.
Maura velut bellis aptissima belua barrus,
Hostica quam iaculis undique turma premit,
Sanguine conspecto rabida succenditur ira,
Sternit et infestos dente viros niveo,
Heros bellipotens sic, visa cede suorum,
Ardet et invisos impetit Argolicos.
Euripili torta penetravit viscera pinu,
Quo iactu perimit pone Iubam positum,
A quibus exempta configit comminus Idam,
Infit et armigero, « suggere tela mihi :
Non cadet in cassum si praebes mille nec unum » ;
Plura catellus ei congerit hinc iacula,
Quae sic dispensat, ut tot mortes infligat
Quot iacit ; obvertunt terga metu Danai.
Figitur ora Lacon, latus Ileus, ilia Iason,
Pectus Atis, latos Partenopeus humeros,
Terga Doris, femur Ilioneus, puer inguina Meris,
Guttura Polidamas, tempora Triptolemus.
Amputat hinc Bromio flavum stricto caput ense,
Deiecit levum Calocerique humerum,

---

290 Bernelium R *Jenal.* 293 (con)..(cidi) *ras.* 294 cluneis *Jenal.* 295 (vi)r(i) *in ras.* 300 provoc(at) *in ras.* 302 quem *Jenal.* 303 suc*c*enditur : c *suprascr.*

Et Frixi dextrum quacientis tela lacertum,
Utraque crura Lici vulnera nec geminat;
Dividit et rigido medium Parmenona ferro,
Qua latus lumbos balteus ambierat;
Pectoris inpulsu Lagum prosternit equini,
Surgentisque caput comminuit silice,
Regius ecce gener, sonipes quem Thessalus infert,
Auro cum gemmis murice conspicuus,
Et qui sessorem nullum pateretur inermem,
Ad cursum pronis tardior haud zephiris:
Gestat roboream parvi nec ponderis hastam,
Accinctus Getico forte latus gladio,
f. 129v Pectus habet lorica triplex, Cripriique sinister
Aeris fasce gravem fert humerus clipeum,
Crura tegunt ocreae spetioso emblemate pictae,
Calcar habet talos aere nitens rutilo:
Corpore procerus Basilus vultuque decorus,
Tectum splendenti casside verticem habens,
Provocat heroam clamans, « stipendia, Guido,
Per pelagi longum perque soli spatium
Inquisita diu persolvo », iacitque trabalem
Quercum, perfringens quadruplicem clipeum,
Rumpit et amatam districto pectore vestem;
Saucius inflicto vulnere Guido fremit,
Quoque valet Basilo dimittit robore telum,
Praeveniens ictum cesserat ille loco:
Exiit ob plagam certamine Guido medendam.
Incaluit virtus Marcia Francigenum,
Nam Senonum Sibaris de sanguine spicula torsit,
Traiciens Basili sevus utrumque latus,
Qui ruit et largum patulo de vulnere fontem

325 impulsum *Jenal.* 343 (ama)tam districto *in ras.* 344 saucius inflicto vu(lnere) *in ras.* 345 quoque valet basilo *in ras.* 346 *tota linea in ras.* 347 *tota linea in ras.* 351 et largum patulo *in ras.* (fontem). *ras.*

Sanguinis effundens, Thenara tetra subit.
Romulus Heraclem, Raimundus perculit Hermum,
Persea Gerardus, Sanctio Rethogenem,
Herculiumque Milo, Radamantha Leodicus Odo,
Alesus Resum, Falchoque Pirithoum.
Emanat plagis cruor exundans ab hiulcis,
Cornipedum tabo lubrica gleba madet.
Hinc caput exsectum, truncum iacet inde cadaver,
Hic pes abscisus, huc manus, hac humerus;
Arcus contritos, telorum fragmina, conos,
Excussis cristis spicula cum faretris,
Cuspide disruptos clipeos, calibumque minuta,
Scissos thoracas aequore conspiceres.
Praevaluere truces hostem caedendo Latini,
Quos ultra Danai non tolerare queunt,
Omnibus abiectis fugiunt sed turpiter armis,
Quorum ditescit victor inobs opibus.
Bella dehinc menso Danai vix tempore pauco f. 130
Annisi sotiis in rediviva ruunt,
Denique barbaries praebebat plurima vires
Tiroque delectus regis ad imperium,
At quotiens ceptam sterili conamine pugnam
Attentant, tociens hostis eos superat:
Degeneres, liquidi quorum per litora Xanti
Tot fudere patres milia lecta Frigum,
Inmemor invicti Pelide natio segnis,
Inmemor Aiacis Dulichiique ducis,
Inmemor et clarae cuius sacra moenia Troiae
Illorum virtus trivit et ingenium!
Induperatori superatum nuntius infit
Bis iam miliciae robur ab hoste suae;

352 Thenara: h *suprascr.* 355 Radamantha: h *suprascr.* 360 (h)u(c) *in ras.* 365 cedendo *Jenal.* 374 (supera).(t) *ras.* 377 invicti *in ras.* 382 miliciae: ci *suprascr. al. man.*

Angitur inmensis nutanti pectore curis,
Potus atque cibi tedet abitque sopor.
Fortunam tandem per se temptare, coactis
Omnibus imperii relliquiis, placuit.
Velle Boamundus sollers deprendit ut eius,
Dispersas aquilas cogit et ipse suas.
Occurrunt patulis Avallonae sibi campis,
Proxima Dirrachii solvitur obsidio;
Proelia sub primis ducibus rediviva geruntur,
Caesorumque loco substituunt alios;
Ingenti virtute virum pugnatur utrimque,
Heret Mars dubius cui faveat potius.
At sportatarum perpendens id legionum
Dux invectus equo bellipotens Calabro,
Increpat emeritas vallantum se legiones,
« Heu segnes vinci non pudor est socii,
Hostes qui gladio semper fudistis inulto ?
A grege non subici semiviro pudor est ?
Quosque gigantei numquam fregere lacerti
Enervis miles, pro pudor, en superat !
Dux in Amazoniis vellem magis esse catervis,
Quam ductare viros sic fragiles animo;
f. 130v Pentisilea suis utinam comitata puellis
Afforet, obtrisset has ea mox aties ! »
Acrius hic dictis virtus exercita bellis,
Namque pudor cogit iraque mota furit,
Densaque Graiugenae perrumpens agmina turmae,
Ex ipsa strages edidit innumeras.
Dux erat Anthilocus dextri cui Grecia cornus
Parebat, primam prodidit ille fugam;
Inpiger inspexit Polemo, dux ipse sinistrae

---

383 *in*mensis : n *suprascr.* 386 reliquis *Jenal.* 387 belli *Jenal.* 393 utrinque *Jenal.* 395 sporta*ta*rum : ta *suprascr.* 400 nec *Jenal.* 403 (ca)ter(vis) *in ras.* 408 *tota linea in ras.*

Partis, ut attritos Anthilochi cuneos,
Conatur frustra proprias revocare catervas,
Sed, quasi damma fugax, barbara turba fugit.
At medium robur cum rege Patroclus agebat,
Utraque qui cernens cornua lapsa fuga,
Et superesse suos modo pugnae seque maniplos,
Incitat ad bellum nomine quemque vocans.
Suffugit e campo formidans induperator,
Incertusque urbi nuntius it trepidae.
Guidonis datus ergo loco fortissimus Hugo,
Imminet a tergo robore cum valido,
Palantes per agros ferro crassante trucidat,
Sternit caesorum devia corporibus;
Utque gregem lupus invadens ieiunus ovinum,
Si defensor abest, omne pecus iugulat,
Acer barbariem sic conterit Hugo fugacem,
Donec iam fesso milite signa refert.
Caede cruentus ea redit in sevissima bella
Quae Patroclus agit, magnanimus iuvenis;
Hic etenim, reliquis bello formidine lapsis,
Substiterat turmas corripiendo suas,
Atque Boamundi permiscens proelia binis
Cum ducibus, quoniam defuit Hugo prius,
Plures pugnando sevus praemiserat Horco,
Ipsius et fortis Grecus erat monitis,
Nec valuit Rhodanus, licet ursi robore fultus,
Patrocli duros frangere Marte viros;
Qui, quasi septus aper circumlatrante Molosso f. 131
Unco concidens dente canes avidos,
Sic nunc fertur in hos frendens, nunc fertur in illos,
Nuncque pedes et nunc dimicat altus equo;

414 ut *suprascr.* Ant*h*ilochi : h *suprascr.* 418 ultraque *Jenal.* 419 (manip)..(los) *ras.* 427 (utque).....(gregem) *ras.* 437 (prae)m(iscerat) *in ras.* horco : h *suprascr.* 444 nunque *Jenal.*

In quem vibratum lento conamine telum
Contorsit Figulus, Marsus erat genere,
Quod clipeo fixum loricae texta trilicis
Rumpere declinat vulnera nulla ferens.
At dux avulsum triplici de tegmine ferrum
Pernici iactu mittit idem Figulo,
Traiecit cuius laetali vulnere pectus,
Partes loricae scidit et alterutras;
Labitur infelix vomit et cum sanguine vitam,
Hoc felix, quia vir tantus eum perimit.
Heros belligeras percurrens inde falangas,
Obvius est Varo cui rapit ense caput,
Obruit et torvum sublata rupe Sabellum,
Quam vix movissent bis iuga bina boum;
Spicula dum tenso Marcellus dirigit arcu,
Incautus iaculo figitur Argolico.
Troilus at Proculum confodit humi resupinum,
Argus Inacutum, Sosipater Gabium;
Edebat strages nullatenus Hugo minores,
Per fera sublimis agmina latus equo,
Quem fundae lapidem balearis turbine torquens
Percussit Frigius in galeam Driopus,
Excussit rutilas cuius de vertice pinnas
Et longe positum perculit aureolum;
Ut leo, quem certa venator harundine fixit,
Appetit ulcisci vulnera facta sibi,
Sic dux hostilem sitit exhaurire cruorem,
Et procul infestum contuitus Driopum,
Populeam iacit ille trabem, diverberat auras,
Sed tardat iussum missa ferire virum:
Viderat exertis telum librare lacertis
Heroam Driopus seque loco retrahit.

447 triplicis *Jenal.* 454 eum *suprascr.* 456 (est)...(Varo) *ras.* 464 fera *in ras.* 472 Diriopum R Dryopum *Jenal.* 473 illa R ille *Jenal.*

At gravis hasta volans spatium percurrit inane, f. 131v
Obviat et Licio stridula Tersichoro,
Exortans sotios patulo qui figitur ore:
Cum clamore fugit spiritus in zephiros.
Hinc Licidam deiecit equo terraeque supinum
Cuspide defixit, percutit et Triphilum:
Iste pedes arcum gestans Liciamque pharetram
Spargebat fatum per cuneos subitum.
Non illo Rhodanus virtutis dote superba
Inferior, campum strage replet Danaum,
Rumpit thoracam protensa cuspide cuius
Troilus admisso cornipede et clipeum;
At Rhodanus, mersa secreta per inguinis hasta,
Cum sessore suo fixit equum Tirio.
Prochorus exempto ferit hunc in vertice ferro,
Reppulit at galeae duricies calibem,
Dissilit exiguas in partes mucro solutus,
Dextera sed solum detinuit capulum;
Non Rhodani frustra secat aera lata machera,
Hostis nam medium dissecuit cerebrum,
Et dirimens humeros iecoris recludit opaca,
Perque cruenta sibi viscera fecit iter:
Hac pars leva cadit, illac pars dextera vergit,
Fraxinus ut duris fissa ruens cuneis;
Prostratum verbis affatur victor acerbis:
« Nunc ubi Pelides, acer Achive, tuus,
Aiacesque duo, Titides, Pirrus, Ulixes,
Sunt ubi quos fortes fama fuisse refert,
Expertus poteris exponere fortibus illis,
Quos petis in tetro compositos Herebo,
Viribus extremae vix posse resistere gentis
Horum degenerem stirpe satam sobolem ».

---

499 haec *Jenal.*

Euriphilum Lepidus, Lepidum detruncat Acetes,
Maximus Adrastum, Caeculus Enomaum;
Porro Boamundus vallatus milite forti
Dissipat Argivos strage truci cuneos.
f. 132 Illic Graiorum tot milia caesa virorum
Strata iacere soli prospiceres facie,
Et tot equos variis fusos in pulvere telis,
Armaque diversas tradere parta neces.
Herois vires Graiae tolerare cohortes
Non potuere citae seque dedere fugae.
Inachii fugiunt, obversa premunt fugientum
Turmae victrices terga pedes et eques;
Caedunt, prosternunt, captivorumque reducunt
Agmina, ditati multiplici spolio.
Ergo Boamundum victorem se quoque victum
Astutus tociens sceptriger erubuit,
Et quia sanguinei se callet classica Martis
Non tolerare parem, fedus inire parat,
Quod primo renuit sed postea conserit hostis:
Cum multis obses regia fit soboles.
Horrida brumali Romania frigore, Thurcis
Subdita iam pridem, cessit habenda duci;
Quae pars Vulgariae victoris cesserat irae
Hec eadem solvit iussa tributa sibi;
Quicquid et Ausoniis adquiri quiverit armis,
Aequa lance duum viris erit procerum;
Induperatorum possessio namque priorum
Extitit Eoi fertile clima soli;
Corruet in castris si miles sidere quovis,
Saucius in bello si ruerit gladio,
Instaurat validas Grecus locuplecior alas,

529 horrenda *Jenal* Romani *Yewdale* Thurcis: h *suprascr.* 531 Vulgariae *corr. ex* Bulgariae. 533 Ansoniis *Yewdale.* 534 iuris *Yewdale* erat *Jenal.* 536 Esi *Yewdale.* 538 sancius *Yewdale.* 539 Grecus: s *suprascr.*

Arma ministrabit, subpeditabit equos.
Per sacra firmato discedunt pignora pacto,
Inque suos fines unus et alter abit.
Extitit hic annus quo liquit avita Philippus,
Ludovice, tibi regna senex iuveni,
Quem rex Galliciae sequitur, Lachesi renuente
Ultra nere sibi, magnus et ipse fuit.
Haec tibi gesta meo digessi tempore, Gualo,
Me melius nostri caetera, care mihi.

EPISTULA VIII

ITERUM AD BURDONEM

f. 132v

Ut culpam tegerem posito cognomine cari
Vestrum postposui nec mea culpa latet,
At reor hic culpam, bene si considero, nullam
Me licet offensum carmine non taceas
Quippe tuo multi cum sint ex nomine dicti
Nam . . . . solius dicere Guarnerius
Qualiter a reliquis secerni vesc . . . possis
Sed forte cognomen non pactare tibi
Forsi . dum nullis elatus honoribus ires
Non tibi cognomen futile Burdo fuit.
Est quo fortunae favor arrisit tibi blandae,
Atque diu pigram propulit ire rotam,
Ut pars una polum, pars altera adiret abissum
T . . . . conspicuum poneret ex humili
T . . commune vocas quod iter non vile putabas
. . . . et quicquid perspicis esse breve
Distentas dum lacte capras ad mulctra reducit
. . . . ad caulas lanigeras pecudes

540 aruna *Yewdale* subpeditabet *Yewdale*. 545 Lachesi: s *suprascr.* 547 *tota linea in ras.* VIII *Pars magna legi non potest.*

Et dum . . . . . . pecuaria grandia pascit
. . . . . . duris extitit agricolis
S . . . Molossorum cinctus grege per iuga longa
. . . . per densos . . . . per patula
Venator cervum capreas agitabat et aprum
. . . . pastoris saepe cadebat avis
V . . . . u. . un . tis leves superabat ephebos
. . . . cursibus inposita
I . . . . saepe relicto
. . . . tegente comas
L . . . . rotare salire
. . . . derigere
C . . . . Aiacem sternere promtus
. . . . pere mitis eo
Q . . . . postquam sortitur avitum
. . . . non tulit esse parem
P . . . . hunc occumbere rastro
. . . . corporis ac animi.
f. 133 Si Paris Oenones tedas non erubuisset,
Non Helenam raperet, integra Troia foret,
Quem fugiens sati . . . . nimphas
Dum sternit molli fronde cubiles . . .
At dum Pergameam repetisset . . . .
Oblitus ruris quod pater esse . . .
Praemia dat . . . .
Pergama succe . . . . quamvis . . .
Assequitur regni fasces Saul unius anni
Filius haec inerat simplicitas . . . .
Sublimem . . . . sibi more . . . .
Vindicat inque . . . .
Spernit enim legem . . . . legisque datorem
Ipsi dilectum . . . . rum
Non in vos ex . . . . vis
Se solos orb . . . .

Est clar . . . .
Indicat et mentem . . . .
Redditur ut . . . . conspicie . .
Cernit . . . molle . . . .
Cur imiter more . . . .
Quaeris namque novis . . . .
Quo fit . . . .
Aut coll . . . .
Debetur . . . .
Carminis . . . .
Hinc ad . . . .
Integra servarum . . . . quo data . .
Succidui nobis liquere tene . . . . . .
Tempnere nunc primo . . . .
At si contempnis reliquas contempne . . . . ris
Leges quas metris omnibus insequeris
Ergo magis partes observa carminis . . . .
Scriptas a metricis quas legis esse . . .
Tu . sine nomine sunt praecepta tibi n . . . . . .
Nata modo recipis iamque probata . . .
S . . . . vel multum tria bis qui distica scribunt f. 133v
. . . . modis illa satis nitidis
C . . . . . . magnis honerosum non fo . . . ptis
. . . . qui grave gestat honus
M . . . . es si forte libellum
. . . . forsan habet vacuae
P . . . . nichil . . . . elat
. . . . as pascit eo tine . .
Qu . . . . iam longo tempore theta
. . . . reppererant
A . . . . ore supinus
. . . . quae tenebris
M . . . . super . . . stercorem fundunt
. . . . ugo . . . .

A . . . . . . pulsu . . . .
. . . .
. . . .
. . . . quo . . . .
. . . . distrahit actus
. . . .
A . . . . litis . . . .
. . . .
H . . . .
. . . .
N . . . .
. . . .
. . . . latuere venusti
. . . . sillaba dictio pes
E . . . . saepe sophistica nostros
. . . . saepe vel esuriem
Qui per se numerus constet scio qui referatur
. . . . cognita sed modice
C . . . . racioque parum mihi caeli
. . . . sum tamen haud penitus
A . . . . hebes notus vel acutus
. . . . lana superficies
f. 134 Rara figurarum, fateor, mea porcio rara,
Quas radius paucis annotat Euclidis
Si memini ve . . quae nuper epistola nobis
Non habet extremum quod tibi mitto, vale.

EPISTULA IX

AD ROTBERTUM

Est quam misisti, Rotberte, salus mihi grata,
Haec quam mitto salus sit quoque grata tibi.

IX, 2 tibi *vix legi potest*.

Esse mei memorem te laetor: habere tenacem
Te non ambiguum notificas animum.
Argutum nullo constringes Prothea *vinclo*,
Induit instabilem mille modis faciem.
Auceps ut volucrem captat, captare sodalem
Displicet ac caecis ferre dolum latebris
Nestoris ingenium fuerat fidum quia simplex,
Intulit id nullum mitibus exicium:
At Laerciadis fuit infidum quia duplex,
Idque necem multis intulit innocuis,
Congrua laudari cautela videtur Ulixis,
At tamen indignum iudico laude dolum;
Vino sopitum sollerti pectore *Rhesum*
Perculit, est mariis inde potitus equis;
Palladis obsessam spoliavit imagine *Troi*am,
Furtaque Nereidis explicuit Thetidis;
Quem praecantatum Circe non subdidit herbis,
Inque sues versis inque feras sociis;
Qui medio frontis terebrans oculum Poliphemi,
Ciclopum fieret victima ni saperet;
Nemo necem Pilii senis excusare valebit,
Huius commento qui perit inmerito;
Nemo fide sponsa iuste cecidisse Dolona
Censebit, quamvis miles erat Paridis.
Conpetit ergo viro, quae profert ore modesto,
Haec in secretis cordis habere sui.
Iungit amicicias tua strenuitas tibi multas,
Assignas quoniam nil animo duplici;
Attolis nostram modulata voce Thaliam,
Ut faveat dictis opto Minerva tuis! f. 134v

5 *ultimum verbum legi non potest.* 9 (fuer)at fidum....(quia) *in ras.* 11 (quia)..(duplex) *ras.* 15 *ultimum verbum legi non potest.* 16 ist (ma)riis inde potitus equis *al. man.* 17 imagine *vix*, *ultimum verbum legi non potest.* 19 sub(didit) *vix legi potest.* 20 (fer)as *vix legi potest.* 21 (terebr)a(ns) *vix legi potest.*

Nequaquam fidi tamen os aspernor amici,
Munera sed linguae clara fidelis amo.
Est et, amice, tui favor acceptus genitoris,
Poni cum primis quem scio posse sophis,
Candidus est nostri qui carminis arbiter heros,
Cuius Minois praefero iudicium,
Qui pluris gaudere valet, genuit quia tantum
Dogmatibus clarum, moribus ingenuum:
Crevit natorum clara virtute suorum
Gloria percelebris patribus innumeris.
Miror cur timidum tu dicas scribere metrum,
Cum sis sermonis lenis et irrigui,
Nec labor offendat gignentis tedia lunae,
Aut crepitans testa crassus adeps Samia.
Esse tuis temere dicis nil utile scriptis:
At tua forte magis scripta placent aliis,
Nam dictata tuae dum saepe recurro Camenae,
Pulcrius ut pulcre sculta sigilla placent;
Utile non tantum fateor, fateor sed honestum,
Consolidare bonae fedus amiciciae:
Pluribus illa modis vincitur munere, verbis,
Lenibus obsequiis, iugibus auxiliis.
Forsan adulari me velle tibi fatearis,
Si te praeponi dixero posse mihi:
Non ego blandiciis lenitus id aio blesis,
Talio nec linguae redditur iste tuae.
Non modice doleo, locus unus nos quia pauco
Nec vitae toto tempore continuit.
Me miserum quia, cum duris ex cotibus ortus
Credar et in vultu cor videas hominis,
Me tamen agnoscam mentisque sonore prehendam
Ferre puellarem pectore molliciem:

38 (c)ui(us) *vix legi potest.* 40 clarum *in ras.* 54 (iugibus)....au(xiliis) *in ras.*

Nulli prorsus ego convicia dura rependo,
E*ver*sus tetrico sim licet obprobrio,
Sed velut auritus fero quaeque iubentur asellus,
Nil positum dorso ferre recuso meo. f. 135
At tibi quod nostri sint mores gaudeo noti,
Exsolvo grates quod mihi notifices;
Laetor et inde satis videar quoniam tibi comis,
Seria dicere quis frivola seu voluit.
Non sapit omnis homo se conformare sodali,
Nec conferre suos moribus alterius;
Sepius est gratum postponere seria ludo,
Nam iuvat humanos disparitas animos.
Mos fuit intonso proclivi sole magistro,
Ut fluvialis equus esset harundo sibi,
Sic mixtus pueris equitare solebat Athenis,
Praestantique viro tale levamen erat;
Qui Socratis commenta legunt, qui dogma Platonis,
Callem qui levum Phitagorae fugiunt,
Ut relevent animi fastidia noxia lassi
Ocia dilatis crebra colunt studiis;
Sudorem positis miles cum terserit armis,
Fit damnosa vagis alea ludus ei;
Rusticus abiunctis vice ludi saepe iuvencis,
Construat ut saepem falce metit salicem;
Regibus, omissis mordacibus undique curis,
Ferro setigeros figere praestat apros,
Aut cane nubiferas iuvat indagare sagaci
Rupes, ut dammas praecipitent timidas,
Cassibus aut densas laqueatis cingere silvas,
Nexa ramosas arte ligare feras,
Aut vestigatis secus herbida prata fluentis
Accipiter iacitur ut capiatur anas,

66 (e)...(sus) *ras.* 67 (velut)..(auritus) *ras.* 81 Platonis: s *suprascr.*

Ardea, grus, anser, vel avis minor inferiori
Perdix, aut turtur, gracula, pica loquax;
Institor aggestis inhians inducere lucris
Lucra per aequoreos velificata nothos,
Usque fatigatus remeans, strato resupinus
Indulget variis prodigus illecebris;
Navita, ceruleum volucri dirimens trabe pontum,
f. 135v Ut laeto portus pectore contigerit,
Mox freta non repetit trepida quae lintre cucurrit,
Sed vacat exhaustum sufficiens animum;
Edomat ignis edax calibem dum forcipe morsum,
Percutit incudem se relevando faber;
Pectine quae telas, operosae iure Minervae,
Et radio varii perficiunt operis,
Quaeque rotant digitis praegnantem stamine fusum,
Vocum discretis cepta levant modulis.
Non eadem semper mens nostra sequenda suadet,
Sed libet in multos flectere facta modos;
Sidera nec caelo semper fulsere sereno,
Aeris aut mansit temperies eadem,
Nec semper sevus contorquet Nerea chorus,
Nec flores tepidus semper alit zephirus,
Non semper Cereris, non semper dona Liei,
Undanti cornu copia suppeditat,
Seva procellosi nec spirant proelia venti,
Tellus aut verno grata virore nitet,
Nec rigida Boreus glacie semper riget axis,
Aut rutilus nitidas prodit Apollo comas,
Cornibus oppansis Phebe non semper obambit,
Zodiacum signat nec vaga flabra rubens;
Nil nisi divinum statu persistit eodem,
Caetera quae cernis possidet ordo vagus.

---

99 (l)ucr(is) *in ras.* 104 pectore *al. man.* 105 repetit *al. man.*
110 (et)....(radio) *ras.*

Ne tua frigescat dilectio, quod mea deses
Respondere tibi Calliope pigritat:
Nam cum missa mihi legissem verba salutis,
Arripui caeras arripuique stilum.
Avertunt tristem maiora negocia mentem,
Conatusque meus irritus efficitur;
Denique dilecti comitor vestigia Petri,
Qui *me visa* prius per loca plura trahit.
Ac primum Cadomi sublimia tecta subivi,
Quae tanquam Pario marmore tota nitent;
Innumeras merces illuc properando ferentes
Aspexi turbas undique confluere: f. 136
Sic examen apum dum nectit opus spetiosum,
Flava gerens caeris mella locanda novis,
Floribus excerptas pars advehit, altera caeras,
A fluvio sumptas pars quoque gestat aquas,
Clausa cavis pars docta favos operatur in antris,
Arcet et infestas pars sibi bestiolas:
Diversae species holerum species et odorum,
Et varii fuci lanea vestis ibi,
Insuper et tenuis texturae copia lini,
Multiplicis fili serica mollicies,
Cinnama, thura, piper, pomum, mel, caera, ciminum,
Setigerique sues, lanigerique greges,
Exuviae pecudum multae pellesque ferarum,
Nudatisque boum tergora visceribus,
Nec plures mitis turmae deerant animantis,
Indomitis mixti cornipedes domiti,
Plurima cunctorum delectamenta ciborum,
Potus quos fruges arbor et uva creant;

---

136 (qui)...(isa) *legi non potest* [non vis] a *Cn.* 137 primum *vix legi potest.* 145 favis *Cn.* antris: s *suprascr.* 149 est *Cn.* 151 ciminum = cuminum, *sic Cn.* 154 tergera *Cn.* 155 animantes *Cn.* 156 (dom)it(i) *vix legi potest.* 157 (delectamen)ta ci(borum) *vix legi potest.*

Vidi disparium facies habitusque virorum,
Feminei sexus carbaseos apices:
Cum delata foro venalia tanta vi*derem*
Non essent nummi quod mihi dirigui.
Et rex advenit, cuneo vallatus equestri,
Quem praecurrebant agmina miliciae,
Praebebat populo spectacula qui sibi grata:
Oderat Aethiopis verbera seva leo
Senos qui menses cum necdum parvus haberet,
Terrebat vulgus rictibus horrisonis:
Exulibus miseris prostratis ac spoliatis
Commodus et mitis dicitur esse leo;
Hinc maculis leopardus equo pulcherrimus atris
Colla vehebatur nexibus inplicitus:
Hunc creat in torva pardi genitura leena,
Velox inde feras saltibus exsuperat;
Concursu celeri properabat tota videre
f. 136v Ore trucem lincem corpore plebs agilem,
Cuius proiecto deludit acumina vitro
Venator, raptis aufugiens catulis,
Denique sic visus acies transverberat eius,
Obvia quaeque sibi vix quid ut officiat:
Curriculo Bachi linces potuere iugari
Ducitur ebrietas par quia seviciae;
Lubrica gibbosum ductabat turba camelum,
Quem faleris comptus opido vitat equus:
Denique protenso caput est illi breve collo,
At gibbus dorso prominet in medio,
Quem tradit furiis ablata Venus diuturnis,
Bis centum fertur vivere solsticiis,

---

159 virorum *vix legi potest.* 161 (vi)..... *legi non potest* viderem *C.* 163 sed *Cn.* 164 precurrebant *Lebeuf.* 165 praebebant R. *Lebeuf.* 174 exsuperat: s *suprascr.* 183 lubrica *corr. ex ludicra*, bri..c *suprascr.* 184 coopertum *Cn.*

Quatriduam tolerare sitim sed denuo quantum
Sufficeret fertur quatriduo bibere,
Fasci tollendo melior sit teste reciso,
Marcia femineis bella placent gregibus.
Nec minus attonitam reddebat structio plebem
Collo procero cruribus inmodicis,
Qui sua non fovet ova sed aggere pulveris abdit,
Solaque vis animat ignea solis ea,
Sublevat a terra quem nequaquam sua pluma,
Ferrum ceu liquidos digerit iste cibos.
Purpura cum bisso regem vestibat et auro,
Eius et ambibat pompa decens proceres;
Quicquid habet pulchri, quicquid mundus preciosi,
Hac poteras turba cer . . u . inspicere.
Solis inaurati clipei fulgore micabant
Splendebant te*llus* a quibus et fluvius,
Qualiter Eolus cum, bella moventibus austris,
Nubes a quadro spiritus axe rapit,
Quarum fulmineas generat collisio flammas
Aer et arva micant nubigenis facibus.
A*uro* nobilium radiabat cultus equorum,
A quorum fremitu tota tremebat humus,
Non aliter quam cum tonitrus quatit omnia sevus,
Concava riparum terraque mota tremit. f. 137
Musa situm Cadomi describere garrula gestit
De quo nil alias forsitan attigerat.
In ripa positum fluvii latus aspice castrum,
Ad Boreum collis ediciore loco,

---

189 quartum *Cn.* 193 structio =struthio, *sic Cn.* 199 ve(stibat) *vix legi potest.* 201 mundus : habet *Cn.* (pulch)ri *vix legi potest.* 202 tur(ba) *vix legi potest.* (cer)....(u) *legi non potest* cernuus *Cn.* 203 cli(pei) *vix legi potest.* 204 terr..*una syll. deest*: turres *Cn.* a quibus *vix legi potest.* 206 saepius *Cn.* 207 (fulmin)e(as) *vix legi potest.* 208 *tota linea in ras. et al. man.* ar(va) *vix legi potest* [alta ?] *Cn.* 209 (a).... *legi non potest* auro *Cn.* 210 quorum *vix legi potest.* 213 (de)..(scribere) *ras.* 216 Boream *Lebeuf Dubois Cn.*

Prata virent latus ad Nothium longe secus amnem,
Per tria ducta fere milia lata parum;
Portus habet grandes sibi quas mittit mare naves,
Vix manat fluvius quo repetente sinum;
Terra ferax segetis sed opacis indiga silvis,
Gallica nux, vitis, ficus, oliva, deest,
Insula diversis quam mercibus Anglia ditat
Et quaecumque mari cingitur occiduo.
Vespere iam subvectus equo feror hinc sitibundo,
Inpotabilis est nam fluvius Cadomi,
Patronique mei comites qui primus agebat
Inpulsu, lautum ducor ad hospicium,
Transeo dum dubium dubitando secus mare rivum,
Infertur praeceps in medium sonipes,
Exhauritur equis potantibus alveus amnis,
Limo ventre tenus sed meus obruitur;
Ast ego converso freni moderamine collo
Valdius infigor, conor ubi ire retro;
Anteriora cadunt, dum posteriora resurgunt,
Urgeo calcari, sentit id haud sonipes:
Navis in iratis pelagi sic fluctuat undis,
Puppis dum surgit prora profunda petit;
A sella caeno trepidus descendere *conor*,
Pendula iam nec equi girat habena caput;
Ergo volutabro multum versamur in illo,
Clunes et pectus sparserat uda palus,
Angimur extensa nimium sonipes ego lucta,
Iamque fatigatus paene fatiscit equus;
Attollor panda minime rueram quia sella
Institerant pedibus vel quia scandilia;
Ilia quadrupedis rumpuntur agone paludis,

---

219 mittat *Cn.* 224 quacumque *Dubois Cn.* 228 tantum *Dubois.* 229 vivum *Dubois.* 231-244 *om. Dubois.* 239 *ultimum verbum legi non potest* conor *Cn.* 244 eq*u*us : u *suprascr.* 245 Panda *Dubois.* 247 runpuntur.

Ne garrire putes, mortuus est sonipes, f. 137v
Qui cursu rapido rapidos praecurreret Euros,
Leniter et cunctis planius iret equis;
Non inmunis ego sed aqua conspersus et ulva,
Atque luto madidas sicco diu tunicas.
Hinc ad magnificae discumbo gausapa caenae,
Fercula seu calices enumerare piget;
Fertur inexpertis Babilonius archimagiris
Xerxes thesauros distribuisse suos,
Quosque parasse cibos reor haud magis illecebrosos
Rusticus exibuit quam mihi rure coquus.
Orto sole die lunae discessimus inde,
Baiocense solum vespere nos recipit;
Passim dispersae nobis per litora villae
Exhibuere decem noctibus hospicia:
Infertur nostris pelagi vagus incola mensis,
Cuius non simplex aut sapor aut species;
Fluctibus atritos lego cum ductore lapillos,
Crure tenus limphas pervagor aequoreas:
Aequor id a nautis Platas fertur vocitari
Hiberno caete tempore quo capiunt;
Me praesente truci piscem clamore secuti,
Frustrati, casses nam deerant, redeunt:
Haud secus eductum densis de vepribus aprum
Turbaque venantum grexque canum sequitur,
Personat a lituis altum nemus imaque vallis,
Heco de scabris ingeminat scopulis;
Brumali coitus densantur tempore causa,
Contrahit et plures femina sola mares
Una trahit tauros ut vacca petulca petulcos,

249-250 *om. Dubois.* 250 leviter *Cn.* 254 seu calices enumerare piget *al. man.* innumerare *Cn.* 255 inexpertis babilonius archim(agiris) *al. man.* 257 illecebroso*s* : *s suprascr.* 261 li(tora) *in ras.* 262 hospitalia *Dubois.* 263 pelagi nostris *Dubois.* 269 presente *Lebeuf Cn.* 271-288 *om. Dubois.* 273 a lituis altum nemus imaque vallis *al. man.* 274 *tota linea in ras.*

Praecipitant validi viribus invalidos,
Gaudet littorei visis quibus accola pagi,
Audet et irato bella parare salo;
Hii triplicant funes, hii torta cannabe casses
Texunt, hii calibem caute terunt hebetem;
Albicat eversus remorum verbere Nereus,
f. 138 Sulcat et aequoreum panda carina vadum;
Belua voce sono nautarumque impete vasto
Retibus occurrit dum tremefacta fugit,
Cernas ingentes proflantem naribus imbres
Caudae remigio mergere navigia;
Perfodiunt trifido pinguissima viscera ferro,
Ad litus trahitur saucia contiguum.
Hinc eo Baiocas ubi vidi culmina clara,
Turres excelsas aedis honorificae,
Intus quae saxo pulcre perfecta polito,
Exterius sculptis fulget imaginibus,
Multa metallorum locupletat quam variorum
Copia cum bisso, murice, vermiculo;
Ferrea sustentant argenti vincla coronam,
Alta quae dura sunt trabe fixa sude;
Tota superficies auro vestita renidet,
Cinxit turritis quam faber aediculis,
Vix geminus templi paries capit hanc licet ampli,
Non aliam tanti ponderis esse reor.
Ingredior noti mediocria tecta sophistae,
Gentatus quoniam vina peto fueram;
At sucus pomis datus est extortus acerbis,
Ori proposui dum reor esse merum;
Sed Bachus minime dominatur in hac regione,

278 *tota linea al. man.* 281 hii : hi *Cn.* cannaba *Cn.* 282 hii : hi *Cn.* 284 sqq. *fort. al. man.* 291 culmina *in ras.* 292 aedis : turris *Cn.* 296 cum bisso murice vermiculo *in ras.* 298 alta : alte *Dubois Cn.* durae *Dubois Cn.* clave *Dubois Cn.* sudis *Dubois Cn.* 304 tentatus *Dubois.* 305 et succus *Dubois* succus *Cn.* 307 donatur *Cn.*

Non ibi sunt linces, effera tigris abest,
Non valuere truces eius propellere vires
Iacto dente sati viperei populi,
Viribus invictis nigros subiecit et Indos,
Nec sibi Normannos stravit adhuc rigidos ;
Aspernor ciatum dum sencio non fore vinum,
Fingo bibisse tamen labraque sicco mea ;
Reddo sciphum puero cui pronus in aure susurro,
« Cur propinasti, serve, venena mihi ? »
Turdus in archella pendebat fune colurna,
Aemulus humani non piger eloquii,
Qui quam plura quidem sed sepius haec iterabat,
« Vade, veni, Murio », verna domus erat haec ; f. 138v
Suspiceret pensam si quando musio thecam,
« Musio », dicebat, « musio, vade foras » ;
Est quod nimirum tractanti seria mirum,
Quod natura negat usus ut exhibeat :
Cum privetur homo linguae modulamine crebro,
Non sua verba loqui garrula gestit avis.
Desero Baiocas, Semeles a prole relictas,
Non repetiturus hoc nisi potus iter.
Inde meo plures cum Petro transigo soles,
Est mihi vita carior ille mea.
Cum tibi me tardae confessus sim fore linguae,
Tardior expositis efficior morulis,
Defuit et nobis hiemali rara Decembri
Proferret pro me quae tibi carta « vale ».

---

310 soli *Dubois*. 311 invicti *Cn*. 313 ciatum = cyathum *sic Cn*. 315 ore *Dubois*. 319 quam : cum *Cn*. 320 haec erat *Cn*. 321 susciperet, murio *Dubois*. 323-326 *om. Dubois*. 325 hoc cum privetur *Cn*. (modul)-amine crebro *in ras*. 326 *tota linea in ras. et al. man*. 327 Bajocolas *Lebeuf*. 330 nam vita carior *Dubois* mihi nam vita *Cn*. 331 confessus : sus *suprascr*. sum *Dubois*. 333 hyemali *Dubois*. 334 perferret *Dubois*.

EPISTULA X
AD PETRUM

Cum veteris, Petre, nectar amiciciae tibi fune,
Dignus es in nostris nomen habere libris;
Nec, quia te pocior quam me facundia ditet,
Contempnas cari molle poema tui,
Etsi Nasonis numeros et res imiteris,
Et te dotarit carmine Musa pari,
Cinthius argutas docuit si tangere fibras,
Alluit et fontis flumine Pegasei,
Si chorus Aonidum praerupta sopore gravatum
Per iuga Parnasi sacra canendo tulit,
Menalii nemoris si lustra per avia duxit,
Quae coluit Graiam docta caterva liram.
Quantus apud me sis, non possum promere verbis,
Etsi centenos det mea lingua sonos,
Nec mihi, si magnus videaris, grande videtur,
Cum constes magnus regibus et ducibus,
Qui non poscenti donarunt culmen honoris,
Ut fieres claris clarior ipse viris:
At quia te novi sella dignum potiori,
Ponendum fateor ediciore loco:
f. 139 O utinam quod sole modo sub virginis astro
Cum multi fieret laeticia populi!
Promoveat cum te gemina prudencia dote,
Debes cum summis summa tenere viris:
Non humana, latet non te divina sophia,
Infima non Herebi, non latet aula poli;
Quisque placere viris properat prece munere magnis,
Eloquio leni quos tibi tu subicis;
Denique tanta tuam comitatur gratia linguam,

13 verbis: s *suprascr.* 14 lingua: u *suprascr.* sonos: s *suprascr.*
18 ut: cum *Cn.*

Ut si quid poscas, gratis id obtineas;
Ergo decet tecum de summis quaerere rebus,
Nosti de summis qui minimisque loqui.
Artificem proprie de nota consulis arte:
Quisque quod addidicit cercius id meminit;
Caesores lapidum caementi iura probabunt,
Moenia qui turres, templa, domusque struunt;
Novit quo caedi, quo debent ligna dolari
Tempore, vindicat hanc qui sibi noticiam;
Iudex de coriis coriarius esse valebit,
Navita de pelagi fluctibus aurigenis;
Tendat qua callet venator retia silva,
Piscator rombus gurgite quo lateat;
Exercere suum quo sidere rusticus agrum
Debeat et terrae tradere semina scit;
Carior Hibernis, merces quae vilior Indis,
Institor edidicit qui freta semper obit;
Condimenta suae quae sint coquus apta culmae
Novit et agrestes igne domare cibos;
Scit simulare bovem pictor, simulare draconem,
Semivirumque capram semicapramque virum;
Dux aquilas belli disponere tempore campis,
Iudex criminibus dicere supplicia;
Dirigit haud dubiam Parthus fugiendo sagittam,
Hostem laetifero sternit eques gladio;
Carcere progressos flagris auriga iugales
Caedit, ut indubie currat iter dubium;
Denique nescit eques ex ordine ponere vites, f. 139v
Rusticus in girum flectere nescit equum;
Vinitor, inpressis qui vinum cogit ab uvis,
Nescit qua lateat dammula rupe fugax;
Aurea qui fabricat seu ferrea militis arma,

---

48 igne domare: miti sicare *suprascr.*

Fuscat quem fornax carbo vel ignis edax,
Nescit aratra cavis aut semina condere sulcis,
Ignoratque nemus qualiter inseritur;
Qui iacit accipitrem demittere cautus anatem,
Sutorum nigras consuit haud caligas;
Serica contexunt qui, pallia quique tapetum,
Subtilis lanae nectere fila sciunt,
Zodiaci geminae quae sint ediscere portae
Praetereunt, tingi cur pavet ursa mari.
Ergo tibi noto caeli de sidere scribo,
Et quid opinetur pars bona parsve mala.
Nam mundana regi qui credunt sidere caeli,
Suadent id credi non ratione brevi;
Denique caelitibus consignant sidera divis,
Haecque potestatis esse putant logicae;
Assertant hominum genituris illa praeesse,
Fatorumque vices ipsa tenere volunt.
At qui posse putant decernere sidera quicquam,
Restat ut haec tamquam numina falsa colant;
Nam formidari deus unde queat vel amari,
Ni mala subvertat et bona constituat?
De gestis hominum factori non datur ullum,
Si regat hos fatum, promere iudicium.
Condita qui credunt hac sidera condicione,
Tristia quo miseris ingererent populis,
De superum iusto sapiunt iniusta senatu
Si mala distribuat curia iusta poli;
Inferret regnum si quodvis iuge periclum
Humano generi, debuerat dirimi.
Sunt qui posse deo sumpsisse fatentur ab ipso
Astra, nec arbitrio quid trutinare suo,
f. 140 Actoris sed velle sequi, nec posse relabi

68 nec(tere) *in ras.* 88 vi curia iusta poli *in ras.* 89 quodvis iuge periclum *in ras.*

Quicquid ab his fieri propositum fuerit;
Quod satis indignum sentire satisque molestum,
Remur de digno digna volente deo:
Instabili posuisse suum grave velle sub astro
Subque necesse, suam merserit ut fabricam;
Consilium periit, loris astringimur artis,
Nil, homo, iam proprio perficis arbitrio!
Gustarunt minime quicquam dulcedinis ex te,
Te quicumque, deus, inproba velle putant.
Signa futurorum nonnulli sidera malunt,
Nilque potestatis astipulantur eis,
Ortu vero suo signari tempora certo,
Autumnos, hiemes, caumaque, miteque ver,
Somniferae noctis radiantes lucis et horas,
Utrorumque pares utraque solsticia.
Haec sed discernit fidei pia norma, refellit
Quae sibi suspectum dogma mathematicum,
Fallitur excubias bellis celebrare quod astra
Actibus et nostris, rebus et omnigenis,
Astruit humanis connasci partubus astrum
Cum simul exortis et simul occidere:
Fallax credulitas haec inpia corda fatigat,
Ignibus aethereis ius tribuendo dei.
Casibus est etiam qui cuncta subesse suadet,
Abnegat ille dei numine cuncta regi;
Nosti fortuitum dici, dici quoque casum,
Vis aliquid quotiens sedulus efficere,
Provenit unde tibi non illud quod statuisti,
Sed quod nescieras provenit inde tibi;
Non hominum quemquam casus facit esse beatum,
Nil casus confert, nil sibi fortuitum;
Non beat astrorum statio, non motus eorum,

111 bellis celebrare *in ras.*

Hesperus aut prosper Mercuriusve celer;
Ipse, creaturae fatum fortunaque cunctae,
Disponens Agathos singula distribuit,
f. 140v Singula providet is; «pro verbo 'providet'», inquis,
«Nomen habes proprie ponere quod poteras»:
«Non», inquam, «valeo tali committere metro
Nomen idem, primae sillaba iuncta vetat:
Concessum fuerit si 'providuencia' dici,
In versu poni dactilico poterit».
Haec intellectus in simplicitate Tonantis
Nullo consistit pervia contuitu,
Quae, dum disponit movet et dum singula formis
Motibus atque locis temporibusve suis,
Nomine censetur fati: sed mobile vulgus
Credit quam fatum nil magis esse deum;
Illa creatoris sibi totum plasma subegit,
At fato non sunt omnia subposita:
Namque, creatrici quae proxima sunt deitati,
Instabili fato non ea subdita sunt;
Libera non illa cessat cogente voluntas,
Infert vim nulli, nil prohibet fieri.
Sit quamvis Agathos quae providet esse necesse,
Libertas minime deperit arbitrii,
Sed quasi promoto campi qui celsus acervo
Pugnam Pelidis Hectoris et videat,
Ipsius et fortis sit uterque licet dicionis,
Non magis affectet alter uti superet,
Amborumque truces cum sint notae sibi vires,
Et notum cuius causa sit uberior,
Visio spectantis nec cognita causa facessit
Aut notae vires alter uti superet,
Sic Agathos summo prospectans omnia caelo,
Perfecte cum sint omnia nota sibi,
Non tamen ipsius perfecta sciencia quemquam

Inpellit contra velle suum facere.
Haec de planetis et de fato tibi scripsi,
Pendulus unde tuum praefero iudicium;
Non fera mors solvet, non Atropos invida rumpet,
Perpes erit nostrae nodus amiciciae;
O utinam spaciis a te secernerer artis! f. 141
Crebrius ore darem quod tibi scribo, vale.

EPISTULA XI

AD ADELPHUM

Sceda salutat te quam mittit adelphus, adelphe,
Gaudeo quam bene vis si tibi tam bene sit.
Sollicitudo tui praesentem nulla momordet,
Nam tua tutari teque fuit facile:
Terrarum spaciis quoniam secernimur amplis,
Anxia nostra quatit pectora cura tui;
Nam cum nos uterus sub lucem fuderit unus,
Et non diversus protulerit genitor,
Nimirum loris natura ligat genuinis,
Sanguinis haec rumpi dura catena nequit;
Hinc aeterna manet circa concordia fratres,
Pro consanguineis funditur inde cruor;
Hinc Agamennoniis Menelaus claruit armis,
Successit primis Tindaris hinc thalamis;
Pyrrus Pergameos patris eruit hinc nece muros,
Quem Stigis in caeno merserat ipsa Thetis;
Colla secat matris mucro vecordis Orestis,
Strinxerat in patrios quae frameam iugulos;
Fortis adulterio pastoris corruit Hector
Cum patre, germanis, cum patria, populis;

XI. 1 adelphus: h *suprascr.* 3 presentem *Cn.* mo(mordet) *in ras.* mormordit *Cn.* 4 (f)ui(t) *in ras.* 5 spatiis *Cn.* quoniam: sed cum *Cn.* 7 quum *Cn.* lumen *Cn.*

Bruti fulminea iaculatur filius hasta
Tarquinius dempto pro patris imperio;
Tereus et doctae novere patenter Athenae
Seviit ob Prognes ut Philomena stuprum.
Insistunt fratres patris ulcisci quia manes
Hostes aggressi procubuere tui:
Restitit inde dias in eis, periit quia tetras,
Hocque duos quadro non lego nos numero,
Namque relicta tetras et adhuc erat, at modo restat
Sola dias, monas ultima iam properat.
Nuper eram Gyomis, locus hic situs est secus amnis
Litus labentis per Turonos Ligeris,
Dumque meos declino lares dum visere cives,
f. 141v Infestant sevis dumque truces odiis,
Pectore quaero meis quo commaneas inimicis,
An tibi sint tristes an tibi sint hilares;
Comperio fama succrescere multa sinistra,
Et tibi fortunam vertere terga bonam,
Sollicitumque tui querulumque ruentibus umbris
Nocte data talis visio commonuit:
Paene vigil te cerno meis adsistere stratis,
Demissisque solum figere luminibus,
Cumque diu clauso reticeres tristior ore,
Ipse quidem linguae claustra resolvo meae,
Et dum te verbis instanter adhortor amicis,
Et circumspectum commoneo fieri,
Respondes, « Agathos me non sinit »: ilico deses
Somnus abit, pennis linquit et arva pigris,
Fugit et extemplo tua me subtristis imago:
Quod tibi non potui plura loqui dolui.
Ignorans Agathos quid erat, quam plura revolvo

---

31 Giomis *Mabillon*. 32 littus *Cn*. Turones *Cn. Jenal*. 34 truces : meos *Mabillon*. 35 quo : cur *Cn. Jenal* cum maneas *Mabillon*. 40 communuit *Cn*. 47 non me *Cn*.

Scripta legendo dehinc quid foret addidici:
Dicitur eloquio «summe bonus» id fore Graio,
Dici de solo competit idque Deo;
Non sinit ille probum fieri, quem non facit, esse,
Absque Deo voluit qui probus esse ruit;
Cuius salvificis caedi laetare flagellis,
Illa beatus erit qui placide tulerit,
Aurea Primigeni patitur vim regia caeli
Illum suscipiet qui sibi vim faciet,
Scandere non poteris ad quam nisi quattuor alis,
Ne sis inplumis quas adhibeto tibi;
Virtus, sobrietas, prudentia, tollit ad astra,
Sed cum iusticia surgat ut alma tetras;
Nil humana valet probitas, sapientia torpet,
Ni fulcita viget talibus auxiliis.
Si tibi consortis considero rite cohortis
Mores, ingenium, dulce sodalicium,
Inter eos nullus dura cervice supinus,
Aut socors animi mobilitate vagi, f. 142
Qui non augmentis generosae singula mentis
Per momenta velit surgere si poterit.
Te tamen ingenii non esse reor pigrioris,
Sectari solitum ni pigeat studium;
Si mores urbis sociis, si sint tibi ruris,
Portentum notis omnibus unus eris.
Sunt quos pubertas ornavit comis et apta,
Quos iam provectos contigit esse vagos;
Sunt quos pubertas fedavit turpis inepta,
Quos iam provectos contigit esse probos;
Sunt alii quorum pubertas torpet et imum
Iam senium net eis donec anus Lachesis;
Sunt aliqui quorum pubertas callet et imum

---

63 (sobrietas)...(prudentia) *ras.* 65 sapientia *in ras.*

Iam senium net eis donec anus Lachesis;
Sunt qui litigiis semper miscentur ineptis,
Numquam sectatur iurgia feda bonus.
Tu bona semper ama consorcia, desere prava,
Si fieri sollers niteris, id facies.
Semina quae spargo tibi collige mentis in agro,
Ammixtum sterilis est ibi nil lolii.
Tota mente Deum te sicut amato propinquum,
Redde vicem danti, prospice cui dederis;
Esto verecundus, propero sermone saluta,
Ne te consilio miscueris subito;
Subdere sensatis nec conformeris ineptis,
Hec sibi substernat lubrica te levitas;
Vita socordes, iusti sectare tenaces,
Nam fies similis te quibus addideris;
Quae tua sunt serva, tibi subiectos pie tracta,
Nemo tibi risus, non tua ne cupias;
Pectore lecta tene, noli leo mitibus esse,
Dum convivaris respue multa loqui;
Quamvis cara tibi quae sunt adversa relinque,
Ne quemquam dampnes, crimine nemo caret;
Carior esse tuis quam tu tibi respue caris,
f. 142v Crebro falsus erit qui nova crebro serit;
Quae prodesse seni valeant, his iunior insta;
De te magna loqui ne properes aliis;
Ne paveas opico si rodaris genuino;
Duram mente bona pauperiem tolera;
Ne spernas modicum si quando datur tibi donum;
Vita versuti blanditias hominis;
Saepe prior perit alterius qui funera gliscit;
Ne facias alio quod faciente pudet;
Ne poscas quod iure tibi valet inficiari;

---

115 (tibi)..(valet) *ras.*

Vinci saepe feras, vincere cum valeas;
Ignotos notosque iuva, zeloque repugna,
Caelatoque tuos quod pudeat socios;
Caede minor, fuge tristitiam, fuge nomen avari;
Carior ignoto sit tibi notus homo;
Non tua te fuscum proclamet lingua vel album;
Obsequium gratam gignit amicitiam;
Ut toleres levius venturos respue casus,
Est virtus animi tristia scire pati;
Ne quemquam carpas, infamia ne notet ulla,
Ne spernas solus quod stabilit populus;
Ultima cum primis in rebus confer agendis,
Prospectat geminus utraque namque Deus;
Facta probatorum tibi sint exempla virorum;
Non id bonus subeas tollere quod nequeas;
Non est mendicus sat idem cui quod petit usus,
Ferto tuis placide quod toleras meritis;
Corporis indultam proprii ne despice curam,
Hora surgendi surgere ne tetrices;
Discute quod dubitas ne spretum postea ledat,
Quae fors obtulerit ne tibi distuleris;
Utile semper ama, nosti quod inutile vita;
Irridere senem nolo velis aliquem;
Deperit ingenium, teneas ni sedulus usum;
Prodit sermo virum, caelat et os tacitum;
Si qua semel laudes, eadem ne denuo dampnes;
Discere ne pudeat quod didicisse iuvat; f. 143
Ne iustum spernas, iusti vindex Deus extat;
Ne vitae dederis tempora longa tibi;
Ne doleas, gaude dum perdis opes habuisse;
Parcito, si meruit, peccat amicus ubi;
Si fortuna gravis tua sit, collata placebit

---

118 caelato = celato. 119 caede = cede.

Casibus alterius, sis minus ut querulus;
Pectoris in trutina, si quid vis dicere, libra,
Ne risum generes verba quibus facies;
Dedecet excussus prudentis labra cachinnus,
Reddunt exosum verba proterva virum;
Ne tibi credentes in quovis fallere temptes,
Ab re mentiri nemo bonus voluit;
Moribus esto gravis, si tendis honestus haberi,
Sordet prudenti verba pudenda loqui;
Ex dictis ridere tuis te turpe putato,
Rideat auditor pendulus ore tuo;
Non simulator sis, sicophanta susurro bilinguis,
Pertransi surdis auribus obprobria;
Mollis fellitam responsio mitigat iram,
Prudens sermones qui moderatur erit;
Desidiam vita qua nuda creatur egestas;
Respondere cave nisi prius audieris;
Non fallax testis, non prodigus esse noteris,
Non iracundo foedere iunctus eris;
Pectore divicias avido ne collige multas;
Pinguia cum somno respue cumque mero;
Alta ruunt odio, modica extolluntur amore,
Tu tibi ne placeas te nimiumque colas;
Cervicosus homo patitur discrimina crebro,
Qui pavidus fuerit, ille beatus erit;
Dilige iusticiam, peccato subtrahe vitam;
Noli principibus obvius ire tuis;
Noli pro caris inimicari tibi notis;
Ne inpugnes verum devius eloquium;
Pauca loqui, sed plura stude sollers operari,
f. 143v Nec proferre veto tempore verba suo;
Mitigat infestos sermo bonus, auget amicos;

---

157 tuis *suprascr.*

Te, tua, non omni credideris homini;
Ne poscas aliquem tibi magnatum dare sedem;
Affectes hominum nec tibi iudicium;
Subsannes animi ne quemquam qui sit amari,
Nam nescis pariat quid tibi crastina lux;
Dilige plus carum quam magni ponderis aurum;
Annosam noli spernere caniciem;
Mestis solamen miseris praebeto levamen;
Non inimicantis de nece laetus eris;
Non foveas odium spelunca cordis iniquum;
Ni spernas aurum spernis habere deum;
Nullam blasphemes hominis speciem neque laudes,
Nec tibi vestitus gloria sit nitidus;
Si bona laetificant, non inmemor esto malorum,
Si mala mestificant, prospera mente tene;
Si poscat princeps ut sese saepe frequentes,
Quo magis insistat, differ adire vafer,
Tempore non omni nisi vis obscurus haberi,
Ni nox alta tuos teque tegat proavos,
Nec conferre tuos sermonibus illius aude,
Inpingeris enim si, inprobus extiteris;
Sperne voluptatem, fallacem sperne decorem,
Ne iaculo feriat corda cupido tua;
Parce tuos odienti te sensus vel amanti
Credere, delictum nec sibi pande tuum;
Corripe dilectum tibi si deliquit amicum,
Nam si dissimules, sepius id faciet;
Qui fatui linguam praecludit, mitigat iram,
Verbum sensati gratia prosequitur;
Tempora vir prudens amat observare loquendi,
Apta rei nulli tempora stultus habet;
Prodere secretum, iactancia, caesio, probrum
Dissolvunt artae foedus amicitiae;
Ne crebro iures ne sepius inpie iures;

f. 144 Non furiosa loqui non inhonesta velis;
Zelus et ira dies minuunt, meditatio perpes
Intenpestivum parturiet senium;
Non extollaris si rector constituaris,
Unus ut ex ipsis esto quibus praeeris;
Multa tacens audi, dubitans quasi, plurima quaere,
Astutus peragit omnia consilio;
Plumbi massa viro correctio iusta superbo,
Nomine qui solo fiat amicus, erit;
In multis escis est debilitatio carnis,
Aditiet longos sobria vita dies;
Claude, manus ubi sunt multae, numera trutinaque,
Quae tradis scripto certa teneto brevi;
Sarcina dura viae fatui narratio longa,
Exaltat vocem ridet ubi insipiens;
Torquibus invictae tua subice colla sophiae,
Compedibusque tuos illius inde pedes:
Hanc investiga, decor omnis regnat in illa;
Recto calle tuas diriget illa vias;
Turpe senex fatuus, pauper quoque turpe superbus,
Iudex iniustus, lege carens populus.
At tu desuda muniri tetrade sacra
Quae tibi perpetuum donet habere; vale.

---

221 plumpi.

PASSIO B. MAURI

CODICES

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec.* XII.

P = *Parisinus Latinus* 12606 , *sec.* XII.

Cl = Dom Chazal, Historia Coenobii Floriacensis, *Bibl. Aurel* 490-491, *olim* 270 *bis*, 1725 (ii, 734-737). (Lib. ii *ex* Iohannes a Bosco, Floriacensis Vetus Bibliotheca, 1605, pp. 349-355).

IAM EDITA

Prol., 11-14, Lib. II, 501-504 : Eugène de Certain (Cn.), Bibl. de l'Ecole des Chartes, 1855, pp. 496-498. (*Ex hoc* Jenal, Hist. Jahrb. d. Görres-Gesellschaft, xxxvii, 1916, pp. 323 ff.).

Lib. II, 316-503 : Iohannes a Bosco, Floriacensis Vetus Bibliotheca, 1605, pp. 349-355. (*Ex hoc* Caspar Barthius, Adversariorum Commentariorum Libri LX, 1624 ; Lib. XIX, cap. 11, p. 983 ; Lib. LII, cap. 7, p. 2439 ; *a quo cit. versus* 318, 320-323, 328-329, 338-339, 352, 353, 356, 357, 358-361, 362-367, 403-404, 419, 440, 443, 445-450, 481-482, 497-498 ; Boucher de Molandon, Mém. d. Soc. arch. et hist. de l'Orléanais, xviii, 1884, p. 542, *a quo cit. versus* 448-450 ; P. Ippolito Delehaye, Analecta Bollandiana, xviii, 1899, p. 375 *et* Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia, xvii, 1900, p. 380, *a quo cit. versus* 410-423, 459).

Lib. II, 501-504 : *apud* Soc. Bolland. (Boll.), Acta Sanctorum Martii, t. iii, 1736, p. 301. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat. clx, 1239). Histoire littéraire de la France, x, 1868, pp. 87-91. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat. clx, 1173, 1175).

PASSIO BEATI MAURI

PROLOGUS

INCIPIT PROLOGUS IN PASSIONE BEATI MAURI

f. 146 Intueor totis veteres sudasse medullis
Gesta patrum scriptis notificare suis;
Nec solum quae gesserunt sed quae retulerunt,
Lubrica verba, iocos, seria dicta lego.
Num Socratis mores lego Phitagoraene labores?
Illius mirum miror et ingenium;
Numquid Aristotelis benedicta incognita nobis?
Cui par de primis nullus in arte fuit.
Quod fuerit parcus Cinicus, sordens Epicurus,
Mente sagax Zeno, lepidus ipse Maro,
Quod Plato divinus fuerit, Ciceroque disertus,
Quodque Cato rigidus, pagina non reticet.
Horum sed multam non indignor fore famam,
Cultores magnae qui fuerant sophiae:
Ridiculum fictis Grecorum credere dictis,
Ridiculum nugis perdere tempus in his.
Quae fuit utilitas Laphitarum scribere pugnas,
Quae Nessi virus, Herculeosque rogos,

5 Phitagorene P. 10 lepidus *in ras. et al. man.* R. 13 (indign).(or) *ras.* P. 14 magne, sophinee P.

Herculeas vires, bis senos eius agones,
Medeae currus, dira venena, scelus ?
Dic mihi, vervecis quid proderit aurea pellis,
Viperei dentes Iasone iacta seges ?
Icarei lapsus quid Didaleique volatus,
Inmensus Ticius, Gerio ter geminus ?
Quid mihi quadrigae victrices Hippodamiae,
Quid Diomedeas est mihi nosse rotas,
Persea quid Danes sobolem, pastoris amores,
Quod speties Helenae fregit opes Frigiae,
Iecit in Aiacem quanto conamine rupem
Hector, ab Aiacis robore quanta redit ?
An confert animae bene vivere proelia nosse,
Turnus ut Aeneae viribus occubuit ?
Iurgia si noris, si proelia fortis Achillis,
Hectora quod valido turbine subruerit ?
Annua bellaces reparare in proelia vires
Mennonis ad tumulum Mennonias volucres ? f. 146v
Quid fallax Ithaci facundia, stropha Sinonis,
Fraudes Graiorum, credulitasque Frigum ?
Quid mihi Palladium secretum scire prophanum ?
Illatos manes Iliacos Latio ?
Haec potius ridenda mihi quam sunt imitanda,
Hic questus nullus, usus et exiguus.
Talia sit modicum quamvis cognoscere lucrum,
Sint digesta, rogo, perspice quo studio:
Quo pallore putas, quam multa nocte, paratas
Quanta sudoris has cruce delicias ?
Denique cum videas his invigilasse poetas
Aut oratores, quos memorare piget,

20 Medee P. 21 michi P. 24 immensus, tertius P. 25 michi, quadrige, victices, Hippodamie P. 26 michi P. 28 species, Helene, opos, Frigie P. 30 robore *in ras.* R. 31 anime, prelia P. 32 Enee P. 33 prelia P. 35 prelia P. 39 michi P. 40 Il*i*acos : i *suprascr.* P. Lacio P. 41 hec, michi P.

Fucis verborum sua qui mendatia pingunt,
Laudent indignos ut tibi laude viros,
Attollantve suos figmenta fabrilia divos,
Facta tegant verbis turpia compositis,
Qui fidei verae te sentis iura tenere,
Grammata si nescis, corde Deo iubila.
Artes dicendi quae gestis si didicisti
Scribere festina, laudibus invigila:
Illusos misere paganos idola scriptis
Cernis quam multis accumulasse suis.
Tu Domini famulos virtutum dote decoros,
Quo potes adnisu quoque favore, cane.
Nonne legis notos illustri carmine factos
Moribus obscuros progenieve viros?
Insignes lingua, mirandi caelibe vita,
Plures sunt nobis codice teste viri,
Testificor plane quos dignos esse favore,
Quorum laus omnis Omnipotentis erit.
Sunt qui more rosae vernant rutilante cruore,
Provexit Christus quos potiore gradu,
Purpureos rubra quos sanguinis efficit unda,
Quem fudere sui nomine pro Domini.
Donas insontem pro Christo, Maure, cruorem,
f. 147 Unde tibi merces, perpes erit requies.
Hii sublimati solio resident speciali,
Sanguine qui Christum promeruere sequi,
In numero quorum chorus est inventus earum,
Sanguine quae Christum promeruere sequi,
Sexu quae fragili devicto mente virili
Mirum terribili succubuere neci:
Hae sunt quis binae donantur iure coronae,

53 vere P. 54 gremmota P. 58 multis : s *vix legi potest* R. 63 celibe P. 67 rose, rutilonte P. 68 pociore P. 71 dones, insonnem P. 73 (reside)nt *in ras.* R. 78 succumbuere P. 79 he, bine, corone P.

Una pudiciciae, est altera martirii.
Sunt et qui niveo, ceu lilia tempore verno,
Albent candoris praecipui titulo,
Quorum simplicitas prudens, prudentia simplex,
Grata Deo, cunctis grata fuere bonis:
His pallor, maties, ieiunia sobria, noctes
Pervigiles, superos attribuere lares,
Virtus, sobrietas, prudentia, iusta voluntas,
Germanae pariles his peperere Deum,
Spes, sincera fides, dilectio vera, sorores
Hae tres his nerunt tempus inocciduum:
Non valet hoc filum mendosum rumpere fatum,
Nil agit hic Lachesis, pax quia fila trahit;
Pubescent aquilae, redit aetas cui nova more
Phenix exuviis ut redivive tuis.
Vivent ergo Dei solius nectare pasti,
Quem quia semper habent qua nece defitient ?
In numero quorum chorus est inventus earum,
Vicerunt pugna quae simili Zabulum,
Iusticiae causa quae conubialia iura
Quiverunt animo spernere virgineo,
Sponsales thalamos seu coniugio viduatos
Quae tempsere thoros, plus cupiendo polos;
Viribus humanis hoc nullam posse videbis,
Serviat ut virgo corpore mente Deo;
Virginis insignem servabis nulla decorem,
Corpore ni virgo virgoque sis animo;
Agnae virgineum vallant hae Virginis Agnum,
Incaedunt pariter indubitabiliter. f. 147
Humani generis hos de massa sibi legit

---

80 pudicicie, martyrii P. 81 nervo P. 82 *tota linea in ras. et al. man.* R. precipui P. 88 germane P. 90 he P. 93 aquile, etas P. 96 deficient P. 99 iusticie P. 101 thalamos: h *suprascr.* R. 106 sis ni animo P. 107 agne, vallent, he P. 108 incedunt P.

Ut sublimaret gratia sola Dei;
Laudibus attolli quod sint omnes puto digni,
Sed singillatim non memorare velim,
At tamen unius, si fautor sit mihi Ihesus,
Gesta referre parans, adsit ut ipse peto.

EXPLICIT PROLOGUS INCIPIT ORACIO

Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Novimus esse tuum linguas obliqua loquentum
Reddere directas, reddere doctiloquas;
Noxia solve meae, rex obtime, vincula linguae,
Ut valeat iusti pandere facta tui.
Temporibus primis, populus cum mente rebellis
Esset sermonis unius et labii,
Aggestu laterum penetrare archana polorum
Gestit, ob hoc turrim perfidus instituit;
Aeris haud culmen turris sublime cacumen
Exierat, properas tale videre nefas;
Dissicis eloquium fuerat quod primitus unum,
Linguarum varius redditur inde sonus;
Protelare suum nomen dum quaerit in aevum,
Inproba plebs solidum dissecuit labium;
Solus Heber linguam tenuit quam noverat Adam,
Quam Deus edocuit, quam puto restitui.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Omni Niliaca mitissimus ille sophia
Instructus Moyses, cum sibi iura dares,
Se stupet elinguem, facundus ut estimo pridem,

---

114 assit P. Orat. 5 mee, lingue P. 11 haud: h *suprascr.* R. aut P. 12 perperas P. 15 querit, evum P. 16 improba P. 17 qua P. 21 (mi)-.(tissimus) *ras.* R.

Tantus erat verbis lepor et ordo tuis;
Inquit enim «trepidus tuus ut me sermo profusus
Attigit, obstupui conticuique, Deus;
Famine privatus videor subito quasi mutus,
Amisi solitum protinus eloquium».
Copia tanta sibi post haec est praestita fandi, f. 148
Ut sit divinae cognitionis apex.
Hinc legislator, populique per avia ductor,
Quinque libros claro condidit eloquio,
Prima creatarum fuerint quod semina rerum
Tellus, limpha, polus, principiumque Deus.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Historiae nobis recitantur dicta fidelis,
Credere cui sit fas, qua dubitare nefas.
Os aperis, brutae verbum largiris asellae,
Ut vatem reprobum corripias Balaam;
Increpuisse virum placuit per vile vehiclum,
Idque loqui vetuit ut dedit orsa sibi.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Opilio paucas David pascebat ovillas,
Quas mulcere sono suetus erat citharae;
Propulit ille lira psallendo demonis iras,
Quas patiebaris, rex probate, Saul;
Hinc rex magnificus factus, psaltesque peritus,
Transcendit meritis splendidus astra suis.
Davidis omnigenis cantantur cantica linguis,
Quae laudes miri mira sonant Domini;
Nullus in orbe fuit qui talia psallere norit,
Consimilis David nullus in orbe fuit.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,

29 hec, prestita P. 30 divine P. 33 creaturarum P. 37 historie P. 39 brute, aselle P. 46 cithare P.

Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Vellere vero rubos solitus, seu vellere moros,
Pastor Amos clara voce futura tonat;
Tergis Ysaiae labium purgaminis igne,
Os qui pollutum dixerat esse suum;
Sumptus ab altari cum forcipe calculus illi
A cherub affertur purificans labium.
Ipse Iheremiam populis dum vaticinari
Praeciperes quondam hoc puer ille refert:
f. 148v « Sum Deus, ecce »; « loqui necdum pro tempore novi »;
Respondes: « noli dicere te puerum,
Quae dicam faties et quae mandavero dices »;
Et mox magnificum perficis ore virum.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.
Olim Neupma tuis dum caris aethere fundis,
Sanctum Neupma tuis ignea lingua fuit,
Mox inflammati coeperunt mira profari,
Omnibus et linguis mistica verba loqui;
Hamo cum pisces de gurgite saepe, Iohannes,
Extuleris, instar celsa tenes aquilae;
Principium tenuisse deum narras ubi verbum,
Designas totos te penetrasse polos,
A gremio summi verbum mirabile patris
Producis, quid sit quid fuerit retegis,
Panditur aecclesiae praesentis necne futurae
Ordo tibi, Christo notificante Deo.
Talia, Christe, tuis largiris munera caris,
Neupmate quos sacro vis decorare tuo.
Testis, Christe, tui da gesta retexere Mauri,
Qui magnus magnis conrutilat meritis.

59 Ysaie P. 63 Hieremiam P. 64 preciperes, ha P. 67 facies P. 71 ethere P. olim: semen P. 73 ceperunt P. 75 sepe P. 76 instar *in ras.* R. aquile P. 78 penetrassa P. 81 ecclesie, presentis, future P.

Nonne suum « Kere » didicit, te Christe docente,
Puniceus torquem psitacus ille loquax ?
Ergo, licet tardum, faties me, Christe, disertum,
Ut pangam Mauro carmina digna tuo.
Dum praeceptorum memor est inplendo tuorum
Pro te, Christe, suam tradidit hic animam,
Oderat exiguam praesenti tempore vitam,
Ut quiret vita vivere perpetua ;
Hic evangelicum versabat pectore dictum,
Quod monet occiduam tempnere leticiam :
Hoc in fluctivago si captus eris male mundo,
Plus aequo miseram forte fovens animam,
Prorsus in aeterno perituram noveris aevo,
Ergo cave cara ne careas anima.
Huius vero citae si spernis gaudia vitae, f. 149
Spernere fallaces si potes orbis opes,
Si non formidas praesentes perdere nugas,
Nec pro iusticia ludere supplicia,
Si nichili ducis solaris tempora lucis,
Custodis animam sic odiendo tuam ;
Credulus his dictis subiit dispendia lucis,
Ut fieret Maurus perpetuo niveus ;
Prodidit hic animam, sic caelis intulit illam,
Occidit ex voto quod facimus merito,
Debita naturae grato pro munere, Christe,
Hostia grata tibi donat ovans fieri.

---

87 kare P. (Kere = χαῖρε *cf. Ducange s. v.* Kaere). 89 facies P mi PR. 91 preceptorum, implendo P. 93 presenti P. 98 equo P. 99 eterno, evo P. 101 cite, vite P. 103 presentes, nugis P. 104 institia, simplicia P. 109 telis P. 111 mature P. 112 *tota linea in ras. et al. man.* R.

EXPLICIT ORACIO INCIPIT TEXTUS

Miles, Christe, tuus tua gessit proelia Maurus,
Cui tu praeclarum concaedis ab hoste tropheum.
Gloria, Christe, tuis pugnare viriliter armis,
Gloria bellorum vexilla tulisse tuorum,
Gloria pro castris animam posuisse beatis,
Gloria miliciae decus enarrare supremae,
Gloria caesorum pia vulnera nosse tuorum,
Qui, licet occumbant, mercantur funere vitam;
Illusi gaudent, perpessi vincula rident,
Prostrati vincunt, occisi denuo vivunt,
Deiecti regnant, afflicti verbere cantant,
Protecti validis decertant fortiter armis,
Arma parat summi sibi quae sapientia patris
Per Tibi iuratas aeterna lege ministras:
Scuta fides, galeas spes, duros spiritus enses,
Loricas praebet pacientia, gratia vires;
Singula pugnanti dilectio porrigit arma,
Telis inde gravem, formidine vero carentem,
Et lituis acrem furibundum mittit in hostem;
Tum bene qui pugnat, felitia dona reportat,
Qui bene decertat, redimitur veste corona,
Hostem qui superat, fruitur sine margine vita.
Quaeso, triumphanti quaereris munera poni
f. 149v Numquid equum, vestem, villam, rubicundius [aurum?
Forsan opineris quia compensare valebis
Divitias mundi caelesti iure decori;
Tu de visibili coniecturam tibi sumis,
Tractas haec anima: sunt ampla palatia caelo,

---

1 Miles: M *legi non potest* P. prelia P. 2 preclarum, concedis P. 6 militie, supreme P. 7 cesorum P. 14 tibi *corr. ex* sibi, s *expuncto*, t *suprascr.* R eterna P. 15 galeas: s *suprascr.* R. 16 prebet, patientia P. 19 mitit R. 20 felicia P. 22 margine: r *suprascr.* R. 23 queso, quereris P. 26 celesti P. 27 sumus P. 28 hec, celo P.

Quorum structurae splendent vernante nitore
Carorum lapidum diversorumque colorum;
Omnis sideream decorat lapis obtimus aulam,
Iaspis, sardonius, berillus, necne smaragdus,
Sardus, crisolitus, crisoprassusque, ametistus,
Saphirus, calcedon, iacintusque, topazus,
Et vice caementi lapides interligat aurum,
His stratae vernant aurique nitore plateae;
Sol radiat iugis decor inviolabilis illis;
His tibi confingis policas aedes decorari,
Conspicuis gemmis auro rutilante ligatis,
Doma, pavimentum quod fulvum vestiat aurum,
Perspicuo claras vitro splendere fenestras,
Fulcra, thoros, tripedas, subsellia, scanna, cathedras,
Electrina putas vel eburnea, vasaque cuncta
Argento puro nitidoque nitere metallo,
Defluat auratis cortina quod unica clavis
Tegmine carbaseo vario perfecta colore,
Ipsaque coccineo quod pendeat ardua fune
Floribus auri sit quae vermiculata superne,
Aureus exornet limbus circumfluus oras,
Palliet aethereas quod vestis serica cives,
Candida, rubra, virens, iacintina, murice tincta,
Fulgeat orbiculis intexta micantibus auri,
Quod rigeant orae gemmis aurique rigore,
Quod niteat vestis, niteat quod sic clamis omnis,
Aurea supra humerum quam stringat fibula dextrum,
Auratae caligae sint, auratae sibi zonae,
Sic tibi proponis quasi sint haec condita caelis.
Obviat ecce tibi sentencia provida vatis,

---

29 structure, splensdent P. 31 optimus P. 33 amatistus P. 34 iacinctusque P. 35 cementi P. 36 strate, platee P. 38 policas: *cf. Ducange, s. v.* policus edes P. 42 sanna P 50 ethereos P. 51 iacinctina P. 53 rigeant: e *suprascr.* R ore P. 56 aurate, calige, aurate, zone P. 57 hec, celis P. 58 sententia: ten *suprascr.* P.

Audi, scripturae spondentis praemia sacrae :
f. 150 « Non oculus vidit, non auris denique sensit,
Mens non concaepit, dare se quae dona spopondit
Christus victori qui promte dimicat omni ».
Huius non fieri valet assimilatio mundi
Ad rutilum superae fulgorem quo nitet aulae.
Nolo putes lapidum molem conscendere caelum,
Auro seu reliquis ornari summa metallis ;
Pondus habent, gravibus caelo non est locus ullus ;
Pondere victa cadunt, si temptent prendere caelum ;
Quo lapis alta modo scandet si scandere nemo
Sorde gravis valeat, sed lapsus ad ima recurrat ?
Spiritualiter haec, non materialiter insunt :
Purpura, iacintus, coccus, bissus, viror atque,
Virtutum varium designant mistica donum ;
Multicolor vestis est gratia spiritualis,
Zona pudiciciam demonstrat plus nive pulcram,
Ostendunt caligae verborum semina vitae,
Aurum perspicuae declarat dona sophiae,
Argento nitor eloquii signatur opimi,
Vasa Deo gratum designari puto templum :
Illos fulgores virtutis eosque colores
Possedit Maurus, fuit omnibus his decoratus.
Gemmarum speties diversos monstrat agones :
Sole repercussae rutilat berillus ut undae,
Mistica scrutantes sed et ocia signat amantes ;
Berillo similem merito dicas Danihelem :
Phebus ut in limfa, fulsit sub lege propheta
Visio quae hunc latuit quae mistica non patefecit ;
Cercius hic Domini definit tempora Christi,

59 scripture, premia, sacre P. 61 concepit P. 62 prompte P. 63 assimulatio P. 64 supere, aule P. 65 celum P. 67 celo P. 68 celum P. 71 hec P. 72 iacinctus P. 74 multilocor P. 75 pulchrum P. 76 calige, vite P. 77 perspicue, sophie P. 82 species P. 83 repercusse, unde P. 84 ociosa P. 85 danihelem : h *suprascr.* PR. 86 limpha P.

Eius et adventum prae cunctis dat fore notum;
Reges et fluidi distinguit secula mundi,
Idola subvertit, convivia ficta retexit,
Nudat iniquorum puer ignes presbiterorum,
Ieiunos rictus compescuit in scrobe clausus,
Ocia dilexit quia vita caelibe vixit.
Ocia Maurus amat dum claustrum monachus intrat,
Aeclesiae pura scrutans misteria cura. f. 150v
Saphirus caeli faciem tenet aere nudi,
Iste throno similis caelo spem monstrat haberi;
Rite senex evangelicus Simeon perhibetur
Saphiro similis, qui spe suspensus, in astris
Adventum nostri sperabat cernere Christi.
Denique divinis hic intentus theoriis,
Crebris extorsit precibus quod crebro poposcit:
Accipit oraclum quia non moritur nisi Christum
Viderit; impletur, videt, amplexatur, adorat,
Nec spe frustrari valuit, valet exilarari.
Spem caelo posuit Maurus qui terrea liquit,
Affectans recipi cum iustis culmine caeli.
At tu, care, cluis vario splendore topazi,
Quare theoricae praetendis munia vitae;
At tu felici Babtistae caede Iohanni,
Te color omnigenus habet, illum plurima virtus.
Quis numerare queat quanta virtute frutescat,
In quo virgineus regnat pudor inviolatus,
Mel silvestre cibus cui, pauca locustula victus?
Vilia gibbosus praebet tegimenta camelus,
Renes pellicia solito praecingere zona;
Credo, sibi caligae nullae, nullae sibi bracae,

89 pre P. 94 celibe P. 95 monachus: h *suprascr.* R. 96 ecclesie, mysteria P. 97 celi P. 98 celo P. 99 symeon P. evuangelicus R. 104 ora dum P. 107 celo P. 108 celi P. 109 (c).(are) *ras.* R. 110 theorice, pretendis, vite P. 111 baptiste, cede P. 115 locuscula P. 116 prebet P. 117 precingere P. 118 calige, nulle, nulle, brace P.

Nulla sibi suras calefecit lana retectas ;
Cui fuit urbs heremus, leo solamen lupus ursus,
Coxit quem frigus, calor ussit, ros madefecit,
Quemque sui rubrae tinxerunt sanguinis undae.
Christus femineum genuisse negat quia sexum
Illo maiorem, meritum mirabile signat.
Nec speculativo caruisti munere, Maure,
Activae vitae renuis dum pondera ferre ;
Crisoprasse virens, gutatim pingeris auro,
Flagrantes valde divino pandis amore.
Nonne Petrus crisoprasso confertur opime ?
Qui tam ferventi Dominum dilexit amore,
Vindicet aeclesiae quo primatum sibi iure ;
f. 151 Magna fides suasit caeli claves dare Petro,
Petrus praecipue ditatur munere bino,
Crisoprassus enim viret atque intermicat auro,
Hic nitet atque viret quia Petrus credit et ardet ;
Hinc cruce, qua Christus statuit Zabulum superare,
Emeruit felix Christum confessus obire.
Occubuit Maurus pro te, mitissime Ihesu,
Sic tibi monstravit quantum te semper amavit.
Auri crisolitus color ardet, ut igne caminus,
Noticiae divae claros ostendit honore.
Crisolito Paulus non segniter assimilatur ;
Splenduit hic magnae magno splendore sophiae,
Primus corda stilo substravit barbara sacro,
Condivitque suis lex quicquid habet nova scriptis ;
Hic subiit ternos rimatus dindima caelos,
Audiit archanum, licet hoc nec prodere, verbum,
Expulit et caecas oris fulgore tenebras,
Orbis de medio lucratus plurima Christo.

---

122 rubre, unde P. 126 active, vite P. 131 ecclesie P. 132 celi P. 133 precipue P. 136 quia P. 141 notitie, dive P. 143 magne, sophie P. 146 celos P. 148 cetas P.

Imbuit aeterni te, Maure, sciencia Christi,
Dum te divitias oblivisci facit amplas.
Grate smaragde, micas visusque virore serenas,
Cui iaspis viridis sed pinguior assimilatur:
Iaspide pura fides signatur teque, smaragde.
Natum Zebedeo Iohannem rite smaragdo
Contuleris, viridi viguit qui flore fidei,
Dum docet esse Deum super omnia saecula Christum,
Debilitavit opes, heresis tersitque colores:
Hic Hebion moritur, cadit Arrius atque Fotinus,
Mille sub hac flamma capitum comburitur hidra:
Dat robur fidei, stat turris in ora Damasci.
Nec fidei merito privaris, Maure, decoro,
Promta mente Deum profiteris dum fore Christum.
Iaspis at ipse Thomas viridis sed crassior extat,
Tardius hic credit quapropter firmius hesit:
Certa fides animo valuit quam vellere nemo;
Intulit hanc Parthis, dedit hanc cognoscere Medis,
Quippe iubar fidei prius hic infert Orienti, f. 151v
Proque fide recta latus eius perforat hasta:
Aeclesiam firmat, dubitat primum quia Thomas.
Tu fidei clarum monstras in te documentum,
Maure, vir illustris dum Christi testis haberis.
Sardonius tricolor rubet, albet, et est niger infra,
Designat castos, humiles, et sanguine lotos.
Sardonius Stephano confertur iure beato,
Hic humilis, castus, proprio fit rore choruscus;
Non humilem constat qui pro lapidantibus orat?
Deditus hic iugi fertur vixisse pudori,
Obruitur saxis Iudeis hic ab iniquis,
Magnus erat merito, caelo qui vidit aperto
In dextris summi Ihesum consistere patris;

150 eterni, scientia P. 157 secula P. 161 da P. 163 prompte P. 170 ecclesiam P. 176 rore *corr. ex* ore R. 180 celo P.

Signifer hic primus vexilla tulisse probatur
Bellorum Domini, quem plures sunt imitati,
Propterea bravium praesumpsit tollere primum.
Caelebs abiectusque fuit semper sibi Maurus,
Legit pauperiem, fudit pro rege cruorem.
Sardius ut sanguis roseo fulgore rubescit,
Martirii munus fert sardius atque ametistus.
More rubet sardii Laurentius amne cruoris ;
Iste videns duci Sixtum pro nomine Christi,
Martirii desiderio succenditur acri,
Clamat continuo, « quid feci, quid, pater, oro ?
Quo fugis absque tuo, pater o venerande, ministro ? »
Ille refert, « fili, post, desine flere, sequeris ».
Fustibus hinc caesus, lapide os venerabile tunsus,
Cratem cum furcis, ignes, et cum face prunas
Laetus devincit, post haec ad sidera transit.
Sardius ut Maurus rubet, asperius quia tortus
Quadruplici poena vicit cervice recisa.
Lucet purpureus violam referens ametistus,
Purpureo te, Vincenti, confers ametisto,
Sanguine sidereum certas ubi prendere regnum ;
Percurris diras alacri conamine poenas,
f. 152 Oeculeum, plagas, ignes, testas et acutas,
Exuperas saevos animi virtute ministros,
Intrepidus rabidum verbis torques Datianum,
Beluis expositus, per duras insuperatus
Excubias ; corvus gerit erga nobile corpus
Infidusque Noe tibi fidus dicitur esse.
Sanguine perfusus rutilat quasi purpura Maurus
Vestit et insignem fulgenti murice regem.
Pallentis spetiem calcedonius tenet ignis,

---

182 signifex P. 184 presumpsit P. 185 celebs P. 188 martyrii P. 190 fixtum P. 191 martyrii, aeri P. 195 cesus P. 197 letus, hec P. 199 pena P. 203 penas P. 204 eculeum P. 205 sevos P. 212 speciem P.

Fulget in obscuro, bona clam commendat agentes;
Tu calcedonio, Sebastiane, videris
Assimilis, meritis qui polles, inclite, magnis,
Qui, reprobos reges licet his adstando lateres,
Sidus in occulto fulgebas lumine multo;
Militis obnubit te balteus et clamis ambit,
Et monitis animos firmas formidine fractos,
Quid tamen extiteras tentus demum manifestas,
Dum te pro summo morti prosternis amico,
A quo cum multo susceptus es ipse triumpho.
Maure, monasterio clausus, clarescere mundo
Non poteras, caelso sed notus eras in Olimpo.
Mutat ceruleus spetiem iacinctus ut aer,
Signat discretos et caelo mente retentos;
Conferimus nostro bene iacinctum Benedicto,
Corpore qui terris, animo degebat in astris;
Prae se collectum videt hic assurgere mundum,
Germanam spetie videt alta subire columbae,
Fratribus in somnis signat loca congrua claustris;
Hic poterat plane mentes hominum penetrare,
Prodere quae vana fuerant in mente recepta;
Quantum discretus fuerit quantumve modestus
Regula declarat, reliquas quae iure retardat;
Sternitur ascensus cum lampade veste choruscus.
Congrua, Maure, tibi discretio: paucula spargis,
Ut quam plura metas et in horrea caelica mittas.
Patribus ecce tibi bis senis annumeravi
Bis senos lapides pretiosos atque nitentes. f. 152v
His Iherosolimae caelestis fulgurat urbis
Fabrica, quis pulcre rutilans intermicat aurum,

---

216 asstando P. 224 celso P. 225 speciem P. 226 celo P. 229 pre se PR. 230 specie, columbe P. 231 fratibus P. 235 retardat *in ras. et al. man.* R. 236 choruscus : h *suprascr.* P. 238 celica P. 241 hierosolime, celestis P. 242 pulchre P.

Aurum magnifici Christus sapientia patris;
Plures et magni lapides hinc inde quadrati
Urbis in aethereae degunt fundamine iacti,
Nec poterit poni lapis ullus ni preciosus,
De quibus est Maurus pulcher lapis atque quadratus.
Talibus extruitur saxis urbs illa fidelis,
Omnes sed quadri lapides sunt atque politi,
Quos vice caementi dilectio sancta ligabit,
Sillaba prima vetat proprio quam nomine scribi:
Si « caritas » dicam, legem metricam male laedam
Fit quia longa brevis: poterit sed pax vocitari.
Haec aeterna manet, transibunt namque fides, spes,
Haec ligat angelicas aeterno foedere turmas,
Nectit sanctorum forti religamine coetum,
Iungit et alterutras per mutua vincula turbas,
Utraque iuncta Deo conglutinat agmina summo,
Cuius laetificat, satiat, iuvenescere praestat
Visio, qua puri cives pascuntur Olimpi;
De qua psalmigrafi cecinit sollercia vatis:
« Gloria, summe Deus, tua dum fiet manifesta,
Apparendo tuis saciabor glorificatis ».
Tunc sol splendificus praeclara lampade, Christe,
Perfundet totos, habet urbs quos caelica, iustos,
Cognoscesque Deum renovit ut ille benignum,
Laetus et alterutra de cognitione manebis;
Vivificas ubi spirat flos aeternus odores,
Flagrant cinnama, thus, rosa, balsama, lilia, nardus,
Hic secura quies, cordis iubilatio perpes;
Virgineisque novi persultant vocibus himni,
Angelici moduli, iustorum timpana, nervi,

244 prures P. 245 etheree P. 246 inpretiosus P. 250 cementi P. 252 metretam, ledam P. 254 hec, eterna P. 255 hec, eterno, federe P. 256 cetum P. 259 letificat, prestat P. 261 psalmigraphi, sollertia P. 264 preclara, christus P. 265 celica P. 266 te novit P. 267 letus P. 268 eternus P. 271 hymni P.

Organa cantorum, modulamina clara polorum,
Dulce melos penitus cui nil aequare valemus.
Hic voces avium superat sonus et liricorum
Omne genus, merulas et olores et philomenas; f. 153
Hoc est sanctorum nimium laudabile votum,
Hoc desiderium venerabile, grande decorum,
Isti laeticiae coniungi velle beatae,
Istis deliciis interfore laudibus himnis,
Iugibus his epulis epulari tempore iugi;
Hinc flammis uri quidam gladiisve feriri,
Praecipitesve dari fluvio seu gurgite mergi,
Unguibus abradi seu tetro carcere claudi,
Stipite suspendi seu vivi decoriari,
Non dubitant, variis etiam se tradere poenis,
Martirii dono quos Christus iudicat aptos,
In quorum numero Maurus numeratur ab ipso.
Ista marem sexum non tantum credito passum;
Femineum sexum perpende simillima passum,
Unde reor plane nec fallor, opinor ut ipse,
Consortis paene consortes esse coronae.
Sunt alii qui martirii nequeunt adipisci
Praecelsum culmen, desiderio tamen ardent
Participes fieri regni caelestis et isti;
Ergo domant carnem, magis aedificant quia mentem,
Frigora dura, famem, ieiunia crebra, laborem,
Rerum dampna ferunt, adversis caedere tempnunt,
Divicias fugiunt, inopes quia vivere malunt,
Fasces contempnunt, humiles quia degere gliscunt:
Haec fatiunt quoniam Christi consorcia quaerunt.
Non modo tanta mares peragunt, at sexus et alter,

274 equare P. 279 letitie, beate P. 280 hymnis P. 282 uri *corr. ex* viri R. 283 precipitesve P. 286 penis P. 287 martyrii P. 287 martyrii P. 290 *om.* P. 292 consortes paene R. consortes pene P. corone P. 293 martyrii P. 294 precelsum P. 295 celestis P. 296 edificant P. 298 cedere P. 299 divitias P. 301 hec, faciunt, consortia, querunt P.

Prendit et aethereum mulier per talia palmam.
Pro quis tot iusti tolerant mala praemia nosti,
Quos sibi non emit Christus sed morte redemit:
Iuris erant eius, rapuit sed demon iniquus,
Nisus erat volucres vafer has retinere cohortes,
Ne possent nitidum quo pacto scandere caelum:
Non valuit nostrum truculentus sternere Maurum.
Legit crudeles, ardens sevire, clientes,
Reges, praefectos, magnates, atque tribunos,
f. 153v Non gentis proceres unius et unius urbis,
Omnis lingua truces acuit stridore molares;
Contra Christicolas fera movit bella ferus Mars,
Ut leo multa fames quem compellit dare strages,
Dira fremens orbis pecus almum perdere quaerit;
Germanos gerit affectus dirimentia bella,
Filius in patrem, gener in socerum, capit arma,
Tendit quisque suos cicius delere propinquos;
Ignorant miseri quia, dum succidere certant
Inmortale nemus, magis hoc succrescere praestant.
Cultris succisum memini vidisse novellum
Virgultum densa de stirpe frutescere silva:
Vivida stirps, Christus quia permanet inviolatus,
Dum caedunt paucos crevit per climata ramos,
In multos impleret ut orbis tocius agros.
Irrita Tartarei ceciderunt tela colubri,
Proelia quae movit sua trux in viscera torsit,
Invitusque viros tot misit ad astra probatos,
Quot numerare nequis si centeno ore loquaris;
Supplebis numerum quorum tu, Maure, beatum.
Saepe solet caesum caesorem sternere lignum:

303 ethereum P. 304 tollerant, premia P. 308 celum P. 310 crudeles *corr. ex* crudelis P. 311 prefectos P. 316 querit P. 319 propinquas P. 321 prestant P. 325 cedunt P. crevit *corr. ex* clevit R. 326 totius P. 327 in rite P. 328 prelia P. 332 sepe, cesum, cesorem P. lignum *in ras.* R.

Obrutus est hostis, nemoris succidere Christi
Cedros qui nisus ruit, harum pondere pressus.
Suspicis, Antoni, quanto conamine niti
Hic soleat nequam submergere quos serit Adam;
Ostendit magnam tibi Christus daemonis umbram,
Horrida quae summum tangebat vertice caelum,
Haec ulnis longe lateque per aera pansis,
Nitentes sursum miseros mergebat in imum:
Vix pauci geminis poterant evadere pennis.
Influxit Domini quociens certamina servis
Et per quam rabidos grave sit memorare ministros.
Num per blasphemos Stephanum lapidavit Hebreos ?
Seviit in reliquos dispergens per loca cunctos,
Eius et ut rabies orbi manifestior esset,
Regnorum dominam sceleris facit esse ministram;
Iam sibi concivem monet inspirando Neronem, f. 154
Ut perimat primos venerandae legis alumnos,
Sanciat ut nomen Christi tollatur et agmen;
Paruit hic monitis, pro lege iubet stabiliri,
Audeat ut Christi nomen nullus profiteri.
Criminis istius fit consors Domicianus,
Qui miser ignito Iohannem mersit olivo.
Supplicio crucis Aegeas dampnavit inique
Andream mitem, populo sibi «parce» precante,
Herodes Iacobum Zebedeo patre natum;
Bartholomee, nigros qui te figant legis Indos;
De templi pinna Iacobus propellitur extra.
Marce, locum Buculi felice cruore ditasti;
Aufidius consul, Clemens dum degeret exul,
Collo suspendit lapidem pelagoque subegit;
Nobilis Ignaci, praesul sacer Anthiocensis,

---

334 prandere P. 337 demoniis P. 338 celum P. 339 hec P. 340 unum P. 342 inflixit P. 349 venerande, alumpnas P. 355 egeas P. 356 (mi).(tem) *ras.* R. 360 dicasti PR. 363 presul P.

Tempore Traiani proiectus es esca leoni;
Inclusit tauro ferus Adrianus aeno
Te, sacer Eustachi, cum natis et laterali;
Te quoque, Nazari, mactavit atrox Anolinus;
Ignibus absumi martir meruit Policarpus;
Magne Dionisi, properat praefectus ab urbe
Qui te deminuat, caesa cervice securi;
Presul Corneli, Galienum non timuisti;
Te, Cipriane pater, caedit mucrone Paternus;
Non pavet, Heracli, iuvenis te Simphorianus;
Quid Decius fecit ? non hic Sixtum iugulavit ?
Et te, Laurenti, non torruit igne voraci ?
Numquid Alexandrum non perculit Aurelianus ?
Obtime Vincenti, te dilacerat Datianus;
Andeolique caput querno secat ense Severus;
Te, Quintine sacer, consumpsit Ricciovarus,
Et te, Combruci, vicit constantia Tirsi.
Scribitur innumeros stravisse Diocletianus,
Cum legione sua mactavit Maximianus
Mauricium, sociis sed primo bis decimatis.
f. 154v Inclite Tiburti, te detruncat Fabianus,
Iohannem Paulumque simul caedit Iulianus,
Sanguinis effusor; sanctorum tu quoque sapor
Occubuit Maurus, cruciavit quem Celerinus,
Quem mea Musa canit, cui nunc mea tibia ludit,
Hoc cui servit opus, cui praesens offero munus.
Agnem, Simproni, perimis quia spernit amari;
Ceciliam, Almachi, proprio de sanguine tingis;
Heres, Paschasi, Luciam sic stabiliri;
Sustulit inlesam placido vultu fera Teclam;
Custos formosae fremebunda fit ursa Columbae;

---

368 martyr P. 369 prefectus P. 370 cesa P. 372 cedit P. 377 optime P. 379 contempsit, rictiovarus P. 385 cedit P. 389 presens P. 393 illesam P. 394 formose, columbe P.

Regia mortiferam tempsit Domitilla macheram:
Sed quis puniceas poterit describere stellas,
Partibus in sperici quas lux accenderit orbis ?

EXPLICIT LIBER PRIMUS INCIPIT SECUNDUS

Heus, age, Maure, liram resono de pectine tange,
Incipimus; sanctus subigat velum ratis huius
Spiritus et placida iam cursum dirigat aura,
Et sine naufragio portu componat aprico.
Tempore pestiferi dominantis Numeriani,
Dum sibi Romuleum festinat subdere sceptrum,
Et dum demonicum mavult fervescere ritum,
Idola spurca coli dum praecipit et venerari,
Dumque salutiferum quaerit subvertere cultum,
Edidit edictum permitti vivere nullum
Qui Christum coleret, qui Christi stigmata ferret.
Illis temporibus apud Afros nobile sidus
Preclarae fidei surgebat fomite leni,
Tetraque submotis caedens caligo tenebris.
Paulatim Poenos properabat linquere campos,
Fertilis et messis fit, tellus haec Cerealis
Coeperat hic pleno surgens excrescere culmo;
Expectata seges, patris agricolae sata verbo,
Coeperat ex paucis sata quae fuerant ibi granis
Horrea primigeni replere perhennia caeli,
Praebens centenum cultori exercita fructum
Sexies et denum, nonnumquam ter quoque denum; f. 155
Protulit ergo bonum generoso semine granum,
Dico Dei famulum, de quo mihi carmina, Maurum.

---

395 domicilla P. II, 1 Heus : H *vix legi potest* P. 3 spiritus : sanctus P. 8 precipit P. 9 querit P. 13 preclare P. 14 cedens P. 15 penos P. 16 hec P. 17 ceperat P. 18 agricole P. 19 ceperat P. 20 celi P. 21 prebens P. 22 nonnunquam P. 24 michi P.

Sortitur lotam babtismate qui genituram
Christicolis fertur quia de genitoribus ortus,
Qui coluere locum, quondam Castella vocatum,
Afris iste locus, non nobis, notus habetur;
Copia multarum fuit illis divitiarum,
Quas liquere suo vitae post tempora nato.
Susceptis opibus, vir multa laude canendus
Pertimuit summi de divite verba magistri:
Namque foramen acus nequit ut penetrare camelus,
Non poterit puros dives conscendere caelos;
Pauperibus demum manmon dispersit iniquum,
Constituens fidos sibi, dum dispertit, amicos,
Ipsum perpetuis qui suscipiant habitaclis.
Mox ubi iecit honus, iam liber et exhoneratus,
Liberius Christo se subdit corpore prono,
Arboris atque bonae fructus contendit haberet,
Aridus ut palmes ne proiciatur in ignes,
Ne fiat ficus quae nullas reproba ficus
Praebuit; alme tibi rerum sator esurienti
Sedulus invigilat, Dominoque placere laborat,
Assiduoque bonis totum se mancipat actis;
Hoc in proposito permansit tempore longo,
Esset dum laicus, pociora dehinc meditatur.
Interea Dominus suggessit sensibus eius,
Monachus ut fiat, praesentia cuncta relinquat;
Intrat coenobium, laicum permutat amictum,
Subdit ovans iugi mentem corpusque labori;
Continuis precibus suffragia diva precatur,
Ora madent lacrimis, tonduntur pectora pugnis,
Aret, ieiunat, friget, vigilat, silet, orat,

---

25 baptismate P. 28 habetin P. 30 vite, noto P. 34 celos P. 35 (disper).s(it) *in ras.* R. 36 disperdit P. 40 bone, habere P. 43 prebuit P. 47 dehinc: n *suprascr.* R. 49 monachus: h *suprascr.* R. presentia P. 50 cenobium P. 53 (ma)..(dent) *ras.* R.

Pallor habet vultus totos, maties tegit artus,
Vascula detergit, limpham vehit, atria verrit,
Fundit aquam manibus, praebet sicientibus haustus,
Disponit mensas, epulantibus ingerit escas, f. 155v
Abluit ipse pedes gaudens extergere sordes;
Pax erat iratis, erat idem baiulus aegris.
Omne ministerium disponit sedulo fratrum,
Fit cunctis gratus, fuerat Domino quia carus:
Hoc in servitio ter senos transigit annos.
Incidit his actis sibi sollicitudo salubris
Visere praeclarum Petri Paulique sepulcrum:
Fratribus hoc pandit, prohibent hi mestificati;
Nescit hiare retro sumpto semel hic vir aratro.
Arripit ergo viam multo sudore cupitam,
Milia multa terit leugarum, flumina transit,
Attigit obtatae tandem pede moenia Romae,
Visit apostolicum laetabundus monumentum.
Atria nulla Petro fuerant, nulla atria Paulo,
Quae Constantinus post paucula tempora Magnus
Condidit expensis opibus sublimia multis,
Quinque pedum grosso circumdans sancta metallo
Corpora de Ciprio, ne subducant ea furto
Fures, aut faciles valeant ea vendere cives.
Postquam speratas primorum viserat urnas,
Busta beatorum circumlustrat reliquorum,
Debilibus viduis, languentibus et captivis
Distribuens agapem, solacia plurima praebens.
Porro Dei multum cernens ibi crescere cultum,
Mansit in urbe diu, Christi protectus amictu,
Donec, divinis satis inbutus theoriis,

---

55 macies P. 56 vertit P. 57 prebet P. 60 egris P. 61 (se).(dulo) *ras.* R. 63 an*n*os : n *suprascr.* P. 65 preclarum, sepulchrum P. 70 obtate, menia, rome P. 71 letabundus P. 73 quem P. 81 prebens P. 84 imbutus P.

Aeclesiae pulcram didicisset congruo normam:
Tres ibi continuos egit devotius annos.
Imperium sevus tunc sumpsit Numerianus,
Filius hic Cari fuerat fraterque Carini,
Qui sequitur regum vestigia sacrilegorum:
Inproba namque malum solet arbor gignere fructum,
Inpius ex voto fuit hic patre natus iniquo.
Precipit ergo viros occidi turpis honestos,
Urbes et vicos, castella, specus, nemus, agros
f. 156 Perlustrare iubet nequis sanctus latitaret,
Quem mox inventum mandat gladio feriendum,
Aut vitam diris cicius finire flagellis;
Ferratas acies quasi bellaturus in hostes
Mittit, praecipitem sic in Christum movet orbem,
Armat praefectum rabidis iussis Celerinum.
Fit requie nulla de sanctis questio multa,
Investigantur, circumventi iugulantur,
Ignibus atque feris crudelibus atque flagellis,
Seu variis poenis, occumbunt mortificati.
Diffugiunt alii passim terrore coacti,
Principis immanem metuendo subire furorem.
Maurus saevitiae cernens incendia tantae,
Christi sermonis non inmemor, urbe recessit,
Ingressusque specum, prodire cavens in apertum,
Per menses latebra tres se caelavit amica.
Hic solito soluit pia vota Deoque vacavit,
Et, licet humanae desint solatia vitae,
Adsunt praesidio solatia praestita divo.
Denique post psalmos sollenni more repensos,
Nocte soporato resplendens lumine magno

85 ecclesie, pulchram P. 90 improba P. 91 impius P. 96 utram, finine P. 98 precipitem P. 99 prefectum P. 100 reliquie P. 101 investiguntur P. 103 penis P. 106 sevicie, tante P. 108 ingressumque, spetum P. 109 celavit P. 111 humane, vite P. 112 assunt, presidio, prestita P. 113 sollempni P.

Angelus assistit, qui tali scemate fulsit
Aurea virga manu, claro vestitur amictu,
Lenibus hic dictis mandata superna profudit:
« Maure sacer, salve, Christi non segnis amice,
Rura tuae patriae qui linquens eius amore,
Appetis ignotas peregrinus quaerere terras,
Non te despexit, tua mens quem tota sitivit,
Pro quo pauperibus dispersisti pie census,
Hic prece suscepta conplere parat tua vota.
Ergo redi Romam, mercare cruore coronam,
Occurras Christo sublimis ut inde triumpho,
Praemia percipias ad quae pertingere speras ».
Exultat Maurus de pollicito sibi certus,
Mane dehinc facto, caeco progressus ab antro,
Paruit angelicis flagranti pectore dictis.
Regreditur madidam fumanti sanguine Romam f. 156v
Fundebatur eo qui multus ab hoste tiranno.
Obviat ecce viris urbem regressus iniquis;
Hunc ubi compellant, mox Christicolam fore clamant,
Non negat hoc sanctus; «sum Christi» clamitat «unus
De magnis servus quos possidet ille pusillus:
Confiteor Christum Dominumque Deumque meumque
Eius me famulum semper dum vivo futurum ».
Vociferant illi, « perducatur cito regi,
Aut potius magno praesentetur Celerino! »
Tempore praefectus degebat eo Celerinus,
Subdita demoniis cuius cervix erat atris,
Propterea multos suffocabat lupus agnos.
Sistitur ergo tribunali pia victima Christi,
Quem sic alloquitur torvo vultu Celerinus:
« Eia, responde, cuius sis incola terrae ? »

---

117 his P. 119 tue, patrie P. 120 querere P. 122 de quo, sensus P. 123 complere P. 125 occurras: r *suprascr.* R. 126 premia P. 128 ceco P. 129 flagrante P. 131 tyranno P. 140 prefectus P. 145 terre P.

Reddidit intrepidus cui talia dicta Beatus,
« Africa me genuit, Deus a puero sibi iunxit,
Hic mea nutrivit cunabula parvula gratis ».
« Dic », iudex inquit, « patriam quae causa coegit
Linquere » ? « Christus », ait, « me quo placuit sibi [duxit ».
Prefectus contra, « cuius te relligionis
Asseris, enarra ». Respondet, « iam tibi supra
Ipsis a cunis me Christicolam fore dixi ;
Non ego sum tantum, series sed longa parentum ».
Praeses ait, « magnis cervicem subice divis,
Illis sacrifica, thus offer, pronus adora,
Festineque tuum quem credis desere Christum ;
Munera multa feres, si consensum michi praebes,
Sin aliter variis te, dire, torqueo poenis ».
Maurus ad haec sanctus constanti voce profatur,
« Non tibi sive tuis, miser, umquam sit bene divis ;
Dic, furiose canis, quis thus incendere cogis,
Quosve deos dicis ? lapides et ligna vocabis
Rectius, aut plenas inmundo demone thecas,
Quae si forte cadunt non se relevando resurgunt,
f. 157 Ex alto si corruerint, ita comminuuntur
Ut fiant cinis et quasi non fuerint reputentur.
Christus vero meus regnat per saecula solus,
Vivit in aeternum, moderatur cuncta per aevum,
Mundum composuit, quae constant omnia fecit ;
Huic ego sacrifico stans hunc et pronus adoro ;
Immolo vero tuis numquam, nequissime, divis ».
Iratus praeses velut igni torridus ardet,
Fustibus ergo virum iussit truculentus honestum
Caedi, nodosis sperans hunc vincere poenis,

151 religionis P. 152 enara PR. 154 sed *suprascr.*, *corr. ex* nam, *quod expunctum est* R. 155 preses P. 158 prebes. 159 penis. 160 hec P. 161 unquam P. 163 (li).(gna) *ras.* P. 164 thetas P. 168 secula P. 169 eternum, evum P. 172 nunquam P. 173 preses P. 175 cedi, penis P.

Maxillas etiam plumbatis impie caedi.
« Blasphemare deos », clamat, « desiste supremos,
Offer thura, quibus libat libamina mundus,
Quos colit Augustus, quos placat et ipse senatus ».
Caelis intentus psallebat talia Maurus :
« Gratia, Christe, tibi qui me ista pati voluisti,
Palma martirii qui me dignum reputasti,
Proque tuo magno das nomine me cruciari ;
Inferiora Deum pro nobis te scio passum
Saeviciam rabidi pravam tolerare tiranni ».
Intulit invectus furia sancto Celerinus :
« Iuro deos omnes, non indulgentia flectet,
Non pietas vincet, monitis nostris nisi pares,
Quin male dispereas ; nisi diis libamina fundas,
Fies exemplum reliquis qui numina spernunt.
Nostras forte manus speras evadere vivus :
Ne speres, nisi diis devotus thura cremaris,
Diis nisi sacrifices ; lacerabo tuas male carnes
More peregrini, ne confidas tibi parci ».
Infit ad haec Maurus, Christi munimine fultus :
« Sit tua non cernis, miser, indulgentia quanti
Nobis pro Christo cupimus qui milies uri ;
Demens, nolo putes a te me velle remitti,
Est mea formido te velle mihi misereri ;
Debachare, ferox, quantum vis, perstrepe, sevi,
Excrucia, torque, lania pro nomine Christi :
Intuleris quicquid constanter ferre videbis. f. 157v
Surge, celer fabrica tormenta tibi quia pauca,
Nil de tormentis cessare, miser, patiaris,
Omnibus expensis alacrem magis esse pavebis ;

---

176 cedi P. 177 (su)..(premos) *ras.* R. 178 (offer).(thura) *ras.* R. 180 celis, intentis P. 182 martyrii P. 185 seviciam P. tyranni P. 186 inventus P. 195 hec, fluctus P. 197 (u).(ri) *ras.*, *corr. ex* viri R. 199 michi P. 204 cessarem P.

Dum magis excrucior velut aurum purior exto,
Gratior atque meo, quem tu nescis, ero Christo.
Non formido minas quas infers, rideo poenas,
Scito tuas sic esse minas, quasi si furiosas
Voces emittat rabidus canis hic ubi latrat».
Audit et insanus fremit ursa velut Celerinus,
Quae passim raptis discurrit hiando catellis;
Exclamat, «quid agit tortorum turba fidelis?
An non audistis quot quae vomuit probra nobis,
Ingessit dictis quae verba canina protervis?
Demonas esse deos latravit hic ore scelesto,
Principis invicti praecepta salubria spernit,
Et nobis Stigii poenas minitatur Averni.
Regia maiestas vel si mea sola potestas
Spreta foret, propera censeri debuit ira:
Tempnitur Augustus, dii magni despiciuntur,
Pro pudor! ipse probris iudex infestor acerbis.
En, accingatur validus fidusque satelles,
Stringite iam lumbos, fortes nudate lacertos,
Ulciscamur nos, superos defendite vestros,
Regia tormentis stabilite statuta cruentis,
Perferat invictus quae sponte pati profitetur,
Sentiat ulcisci nos numina posse rebellis,
Discat contemptum nos posse refellere nostrum,
Noverit et legum numquam ius transgrediendum;
Ocius oeculeum deferte, levate superbum,
Distendatur eo, mortem qui provocat ultro,
Percurrat poenas, quas dicit sponte ferendas,
Nil de tormentis qui clamat velle relinqui:
Falsus et an verus, cruciatibus experiamur».
Implent pestiferi crudelia iussa ministri,

---

208 penas P. 210 (h)ic *in ras.* R. 217 precepta P. 218 penas, immitatur P. 224 (stringi)te *suprascr.* R. 226 (stabili)te...(statuta) *in ras.* R. 228 senciat P. 230 nunqua P. 231 etuleum P. 233 percurras, penas P.

Aptant oeculeum, distendunt corpore sanctum.
Torquetur Maurus, pacienter fert cruciatus, f. 158
Increpat iniustum dictis cruciando tirannum:
« Iam cognosce, miser, quia de poenis ita laeter,
Tamquam diviciis si prandia plena cupitis
Apponas homini propensius aesurienti.
Has ego delicias exoptabam michi gratas,
Has aepulas animo deposcebam sitibundo,
Hunc calicem Christi nimis exhaurire cupivi:
Iam complector eum pro cuius nomine Christum
Haec tormenta fero, pro quo gratanter obibo.
Intueor summum qui me formavit Ihesum,
Fudit et insignem pro me moriendo cruorem,
Iam coniungor ei quem tota mente recepi,
Qui mihi perpetuam mox tradit habere coronam,
Associatque suo clementi munere regno.
Eia, rumpe moras, cur, effera belua, cessas?
Auge carnifices, multos adhibe laniones,
Construe, surge, rogum, propera, succende caminum,
Igne liqua plumbum, calefac violenter olivum,
Affer craticulam, conscendi quippe catastam,
Exupero prunas, ollarum fragmina, testas;
Demonibus servi quibus exultas famulari,
Cum quis sulphurei truderis ad ima baratri,
Quas Iovis ille tuus meruit poenas luiturus
Cum reliquis, vecors, quos mentiris fore divos.
Illic esse deum tandem profitebere Christum,
Cuius perpetuum scando te iudice regnum ».
Cernens inflexum poenis non caedere Maurum,
Sed potius Domino grates impendere Christo,
Praeses commotus, « socii », clamat, « superamur

237 etuleum P. 239 tyrannum P 240 penis, leter P. 241 tanquam, divitiis P. 242 esurienti P. 244 epulas P. 247 hec P. 249 insegnem P. 261 penas P. 265 penis, cedere P. 267 preses P.

Artibus hic magicis, tormenta ferocia ludit;
Hic exquisitis cruciatibus et meditatis
Suppliciis attrectandus mihi iure videtur;
Eius duricies quia ferrea provocat ignes,
Igne domandus erit, qui ut mollia caetera sprevit;
Ignis edat carnes quo cuncta furore rebelles
f. 158v Durior indomito teritur feritas elemento,
Eius utrumque latus candentibus igne crემetur
Lampadibus, cordis si forte locum domet ignis ».
Praesidis accelerant explere cupita furentis
Carnifices, multa circumdant lampade sancti
Hinc atque inde latus, sed non incendia sentit,
Quem magis interius succenderat ignis apricus;
Extulit ergo manus et caelo mente receptus,
Vultu suspensus, modicum mansit quasi factus
Mentis in excessu sic et postremo profatur:
« Gratia, Christe, tibi mihi qui tormenta dedisti
Vincere, divicias animo calcare caducas,
Illecebras mundi mihi spernere qui tribuisti,
Et nunc martirii palma praestas decorari,
Praecipe, rex caeli, tibi me iam nunc sociari,
Ut referam grates tibi cum patre, Christe, perhennes,
Neupmate cum sacro tibi, rex, patrique coevo ».
Dixit sacrilego post haec alacer Celerino,
« Fili perpetuae formidinis atque gehennae,
Cum patre Tartareo confundere mortis alumno,
Nam confundentur simulacrum qui venerantur,
Demonis est foedum quia fedi scultile fanum,
Possidet ille tuum quia corda sibi famulantem.
Testor per Christum, non sentio iam cruciatum:

---

272 cetera P. 274 feratis P. 277 presidis P. 281 celo P. 283 (pos)..(tremo) *ras.* R. 284 michi P. 287 martyrii, prestas P. 288 precipe, celi P. 291 hec P. 292 perpetue, gehenne P. 293 alumpno P. 295 fedum P. 296 famulantum PR. 297 sensio P.

Inpie, cur cessas, cur me, funeste, retardas ?
Da desiderio iam iamque frui michi grato,
Accelera summum valeam quo cernere Christum,
Qui promissa mihi iubeat mox praemia reddi.
In stadium veni, bene Christo teste cucurri,
Certavi digne, prostrato glorior hoste,
Percipio bravium Christo praebente paratum ».
Cognovit rabidus sese victum Celerinus,
Esset multa viro quoniam constancia iusto :
Extra Romuleos iussit producere muros,
Praecipit abscidi caput eius sicque relinqui.
Ducitur ergo feri iuxta praecepta tiranni,
Assistitque loco felice cruore sacrando, f. 159
Amputat illius caput ense lanista cruentus,
Corpore dimisso redit urbem tortor, iniquo
Exponit truncum terrae procumbere sanctum.
Ergo kalendarum donaris habere triumphum
Undecimo mensis, martir recolende, Decembris.
Affuerant Romae praescripto tempore nautae,
Cives Bazanici Poeno de sanguine creti,
Mercandi causa linquentes Africa rura,
Cognoscunt Maurum Poeno de semine natum.
Ipsius hii noctu rapiunt venerabile corpus,
Condit aromatibus pia nautica concio membra,
Ambit linteolis forti religamine strictis,
Condit sarcophago quod quaerens repperit apto,
Asscribit titulum clausi iusti monimentum :
« Maurus pro summi divino nomine Christi
Ferro percussus, iacet hoc in marmore clausus ».

---

298 impie P. 301 premia P. 304 prebente P. 306 es sed R. constantia P. 308 precipit P. 309 precepta, tyranni P. 312 (re)..(dit) *ras.* R. 313 terre P. 315 martyr P. 316 affuerunt *Bosco* rome, naute P. 317 Rasanici *Bosco* peno P. 319 peno P. 320 hi, nocte *Bosco.* 321 menbra P Cl. 323 sargophago, querens P. reperit *Bosco.* 324 ascribit, monumentum *Bosco.*

Defert sarcofagum post haec ad litus amicum,
Imponit navi comitante iuvamine Christi,
Qui sacrum corpus properat perducere quo vult.
Audivit sevus quod erat gestum Celerinus,
Ilico funestam truculentus concipit iram,
Daemonis arreptus furia, stimulisque citatus.
Imperat adduci sibi nautas voce minaci,
Curritur, ast illi crudelia iussa tiranni
Audierant et mox dispersi quo tulerat fors,
Evasere minas tumido cum iudice quassas.
Infrendens animo crudelis praedo ferino,
Certat defunctum disperdere, perdere vivum
Quem voluit, sed non valuit caelo quia ivit.
Ergo sepultura sperat privare suprema,
Navim sarmentis mandat stipare putatis,
In pelagus duci, nequit et dum ripa videri,
Ignem supponi puppim, corpusque cremari.
Perfida turba sui complet praecepta magistri,
Impletur navis siccis variisque alimentis,
f. 159v Gratis Vulcano consumere cuncta parato,
Altius inque salum proram cum remige ducunt,
Tendunt interius dum perdat litora visus,
Supponunt flammam, satagunt ardere carinam.
Igni supposito, redeunt narrantque cruento
Iussit ut incensam iusti cum corpore cimbam.
Credidit insulsus rata quae referunt Celerinus,
Sed vetuit flammae pia Christus membra cremare,
Nosse capillorum numerum qui clamat eorum,

327 sarcophagum *Bosco* hec P. 328 comittante P. 329 vult: ius *sugg. Barth.* 330 saevus *Bosco.* 331 illico *Bosco.* 332 demonis P. 333 impereat P. 334 tyranni *Bosco.* 335 sors *Bosco.* 336 cum : a *Bosco.* 337 predo P. 339 celo P coelum *Bosco* iuvit PR *Bosco.* 340 (sperat).. (privare) *ras.* R. 343 pu*p*pim : p *suprascr.* R. 344 precepta P. 350 ignis P. igne *Bosco* (re).(deunt) *ras.* R. 351 ut *suprascr.* P. 352 grata *Bosco.* 353 flamme P flammas *Bosco* menbra Cl.

Se sibi qui tradunt, qui totam spem sibi subdunt,
Et per psalmigraphum cecinit quia non perit unum
Ossibus ex sanctis, mors cum sit amara malorum.
Hic sibi quo placuit navim se remige duxit,
Ipse fuit velum, rexit moderamine clavum,
Dirigit ad litus provisum nobile corpus.
Nullius clari radios interrogat astri,
Non Tauri rutilum cornu spectare sinistrum,
Non iuvat extensi provisere brachia Cancri,
Sidera nec Piscis nec consulit astra Bootis,
Non caput Andromedae, non cauda regit Cinosurae,
Excitat invisas Helenae nec stella procellas,
Non vexare fretum valet ensifer Orion altum:
Histria laurigeri ditatur corpore Mauri.
Urbe Farentina degens videt ut pia turba
Appropiare suae tranquilla per aequora ripae,
Obvia tota ruit, vix unus in urbe remansit,
Obstupuit primo casu perterrita tanto;
Navim circumdat, quid ferret scire laborat,
Cum lapide sculpto sarmentum conspicit intro,
Relliquias ignis quem vis divina refrixit,
Et partim canas miratur inesse favillas,
Partim sarmenti carbonum frusta cremati,
Miraturque ratem non passam funditus ignem,
Illesum titulum titulique stupet monumentum.
Percurrens oculo quod erat scriptum studioso
Martiris hic nomen legit extremumque laborem:
Reddita certa Dei certo de munere Christi. f. 160
Fervet laeticia pia plebs, promiscua turba,

---

356 psalmographum *sugg. Barth.* occinit *Bosco* quid P. quod *Bosco* 357 mors cum sit amara malorum *al. man.* R. 364 sydera *Bosco.* 365 andromede, cinosure P. Cynosurae *Bosco.* 366 helene P. 367 altum *om. Bosco.* 368 historia P. Istria *Bosco.* 370 sue, equora, ripe P. 371 fuit P. 375 reliquias P *Bosco.* 377 frusta *corr. ex* frustra R. 379 illaesum *Bosco.* 381 martyris P *Bosco.* 383 leticia P. laetitia *Bosco* promiscua *corr. ex* promisscua, s *expuncto* P.

Cum pueris iuvenes, cum provectis seniores;
Infert devote plaudens urbi memoratae,
Persultans himnis et laudibus Omnipotentis,
Magnificans illum, qui prestat grandia, Christum.
Collocat in sacro clarissima pignora templo,
Hic cultu celebri veneratur in urbe fideli,
Omnis amat magnum colit omnis et Histria Maurum,
Urbsque Farentina per eum fit maxima fama,
In qua per famulum peragit magnalia Maurum
Actor virtutum, Christus Dominus Dominorum.
Hic optata salus aegris reddi perhibetur,
Caecatis visus hic perfecte reparatur,
Emoriturque frenesis et horrida frigore febris,
Hic lepra curatur, virtus inimica fugatur,
Linquit membra malus concessa diu sibi morbus;
Hic prece victa pii pestis fugit invida Mauri,
Redditur auditus surdis, claudis quoque gressus,
Firma manus mancis, nervorum robora curvis,
Hic glaucoma cadit, capitis dolor aufugit omnis,
Ulcere rosa cutis fit Mauri munere lenis;
Gutta fugit ventris, restinguitur hic sacer ignis,
Daemon hic invitus possessos deserit artus,
Hic loquitur mutus, siccatur hic humor aquosus,
Hic pereunt omnes bachantis demonis artes;
Quisquis adit Maurum, sibi sentit adesse propinquum,
Et quod deposcit miratur ovans adipisci.
Ergo Farentina postquam per saecula longa
Martiris urbe sacrum iacuit corpus tumulatum,
Disponente Deo, qui nutu cuncta benigno
Tempora definit, procul hinc sacra membra removit;

---

385 memorate P. 386 hymnis P *Bosco.* 387 praestat *Bosco.* 390 omnis : i *suprascr.* R historia P. Istria *Bosco.* 391 fert *Bosco.* 394 egris P. 395 cecatis P. 396 phrenesis *Bosco* frebris P. 404 Veneris *sugg. Barth.* 405 demon P. possessor *Bosco.* 406 siccatur : c *suprascr.* 407 daemonis *Bosco.* 411 martyris P *Bosco.*

Sed reor hoc factum quia Mauri nomen honestum
Divulgare Deus decrevit, spargat ut eius
Per populos famam maiori culmine dignam,
Crescat ut inde salus cunctis, hunc qui venerantur.
Hac ratione viros excivit, sed sibi notos, f. 160v
Qui maris undisoni sulcantes aequora remis,
Longe semotos fines adiere Britannos:
Hii tulerant secum Mauri corpus venerandum;
Hoc ibi depositum, virtutum luce choruscum,
Respersit totos sancto rumore Britannos.
Nam pro diversis veniebant undique morbis,
Semper enim Maurum comitantur dona salutum:
Phebus uti nebulas propellit lampade caecas,
Maurus langorem meritis sic dissipat omnem.
Hipocrati nullum, Galieno spondeo nullum,
Asclepio nullum fore, Maure, voles ubi, lucrum;
Nullus Peoniis, ubi Maurus erit, locus herbis,
Nil agit hic unguen, ubi Maurus adest, medicamen;
Martiris ergo sacri corpus coluere Britanni,
Donec Normanni fontis gens nescia sacri
His infesta foret suppremaque dampna pararet,
Sordida daemonicis quae se devoverat aris,
Quae non lota sacro vastabat cuncta lavacro;
Hinc et Christicolis magis inpacata catervis,
Egit multiplices ea gens phanatica caedes.
Testatur Turonis, Carnotus, et Aurelianus,
Beluacus, Beldis, Lutecia, necne Trecassis,
Pictavis, Arvernus, Nevernis, seu Rotomagus,
Andegavis, Biturix, Nannetis, seu Noviomus,

---

419 undisoli *Bosco* equora P. 420 Brittannos P. 421 tulerunt *Bosco*. 422 coruscum *Bosco*. 426 Phoebus *Bosco* cetas P. 427 languorem *Bosco*. 428 Hypocrati, Galeno *Bosco*. 431 unguem P *Bosco*. 432 martyris P. 433 Nortmanni *Bosco*. 434 supremaque damna *Bosco*. 435 demonicis P. 437 impacata *Bosco*. 438 cedes P. 439 Aurelianis PR *Bosco*. 440 Lutetia, necnon *Bosco*. 441 Nivernis *Bosco*. 442 Nanctis *Bosco*.

Urbes et plures quas versu dicere non est,
Quas haec incendit gens inpia seu spoliavit.
Nam tunc Francorum virtus emortua regum
Non poterat vires gladio frenare rebelles,
Tota intestino dum fervet Gallia bello,
Propterea Gallis instabat barbarus hostis,
Donec, dante Deo, prostratus rege Rodulfo
Submisit nostris sua colla potentibus armis.
Eius barbariem dum vitat episcopus hedrem,
Assumpto magni pretioso corpore Mauri
Quod sibi commissum fulvum servabat ut aurum,
f. 161 Aufugit patria Mauro comitante relicta,
Et fugiens pagum devenit ad Aurelianum,
In quo coenobium fama referente locatum.
Audit Floriacum sub relligione probatum,
Ad quod divertit patremque videre poposcit.
Tempore quo magnus ibi praefuit Abba Richardus,
Quem sìc alloquitur submisso lumine praesul:
«O decus abbatum, lampas clarissima patrum,
Audio te tantum, quantum decet esse, magistrum,
Teque tuosque sacram directo tramite normam
Observare, pius quam constituit Benedictus,
Eius et hanc caris aedem membris decorari.
Presul et ipse fui, sed linquens agmina plebis
Nomine pro Domini curam pastoris abegi.
Accipe meque gregi socia, pater alme, fideli,
Induc ad nivei caulas, bone pastor, ovilis.
Gratum est ut coram legislatore rependam
Servicium, domino praesente mihi Benedicto,
Illius et normam iuxta deducere vitam,

444 hec P impia P *Bosco.* 446 fraenare *Bosco.* 451 hebrem P Ebrem *Bosco.* 456 cenobium P. 457 religione P *Bosco.* 459 prefuit P. 460 presul P. 461 clarissimo P. 464 quem *Bosco* 465 charis *Bosco.* edem, decorati P. 466 praesul *Bosco* 471 servitium *Bosco* presente P. 471-476 *al. man.* R.

Quam me barbarico papam contradere ludo.
Non tua denariis repleo marsuppia multis,
Sed dabo thesaurum quo sit tibi vilius aurum,
Trado tibi Maurum Christi testem preciosum ».
Gaudet vir gnarus tali rumore Richardus,
Respondetque viro prudenti famine sancto :
« Sancte vir, angelicum repraesentas mihi vultum,
Grates reddo parem dederit Dominus quia talem.
Non te discipulum praesumam dicere nostrum,
Oro magisterii consors digneris haberi.
Membra quidem clari meritis amplissima Mauri
Sunt pociora mihi quam pondera, si dabis, auri ».
Praesul agit grates, pullas subit ilico vestes,
Induiturque nigra, patre consecrante, cuculla.
Vixit abhinc multos sacri aemulus ordinis annos,
Sancti relliquias abbati tradit habendas.
Excipiunt fratres sua fletibus ora rigantes,
Fundunt laeticia lacrimarum flumina multa, f. 161v
Aede locant sancta pia cum gestamine menbra,
Sis quantus signis ubi nunc ostendis apertis,
Maure sacer, meritis fidutia praestita nobis.
Si furuit pestis, si defuit aura salubris,
Si desint pluviae, torrente palustria sole,
Si grando segetes, si flamma vorax premat aedes,
Sive ruens imber noceat, si putridus aer,
Inguina si tumeant, si viscera forte tepescant,
Curritur ad Maurum, perit hoc miserante flagellum,

---

474 replet P replebo marsupia *Bosco.* 475 avum *Bosco.* 476 pre tiosum *Bosco.* 477 Ricardus *Bosco.* 481 presumam P. 482 conscius *Bosco.* 484 potiora P *Bosco.* 485 presul P sumit *Bosco* subdit P illico *Bosco.* 486 (induitur)que *suprascr.* R. 487 emulus P 488 reliquias P *Bosco.* 490 leticia P laetitia *Bosco* lachrimarum *Bosco.* 491 aedae R ede P sancto P membra *Bosco.* 492 ostendit apertis *al. man.* R apertis *corr.*, i *suprascr.* P. 493 fiducia P *Bosco* prestita P sacer meritis *al. man.* R. 494 furiat Bosco. 495 desint *in ras.*, *corr. ex* desunt P desinunt *Bosco* pluvie P. 496 praemat *Bosco* edes P. 498 seu sera sorte *Bosco.*

Impetret aeternae qui nobis praemia vitae.
Maure sacer, meritis exaudi vota precantis,
Quod dedit exiguus Tortarius, accipe, munus.
Mille sui versus sua demant crimina mille,
Sepcies et deni cum centum caetera tergant.

---

500 eterne, premia, vite P   504 deni cum centum *vix legi potest* P.

HYMNUS IN HONORE B. MAURI

CODICES

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec.* XII.
P = *Parisinus Latinus* 12606, *sec.* XII.

EXPLICIT PASSIO BEATI MAURI

INCIPIT HIMNUS IN EIUS HONORE

Gloriae splendor decus et paternae,
Pulcher a pulcro genitus parente
Ante mundani fabricam decoris,
Christe Redemptor:

Vota servorum tibi supplicantum
Promtus exaudi, precibus faveto,
Quae petunt largire, remitte noxas,
Crimina dele,

Prospera tempus, remove flagella,
Impera pacem, gladium repelle,
Arva fecunda, viciatus aer
Exulet omnis;

Da tui Mauri celebrant honeste
Qui diem festum, veniam probrosae
Consequi culpae, meritis et eius
Prendere caelum.

---

1 glorie, paterne P. 2 pulchro P. 6 promptus P. 12 (exul).(et) *ras.* R. 14 probose P. 15 culpe P. 16 celum P.

Hic ab insonti tibi parvus aevo
Credidit, lotus fluvio salubri,
Spem suam ponens tibi, gratus in te
  Tempore toto.

Hinc rudes postquam superavit annos,
Patre sublato, genitrice functa,
Quas opes ambo dederant habendas
  Sparsit egenis.

Respuens praesentia, coenobita
Regulae collum subicit magistrae, f. 162
Baiulans pauper crucis aemulandae
  Stigmata sancta.

Sexies ternos ita vixit annos
Parcus et castus, humilis, benignus,
Fratribus carus, quasi procreasset
  Germine cunctos,

Quis valedicens Italos subintrat
Terminos, Romam petit, et sepulcra
Visitat Petri, monumenta Pauli,
  Supplice voto;

Inde, Laurenti, tua busta visit,
Martirum claris tumulis adheret
Caesares sevi furiis adacti
  Quos iugularant.

---

17 evo P. 22 functo P. 25 presentia, cenobita P. 26 regule, magistre P. 27 emulande P. 28 stigmate P. 29 ternos *corr. ex* ternas, a *suprascr.* P. 32 germane P. cunctos: s *suprascr.* P. 33 itales R. 34 sepulchra P. 37 laurenti *in ras.* R. (vi).(sit) *ras.* R. 38 martyrum P (tumuli).(s) *ras.* R. 39 Cesares P.

Nulla iam passis ibi templa iustis,
Daemonum cultus magis execrandus
Urbis invictae maculabat aras,
Mox abolendus.

Templa stuprator Iovis alta scandit
Aureo vultu, vario nitore,
Vestium sculptis quasi pulcra formis
Daemoniorum;

Templa Saturnus, Venus, et Minerva,
Vesta, Mars, Stilbons, et Apollo, Bachus,
Monstra pagano celebrata ritu
Ampla tenebant.

Hic sacerdotum populus petulcus,
Augurum fallens stolidos caterva,
Virginum Vestae chorus inpudicus,
Turba nefanda;

Cernit infectas pecudum cruore
Urbis augustae, pudet heu, plateas,
Fumidas arces videt hostiarum
Colluvione;

Iulios, Paulos, Fabios, Catones,
Manlios, Grachos, gemit et Camillos,
Idolis vanis numerum togatum
Subdere colla.

Heroum pauci facilem subire
Sarcinam Christi fuerant adepti,

---

42 demonum P. 43 invicte P. 49 te(mpla) *legi non potest* P. 50 (ves)ta *legi non potest* P (ba).(chus) *ras.* R. 51 mon(stra) *legi non potest* P. 55 veste, impudicus P. 58 auguste P. 60 colluione P.

Qui tamen Christum latebra fovebant
Cordis opaca.

Horret exosam rabiem luporum,
Beluarum qui lacerare more
Martirum carnes misero furore
Semper hiabant.

Vix hic occultis sacer agnus aris
Immolabatur, quia pertimescit
A magistratu populus fidelis f. 162v
Ne lapidetur.

Haec videns Maurus fugit urbe sacra,
Et specu clausus rogat expiari
Crimen humani generis, pudenda
Crimina Romae.

Christe, rex regum, releva tuorum
Corda servorum, famuli recensent
Festa qui Mauri tibi concrepantes
Laudibus, himnis,

Qui, tuas aures prece iugibusque
Lacrimis pulsans, positus sub antro
Angeli vultum meruit videre
Talia fantem :

« Maure, prospexit tua vota Christus,
Mandat ut Romam cicius revisas,

---

67 favebant P. 69 exusam P. 71 martyrum P. 77 hec P. 79 himano P. 80 roma P. 81 *prima littera in ras.* R. revela P. 82 reconsent P. 84 hymnis P.

Illic obtatam capies coronam
Sanguine fuso ».

Audit, exultat, celer exit antro :
Intrat ut Romam, venit inpiorum
Obvius turmae ; rapit haec, tiranno
Tradit ovantem.

Praeses adstanti dedit haec profata,
« Dicito, pernix, quibus huc ab oris
Advenis ? quare ? quid habes negocii ?
Quod tibi numen ? »

At refert Maurus, « duce vado Christo
Quo vocat, manceps ego consto cuius,
Quem Deum credo quia nullus alter
Est Deus usquam.

Afer a longa serie parentum
Christiano semine procreatus,
Pro pia sum lege mori paratus,
Ignibus uri ».

Felle commotus Celerinus infit,
« Fiet ut promis nisi thura Marti
Offeras promte, nisi victimaris
Diis holocausta.

Non peregrini tibi more parcam,
Non manus nostras fugies superstes,
Sed magis iam nunc propera precare
Numina supplex ;

94 impiorum P. 95 turme, hec, tyranno P. 97 preses, asstanti, hec P. 98 (h).(c) *ras.*, u *suprascr.* R. 111 prompte P.

Offer aut agnam, iecur aut suillum,
Aut avem, libamine funde vina,
Ut recurras in tua rura sospes
Absque periclo ».

Audit et ridens ita Sanctus inquit,
« Forsitan speras quoniam remitti
Sospes exoptem, miser, experire
An timeam te;

Ecce latrasti, canis efferate, f. 163
Verberans auras nimis ociose,
Aerem dictis maculans scelestis,
Incipe factis.

Quae deos credis lapides et aera
Daemonum vanas video figuras,
Haec sibi pronos rapient in ignem
Teque perhennem.

Numquid ignoras Venus inpudica,
Quod Iovis vester petulans adulter,
Fur fuit Cillenius, Io pelex,
Vesta cremata,

Iuno fraterno maculata stupro,
Hercules fusum rotet in cubili ?
Vestra lex quales iubet interire
Sunt tibi divi ».

Ardet accensus veluti caminus
Praeses, horrendo fremit et furore,

117 offer aut: a *suprascr.* R. 118 fundit P. 127 *s*celestis: s *suprascr.* R. 129 era P. 130 demonum P. 131 heae R hec P. 133 impudica P. 142 preses P.

Imperat saevos sibi mox adesse
  Officiales,

Fuste nodoso grave fustigari
Praecipit sanctum furiosus alte,
Intonans, « noli reprobare magna
  Numina nostra !

Inferam dignas tibi viro poenas,
Contero carnes, tua rimor ossa,
Caesaris magni nisi iussa comples,
  Numina placas ».

Caeditur sanctus nimium moleste,
Elevans utrasque manus in altum,
« Gratias », inquit, « tibi dico, Christe,
  Christe Redemptor,

Qui iubes durum tolerare verber,
Martirum forti sotias cohorti,
Robur auge, rex pie, rex benigne,
  Rex metuende ».

Versus ad saevum loquitur tirannum,
« Tartari submerse, miser, baratro ;
Sunt minae nullae mihi quis minaris,
  Nulla flagella ;

Exhibe tormenta magis pavenda,
Praepara poenas tibi sempiternas,

---

143 sevos P. 146 precipit P. 149 (vir)o *in ras.* R penas P. 151 Cesaris P. 153 ceditur P. 158 martyrum, socias P. 161 sevum, tyrannum P. 163 mine, nulle, michi P. 166 prepara, penas P.

Fundis insontem quia dum cruorem
Ebibis ipsum;

Cum tuo saevo patre disperibis,
Ignis aeterni cibus es futurus,
Sulfur et vermis, glaties et ardor,
Te cruciabunt ».

Saucius dictis sceleratus istis
Praeses extendi rigida cathasta f. 163v
Sicque torqueri iubet ut soluta
Menbra facessant.

Iussa crudelis peragit lanista,
Fortibus loris valide cohartat,
Tendit et torquet, satagit placere
Lictor iniquus,

Falsus extortos rigat humor artus,
Voce persultat, modulatur himnum,
Personat Christum; stupet at tirannus,
Perstrepit, ardet,

Tortus et dira truculentus ira,
Igne candentes iubet applicari
Lampades, dorso caro dum liquescat,
Ossa fatiscant;

Igne concreta cute corpus aret,
Nigra fit pellis quasi carbo tosta,

---

169 sevo P. 170 eterni P. 171 glacies P. 174 preses P. 176 membra P. 178 f(ortibus) *in ras.* R cohartat *corr. ex* cohortat R. 181 f(alsus) *in ras.* R *corrector volebat* s. 182 hymnum P. 186 applicari P.

Sanguis excoctus scatet ater imis
De cute rimis;

Flexiles nervos rigor ignis artat,
Flamma stridorem crepitans remittit,
Assa nidorem caro reddit atrum,
Deperit humor.

Prestat inmotus facie serena
Et polo fixis oculis profatur,
« Ecce iam votum teneo cupitum,
Iam fruor illo;

Me meum regem video vocantem,
Obvium iam conspitio potentem,
Eius electis socior catervis,
Gesto coronam.

Nulla iam tormenta pavesco, nullas
Sentio poenas: miser, erubesce,
Erubescat rex tuus ille nequam,
Criminis actor;

Desinas Christi laniare menbra,
Cogis invitam, miser, eius iram
Cuius invictas liquet esse vires
Perpetuasque ».

Cernit ut iudex animum tenacem,
Et minas plagasque timere nullas,

---

197 prestat: r *suprascr.* R. immotus P. 198 (o).(culis) *ras.* R. 200 furor P. 202 conspicio P. 205 mulla R. 206 penas P. 209 membra P.

Martiris mandat caput amputari,
Urbe relicta.

Carnifex atrox sibi iussa complet,
Trudit extra moenia mox beatum,
Ense cervicem secat et citato
Calle recedit.

Summe dilectus tibi Christe Maurus
Occidit pro te nece gloriosa:
Criminum nobis veniam precamur f. 164
Impetret a te.

Ergo crudelis rediens satelles,
Rore vernanti madidum cadaver
Linquit, insano referens tiranno
Degere truncum.

Venerant Romam studio forensi
Remiges Poeni, domino regente,
Mercibus multis honerant carinas
Ire volentes.

Hii sua sanctum patria creatum
Noverant, Maurum rapiunt latenter,
Corpus illius loculo reponunt,
Intitulant sic:

« Vir Dei Maurus gladio necatus
Pro Deo Christo, iacet hac in urna ».
Litus ad notum revehunt ovantes
Ponere navi.

215 martyris P mandat: n *suprascr.* R. 218 menia P. 221 s(umme) *legi non potest* P. 230 peni P. 236 intutulant P.

Audiit factum Celerinus excors,
Iussit apprendi properando nautas;
Audiunt illi fugiuntque passim.
Surgit in iram,

Puppe sarmentis iubet ut repleta
In sali largum pelagus reducta
Igne succenso cineretur illud
Nobile corpus.

Iussa perfecit truculenta lictor,
Pabulis replet cumulando navim
Aridis, altum maris expetivit,
Subdidit ignem.

Nave dimissa maris inter alta,
Praesidis votum putat executum;
Christe, tu Mauro comes es ubique,
Equore, terra,

Ignis exhauris avidi calorem,
Tu regis navim, pelagus serenas,
Tu tenes clavum, cohibesque ventos,
Vela ministras;

Histriam tendis, placet applicare
Ad Farentinae tibi nota claustra,
Litori quam contiguam sciebas,
Hanc petis urbem;

Urbis illius facis ire cives
Obviam nautae tibi, cum tremore

245 puppe: p *suprascr.* R. 254 presidis P. 262 farentine P. 265 urbi P. 266 naute P.

Dum stupent proram sine remigante
Appropiare :

Musitant, « quidnam ferat illa lintris ? »
Saxeam sed dum videt intus archam
Turba circumstans, titulum recensens
Opido gaudet ;

Martirem plaudit populus fidelis, f. 164v
A deo latum sibi gestat intro,
Et mox in sacro tumulat sepulcro,
Laude resultans.

Illic ipsius celebris triumphus
Histriae cuncto populo saluber,
Ut decet magno colitur favore
Tempore iugi.

Mira per Maurum patrat actor orbis,
Exilit clodus, videt orbus, audit
Surdus, abscedit lepra, morbus ater
Deperit omnis.

Non valet pigrum replicare carmen
Quod per elatum meritum beati
Obtinent Mauri medicamen aegri
Credere promti.

Urbe iam dicta iacuit locata
Tempus in multum pretiosa gleba,
Plurimis virtutibus innotescens
Plebibus illis.

---

269 *om.* P. 272 (o).(pido) *ras.* R. 273 martyrem P. 277 (c)e(lebris) *in ras.* R. 278 Histrie P. 287 egri P. 288 prompti P. 289 locuta P. 290 preciosa P. 291 (pluri)..(mis) *ras.* R.

Inde translatum, faciente Christo,
Martiris corpus iacet en in agro
Gloriose Floriaco feretro
In spetioso.

Publicis signis manifestus istic
Claret acceptus populo frequenti,
Omnium firmissima spes virorum
Se rogitantum.

Degat hic per saecula supplicamus
Donec occurrat sibi iam sereno
Iudici Christo roget et rogante
Pro grege nostro.

Maure, devotus tibi proniorque,
Expetit grex Floriacensis omnis
Ut tuo solamine roboretur
Semper ubique.

Donat istos endecasillabarum,
Maure, supplex versiculos Rodulfus,
Orat atris ignibus inferorum
Ne crucietur.

Gloriam patri canat haec caterva,
Gloriam Christo referat benigno,
Gloriam det spiritui supremo
Nunc et in aevum; Amen.

---

294 martyris P. 296 specioso P. 303 (rog)..(ante) *ras.* R. 304 grege nostro *in ras.* R. 313 hec P. 316 evum P.

MIRACULA S. BENEDICTI

CODICES

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec.* XII.

Cl = Chazal, Historia Coenobii Floriacensis, *Bibl. Aurel.* 490-491, *olim* 270 *bis*, 1725 (ii, 748-752). (*Versus* 591-788 *fort. ex* Soc. Bolland.).

Pet. = Petavius, *Reginensis Latinus* 592, fol. 1 (3)v.

IAM EDITA

1-4, 591-788, 789-790, *apud* Soc. Bolland. (Boll.), Acta Sanctorum Martii, t. iii, 1736, pp. 301, 334-336. (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1237-1244; vs. 3 *apud* Boucher de Molandon, Mém. d. Soc. arch. et hist. de l'Orléanais, xviii, 1884, p. 542).

1-4, 789-790, *apud* Histoire littéraire de la France, t. x, 1868, p. 90 (*Ex hoc apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1175).

253-254, 303-304, 309-316, 591-596, 621-636: Mabillon, Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti, Saec. iv, Pars ii, t. vi, 1738, pp. 357, 359, 361-362 *et* vss 303-304, 309-316, Annales Ordinis S. Benedicti, t. iii, 1706, Lib. xxxviii, p. 217, n. 10. (*Totum iterum editum apud* Migne, Patr. Lat., clx, 1180, 1185, 1190).

253-254, 417-418, 591-592, 789-790: Eugène de Certain (Cn.), Miracles de Saint-Benoît, 1858, p. xxiii. (*Ex hoc* 417-418 *apud* Ramé, Bull. du Comité des Travaux hist., 1883, p. 83 *et* vs. 417 *apud* Boucher de Molandon, Mém. d. Soc. arch. et hist. de l'Orléanais, xviii, 1884, p. 538).

EXPLICIT

INCIPIUNT MIRACULA PATRIS BENEDICTI

Accipe, mi Fulco, tibi quae tetrastica mitto,
Legislatoris perlege gesta patris;
f. 165 Haec tibi iocundo scripsi Rodulfus amico,
Ut tua sit nostris mentio facta libris.
Spiritus alme, cavi plectrum continge palati,
More tuo foedum purifica labium;
Nosti mutorum reserare fores labiorum,
Ergo pigrae linguae claustra resolve meae.
Mens avet egregio dare munusclum Benedicto,
Concino legiferi, si datur, acta patris.
Hos elegos illi, munuscula pauca, dicavi,
Et, si non egeat, supplico suscipiat.
Ex claris clarus natalibus hic oriundus,
Quamvis praecipuas sprevit opes patrias,
Praedia larga, domos amplas, turbamque clientum,
Caetera quae brutae magna putant animae.
Nustria quem genuit, nutrivit regia Roma,
Imbuit et studiis donec ei licuit:

3 Rodulphus *Hist. litt.* 5 (p).(alati) *ras.* 16 (bruta)e...(magna) *in ras.* animae *in ras.*

Namque puer spreta discendi frivola cura,
Liquit adhuc tenero fluxa libens animo.
Urbe latenter abit, quem subsequitur sua nutrix,
Affectus cogit, diligit ista magis:
Ipsa capisterio meret per frusta soluto,
Quod puer effusis consolidat lacrimis,
Sed dum pro signo venerari displicet ipso,
Nutricem linquit et loca vasta subit.
Obvius est illi Romanus adhuc fugienti,
Poscenti sacrum tradit ovans habitum.
Clauditur angusto, qui fertur Sublacus, antro,
Tantum Romano cognitus obsequio,
In quo continuos tres transigit abditus annos,
Estum, flabra, nivem passus et esuriem.
Praebuit assidui Romanus fragmina panis,
Qui tintinnablum fune ligat modicum,
Iactu quod lapidis contrivit lividus hostis,
Nil nequam nocuit, semper alumnus alit.
Praesentat visae mulieris scema venustae
In spetie fusci praevolitans meruli;
Ilico difficilis sequitur temptatio carnis,
Pellitur urticis, sentibus, et tribulis. f. 165v
Apparat ecce cibos paschali luce sacerdos,
Pandit ei Dominus quo lateat famulus;
Assumptis aescis quaerit per devia montis,
Inventum reficit, mente satur rediit.
Clausum spelunca pastorum forte caterva
Invenit, esse feram primo putant aliquam,
Notum divulgant, pluresque deinde frequentant,
Hinc alimenta ferunt, verba Dei referunt.
Patre monasterii functo, grex subditur illi,
Cogitur, assentit, quae docet ipse facit;

---

19 (fri).(vola) *ras.* 23 (frust).(a) *ras.* 34 (tintin*n*ab).(lum) *ras.*, n *suprascr.* 48 hinc al(imenta) *al. man.*

Inpia turba dolet, sibi praeposuisse perhorret,
Virus vase dedit quod cruce deperiit.
Ad loca prisca redit quo plurima signa patravit,
Per loca bis statuens sena monasteria;
Singula discipulis loca disponit duodenis,
Erudiens multos spernere fluxa viros.
Tertullus Placidum, pater Evicius sibi Maurum,
Tradunt insignem patricii sobolem;
Plures, contemptis flagranti mente caducis,
Ad te confugiunt, te, Benedicte, petunt.
Fratribus hinc reliquis dum psallunt in prece pronis,
Lubricus a nigro subtrahitur puero;
Tandem cum sacro videt hoc Maurus Benedicto,
Non tulit hunc ultra commonitus ferula.
Rupibus in mediis cellis tribus aedificatis,
Limpha deest fontis qua biberent liquidi;
Clam precibus fusis largis rupes fluit undis,
Emanat vitreus unde modo fluvius.
Fit locus a Gotho caesa vepre commodus horto,
Horto contiguus cernitur esse lacus;
Dissiliens capulo ferrum cadit amne profundo,
Amne redit ferrum sponte petens capulum.
Haurit vicinam Placidus dum gurgite limpham,
Mersus ab inmensis inpete fertur aquis,
Ad patris vocem currit Maurus super amnem,
Obstupuit factum, sustulit ut puerum.
f. 166 Presbiter insanit, Benedictum perdere gestit
Occulta panis peste veneniferi;
Abstulit hunc corvus sancti praecepta secutus,
Pascere vir iustus quem fuerat solitus.
Zelum dum vitat, pater haec habitacula mutat,
Gaudes, Florenti, caedere rura tibi,

---

51 perhorret: h *suprascr.* 66 *tota linea in ras. et al. man.* deest *vix legi potest.* 69 horto: h *suprascr.*

Fabrica tota domus manet integra, corruis unus,
Ossibus attritis, heu miserande, peris.
Audiit et properus laetatur prodere Maurus
Patri vadenti de nece presbiteri;
Quod plausit Maurus, graviter deflet pedagogus,
Seu quoniam cecidit hostis et interiit.
Cassinum migrat, sua commonitus loca mutat,
Cum quo tres corvi participes epuli;
Angelici iuvenes adsunt pariter gradientes,
Insinuant rectam quo parat ire viam.
Clausit se cella quidam sollers heremita
Hoc in monte, bonis pervigil in studiis,
Cui Dominus mandat loca promtus ut illa relinquat,
Dicens, « vade, locis militat alter in his ».
Idola proturbat Benedictus, phana prophanat,
Lucos succidit, sagus Apollo perit.
Magno votivas Babtistae consecrat aras,
Rustica turba sacro diluitur lavacro.
Demon inique, furis, trux mitem voce lacessis,
« Heus, Benedicte », vocas, « heus, Benedicte », [iteras;
Dum sacer ille silet, vesanis, inpia profers,
Non eadem clamas sed « Maledicte » boas.
Construitur paries, lapidis cui congrua moles
Imponi debet, pestifer hanc retinet,
Sed pater accurrit, cruce sessorem procul egit,
Structuraeque gravem composuit lapidem.
Aeris humo fossa simulacrum pellitur extra,
Vox fratrum sonuit, « igne culina perit! »
Hac positum fuerat: fantasma pater fore clamat,
Signo pulsa crucis ars inimica fugit.
Dum struitur paries oranti perfidus infert,
« Ad fratres gradior et quid agant speculor »: f. 166v

88 (cecidit)..(hostis) *ras.* 93 clausit se *in ras.* 101 (mi).(tem) *ras.* 107 sessorem: s *suprascr.* 109 (ae)ris *in ras.*

Murum deiecit, iuvenem sternens laceravit,
Reddit dando precem quem pater incolomem.
Cella progressi redeunt iam sero cibati,
Ieiuni quaerit anne forent saturi;
Inficiantur se victus aliquid tetigisse,
Computat ergo pater fercula seu calices.
Non satis ornatus te caelat, Rigo, decorus,
Regia nec vestis te sibi subripuit;
« Fili, pone, tuus non est », ait, « hic quia cultus » :
Terrae procumbis, hoc sapienter agis.
Ipse tuas fraudes detectas, Totila, gaudes,
Corruis ante pedes, te levat unde sacer;
Praedicit paucis quae sint tibi proxima verbis
Annos quot vivas, quod mare praetereas;
Strenuus aecclesiae de quo praesul Canusinae
Patri sic loquitur, « Roma per hunc quatitur »;
Cui sacer, « haud celsae quatit hostis moenia Romae,
Turbine, fulminibus quassa ruent pocius ».
Clericus ex voto purgatur demone tetro,
Sed sacer huic ordo tollitur atque caro,
Transgreditur vetitum sumitque gradum sibi sacrum,
Quem malus invadit, nequiter interimit.
Dum graviter flentem cernis, Teoprobe, patrem,
Quaeris cur tantis ora riget lacrimis;
Audisti cellam Cassini deperituram,
Et sibi concessas munere vix animas.
Exhilarate, redi, duo defer vascula vini,
Cur unum retines ? hoc pater ipse videt;
Conspicis absconsum dum vas intrasse colubrum,
Agnoscis sanctum non latuisse virum.
Exhibet obsequium iuvenis sed cor tumet altum,
Lumen habet manibus, nubilat interius;

136 (inva).(dit) *ras.*, a *suprascr.*

Auribus in sanctis sonuit murmur grave mentis,
Percunctatus, ait quod graviter tumuit.
Saevit dira fames nec habent quinos nisi panes,
Curritur ad iustum, quo ferat auxilium;
« Cras erit », infit eis, « alimenti copia vobis »; f. 167
Et bis centenos repperiunt modios.
Fratribus in somnis adstat sub tempore noctis,
Quae loca sint claustris congrua signat eis,
Qui questi redeunt et cur non venerit aiunt,
Quis agerent dixit visio quod docuit.
Non sine virtutis cadit ulla locutio patris
Pondere, cor cuius non fluit exterius;
Si quae proferret quasi iam completa putares,
Tanta fuit verbi vis licet assidui.
A sacris faciles abeunt post busta sorores,
Dixit suspense quas anathema fore:
Pro quibus ad missam tradit panem celebrandam,
Aede sacra pulsae postea sunt minime.
Evomuit tellus bis ephebum cui Benedictus
Iratus fuerat, nam fugitivus erat,
Sed Christi corpus supra pectus locat eius,
Eius nec corpus denuo iecit humus.
Cur fugis invito, tibi non bene caedet, alunno,
Egressus cella, monache, mente vaga ?
Prospicis horribilem contra te stare draconem,
Nam precibus patris obvius ille ruit.
Vir probus insolitum bis suasus sumere gustum
A socio renuit, tercio sustinuit;
Inquit ei sanctus, « cur te subvertit iniquus ?
Bis superatus erat, tercio te superat ».
Monachus ut sacri dispersit semina verbi,
Abdidit oblatas sub tunica mapulas;
Hunc pater obiurgat fratrum praesente caterva,
Confessus culpam, promeruit veniam.

Mox elefantino prece fusa perdite morbo
Servule, curaris et cute pulcher abis;
Verna tui fuit, Aptoni, puer hic genitoris,
Hunc vidisse tuis ipse refers oculis.
Creditor exagitat quendam, patrem sed hic orat,
Cui sacer insinuat post biduum veniat;
Ecce monasterii super archam mane reperti
f. 167v Quos quaerit solidi sunt, iubet hos tribui.
Alter pestifero potatur ab hoste veneno,
Nec tamen hic moritur, sed cute fit varius;
Amisit turpem precibus patris iste colorem,
Exultat foedis quod careat maculis.
Caetera diversis dederat pater almus egenis,
Cuidam dat liquidi quod superest olei;
Custos dissimulat, iubet ille iaci vitreum vas,
Saxa quod illesum labitur in rigida.
Dolia perspicuo precibus replentur olivo,
Plenaque redduntur quae fuerant vacua;
Increpuit fratrem non mox tribuisse liquorem,
Ammonet ut grandem discat habere fidem.
In specie medici sibi perfidus obviat hostis,
Inquit, « discipulis pocula porto tuis »;
Dixerat et fratrem vexabat atrox seniorem,
Sed sacer inflicta depulit hunc alapa.
Zalla ligat duris pagensis brachia loris:
« Huius res hominis », personat, « affer, abi »,
Solvit conversus quae lora pater cito visu,
Territus hinc Zalla stratus humi recubat.
Rusticus extincti lugubris funere nati,
« Natum redde mihi », clamat, « adesto, veni !»
Quod primo refugit, pietas sed viscera movit,
Et virtute precum vivificat puerum.

---

182 (ab).(is) *ras.* 196 saxa quod illesum labitur *in ras.* 198 plenaque redduntur *in ras.* 202 (po).(cula) *ras.*

Ut secum maneat soror orat, at ille recusat,
Quae caput inclinat et Dominum rogitat,
Qui pluit atque tonat ; fratri Scolastica clamat,
« Si potes, ad cellam, frater, abito tuam ».
Spiritus in specie petit illius astra columbae,
In cella residet dum sacer, ista videt ;
Direxit fratres, iubet his afferre cadaver
Quod sepelire suo praecipit in tumulo.
Lux micat et radiis propellit nubila claris,
Ante patrem nullis visibus hoc patuit ;
Colligitur totus, dictu mirabile, mundus,
Sanctus corporeis prospicit hunc oculis,
Despicit angustum distensior omne creatum, f. 168
Ipsum sublimem qui videt artificem,
Se super erigitur, sibi cuncta subesse videntur,
Amplàque fit vasto mens sociata Deo ;
Cernit Germanum caelos ferri Capuanum,
Ulnis angelicum quem tulit officium,
Ignea quem circa spera conlucens rutilabat :
Promeruit noster tanta videre pater.
Non solum claris renites, pater obtime, signis,
At clares nitido fulgidus eloquio.
Scribit enim lenem teneas quam, monache, legem,
Christi ferre iugum promtus honusque pium.
Dilectis obitum praedixerat ante futurum
Discipulis, anno caelica scandit eo ;
De quibus in cella quidam communiter ipsa
Degebant, alii longius expositi ;
Ante diem sextum iubet aptari monumentum,
Continuo gravibus febribus afficitur,
Sexta vero die sacra delatus in aede,
Efflavit laetam stando canens animam.

---

213 at *suprascr. al. man.*

Cernitur a cella caelum versus via strata
Lampadibus rutilis, vestibus et variis,
Quam super adsistit vir clarus, fratribus infit,
« Haec Benedictus qua tendit ad astra via ».
Quaedam Tartareo stimulata furebat oestro,
Silva nec aut rupes ulla fugam retinet,
Quae ducente Deo Benedicti constitit antro,
Ob meritum cuius provenit ampla salus.

Patris Adalbertus translatos edocet artus,
Quaedam gesta stilo subiciens nitido.
Adveniunt subiti nocturno tempore Bardi,
Cassinum vastant, diripiunt, lacerant.
Fiunt praesagus praedixerat ut Benedictus,
Una nec ex multis deperit hinc anima.
Aere sub nudo iacuit sacer absque ministro,
Et soror in tumulo tempore non modico;
Non himnus resonat, non psalmus in ora resultat,
f. 168v Sed caret humano legifer obsequio.
Mittat Cassinum videt in somnis Aigulfum
Mummolus abba pii deferat ossa patris;
Prodidit asseculis quae viderat ille vocatis,
Pares consiliis, o Aigulfe, datis;
Lustras Cassinum vir gnarus lumine castrum,
An signum videas credere cui libeat;
Cui senior, « vigila, signabis lampade clara
Fratrum busta simul luce sub ambigua »;
Spretis hinc stratis, speras confinia lucis,
Et signo viso coniubilas Domino;
Pignora confracto profers germana sepulcro,
Includis sporta protinus illa nova.

250 *tota linea in ras. et al. man.* 252-254 *in ras. et al. man.* 254 stylo *Mabillon* subjiciens *Cn. Mabillon.* 258 *tota linea in ras. et al. man.* 265 (prodidit)....(quae) *ras.* asseculis *suprascr.* 270 (si)mul *in ras.* 274 sporta *corr. ex* porta.

Excivit papam noctis sub tempore quidam:
Infit, « cur somno deprimeris nocuo ?
En germanorum clarissima membra duorum,
Furati Galli iam redeunt placidi ».
Prodidit oraclum latori relliquiarum
Papam cum forti milite terga sequi;
Appropiant hostes, tegit hos circumflua nubes,
Illi frustrati sunt, repedant vacui.
Tandem praedioli veniunt ad amena Bonodii;
Caecus materno ducitur ex utero;
Orat inexpertum tribui supplex sibi visum,
Absque mora meruit sumere quod petiit.
Adfuit et morbo dampnatus membra veterno,
Hic etiam divum flagitat auxilium;
Invenit obtatam, iusto miserante, medelam,
Attollitque suum laudibus hinc medicum.
Promoti vico propiant « Novavilla » vocato:
Lumine privatus irruit intrepidus,
Arripiensque sacram non vult dimittere sportam,
Donec extincti luce micant oculi.
Pignoribus sacris indagine grande diremptis,
Explorant cauti cautius ossa viri;
Mandandus terrae defertur sexus uterque,
Ad vitam tangit dum sacra membra redit.
Mummolus incertus cineres quonam positurus f. 169
Esset, iocundos praemonet hinc socios;
Pernox invigilat donec Deus id manifestat,
Fulgur ut e caelo lux micat ampla loco.
Post tumulata pius quae gessit menbra patronus,
Hic simul hac una congero paginula:
Comparat Anselmus precio fasces sibi primus
Floriacos, ideo ventre perit vacuo.

---

284 caetus. 303 membra *Mabillon*. 304 hic : haec *Mabillon*.

Helgardus spurca se mersit sponte latrina
Ad quem confugit, sterculus hunc rapuit.
Astrictus glacie Liger amnis tempore brumae
Praebet iter sancto mobile legifero;
Imponunt navi sine remige membra magistri,
Obpositum flumen quae secat et glatiem.
Floret Floriacus, visu spectabile, vicus
Patris ad introitum, lux erat, effugium;
Hinc sumpsit nomen, cuius fuit ante vocamen
Aurea Vallis, eo quod sit opimus humo.
Iussit Pipinus patris almum reddere pignus,
Audes, Remigi, iussa nefanda sequi:
Lumine privaris, Cassini meror alumnis,
Nostris exoritur laeticiae iubilus.
Dum cubat in lecto, cecidit Raho verbere iusto,
Quem pater incurvo perculerat baculo,
Inquit, «fare, meus quid fecit, Raho, Radulfus,
Fraude paras gladio quem iugulare tuo ?»
Libera cum navis fratrum foret a theloneis,
Exactor fisco subdidit insolito,
Quae celerem contra fluvium currit sine nauta,
Sic ad posterulam pervenit, alme, tuam.
Ercambalde, tibi pater astat nocte cubanti,
Et puer assiduo iunctus in obsequio,
« Cur somno pressum fratres referant ?» ait; illum
Dictis laetificat, mesticia relevat.
Odo, cur inhias invadere res alienas ?
Heres fecundae non eris aeclesiae;
Surripis ecce tibi dum rura patris venerandi,
f. 169v Occidis in bello caesus ab hoste fero.
Somniat, et fluvius porcis erat Obla refertus,

312 oppositum, quo, glaciem *Mabillon.* 320 exoritur laeticiae iubilus *in ras. et al. man.* 321 raho: h *suprascr.* 325 theloneis = teloneis: *cf. Corp. Gloss. Lat.*, II, 595, 5.

Quos quidam virga reiciebat aqua;
Pisces signantur, cum retibus amnis aditur,
Extrahiturque gregis copia scamigeri.
Clodus erat quidam qui non incesserat umquam,
Repebat pocius sed per humum genibus,
In probitate sua recipit vestigia firma,
Excubat in templo tempore non modico.
Alterius partis dum plurima munera sumis
Frustra decipulas, Theudoine, paras,
Moliris famulos auferre patri quia multos,
Visceribus ruptis lapsus equo moreris.
Munere corruptus pervertis, bestia, cur ius?
Lingua multaris, postea quam recipis,
Sed patris haud profers nomen praedulce deinceps,
Lege rapis falsa cui sua mancipia.
Funibus armillas campanarum religatas
Asportant fures, aedituusque dolet;
Luctificus dictis patrem compellat amaris,
Hos famuli capiunt dum facinus repetunt.
Armentum patris cuneus subtraxit equestris,
Unius ex illis sed manus obriguit,
Nititur ut crassam mucrone ferire iuvencam:
Orant dum reliqui, redditur illa sibi.
Debilis incessu parvus puer a patre fertur,
Herebant tali cui natibus modici:
Coeperunt rigidi sese distendere nervi,
Hinc sospes plantis constitit in validis.
Daemonis insidias properat perpessus iniquas,
Nec regit hunc casus sed reor ut Dominus,
Obsessor nomen sibi respondet Legionem,
Qui petit horrendas aufugiens tenebras.
Alter daemonio plenus deducitur atro,

338 (quidam)....(virga) *ras.* r(eiciebat) *in ras.* 348 ruptis *in ras. et al. man.*, s *suprascr.* 367 obse*s*sor: s *suprascr.* 368 horrendas: h *suprascr.*

Exorcizatam qui metuebat aquam;
Evomuit fuscas egro tres gutture muscas,
Himnum dat patri redditus ipse sibi.
f. 170 Tercius insanus, qui dicebare Raculfus,
Constrictus vinclis affueras validis,
Nobilis es natu, cupis omnes perdere morsu,
Post paucos soles est tibi cessa quies.
Ritu barbarico properant ductore Bareto
Saevi Normanni, nescia gens lavacri,
Caedibus et crebris pessum dant cuncta rapinis,
Floriacum vastant, igne cremant, spoliant;
Adveniunt iterum pagani sed minus obsunt
Radant relliquias ignis ut exiguas;
Diffugiunt fratres, humeris patris ossa ferentes,
Lustra propinquorum devia per nemorum.
Stulte, sacramentum dum profers inpie falsum,
Mox extensa manus diriguit penitus;
Non inpune pii periuras nomen alumni,
Sed quoniam pius est flexa tibi manus est.
Insuper affectum se monstrat habere benignum,
Ocius aerunnae subveniendo tuae,
Nam tibi denarios quos perdideras duodenos
Reddidit, hinc grates supplice mente refers.
Lactea membra patris deportant Aurelianis
Fratres incursum gentis ob assiduum;
Languida contractis erat illic femina suris,
Haec ibi pernoctat unde valens remeat.
Vimine cum densa constructa casella genesta
Igni corripitur, surgit ad alta rogus:
Festinant avidas vicini demere flammas,
Sed nequeunt, patrem ni lacrimando vocent.
Stephane, cur cupidus repetis quod vendideras rus?

---

384 *tota linea in ras.* 392 hinc grates supplice *in ras.*

Vinea delectat quae bene fructificat;
Non curas, dicis, iuvet ut te gratia patris,
Laberis a prono mox moriturus equo.
Fert lupus arreptum populo clamante pusillum,
Mater prosequitur quae magis afficitur;
Adiurat patris ne limite proferat arvi,
Paret et illesum belua linquit eum.
Mandas communem famulis, pater alme, salutem, f. 170v
Quod matutinis laudibus abfueris,
Dicis et ad sacram praesentem te fore missam:
Septies octoni tresque medentur ibi.
Aimerice, pia te sede locasse superna
Prodidit et baratro surripuisse fero;
Pandit quod fratrum non sorbuit inferus ullum,
Postquam de magna venerit Hesperia.

Haec Aimoinus subnectit, famine clarus,
Compinxit laudes iste patris celebres.
Insequitur fratrum vestigia turma rapacum,
Hugo his congreditur victor et efficitur;
Eius equi geminas pater almus rexit habenas,
Hostes extinxit, Hugo velut retulit.
Cur sacra perversis maculas habitacula factis ?
Non inpune cadit, o Rainalde, tibi;
Percuteris baculo, crudelis praedo, paterno,
Atque tuum corpus fossa repellit humus.
Rex Rodulfe, patris suffragia saepe mereris,
Devotus toto cui fueras animo,
Cuspide perfossum tulerat qui fraude Diacum
Forti vectus equo precipitas Herebo.
Terret te, Drogo, Zabulus fantasmate miro,

418 celebrans *Ramé*. 426 (re).(pellit) *ras*. 430 vectus *corr*., *fort*. *ex* vertus.

Ingens ut quercus visus et ignicomus,
Sed vultu placidus tibi se praebet Benedictus,
Demulcet verbis te quoque blandifluis.
Consumis mensis, miser Herchembolde, profusis
Pauliacum, peius desipis ammonitus,
Testarisque pirum iam quadam parte comesum
Maius facturum, claudit id ora pirum.
Imposuit quidam gladium patris super aram,
« Sanctior hic », inquit, « quam lapidum cumuli»;
Vespere dum prandet, cecidit super inguina culter,
Emisit flatum solis ad occubitum.
Percutis Herbertum virga, pater alme, superbum :
Inmitis praedo nocte sedebat equo,
f. 171 Praedatum pergens, tua rodere praedia tendens,
Verbere convulsam proicit hic animam.
Ne, Romalde, sues silva deducere speres,
Vis inferre patri vim violentus ubi,
Tempus constituis, porcos auferre minaris,
Vita reliquit te quo veniente die.
Omne monasterii culmen consumpserat ignis,
Christi iudicio sunt data cuncta rogo ;
Mensa, peregrini fuerant qua saepe refecti,
Incombusta stetit ignibus in mediis.
Dum sublime domus operit tectum faber unus,
Porrectum calicem prendere vult siciens,
Lapsus in ingentes a summo culmine fustes,
Creditur extinctus, mox redit hic ad opus.
Attrahitur mulier quam vexat spiritus ater,
Haec a cognatis fune ligata venit,
Quae tres scarabeos vomuit fuligine tinctos,
Demon eam linquit, ad sua sana redit.
Matris adest alius quem clodum fuderat alvus,

432 ingens ut quercus visus *vix legi potest.* 450 vita reliquit te *in ras.* 458 redit *suprascr. al. man.* 463 fuderat : d *suprascr.*

Advectus villa ponitur aecclesia;
Orat adesse sibi meritum venerabile patris,
Tempus post paucum constitit in genibus.
Custos aecclesiae, dum cuncta vides Benedicte,
Lumina restingi mestus es omnimodis,
Ilico sed magnus te solatur Benedictus,
Caereus accensus dum fore conspicitur.
Intrat eques viduae casulam, qua plenus avenae
Saccus erat, dat equo portet ut armigero;
Mox sonipes cursu rapidus fregit sibi guttur,
Lapsus eques fractis cruribus ingemuit.
Agmine praedonum circa Sal rus patris amplum
Praedantur, iuncto milite finitimo,
Sed pauci plures fudere viriliter hostes,
Preduce vexillo, dux Benedicte, tuo.
Ast alii, panis modico de fragmine pasti
Cellae Salensis a patre mane dati,
Innumeras inimicorum stravere catervas, f. 171v
Dicunt unde suo cantica munifico.
Dum faber in silva lignarius arbore caesa
Vertere non posset, « tu Benedicte, potes »,
Inquit, et auxilium deposcit contiguorum,
At rediens lignum repperit ad placitum.
Andria te fluvius, Manno, piscesque morantur,
Oras, excretum transigis et fluvium;
Navis in alterna tumidi fluvii sita ripa,
Obvia facta vado transposuit rapido.
Febre diu tortus, iam viribus attenuatus,
Pertransire via conspicit offitia;
Nocte sub aurato iacet obdormitque feretro,
Sospes mane redit, febris anhela fugit.
O Rainarde, duas cernis volitare columbas,

---

466 constitit in genibus *in ras.* 473 gu*t*tur : t *suprascr.* 494 anhela : h *suprascr.*

Quae removent avidum circumeundo rogum;
Namque die festa colitur translatio sancta
Qua patris, exterius seviit ipse rogus.
Ingratus sumpta fugis, Erchemberte, medela,
Debilis ut fueras dum fugis efficeris;
A Domno Petro remeas revehente biroto,
Denuo sanaris et loca sancta colis.
Regnat in Otherii totis resolutio membris,
Floriacum mittit, praediolum tribuit;
Quo venere die legati, surgit et ille,
Gaudent cernentes qui dominum reduces.
Dum quaeris latebras, castrum Salense subintras,
Eius eris dominus non, Ademare, diu,
Otherius plures sibi colligit auxiliares,
Expugnat castrum, ius recipit proprium.
Inpatiens sonipes ruit in putei cava praeceps,
Tractus ad os, putei rursus ad ima ruit;
Tandem protrahitur, sed mortuus esse videtur,
Illesus madidas excutit ille comas.
Subvenit Hugo: fides tibi maxima, deicis hostes,
Dum panes patris distribuis sociis;
f. 172 Pictonus hoc sentit, tuus hunc gladius quia caedit,
Te, Benedicte, canit victor ut inde redit.
Miles cornipedem qui, Theoderice, tumentem
Teque tuumque vocat igne premente crepat;
Hic fastu tumidus, nimio vino temulentus,
Dum secus obdormit, heu, miser interiit.
Exiret ripas, Constanci, cum Liger amplas,
Interceptus aquis flumine paene peris;
Oras dum vigilem clamoribus affore patrem,
Expositus ripis flantibus es zephiris.
Praesul Mabbo sacri defert sacra pignora Pauli,

496 (circum)eu(ndo) *in ras.* 517 h(unc) *in ras.* 526 (ri).(pis) *ras.*

Tempore Vulfaldi praesulis egregii,
Cuius membra patris placuit conectere membris,
Includunt uno corpora dum loculo.
Naufragium patitur Felix, hunc mergere vultur
Conatur, tipico percutitur baculo;
Appropiat scopulo, laetatur codice prenso,
Colligit et sparsos per pelagus sotios.
Hic desiderio demum succensus honesto,
Expetiit Pauli sacraque busta patris
Dumque scapham scandit, mox in fluctus mare surgit,
Qui praestant requiem poscit utrumque patrem.
Res inopum laceras et te, Gaufrede, trucidas,
Morsibus exedit cui niger ora canis;
Amens efficeris clausus nigrante cubili,
Exalas miseram deficiens animam.
Pronus Ainfridus macerat quem langor acerbus,
Ut sibi subvenias, o Benedicte, rogat;
Desolatus erat suus abbas, hunc quia zelat,
Ulcus dum tangis, prisca salus rediit.
Cluniacum transit loculus sub nomine patris,
Gestat et hic intro pignora cara Deo;
Lumina flabra Nothi restincxerunt violenti,
Caelitus accensis obstupuere viri.
Ignem doctilogo, Bernarde, minaris alumno,
Multum deliras, te quia posse putas:
Falleris ecce brevi confossus ab hoste feroci, f. 172v
Forsan perpetuum perpeciere rogum.
Offitio promtae privata puellula linguae
Reptando manibus venerat et genibus,
Longius ad sacrae cubat haec dum limina portae,
Lingua reformatur, gressus et erigitur.
Audit Alexandra fieri miracula tanta,
Ferri se poscit ad sacra tecta patris,

549 nothi: h *suprascr.* 550 (accens)is obstupuere viri *in ras.*

Lugubris incessum merebat perdere suetum,
Pulsat dum lacrimis astra pedes recipit.
Concremat ignis edax humiles lambendo tabernas,
Hinc adolevit ubi dicia tecta rapit,
In castrum prunas iaculatur grandinis instar,
Hunc imber subitus adnichilat penitus.
Illustri natam de germine plura puellam
Per loca deducunt, nil sibi profitiunt;
Haec ancilla datur patri, si forte levetur,
Cruribus hinc firmis constitit incolomis.
Argentomagi caecus fuit incola castri:
Vectatur loculus dum patris exterius,
Appropiat, tangit, mox solis lumina cernit,
Laudat eum per quem conspicit esse diem.
Alter miracli volitat dum fama patrati,
Caecus de villa nomine Modicia
Accurrit, lacrimis sibi flagitat auxiliari:
Rerum splendentem cernit et hic faciem.
Forte chorum rapidus detexit flamine Chorus,
Festa dies patris dum colitur celebris;
Nocte pluit tota, psallunt fratres simul infra,
Guttula nec cecidit quos super exigua.
Offert dum frater fugit formidine pauper,
Cor pavor illius contuderat nimius,
Nec solus missam peragit qui coeperat illam,
Monachus angelico fungitur officio.
Defert candelam quidam devotus ad aram,
Custos incaute quam locat aecclesiae,
f. 173 Quae super altaris cecidit velamina sacri,
Illa consumpta salva manet mapula.

Quae tibi de gestis scripsisse stupenda paternis

---

579 Chorus = Corus. 582 (cecidit)..(quos) *ras.* (g)u(ttula) *vix legi potest.*

Dicitur Andreas, fistula nostra notat.
At Lemovix populus, feriente Deo, pateretur
Ignem dum sacrum, dat sibi consilium
Patris relliquias urbi gestare verendas,
Quod postquam fecit, pestis iniqua perit.
Vidit dum feretrum ferri muliercula sacrum,
Quae contracta pedes ire nequibat iter,
Infit : « Sancte pater, si possem, te comitarer »,
Et quod deposcit protinus obtinuit.
Mentis eques pravae zeli succenditur igne,
Namque suum fratrum per sata laxat equum,
Dumque secus stagnum properat, submersus in imum
Vix eques evasit, at sonipes periit.
Quaedam spiritui fuerat concessa procaci,
Illatis patri perfurit ille probris ;
Deierat obsessa se non exire puella,
Sed fugiendo gemit atque gemendo fugit.
Rannulfus crebras inhiabat prendere praedas,
Quadam vero die fecit ut assidue,
Prandia de lacrimis viduarum larga paravit,
Prima sibi fauces obstruit offa truces.
Predia, Gauteri, quia tollis, demonis atri
Turbas exequiis cernis adesse tuis ;
Monachus es factus dudum cognomine dictus,
Et vitae finem consequeris celerem.
Cur, Giralde, patris hostes per lucra tueris ?
Est conspecta tibi virgo Dei genitrix,
Arguit ipsa, « suos tuearis cur inimicos ?
Uxor cum natis occidit Aeva tuis ».

---

592 canit *scr. Petav. Reg. Lat.* 592, *fol.* 1 (3)v. 595 reliquias *Boll.* Cl. 598 contracto *Boll.* 600 prorsus id *Boll.* 603 unum *Boll.* 609 Ranulphus *Boll.* Cl. 610 quodam die vero *Boll.* 611 lacrymis *Boll.* Cl. 612 (obstruit)...(offa) *ras.* 613 praedia, daemonis *Boll.* Cl. 614 exsequiis *Boll.* 618 conspecta : s *suprascr.* 620 Eva *Boll.* Cl.

Est domus ampla patri sita pago Barcinonensi,
Saepe vocatus ubi plura stupenda facit,
In qua turma Deo famulatur sedula Christo,
Gaudet praesidio tuta, patrone, tuo;
f. 173v Huc oraturus successit miles amicus,
Extra dimissis donec abiret equis;
Fur rapit hos avide, vicino mergitur anne:
Perdere quos timuit miles equos recipit.
Classibus advecti properant illuc Agareni,
Quatinus igne crement, rebus et exspolient;
Fundere vina volunt, glaties quasi dura rigescunt,
Ignis et iniectus sponte sua moritur;
Iudicat hos molles et mittit rex truciores,
Miratur quare fiat et his simile;
Unus qui sacram demoliri cupit aram,
Ictum dum librat, se feriendo necat.
Clericus erectus sua demi prava precatur:
Dum super hunc volitat passer, in ora cacat,
Iurat hic iratum se patri, si sit inultum:
Visceribus ruptis mox avis illa ruit.
In te veridicum completur, Alarice, scriptum,
Non inpunitus testis erit reprobus;
Dum te teste suam comes affirmat fore silvam,
Effossum querno fles oculum scopulo.
Corpore, Constanci, de sacro prode, Posenni,
Bis monitus flagris tercio corriperis;
Visio quod docuit, compulsus pandere, pandis,
Inventum sacro conditur in tumulo.
Pulvis te tumuli donat, Tetberga, saluti,

621 Barcinonensi: no *suprascr.* 624 tua patrone tuo *Boll.* 627 amne *Boll. Mabillon* Cl. 630 quatenus *Boll. Mabillon* Cl. 631 glacies *Boll. Mabillon* Cl. (qua)si *in ras.* 633 indicat, mittit tres *Boll.* 637 domi *Boll.* 638 ore *Boll.* Cl. 639 sitit *Boll.* 640 ruptis: multis *Boll.* 642 impunitus *Boll.* Cl. 645 Constanti *Boll.* Cl. 646 tertio *Boll.* Cl. 647 (p)andis *in ras.* 649 tu *Boll.*

Urgebat duris spiritus hanc stimulis,
Pulvis ut est bibitus, detruditur hospes iniquus,
Sanctus habet proprium spiritus hospitium.
Templi pro foribus iacuit per non breve tempus
Altera, contractis prona cubans genibus;
Dum missam caneret, fratres orare moneret
Presbiter, hac hora sana fit absque mora.
Causatur sanctos miles fore somniculosos,
His sine iactura se rapuisse sua;
Traditur hic Sathanae, fit servus liber ab hoste,
Stertere credebat quos vigilare probat.
Dum te mancipium non esse fateris avitum, f. 174
Alberice, minis caelitus argueris,
Inque volam digitis cum dextro pollice fixis,
Placas offensum iure professus herum.
Cuncta vorante foco, Christi genitricis imago,
Ligno sculta licet, intemerata manet;
Qui sacra sustollunt, se passos frigora plangunt,
Peplis illesis cultibus et variis.
Rustice, dum plaustrum faeno deducis honustum,
Pro nichilo celebrem patris habendo diem,
Ignis in exiguas redigit tua plaustra favillas,
Amittisque pedes tuque tuique boves.
Non opus ignito verum discernere ferro,
Constanci, falsus testis ades penitus:
Vesicae strepitus disploso ventre pudendus
Testificatur eam legiferi decimam.
Dum votum rumpis, iterato lumina perdis,
Vovisti servam quae fore perpetuam;
Denuo sed recipis, nec postea lumina perdis,

---

656 presbyter *Boll.* 659 Satanae *Boll.* 662 coelitus *Boll.* 664 offensam *Boll.* 666 sculpta *Boll.* Cl. 668 *tota linea in ras. et al. man.* illaesis *Boll.* Cl. 669 foeno, onustum *Boll.* Cl. 670 nihilo *Boll.* Cl. 672 amitisque. 674 Constanti *Boll.* Cl.

Conservans votum serva manendo tuum.
Imminet a tergo Landricus, in agmine magno
Intrat pro castro rura patris Geilo;
Mandat ut insignum reboet miles Benedictum,
Caepit Landricum, perdidit et cuneum.
Gallaici neptis sacra praeripit atria patris,
Quae famulando suus obtinuit patruus;
Unde die certa fuit altercatio multa,
Paralisi sub qua percutitur misera.
Ingenuum clamat se, serviciumque recusat
Stabilis hoc scuto prodere cum baculo,
In manicis obolum religat capitis quasi censum,
Excidit enormis instar habens clipei.
Demon suffocat, primo, Rotberte, replerat,
Te tellus abicit et ter idem peragit;
Floriaco missae patuit virtus ibi kartae,
Continuit tellus te super hac posita.
f. 174v Abstrahis aecclesia Benedicti nomine sacra
Hostem, Gauteri, demonioque daris;
Denuo purgaris de crimine, dum resipiscis,
Nam laxas, captum das quoque praediolum.
Mergetibus carrum ducit Guitbertus honustum,
Raptis a terra, dux Benedicte, tua;
Non sentit stimulos, non verbera, non sonitus bos,
Ante nequit, retro caedit, honus revehit.
Presbiter aecclesiae biiugum ducit memoratae,
Adsunt cum plaustris et iuvenes tumidi,
Proturbant biiugum, sacer exorat Benedictum,

---

683 in signum *Boll.* Cl. 684 cepit *Boll.* Cl. 688 paralysi *Boll.* Cl. 689 servitiumque *Boll.* Cl. 691 humanicis *Boll.* 692 clypei *Boll.* Cl. 693 daemon *Boll.* Cl. 695 (ibi)....(kartae) *ras.* chartae *Boll.* Cl. 697 abstrahis: h *suprascr.* ecclesia *Boll.* Eclesia Cl. 698 demonioque daris *in ras. et al. man.* daemonioque *Boll.* Cl. 701 Guisbertus, onustum *Boll.* Cl. 704 cedit, onus *Boll.* Cl. 705 presbyter *Boll.* (aeclesiae)..(biiugum) *ras.* ecclesiae *Boll.* Eclesia Cl.

Horum mox plaustrum stat quasi mons rigidum.
Dum scribis « carum », deles et « vile » paternum,
Litus in adversum te tremis expositum ;
Daemonicis flagris torqueris traditus illis,
Numquam curaris mentis inobs, sed obis.
Incurris morbum, Gauteri, perniciosum,
Audes commissas dum dare relliquias ;
Fassus delictum sanaris, non tamen annum
Ipsum pertransis, ast in eo moreris.
Patrem subsannas, messem resecare laboras,
Caedis per medium, rustice, falce manum ;
Aiunt illapsum cumulos, animalia, plaustrum,
Consumpsisse focum caetera necne domum.
At nec dissimilis Gauterus habetur in istis,
Visio quem monuit linquere quae peragit ;
Vapulat inmensis, non consentit quia, flagris,
Vicini proprio quem referunt ab agro.
Oras dum stagni videt armiger ansere pasci,
Accelerat frustra se stimulante gula,
Urget cornipedem praeceps calcaribus acrem,
Et submersus aquis intumulatur eis.
Subtrahis oblatum furtim dum, monache, lichnum,
In somnis monitus restituis trepidus ;
Porro dies per tres pateris pro crimine febres,
Committas sane postea ne simile.
Dum residet mensis inopum lacrimis sibi partis, f. 175
Excitur resonae voce repente tubae ;
Accurrit raptis celer Archembaldus in armis,
Percutitur telo tempora mortifero.
Res nova : percrebris terebrato vase cavernis,

---

708 (mo)ns *vix legi potest.* 709 eorum *Boll.* 710 littus *Boll.* Cl. 712 inops *Boll.* Cl. 719 cunctos *Boll.* 723 immensis, non sentit *Boll.* 726 se *om. Boll.* 729 lychnum *Boll.* Cl. 732 ne postea *Boll.* 733 lacrymis *Boll.* Cl. 736 timpora.

Nil vini manat, frigore ceu rigeat,
Ardet et ignitis veribus forat inpius hostis,
Quod quamvis egit, nil tamen elicuit.
Visa puer retulit, genitores credere poscit,
Illum subsannant, somnia falsa putant;
At puer assuetis pronus reptando scamellis,
Floriacum peciit, sospes et hinc rediit.
Alter adest agilis poscens modulamina vocis,
Qui fuerat mutus matris ab uberibus;
Aspicit hic niveam se compellare columbam
Quid velit ille, « loqui » dicit et emeruit.
Tercius audivit dum pusio, quod duo gessit
Mira pater, pueros salvificando duos,
Parvulus hic eius vernaculus ut sibi gressus
Reddatur poscit, mox et id obtinuit.
Disesia genitum monuit vox nocte Radulfum,
Ut sanus fieret Floriacum peteret;
Credulus his dictis sese trahit ille genuclis:
Qua Christus scandit luce, pedes recipit.
Dum figulus palmas Guillelmus porrigit ambas,
Iurans patronum quassa loquendo pium,
Arent momento cubitusque manusque sub uno,
At prodest lichnus pro cubito positus.
Daemone possessus vesano Britto Roaldus,
Flumina cum stagnis confraga cum patulis
Vastaque cum cultis transit celeri pede pernix,
Quem simulando canem liquit atrox hominem;
Sed natale solum dum vult invisere demum,
Ingreditur notum pestifer hospitium,
Instar avis nigrae subit os, misero trepidante,
Inde per urinam digeritur nimiam;

738 seu *Boll.* Cl. 739 verubus, impius *Boll.* Cl. 744 petiit *Boll.* Cl. 749 tertius *Boll.* Cl. 753 Radulphum *Boll.* 760 lignum, positum *Boll.* Cl. 765 densum *Boll.*

Condolet expelli, nam sumpta voce coracis f. 175v
Deterret si quos inveniat timidos;
Aggreditur fratrem qui coniurarat Odonem,
Audito patris nomine conticuit.
Captus ab hoste suo religatur carceris antro,
Artatur vinclis, compedibus, manicis;
Nequiquam multos implorat voce patronos,
Eripit hunc noster, quem vocat ille, pater.
Poscit ab ancilla mulier velamina prima,
Ut properet magnam culcior aeclesiam,
Quae non repperiens, formidine pressa fit amens,
Haec recipit sensum sed patris ad tumulum.
Aeditui faciles, contra fas nocte loquaces,
Infringunt normae iura statuta sacrae,
Verber divinum primum castigat eorum,
Erudit in sanctis caucius esse lo
Surgat ut e stratis monet unum visio noctis,
Spernit visa, latus girat inhers aliud,
Illa super pigrum lecti deiecit operclum,
Mox laquear cecidit, nil sed ei nocuit.

Quae nuper prosa nunc digero carmine gesta,
Claruerit noster quae faciendo pater.
Fratribus invitis, inopum gravis, Odo, rapinis,
Atria sacra subis, prandia larga facis,
Securusque tui precioso stramine dormis:
Morbo corriperis, quo maceratus obis.
Aeclesiae portis arcere canes quia spernis,
Maximus ore canum linxit hians oleum,

774 arctatur *Boll.* Cl. 775 voce *in ras.* 778 cultior *Boll.* Cl. ecclesiam *Boll.* Eclesiam Cl. 779 reperiens *Boll.* Cl. 784 cautius *Boll.* Cl. 786 gyrat *Boll.* inhers: h *suprascr.* iners *Boll.* Cl. 792 (sub).(is) *ras.* 796 (hians).(oleum) *ras.*

In rabiem versus reliquoque gregi sociatus,
Infecit plures peste furente canes.
De porcis itidem geritur quod de cane pridem:
Ingressis paucis sunt similes reliqui;
Illis commixtis, Viviane, sacrum quia tempnis,
Perdis primo canes, postea vero sues.
Rufe, boves aratri rapiens, Gaufrede, minasti,
Promittis famulis aspera multa patris:
f. 176 Perfoderis gladio nec soles transigis octo,
A te promissae sunt ubi, fare, minae?
Pavo sacratae volitans super astitit arae,
Lumina demissus, contrahitur pedibus;
Eius mensurae lichnus praeponitur arae,
Lichnus ut exarsit, constitit incolomis.
Cur, Adelarde, tuae corrodis credita curae,
Expolias viduas, caedis et agricolas?
Adventare tuos equitando videns inimicos,
Dum transis virum, corruis in gladium.
Qui porcum viduae tulit Albericus egenae,
Ipsam subsannat, reddere dissimulat;
Mensam forte super iactus pupugit sibi culter
Pranso pupillam, dum resilit, mediam.
Anteriora pedis tibi iam sacer ederat ignis,
Ne voret illa lues caetera membra paves,
Horrida sulfureae cessant incendia flammae,
Archembalde, tuum mox ut adis Dominum.
Alter eo morbo tactus defertur asello,
Matre fide multa se comitante sua;
Partibus hic iuvenis properans a Transligerinis,
Sanus magnifico redditur a medico.
Fulgebat Mariae sacra purificatio summae,
Vestibat lana sero colum misera;
De manibus tortis vehemens exestuat ignis,
Aeclesiam peragit, tortio et ignis abit.

Agrum proscindis, temeras sollennia patris:
Iam mediante die, monachica specie
Hic palmas aratro constrixit utrasque bifurco:
Mox facis ut votum, ponis honus miserum.
Decernunt plures, probet ut certamine miles
Patris mancipium qui facit esse suum;
Umbo ruit clipei, tegitur quo fervidus hostis,
Attritaque manu redditur invalidus.
Ex Evangelio legitur dum lectio sancto,
Plurima plebs aderat, lux erat illa sacra,
Quae mulier spina degebat curva soluta, f. 176v
Producto dorso, subrigitur subito.
Frater in extremis sua cum delicta fateri
Distulit, obticuit, grex pius ingemuit;
Exorat patrem pereunti reddere vocem,
Agmina sancta vocat, obtinet ut rogitat.
Infestus sibi vicino nimium patris agro
Albericus erat, sepius hunc populat;
Aggreditur firmum cum multo milite castrum,
Deicitur telo mox moriturus equo.
Eius germanus renovat fera bella Seguinus,
Ruricolas spoliat, ruraque depopulat;
Lignea turris erat, miser hic in qua residebat:
Exalans miseram corruit hinc animam.
Pane patris pasti, clauduntur nocte Molossi
Uno conclavi, nare sonoque boni;
Mane fores aperit venator, abire putavit,
Defecisse canes ingemit atque stupet.
Armiger herbosi praecidens gramina prati,
Asportavit equos ut cibet inde suos;
Admisso dum currit equo, ruit ore supino,
Flet femur, at praeceps interiit sonipes.
Crimine pro diro religatus brachia ferro,
Vota precum multis distribuendo locis,

Credit cum ferro laxari crimen ab alto,
Dissiluit ferrum per patris auxilium.
Stravit dira lues disperdens Floriacenses,
Aere mortifero deperit arbor, homo;
Esse domos vacuas hominum tutamine cernas,
Mitigat ista pater Maurus et ipse sacer.
Dum iurasse suam se testatur bene barbam,
Barba manum sequitur fraudis ad inditium,
Denuo succidua nec vestitur gena lana:
Haec agis, alme pater, Maurus et ipse sacer.
Qui templum violat, humeris frumenta reportat,
Reddidit invitus, mentis inobs habitus;
f. 177 Non tamen evasit, praeceps se flumine mersit;
Haec agis, alme pater, Maurus et ipse sacer.
Praesul ab aeclesia iumentis pabula larga
Precipit afferri distribuique suis;
Cingit Puteolum regis cum milite castrum,
Captus ab offensis inproba facta luit.
Archa fuit lignis compacta quadrangla dolatis,
Sanctus in hac multis temporibus iacuit;
Redditur hac morbis obtata medela fugatis.
Cuncta referre gravat, copia nam superat,
Unum narramus quo caetera coniciantur:
Urget quartanus excruciando tipus,
Degustat monitus medicamina plura Veranus,
Archae dum cariem potat, habet requiem.
Sacris pignoribus manus ut tua sanctificatur,
Rustice, contracti cuius erant digiti,
Extendis pugnum prolixo tempore clausum:
Quare laeticia perstrepis haud modica.
Ignis habet villam quam delet paene subactam,
Grex pius extimuit, palluit, ingemuit;
Flat vehemens Boreas, iaciens in templa favillas,
Arcuit hunc madidus templa tuendo Nothus.

Dum sacra percurrit loca, lumen caeca reposcit,
Ut quidam monuit, membra patris petiit;
Fudit vota, preces, remorata per ebdomadas tres:
Tandem, quod cupiit, nubila deseruit.
Dum fremit horrendum voces imitando ferarum,
Et vomit horrificos ore furendo sonos,
Excipit incertum — quis nam percusserit ? — ictum,
Demone mox mundus sospes abire datur.
Patris erat festum, petit eger ferre grabatum
Quo recubat loculum sub patris almifluum;
Hic mendicabat, nomen Durandus habebat,
Percaepit gratum mox fidei pretium.
Alter opem meruit quem foeda libido subaegit,
Unde priore modo debilitatur homo;
Hic ter polluitur, curvatur, terque levatur: f. 177v
Ut se continuit, sanus et ipse fuit.
Mutus adest iuvenis, confestim verba recepit,
Grates, quas valuit solvere, non renuit;
Corruerat paries, instaurant quem quia fratres,
Dum finiretur perstitit hoc ad opus.
Advenit et coram caecata puellula quaedam,
Quae rogat accendi lumina bina sibi:
Quod dum devoto deposcit pectore crebro,
Cernit Phebeam luce micante speram.
Quidam vir clarus generosa stirpe creatus,
Induerat mentem demonis arte trucem;
Est per sanctorum sacra ductus busta virorum,
Qui recipit mentem per patris huius opem.
Furcis appenso viduae pro crimine nato,
Exorat mater te, Benedicte pater,
Poscit suspiriis misero succurrere crebris,
Extingui duro non potuit laqueo.

922 speram = spheram. 924 *tota linea in ras et al. man.*

Defert, Luciaci solitus sic incola castri,
Rotbertus lichnum patris in obsequium;
A candelabro cadit in velamine sacro
Et super hoc arsit, nil sed ei nocuit.
Imponis cubitum super aram, rustice, tritum,
Quem tibi contrivit Hugo nec erubuit;
Eius cum cubito fit corpus inutile morbo
Quod patrem sprevit: post modicum periit.
Nocturni lemures, Gautere, per alta ferentes,
Nituntur tetro mergere nocte vado;
Ad patris nomen Stigium disparuit agmen,
Evadis tremulo vix tremebundus equo.
Iam desperati penetrant duo debilitati
Crus femur augustae moenia basilicae;
Quos quia spes subiit patre suffragante iuvari,
Nodosos artus humor alit refluus.
Patris vina penu dominae dum condere iussu,
Ansegise, paras, ni cito paeniteas,
f. 178 Amittis natum torrenti febre pusillum:
Tergis ut erratum, mox recipis puerum.
Lux aderat patri Quintili mense celebris:
Nens quaedam fusum sumpserat atque colum,
Accipit haec ictum, latet a quo dante, cruentum,
Territa mox servit, libera cum fuerit.
Altera neverat, has percurrit pectine telas,
Haesit mox dextrae pecten ei miserae;
Vociferans vicum replet clamoribus ipsum,
Extorques lignum, rustice, multifidum:
At vice mirifica, tua quae temeraria dextra
Virtutem violat, mox tremebunda micat,
Nec valet esse loco quamvis sterilis sit in uno:
Sic transfers in te danna, miser, miserae.

944 *tota linea in ras. et al. man.* 947 dominae dum *in ras. et al. man.*
956 (dext).(rae) *ras.*

Praeceps ex alto ruis, Otgeri, pede lapso,
Causa fuit pluvia celsa trabes madida;
Semineces artus tulit a tellure popellus,
Hinc tempus sospes post breve redditus es.
Febris acuta tui turbarat regna cerebri,
Ac dabat atra tibi iura frenesis ibi,
Unde monasterio delatus, Stephane, lecto,
Una nocte cubas, mane valens remeas.
Curriculis, Erberte, iaces in fornice multis
Annorum, reliquis artubus invalidis,
Lingua sed exiguum fandi servaverat usum:
Sentis esse bonum tuque patrem medicum.
Gauteri, spoliis honerari gliscis opimis,
Hostem dum sequeris, cuspide fossus obis;
Corpus gestarunt pater et genitrix tumulandum,
Poscentes solvi crimen ad ossa patris.
Praedonum cunei populantur rus Benedicti,
Eius quos meritum praecipitat Ligeri;
Spicula cum nervis, gladios, hastas, tulit amnis:
Hostes ferre patris panda carina tremit.
Valdo, lates silvis aliquot soles in opacis,
Omni sublata pectore noticia;
Virginis ante sacram summae perduceris aram, f. 178v
Quae te salvificat, nam pater hanc rogitat.
Mestus, Anastasi, trepidas oculo spoliari:
Caeditur ergo patris quando lapis loculi,
Instigante fide caput intro mergis, aisque,
« Redde, pater, lesum », sospes abisque oculum.

Tetraclis haec numero distinxi Phitagoreo,
Carmina quae rauco concinui calamo;
Haec quicumque leges, lacerum si carmen aborres,
Vel tibi gestorum suffitiat series.

---

982 pandus. 983-994 *al. man.*

POEMATA INCERTI AUCTORIS

CODEX

R = *Vaticanus Reginensis* 1357, *sec.* XII.

I

EPITAPHIUS PETRI ABAILARDI

f. 27v Non obiens obiit Petrus Abailardus et idem
Fit cinis in tumulo, vivit et in populo.
Est homo vel non est, dum viveret arte probabat,
Mors in fine sibi non homo iure probat;
Ergo necessarium generaleque fecit ei mors
Nunc vivat, hoc domino dante, monastica sors;
Silvicole talem non dilexere sodalem
Sed Cluniacus ei meta fuit fidei;
Muta fit omnis, eo defuncto, philosofia,
Logica conticuit, musica fit vidua,
Magnificet claris hunc laudibus ala scolaris,
Et quicumque pium laudat amat studium;
Non voret ergo lacus, cui testis adest Cluniacus,
Sed precibus fratrum non timeat baratrum.

II

ELOGIUM PETRI

f. 179 Omine de petre nomen trahis, obtime Petre,
A petra Petrus, de Petro tu quoque Petrus,

---

6 nunc vivat *vix legi potest*. nunc *in marg. scr.*

Abbas abbatum per secula nomen amatum:
Cuius habes nomen, tibi gloria detur et omen,
Quod iam parte datum dabitur sine fine beatum.
Scit, bene scit mundus quod haberis in orbe secundus,
Sub celi capa tibi non superest nisi papa,
Et fortasse bonis praecellis eum rationis;
Esse facit sanos sermo tuus et scola vanos,
Mellifluis verbis melius das scire superbis,
Corda superba premis, placidos scis ducere remis.

III

ELOGIUM CLUNIACUM

Vivere si quis amat, veniat Sapientia clamat: f. 179v
Nunc ad aquas vite sicientes, oro, venite,
Nunc licet ut gratis de fonte patente bibatis,
Fons patet optate dulcedinis urbis amate;
Non opus argento, nec ovantur eunte iumento,
Pingui non tauro, non veste nec arte nec auro,
Absque foro late fons iste patet, properate,
Et fuit est et erit, fora nec pereuntia querit:
Cur male vestra datis, cur perditis hoc quod amatis?
Tantum sudorem cur funditis atque laborem?
Tollitur unde sitis non vestra potest dare vitis,
Quas modo potamus nec aque dant ne siciamus,
Panis et iste famen non tollit dando vivamen,
Non sociant panes qui sepe teruntur inanes,
Non saturabuntur qui vana per ista feruntur,
Nec sitis aufertur mens quando per infima fertur.
Lac dabo mel vinum, civem faciam peregrinum,
Funditus amentem fieri dabo mox sapientem,
Omne pavibo bonum celesteque dulceque bonum,

---

9 sermo *corr. ex* sormo, o *expuncto et* e *suprascr.* III, 17 faciem. 18 *videtur* conrite *inter* funditus *et* amentem *scr., fort. gloss.*

Mens inpinguatur quae pane meo satiatur,
Tollitur ex tota sitis in mihi flumine noto,
Sed mea pinguedo procul est a pectore fredo;
Non mihi se credit, Venus inproba quem male ledit,
Qui male fedatur non ad bona summa levatur;
Vivit sincere, qui vult divina videre,
Quilibet inpuri sunt vermibus esca futuri;
Effluat indignus, cum mundis est mihi pignus,
Ad luteos fontes Veneris procedite sontes,
Fons ego quem praesto non pervius est inhonesto,
Ad fontem vite, castique piique, venite!
Hoc nisi purgatus bibit et viciis levigatus,
Ergo discedant qui se quasi belua fedant.
Esse super montem qui praeminet assero fontem,
Fons est in celis quo tendit massa fidelis,
Fons satians vere quia funditus arcet egere,
Fons eternorum perfectorumque bonorum
Fons vite vitam *gen*e*ra*ns vita stabilitam.
f. 180 In tribus ens unum dat, cuncta refert et ad unum,
Semper amans quod amat, quod amatur, amareque
Mundus et emundans et semper amoris [quod dat,
Semper potatur, semper potatus amatur; [inundans,
Ex hoc fonte per hunc et in hoc est copia rerum,
Lux de luce fluens in luce diesque dierum,
Luceque de tanta sunt agmina lucida sancta.
O bonitas, bonitas, o vita potens dare vitas,
Gloria maiestas pax una manesque potestas,
Dulcia dulcedo superans, procul unde nigredo,
Tu, ratio, lucens luci lucentia ducens,
Summi summa boni, dans angelice rationem
In te letari, de te semper satiari.
Scite nichil sine te tibi vivere, vivere de te

---

37 gi*n*ens, *linea supra* n *scr*. 43 diesque: que *suprascr*. 49 agelice rationi.

Per rationalem vim discernens animalem,
Vi rationali dans quod non das animali,
Instituens hominem te summum querere finem.
Est, o mortalis, fons ad quem te voco talis,
Hic cibus, hic potus sanctis, malus unde remotus,
Quo seme impleti fiunt in saecula leti,
Uni gaudentes unumque videre volentes,
Panis onestarum non deficiens animarum,
Lumen at hoc clarum non vallis habet lacrimarum
Lucis namque parum datur hic de fonte scolarum;
Est etenim callis quem praenotat optima vallis
Sed *vos quo* portet vobis doceatur oportet:
Progenies Adam, quae vobis discite tradam,
Ecce docebo palam quae fert ad taliam scalam,
Namque scola scalis opus est speciebus et alis,
Fons etenim talis geminis adquiritur alis,
Hoc igitur totum conabor reddere notum;
Est decus obtatus mundoque deoque probatus,
Prae cunctis quantus, virtute dei solidatus,
Moribus ornatus, per saecula glorificatus,
*E*st scola regalis, Cluniacus amor spetialis,
Scalaque paschalis, medicina patens generalis,
Fabrica moralis, virtutibus ars socialis, f. 180v
Hec domus excellens, bona firmans et mala pellens,
Hic locus insignis, caelestis quem fovet ignis,
Hic mola virtutum diversarumque salutum,
Perque foramen acus fert ad fontem Cluniacus,
Per scalamque crucis vehit ad penetralia lucis,
Insidiasque malas abigens in amore dat alas,
Fonteque de vivo decurrens perpete rivo
Cursibus alternis de partibus unda quaternis,

---

62 etenim: e *suprascr.* 63 (sed)...(o) *legi non potest.* 65 frert. 66 scalis: c *suprascr.* 69 *prima littera legi non potest.* (.st)..(decus) *ras.* 72 scola: c *suprascr.* 78 (fert).. (ad) *ras.* 79 scalanque.

Influit aeternum referens fluviumque paternum,
Quicquid et attingit confirmat et undique cingit,
Inplet fecundat semperque per omnia mundat.
Quatuor hos rivos dat evangelium redivivos,
Semper et hii currunt et digna per ora recurrunt
Hostibus invisum Cluniaci per paradisum;
Est ibi nam claustrum tamquam paradisus ad austrum,
Omnia purgantes casuque suo renovantes,
Fontis evangelici per aquas renovantur amici,
Corde sed in duplici per eas pereunt inimici:
Qui cupit ergo lacum vitare, petat Cluniacum.
Est lacus horrendus mortalibus effugiendus,
Flamma Gehennalis quem perflat perpetualis,
Pena parata malis per secula iudicialis;
Hic lacus indignis patet heu tenebrosus et ignis,
Sunt ubi stridentes laquei fluviique nocentes;
Nullus ibi ridet lacus ille sed undique stridet,
Mortiferi vermes cruciant ibi iuris inhermes
O lacus, in tenebris tua quam mala quantaque febris
Verba per hec tardor, premet inrecitabilis ardor.
Tunc modo puniposos et ad omnia luxsuriosos!
Qui cupit ergo lacum vitare, petat Cluniacum.
Sunt ibi nam rivi de Christi sanguine vivi
Omneque est fusum, referunt pietatis ad usum;
Qui de monte venit fons hos mittens ita lenit
Sanet ut egrotos faciatque virescere lotos,
Et bene quos sanat per eorum pectora manat,
Quoque magis manat, tanto magis aspera planat;
f. 181 Mentes insane redduntur ibi cito sane,
Iunguntur pani vero versa vice vani,

---

87 (ora)..(recurrunt) *ras.*, re *suprascr.* 94 horrendus: h *suprascr.* 97 tenebrosus *corr. ex* tenebro*us*us, us *expuncto.* 100 inhermes *corr. ex* inherm*i*s, i *expuncto et* e *suprascr.* 103 luxsuriosos *corr. ex* lu*s*suriosos, s *expuncto et* x *suprascr.* 107 mi*t*tens: t *suprascr.*

Sumis ab his rivis Cluniaci vivere quivis,
Namque refertuntur funtique suo referuntur,
Dent ut aquas late segetum pro fertilitate,
Dentque suos clare cultores fructificare.
O Cluniace decus, te qui cavet est male cecus,
Et petulans ut equus nec eum tegit arbiter equus :
Te deus ergo tegat, tua lux, tua gloria degat,
Ut sit adornatum, quocumque meant, et amatum,
Fiat et optatum sapientibus et renovatum,
Nenos ergo lacus voret efficiat Cluniacus :
Tigris et Eufrates Gion atque Fison, mihi vates
Ut Moyses dicit, currunt ibi, qui bene vicit,
Vixit enim tutus domini praecepta secutus.
Significativos hos mittunt celitus annes
Macheus, Marcus, Lucas, simul atque Iohannes,
Hii peraegrant mundum penetrantes omne profun-
Pretercurrentes quasi sol, sine labe scatentes, [dum,
Sordentes et aquas cum stercoribusque cloacas,
Et nichil inmundum nocet is, faciuntque amundum
Est quod mundandum, fugientes omne nefandum,
Qui nocet ut noceat, qui sordet sordeat omnis,
Semper in his stolide cumulantes turpia sumpnis,
Iustus adornetur factisque bonis renovetur,
Et delectetur faciens, ut amet et ametur ;
Omnia discernunt, solidant bona, pravaque spernunt,
Esse dei memores faciunt nec amare favores
Nec mundi flores nec opes vanas nec honores ;
Edificant mores et ponunt mentis amores,
Arcent languores radicitus interiores,
Virtutum flores generant abiguntque timores,

---

112 vice *corr. ex* vini, n *expuncto et* c *suprascr.* 119 lax. 120 admatum, *fort.* = adamatum. 126 annes *corr. ex* agnes, g *expuncto et* n *suprascr.* 129 pretercurrentes *corr. ex* pretercurreantes, a *expuncto.* 134 cumulantes *corr. ex* cumul*es*antes, es *expuncto* turpia *corr. ex* turpisa, s *expuncto.*

Ornant doctores, informant inferiores,
Quatuor in partes renovantes artibus artes,
Per verbi partem ducentes lucis ad artem
Arteque de tota producunt flumina nota
Que prestant potum per quem faciabile totum,
Alcius in toto statuentes hoste remoto
f. 181v Est aqua mandatum tali de funte paratum
Ut speique lebes renovat super omnia plebes.

IV

DE OVO

Dum facit ergo novum tamquam gallina dat ovum,
Pignus abens spei venture progeniei
Mandatoque novum spes est ita sicut in ovo,
Quod licet haud duro quasi clauditur hundique muro,
Intus habens tectum quod habet prodesse retectum:
O vos mortales advertite quid facit ales!
Incubat, affectat pariens invisaque spectat
Dum tempus veniat dum de spe res sibi fiat,
Nulla victa mora calefactet dum venit ora
Qua videat natos de matris amore creatos,
Et prius invisi faciant sibi gaudia visi,
Ovum frangatur, matrem nova turba secatur
Et bene sperata iam prole fruatur amata;
Mater amavit, amat, postquam pleps parvula clamat,
Hispida precedit nec ab his animosa recedit,
Insidiatores abigens variosque timores,
Hausus milvinos prohibens morsusque caninos,
Pullis sollicite querit suffragia vite,
Et quasi se mactat dum nutrit, dum calefactat,

---

145 ducentis. 147 faciabile *corr. ex* faciabiale, a *expuncto.* 148 renoto.
IV, 9 calefacte 14 parvuala 15 precidit: p *suprascr.* is 17 cainos.

De se non tractat sed eos fovet et quasi lactat:
Huna timet multis nec cessat donec adultis
Et bene pennatis sit in illis spes probitatis,
Ut peragant vitam sine matre decenter ad vitam
Ne pateant temere possintque sciantque cavere,
Et sint pugnaces pro vita iure rapaces,
Sint et ut audaces pro viribus atque fugaces.
Sic partis natis ex utere iam solidatis,
*E*st in mandato populo spes sanctificato:
Non suspiramus, gemimus lacrimamus, amamus
Quod non aspicimus quod carne videre nequimus.

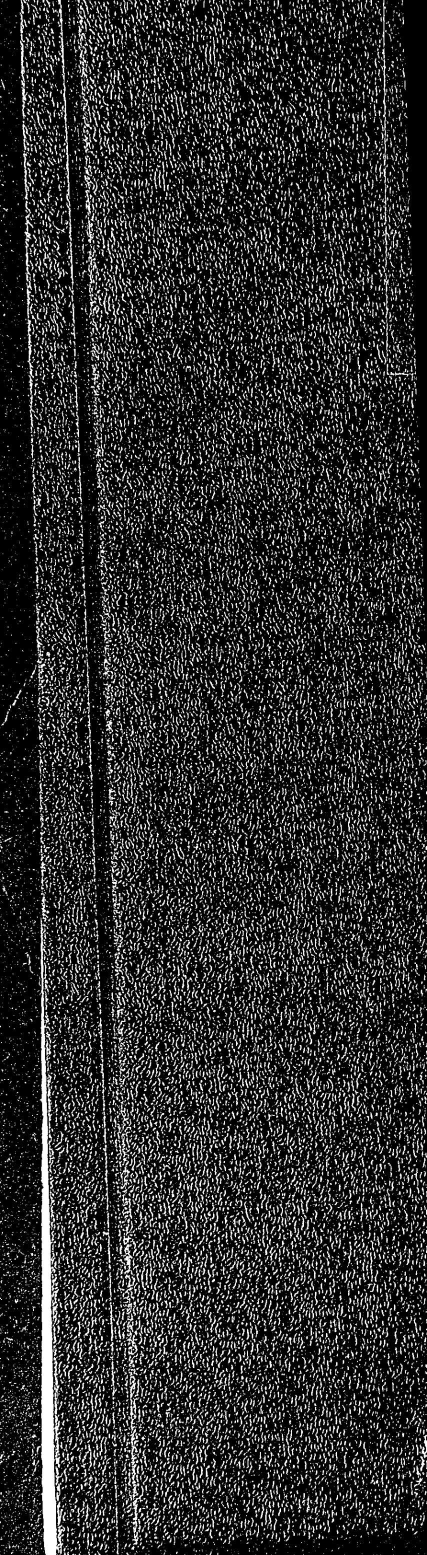
24 possinque   25 pugnaces: ces *suprascr.*   27 parens   28 *prima littera legi non potest.* in: idem.   29 lacrimamur.

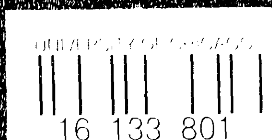
INDEX NOMINUM

De Mem. = De Memorabilibus Elog. Clun. = Elogium Cluniacum Elog. Petr. = Elogium Petri Ep. = Epistula Epitaph. = Epitaphius Petri Abailardi Hym. = Hymnus in honore B. Mauri Mir. = Miracula S. Benedicti Pass. = Passio B. Mauri.

Roman numerals refer to books, Arabic to sections and lines. Words are listed according to their more usual spelling in Classical authors; in the case of variations, the spelling of Tortarius is given in parentheses.

UNIVERSITY OF CHICAGO
16 133 801

16 133 801